

St.prp. nr. 89
(1984—85)

Verneplan III for vassdrag

INNHOOLD

	Side		Side
DEN GENERELLE DEL		<i>Aust-Agder</i>	
1. Innledning og sammendrag	3	Obj. nr. 56 Vegårsvassdraget	65
2. Bakgrunnen for arbeidet med en verneplan	5	<i>Vest-Agder</i>	
2.1. Verneplan I	5	Obj. nr. 60 Lyngdalsvassdraget	66
2.2. Verneplan II	5	<i>Rogaland</i>	
2.3. Verneplan III	6	Obj. nr. 61 Bjerkreimsvassdraget	67
2.3.1. Arbeidet med Verneplan III	6	Obj. nr. 70 Vikedalselva	69
2.3.2. Kontaktutvalgets rapport	6	<i>Hordaland</i>	
2.3.3. Hovedstyrets innstilling	27	Obj. nr. 76 Granvinelvi	69
2.3.4. Remissbehandlingen	33	Obj. nr. 77 Fosselv	70
3. Departementets generelle bemerkninger	45	Obj. nr. 78 Eikjedalselv	70
3.1. Verneplanens betydning i forhold til Samlet plan for vassdrag	45	Obj. nr. 80 Vossovassdraget	71
3.2. Verneplanens rettslige og faktiske konsekvenser	46	Obj. nr. 83 Ynnesdalsvassdraget	74
3.2.1. Verneplanens rettslige status	46	<i>Sogn og Fjordane</i>	
3.2.2. Verneobjektene geografiske omfang	46	Obj. nr. 90 Undredalselvi	74
3.2.3. Tiltak i vassdrag vernet mot kraftutbygging	46	Obj. nr. 91 Flåmsvassdraget	75
3.2.4. Kompensasjon til kommuner for ikke utbygging av vassdrag	49	Obj. nr. 92 Utlavassdraget	77
3.3. Videreføring av verneplanarbeidet	50	Obj. nr. 93 Feigevassdraget	78
3.4. Økonomiske og administrative konsekvenser av verneplanen	51	Obj. nr. 26 Mørkrid	79
		Obj. nr. 97 Storelva	80
		Obj. nr. 98 Jølstra	80
DEN SPESIELLE DEL		<i>Møre og Romsdal</i>	
4. Departementets forslag til landsplan	52	Obj. nr. 102 Ørstavassdraget	82
4.1. Generelle opplysninger	52	Obj. nr. 105 Vesteråselv	83
4.2. Verneplanen og kraftdekkingen	52	Obj. nr. 109 Stordalsvassdraget	84
4.3. Departementets forslag til Verneplan III	53	Obj. nr. 111 Istra	84
4.4. Tabelloversikt	53	Obj. nr. 116 Todalselva	84
4.5. De enkelte objekter	55	Obj. nr. 114 Drivavassdraget	87
<i>Akershus</i>		<i>Sør-Trøndelag</i>	
Obj. nr. 3 Hurdalsvassdraget og Leira	55	Obj. nr. 124 Gaula	87
<i>Hedmark</i>		Obj. nr. II 10 Garbergelva	91
Obj. nr. 9 Kynna	55	<i>Nord-Trøndelag</i>	
<i>Hedmark/Oppland</i>		Obj. nr. 131 Stjørdalsvassdraget	93
Obj. nr. II 1 Imsa/Trya	56	Obj. nr. 132 Snåsavatn	98
Obj. nr. II 2 Grimsa	56	Obj. nr. 133 a Oгна	98
Obj. nr. 11 Atna	57	Obj. nr. 133 b Skjækra i Verdalsvassdraget	98
<i>Oppland</i>		Obj. nr. 136 Høylandsvassdraget	99
Obj. nr. 14 Jora/øvre del av Lågen	57	Obj. nr. 139 Sørilvassdraget	99
<i>Buskerud</i>		Obj. nr. II 15 Nesåa	99
Obj. nr. 34 Vassdrag i Hemsedal	59	<i>Nordland</i>	
Obj. nr. 36 Todøla	60	Obj. nr. 141 Terråkelva	100
Obj. nr. 37 Krødern	60	Obj. nr. 146 Lomsdalsvassdraget	101
<i>Vestfold/Telemark</i>		Obj. nr. 154 Langvatn	103
Obj. nr. II 5 Daleelva	61	Obj. nr. 155 Valnesvassdraget	104
<i>Telemark</i>		Obj. nr. 162 Elvegårdselv	104
Obj. nr. 44 Sjøvaatnområdet	62	<i>Troms</i>	
Obj. nr. 45 Lifjellområdet	63	Obj. nr. 172 Spansdalsvassdraget	104
Obj. nr. 46 Området mellom Seljordvatn og Flåvatn	64	Obj. nr. 182 Barduvassdraget	105
Obj. nr. 51 Området vest for Fyresvatn	65	Obj. nr. 184 a Nordkjoselva	105
		Obj. nr. 191 Reisavassdraget	105
		Obj. nr. 191 a Oksfjordvassdraget	107
		<i>Finnmark</i>	
		Obj. nr. 196 Repparfjordvassdraget	107
		Obj. nr. 198 Snefjordvassdraget	107
		Obj. nr. 200 Lakselvassdraget	107
		Obj. nr. 204 Julelva	108
		Obj. nr. 205 Vesterelva til Syltefjord	108
		Obj. nr. 219 Karpelva	108
		4 B Definisjon av grenser for uklare objekter vernet i Verneplan I og II	109

St.prp. nr. 89

(1984—85)

Verneplan III for vassdrag

*Tilråding fra Olje- og energidepartementet av 12. april 1985,
godkjent i statsråd samme dag.*

Den generelle del

1. Innledning og sammendrag

Olje- og energidepartementet legger med dette fram forslag om en landsplan for vassdrag som bør unntas fra kraftutbygging (Verneplan III). Verneplan III er en forutsatt videreføring av Verneplan I og II som ble vedtatt av Stortinget henholdsvis 6. april 1973 på grunnlag av St.prp. nr. 4 for 1972—73 og Innst. S.nr. 207 for 1972—73 og 30. oktober 1980 på grunnlag av St.prp. nr. 77 for 1979—80 og Innst. S.nr. 10 for 1980—81.

I kapittel 2 gis en orientering om bakgrunnen for at arbeidet med en landsplan for vassdragsvern ble igangsatt. I dette kapittel inntas også den generelle del av Kontaktutvalgets rapport og Hovedstyrets innstilling til denne samt en kort oversikt over remissbehandlingen.

I kapittel 3 gir departementet sine generelle merknader til Verneplan III.

Det blir gitt en omtale av Verneplanen i forhold til Samlet plan for vassdrag.

I St.prp. nr. 130 for 1981—82 er målsettingen med og innholdet i Samlet plan for vassdrag beskrevet. Hovedmålet var å fremme for Stortinget et forslag til en gruppevis prioritert rekkefølge av vannkraftprosjekter for senere konsesjonsbehandling. Videre skulle planen gi grunnlag for å ta stilling til hvilke vassdrag som kunne disponeres til andre formål. Samlet plan vil da kunne bidra til arbeidet med planlegging av bruken av vann-

ressursene i de vassdrag hvor vannkraftinteressene ikke er dominerende.

I St.meld. nr. 63 (1984—85) om Samlet plan for vassdrag fremgår resultatene av dette arbeidet. Den videre behandling av prosjektene i Samlet plan vil skje med utgangspunkt i en tredeling av prosjektene. Konsesjonsbehandlingen av Samlet plan-prosjekter vil den første tid begrenses til prosjekter fra kategori I.

Verneplan III og Samlet plan for vassdrag griper inn i hverandre ved at vassdrag i Verneplan III om ikke blir gjenstand for varig vern vil inngå i Samlet plan.

I St.meld. nr. 63 (1984—85) legges det opp til at det skal skje en fortløpende ajourføring av Samlet plan. Dette kan føre til en endret plassering av prosjektene i den gruppevis prioritering.

Det tas sikte på at en gjennom videreføringsarbeidet skal komme fram til hvilke vassdrag som det er aktuelt å vurdere i vernesammenheng. Dette vil gjelde vassdrag med prosjekter i kategori II, men særlig kategori III.

Disse vassdragene vil bli behandlet i en Verneplan IV — jfr. nærmere omtale av dette nedenfor.

I dette kapittel gis også en redegjørelse for vernevedtakets rettslige virkning. Beslutning om vern av et vassdrag blir fattet av Stortinget i plenum og ikke med hjemmel i lov.

Verneplan III for vassdrag

Vernevedtaket fremtrer som en instruks til konsesjonsmyndighetene om ikke å gi tillatelse i angjeldende vassdrag.

Videre foretas en drøftelse av vernevedtakets rekkevidde, dvs. hvilke tiltak i vassdraget som hindres som følge av et vernevedtak og hvilket fysisk omfang dette vedtaket har.

Til slutt gis en kort redegjørelse for forslaget om videreføring av verneplanarbeidet i en Verneplan IV. Følgende er tenkt behandlet i Verneplan IV:

1. Vassdrag som ikke er undergitt midlertidig vern, men som Kontaktutvalget likevel

har tatt med i Verneplan III, dvs. Vefsna, vassdrag til Hellemofjord og vassdrag i Indre Visten.

2. De vassdrag som etter den forutsatte videreføring av Samlet plan viser seg å ha særlig verdi for verneinteressene.

I kapittel 4 finner man departementets behandling av de enkelte vassdrag. I dette kapittel gis også en definisjon av grensene for uklare objekter i Verneplan I og II.

2. Bakgrunnen for arbeidet med en verneplan

2.1. VERNEPLAN I

Stortinget tok i Innst. S.nr. 284 1959—60 (Tillatelse til ytterligere erverv og regulering i Fortun-Grandfastavassdragene m. v.) opp spørsmålet om å utarbeide en landsplan for vassdrag som bør vernes mot kraftutbygging. Industrikomiteén bad i denne forbindelse om at Industridepartementet i samråd med Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen skulle ta initiativet til at en slik landsplan ble fremlagt. Det ble oppnevnt en komité (Gabrielsen-komiteén) som fikk i oppdrag å utarbeide en oversikt over områder der en burde ta sikte på å bevare naturen mest mulig uberørt av inngrep som står i sammenheng med utbygging og regulering av vassdrag for kraftproduksjon, herunder også å overveie tiltak til å avbøte naturskadevirkningene, samt fremkomme med eventuelle forslag om fredning, tiltak, kompensasjoner o.l. Komiteén avga sin innstilling 26. november 1963 som ble behandlet av Stortinget på grunnlag av St.melding nr. 26 for 1968—69 og Innst. S.nr. 305 for 1968—69.

På bakgrunn av behandlingen i Stortinget ble NVE bedt om å utarbeide en plan over vassdrag som ut fra friluft-, natur- og miljøverninteressene burde unntas fra kraftutbygging. Det ble nedsatt et uformelt utvalg (Sperstadutvalget) for kontakt, informasjon og drøftelse mellom representanter for Vassdragsdirektoratet og de offentlige organ som representerer naturvern og friluftinteressene i vassdragsspørsmål. Utvalgets rapport ble avgitt 30. desember 1970 til Industridepartementet. Kommunaldepartementet og Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen. Denne ble behandlet av Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen som avga innstilling 24. juni 1971 til Industridepartementet. Utvalgets rapport og Hovedstyrets innstilling ble sendt en rekke instanser til uttalelse.

På bakgrunn av de innkomne uttalelser la Regjeringen i St.prp. nr. 4 for 1972—73 saken frem for Stortinget. Regjeringens forslag til utvelgelse av de enkelte vassdrag bygget på disse hovedforutsetninger:

- a) De utvalgte vassdrag med tilstøtende områder bør representere et variert tilbud av

verneinteresser og typer av vassdragsområder. Noen av områdene bør være av betydelig størrelse.

- b) Verneplanen må gi en rimelig fordeling på de ulike landsdeler, dog slik at de vassdragsområder som er sentralt beliggende og som betyr mye for mange mennesker gis prioritet.
- c) Planen må ikke gis et slikt omfang at dekning av landets elektrisitetsbehov vil medføre for store økonomiske ofre.
- d) Andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdi for naturvern og friluftsmål og vitenskap må søkes unngått.

Verneplanen ble behandlet av Stortinget på bakgrunn av Industrikomiteéns innstilling (Innst. S.nr. 207 for 1972—73). Resultatet av Stortingets behandling var følgende: Det ble gitt varig vern av 95 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensiale på 7,1 TWh midlere årsproduksjon. 51 objekter med et kraftpotensiale på 9,3 TWh ble gitt midlertidig vern i 10 år. 35 objekter utsatte man behandlingen av til senere i verneperioden. Planen ble vedtatt av Stortinget 6. april 1973.

2.2. VERNEPLAN II

Stortingets Industrikomiteé ba i sin innstilling til Verneplan I (Innst. S.nr. 207 for 1972—73) departementet, ut fra den erfaring en hadde fått under arbeidet med verneplanen å vurdere om det ikke ville være riktig å fortsette med lignende opplegg for å fullføre arbeidet med en endelig verneplan for vassdrag. I St.meld. nr. 100 for 1973—74 ble spørsmålet om en videreføring av verneplanen på ny tatt opp.

I brev av 18. oktober 1974 bad Industridepartementet NVE-Vassdragsdirektoratet etablere et kontaktutvalg for verneinteresser i vassdrag som ikke ble behandlet i forbindelse med den første verneplanen. Vassdragsdirektøren fant det hensiktsmessig å reetablere det tidligere kontaktutvalg som i møte 21. januar 1975 konstituerte seg under navnet Kontaktutvalget for verneplan for vassdrag.

Kontaktutvalget avga sin rapport i april 1976 til Industridepartementet, Miljøverndepartementet og Hovedstyret for Norges

Verneplan III for vassdrag

vassdrags- og elektrisitetsvesen. Kontaktutvalgets rapport ble sendt en rekke instanser til uttalelse. På bakgrunn av disse uttalelser avga Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen sin innstilling til Industridepartementet 20. desember 1977.

På bakgrunn av innkomne uttalelser til Hovedstyrets innstilling la Regjeringen i St.prp. nr. 77 for 1979—80 frem et forslag til Verneplan II for vassdrag. Departementets forslag omfattet varig vern av 45 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensiale på 1,1 TWh og midlertidig vern av 11 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensiale på 2,9 TWh. De øvrige vassdragsobjekter som var til vurdering i Verneplan II fant en på det daværende tidspunkt ikke å kunne foreslå vern av.

Stortinget behandlet Verneplan II på bakgrunn av Innst. S.nr. 10 for 1980—81.

Stortingsbehandlingen gav som resultat at det ble gitt varig vern av 51 objekter med et samlet kraftpotensiale på 2,6 TWh. 13 objekter med et kraftpotensiale på 3,7 TWh ble vernet mot kraftutbygging til våren 1985. Planen ble vedtatt av stortinget 30. oktober 1980.

2.3. VERNEPLAN III

2.3.1. Arbeidet med Verneplan III

Ved behandlingen av Verneplan II uttalte Industrikomiteén i Innst. S.nr. 10 for 1980—81 at de vassdrag som i Verneplan II var tatt ut til midlertidig vern sammen med de vassdrag som i Verneplan I ble gitt 10 års vern skulle departementet arbeide videre med frem til 1985. Komiteén antok i likhet med departementet at dette var vassdrag der verneinteressene var betydelige, men der en ennå ikke hadde den fulle oversikt.

Stortinget forutsatte at de midlertidig vernede vassdrag ble gjort til gjenstand for grundige undersøkelser og vurderinger og forelagt samlet for Stortinget innen verneperiodens utløp.

I brev av 19. november 1976 bad Industridepartementet Kontaktutvalget for verneplan for vassdrag (Sperstadutvalget) om å forestå utredningsarbeidet i forbindelse med de midlertidig vernede vassdrag. Av brevet fremgikk at NVE skulle ha ansvaret for kraftutbyggingsverdiene og Miljøverndepartementet for verneverdiene i det videre arbeid med 10-års vassdragene. I samme brev samtykket departementet i en henvendelse fra Landbruksdepartementet om deltakelse i Sperstadutvalget. Sperstadutvalget skulle ha en styringsfunksjon i forhold til opplegg og gjennomføring av utredningene. Under arbeidet med

Verneplan III har Sperstadutvalget hatt denne sammensetning:

1. Vassdragsdirektør Hans P. Sperstad, Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE), formann, med varamann fagsjef Åge Hjelm-Hansen, NVE.
2. Jorddirektør Ottar Fjærvoll, Landbruksdepartementet.
3. Professor dr. Just Gjessing, formann i Det nasjonale kontaktutvalg for vassdragsreguleringer.
4. Professor dr. Olav Gjærevoll, formann i Statens naturvernråd.
5. Byråsjef Kjell Hauge, Miljøverndepartementet.
6. Fagsjef Knut Ove Hillestad, NVE, Natur- og landskapsavdelingen.
7. Husmor Marit Wikholm, nestformann i Statens friluftsråd.
8. Fagsjef Bo Wingård, NVE, Avdeling for vasskraftundersøkelser.

Som sekretær har forstkandidat Oddbjørn Dammerud, NVE fungert inntil 1. mai 1983. Fra 15. juli 1983 har cand. real. Jon Arne Eie fungert som sekretær. Landskapsarkitektstudent Eivind Orre har assistert sekretariatet.

Et arbeidsutvalg bestående av fagkonsulent Per Einar Faugli, Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer, førstesekretær Espen Koksvik, Miljøverndepartementet, fylkesagronom Alfred Styve, Landbruksdepartementet og overingeniør Jens Aabel, NVE samt overingeniør Oddbjørn Dammerud, overingeniør Jon Arne Eie og ingeniør Eivind Orre fra sekretariatet har forberedt materialet for utvalget.

2.3.2. Kontaktutvalgets rapport

Kontaktutvalget avga sin rapport til Olje- og energidepartementet, Miljøverndepartementet, Landbruksdepartementet og Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen i oktober 1983.

Rapporten inneholder en alminnelig og en spesiell del. I den alminnelige delen blir det redegjort for hvilke hensyn en har bygget på ved vurderingen av vern eller ikke vern av de enkelte vassdrag. I den spesielle delen blir de enkelte vassdragsobjekter gitt en særskilt omtale. Kontaktutvalget har ordinært behandlet 61 objekter som Stortinget har gitt midlertidig vern. Utvalget har i tillegg til disse også vurdert Vefsna, Visten og Hellmo som ikke er blant de midlertidig vernede vassdrag. Dette er ifølge Kontaktutvalget gjort for bedre å tilfredsstille verneplanens målsetting.

Utvalgets vurderinger bygger på et meget omfattende registreringsmateriale som for en stor del er samlet inn spesielt for å danne

Verneplan III for vassdrag

grunnlag for denne vurderingen. Registreringer av følgende interesser har ligget til grunn.

Naturvitenskapelige interesser
Kulturvitenskapelige interesser
Vilt- og fiskeinteresser
Friluftinteresser
Resipientinteresser
Landbruksinteresser
Jord og Skogbruk
Reindrift
Kraftressurser — Utbyggingsinteresser.

Den alminnelige del av Kontaktutvalgets rapport gjengis i sin helhet:

«Interesser som knytter seg til vassdragene

Til alle våre vassdrag med store og små elver, sjøer og vatn knytter det seg ulike interesser. Vassdragene nyttes bl. a. til kraftproduksjon, vassforsyning, jordbruksvatning, fløting og annen transport, forskning og undervisning, fiske, friluftsliv og rekreasjon. Videre knytter det seg kulturverninteresser til vassdragene, og i en del tilfeller kan verdifulle kulturminner bli direkte eller indirekte berørt ved neddemminger og andre landskapsinngrep. I vannressursforvaltningen må også hensyn tas til utslipp av avløpsvatn. Vassdragene utgjør også en særdeles viktig del av landskapsbildet.

Som følge av den tekniske og økonomiske utvikling blir vassdragene etterhvert mer intensivt utnyttet, og ulike bruksformer kommer ofte i konflikt med hverandre. Konflikten er særlig kommet til uttrykk når vassdragene er blitt tatt i bruk som resipient eller for kraftutbygging.

Man har tidligere også hatt klart for seg at andre hensyn er tungtveiende i bruken av vannressursene. Det faktum at det må søkes om konsesjon for å ta i bruk et vassdrag til energiproduksjon, er et uttrykk for dette. Dette er understreket i den siste endring som er foretatt i vassdragsreguleringsloven (19. juni 1969).

Bruken av vassdragene er i hovedsak regulert i vassdragsloven og vassdragsreguleringsloven, lov om vern mot vannforurensning (ny forurensningslov trer i kraft 01.10.83 og erstatter denne), samt lov om laksefiske og innlandsfiske.

Kraftforsyning og vasskraftutbygging

Landets nyttbare vasskraft anslås nå til 172 TWh inklusive 24,2 TWh som er vernet (11,6 TWh varig vernet og 12,6 TWh vernet til 1985). Den plan som nå fremmes tar stilling

til vassdrag med et potensial på ialt 12,6 TWh, i tillegg tilrår utvalget inntatt tre objekter i Nordland med et kraftpotensial på 2,7 TWh.

Av den nyttbare vasskraft er det pr. 1. januar 1983 bygd ut 97 TWh. Gjenværende nyttbar vasskraft, som ikke er vernet, blir følgelig ca. 51 TWh. Hvor stor del av dette som kan leveres som fastkraft avhenger av magasinforhold, effektinstallasjon og samkjøringsmuligheter. I et tilnærmet rent vasskraftsystem som det norske kan en regne med 80 til 90 % fastkraft. Fastkraftytelsen i prosent av middelproduksjonen vil øke ved eventuell innføring av varmekraft fordi varmekraften supplerer kraftforsyningen i vassfattige perioder slik at leveransene blir mindre avhengige av nedbørforholdene.

Økonomisk nyttbare vasskraftressurser er i dag større enn tidligere. Dels har dette sammenheng med tekniske framskritt ved utbygging og drift av kraftverkene, dels med det forhold at prisen på andre energiformer enn vasskraft har steget sterkt siden energikrisen i 1973. Dette har ført til at den økonomiske grensen for nyttbar vasskraft er blitt tilsvarende hevet, og at vassdrag som tidligere var ulønnsomme å bygge ut nå anses som nyttbare vasskraftressurser.

Den relative prisøkning på olje i de senere år har isolert sett gjort Norge til et rikere land; samtidig har den økt mengden av økonomisk nyttbare vasskraftressurser. De forhold som har gjort landet rikere, vil altså samtidig kunne slå ut i større inngrep i naturen. Hvis dette blir resultatet, er det egentlig paradoksalt ettersom den økte rikdom skulle ventes å gi økte muligheter til å begrense inngrepene i naturen.

Generelt bestemmes den økonomiske grense for nyttbar vasskraft av produktjonskostnadene for alternativ energi. Bygges det ut vasskraft som er dyrere enn alternativet, vil det medføre et tap fordi den kan erstattes med billigere varmekraft. Hvis det derimot bare utbygges kraft til en lavere kostnad pr. kWh, avstår man fra å utnytte vasskraft som økonomisk sett er en gunstig energiressurs.

Ifølge foreløpige undersøkelser av landets vasskraft er det følgende sammenheng mellom vasskraftens nytteverdi eller grensekostnad og mengden av økonomisk nyttbare, ikke utbygde ressurser:

Grensekostnader	128	171	214	300 øre/kWh
Nyttbar vasskraft	4	19	34	51 TWh

Spørsmålet om tilgangen på elektrisk energi fram til 1992 ble omtalt i Stortingsproposisjon nr. 130 (1981—82): Om kraftdekkingen i 1980-årene og forholdet til Samlet plan for vassdrag. I proposisjonen blir det lagt opp til følgende basisalternativ for dekking av innenlandsk fastkraftforbruk i TWh:

Tabell III. Basisalternativ for dekking av innenlandsk fastkraftforbruk (TWh)

	1982	1985	1990	1992
Klarlagt program	89,1	94,3	98,2	98,2
Konsesjon søkt	0	0,3	2,0	5,4
Ikke-konsesjonssøkte småkraftverk og opprusting			0,7	1,0
Forbedret samkjøring			1,0	1,0
Ikke-konsesjonssøkte større vannkraftprosjekter, varmekraft samt import			2,8	2,9
	89,1	94,6	104,7	108,5

Verneplan III for vassdrag

«Det er Regjeringens syn at den nytilgang av kraft som trengs, i første rekke bør komme fra vannkraft. Vannkraften har kostnadsmessige fordeler sammenlignet med varmekraft. Denne fordel vil sannsynligvis øke i framtida. Vannkraften har også klare miljømessige fortrinn framfor elproduksjon basert på olje og kull. Det legges stor vekt på at omfang og utbygging av framtidige vannkraftprosjekter vil skje med sikte på å begrense naturinngrepene, samtidig som det tas hensyn til andre konkurrerende brukerinteresser i tilknytning til vassdragene. Det regnes ikke med at nye energibærere som vind og bølgekraft, solenergi m.v. vil spille noen rolle for energibalansen i 1980-åra, men de har en viktig plass innenfor energiforsknings- og utviklingsprogrammer, med sikte på senere innpassing i energiforsyningen. Ut fra de foreliggende energiprognoser og ved utnyttning av tilgjengelige energiressurser, synes kjernekraft ikke å være aktuell i vår energiforsyning på denne siden av århundreskiftet.»

Tilgangen på ny kraft må følgelig i hovedsak dekkas ved vasskraftutbygging. Det vil også av hensyn til verneinteressene i denne situasjon være av stor interesse at det økonomiseres med kraftressursene både på produksjons- og forbrukersiden.

Flere vassdrag Stortinget vedtok skulle konsesjonsbehandles har nå kommet med på verneplanene. Det gjelder Veig og Dagali, samt vassdrag i Troms og Finnmark som ble vedtatt tatt med på verneplanene i forbindelse med vedtaket om utbygging av Altaelva.

Etter utvalgets syn må det være riktig å treffe hensiktsmessige tiltak i tide, slik at en unngår å komme opp i tvangssituasjoner der også særlig verneverdige vassdrag blir besluttet utbygget. Det ville være særdeles uheldig hvis vi på grunn av en kortsiktig ressursdisponering skulle bli tvunget til å ta verneplanen opp til revisjon for å dekke kraftteterspørse-len.

Det må legges stor vekt på å unngå å gjøre uopprettelige feil i selve avslutningen av vasskraftepoken, for andre energikilder overtar dekning av eventuell ytterligere økning i bruken av elektrisk energi. Utvalget vil ut fra denne situasjon peke på følgende muligheter til å sikre det langsiktige grunnlaget for vern av vassdrag i tilstrekkelig grad:

1. Stimulere til energisparende tiltak.
2. Effektivisere eksisterende anlegg og styrke samkjøringsnett.
3. Supplere det norske system med tilstrekkelig varmekraft for foredling av det vesentligste av overskuddskraft og spillkraft til fastkraft (herunder eksport-import).
4. Import.

Hvor mye som eventuelt kan innvinnes ved energisparende tiltak er i høyeste grad vanskelig å kvantifisere. Prisforhold, informasjon og politisk vilje til å prioritere arbeid med energiøkonomisering vil være faktorer som har avgjørende betydning for resultatene innen denne sektor. Effektivisering av eksisterende anlegg og styrking av samkjøringsnett (kfr. punkt 2 ovenfor) er igang. Energimeldingen (1979—80) anslår gevinsten ved slike tiltak

i 1980-åra til 1 TWh. Hva som kan oppnås lenger inn i framtida er usikkert. En bør imidlertid være oppmerksom på at også slike tiltak kan innebære ytterligere inngrep i naturen.

Kraftutveksling med Sverige og Danmark har i dag et omfang som øker fastkraftpotensialet i Norge med ca. 4 TWh. Selv om en videre økning her ikke er økonomisk lønnsom under dagens forhold, vil det i framtida kunne oppstå situasjoner som gir betydelig bedre forutsetninger for en høyere fastkraftandel.

Utvalget konkluderte i sine tidligere rapporter med at utvalgets forslag til verneplan var fullt realiserbart også ut fra hensynet til energiforsyningen. De forslag til vern av vassdrag som utvalget nå legger fram, bandlegger 9,4 TWh. I tillegg er utvalget delt i synet på tre objekter med tilsammen 2,6 TWh. I St.meld. 54 (1979—80), Norges framtidige energibruk og -produksjon, anser Regjeringen et utbyggingstak på 125 TWh middel års produksjons- evne som en rimelig illustrasjon på en skån- som vasskraftutbygging.

Det har skjedd en rekke endringer i spørsmålet om tilgangen og disponeringen av elektrisk kraft siden rapport nr. 1 ble lagt fram, bl. a. Stortingets ønske om å utsette planlegging og bygging av store varmekraftverk. Det framgår av det som er drøftet ovenfor at det kan bli betydelig press for å få bygget ut også verneverdige vassdrag. Utvalget vil derfor understreke hvor viktig det er at en effektivt nytter de muligheter som foreligger — slik utvalget har vært inne på foran — til å påvirke tilgangen og bruken av elektrisk energi på en rasjonell måte. Det forslag som utvalget her fremmer, er etter utvalgets oppfatning fullt realiserbart også ut fra hensynet til kraftforsyningen.

Vasskraftens samfunnsmessige fordeler

Vasskraften har først og fremst den fordel at det er en fornybar ressurs. Det synes enda å være lite sannsynlig at andre former for utnyttelse av solenergi vil være mer driftssikre eller til mindre belastning for naturen. Andre former for energi som nyttes i dag kan være en betydelig belastning for økosystemene. Produksjon av elektrisk energi ved hjelp av vasskraft er ikke forurensende og dette er viktig i miljøvernssammenheng. På den annen side vil mange inngrep ved vasskraftutbygging, i likhet med andre fysiske inngrep, i praksis måtte oppfattes som irreversible. Vassdragenes resipientkapasitet kan bli redusert, men i de fleste tilfelle kan vassdragene fortsatt nyttes som resipient dersom tilstrekkelige rensetiltak blir satt i verk eller det blir sørget for en tilstrekkelig minstevassføring. Der en får øket vinter- vassføring, blir resipientforholdene på denne årstiden som regel bedret.

Utnyttelsen av vasskraftressursene har vært et viktig og naturlig distriktpolitisk virkemiddel i vårt land. Helt fra før elektrisitetens tidsalder har den vært en viktig faktor ved oppbygging og lokalisering av mange større og mindre befolkningssentra. Den billige vasskraftressurs har vært basis for mange arbeidsplasser og har gitt inntekter til mange utkantstrøk som har få andre naturlige forutsetninger.

Vasskraftutbyggingen har bidratt til at vi

har kunnet holde et høyt aktivitetsnivå i vårt næringsliv uten i samme grad som de fleste andre land det er naturlig å sammenligne oss med, å legge beslag på en altfor stor andel av ressurser som ikke lar seg fornye. Det bør også nevnes at vår til nå rikelige tilgang på vasskraft her i landet har skapt et fagmiljø som har vært og er en viktig faktor i utviklingen i vårt samfunn.

Selve anleggstiden medfører økt aktivitet og økt inntjening i vedkommende kommune. Ved anleggstidens slutt kan dette skape problemer ved at de private og offentlige serviceapparater som er bygget opp sitter igjen med overkapasitet eller at arbeidskraften må søke ut for å opprettholde inntektsnivået. Det kan imidlertid også være skapt verdier bygdesamfunnet kan bygge videre på. Kommunikasjoner, boligområder, verkstedbygg m. v. blir ofte etter anleggstiden stillet til disposisjon for lokalsamfunnet. Ved kraftverkene etableres nye faste arbeidsplasser, riktignok få i forhold til investeringene, men ofte verdifulle i et lite bygdesamfunn.

Gjennom kraftutbyggingen har en del isolerte bygdesamfunn fått bedre tilknytning til de offentlige kommunikasjoner. Anleggsveger kan åpne adgang til nye arealer egnet for beite og dyrking av for. Dette kan føre til utvikling av mer bæredyktige driftsenheter i landbruket. Anleggsvegene kan forringe mange naturområder, men de kan også gi økte muligheter for turisme. Anleggskraftledninger kan gjøre det mulig også etter anleggstiden å skaffe kraft til turistbedrifter, setre og hytteområder. I noen tilfelle bygges veger som tiltak etter krav fra bygdene.

Reguleringene reduserer hyppigheten og dermed også skadevirkningene av flommer, særlig gjelder dette vårflommer. Faren for skadeflommer er vanligvis fortsatt tilstede.

Vasskraftutbyggingens virkning på natur og landskap og tiltak som bøter på skader

Et moderne vasskraftverk kan ha meget store dimensjoner, og det vatn som brukes i produksjonen kan ved hjelp av reguleringer og overføringer komme fra store og tildels forskjellige områder.

Det er ingen åpenbar sammenheng mellom kraftverkens størrelse og skadevirkningenes omfang. Små anlegg kan forårsake forholdsvis store skader og ulemper i et lite område, mens større anlegg sprer inngrepene over større nedbørfelt hvor store deler relativt sett forblir mindre berørt. Dette har vært fremme i diskusjonene ved flere anledninger, ikke minst om småkraftverk kontra større utbygginger. I mange tilfelle er det grunn til å anta at skadevirkningene pr. kWh er større ved småkraftverk enn ved de store kraftverkene. Virkningene for de mangesidige interesser som er brukere av natur og landskap, vil derfor være svært forskjellig fra anlegg til anlegg.

De mange brukergrupper av vann har forskjellige krav til kvalitet og kvantitet. Forholdet til vassdragsregulering vil derfor variere, og de negative virkningene kan dels reduseres ved ulike tiltak, erstattes økonomisk, eller de må godtas som en del av den pris vi må betale for å leve i et samfunn med økende materiell velferd.

Konfliktsituasjonen mellom vannforsyning og kraftverksreguleringer vil berøre både kvantitative og kvalitative faktorer. Nevnes kan tilslamming av reguleringsmagasiner, endring av kjemisk kvalitet som følge av at deler av nedbørfeltet bortreguleres, endrede fortynningsforhold og forurensinger, endring av de biologiske forhold som følge av vannføringsendringer og tilførsel av vann fra andre vassdrag med en annen vannkvalitet. I enkelte tilfeller er det også forekommet så store endringer i grunnvannets kvalitet p. g. a. reguleringsinngrep at det er blitt ubrukelig som drikkevann.

For jordbruk, skogbruk og reindrift gir størrelsen av neddemte og skadede arealer sjelden et korrekt bilde av skadenes størrelse eller hvordan den enkelte bruker opplever skaden. Ved siden av neddemming kan vannkraftutbygging medføre arealtap og skader ved vei og kraftlinjeanlegg, endrede grunnvannsforhold, økt tåkedannelse, større muligheter for frostskafer og endring av lokalklima.

Endringer av lokalklimaet ble behandlet av et seminar arrangert av Norsk hydrologisk komité på Røros i desember 1981. Seminaret hadde til hensikt å klarlegge «hva vi vet» og «hva vi bør vite» om dette i forbindelse med en forsvarlig vassdragsforvaltning. Under seminaret ble det slått fast at man ikke har kunnet påvise at vassdragsreguleringer under de betingelser vi har i vårt land vil føre til storstilte klimaendringer. På enkelte lokaliteter langs vassdragene vil en imidlertid i det nærmeste belte langs strendene kunne få virkning på lufttemperaturen. Forlenget islegging om våren vil kunne føre til en forsinket start på plantenes vekstsesong. Et vannmagasin vil om høsten kunne virke temperaturhevende og dermed forlenge vekstsesongen. Disse virkningene er små og har neppe særlig betydning annet enn i landbruksområder med marginale klimaforhold. Det vises forøvrig til publikasjonene fra Norsk hydrologisk komité, «Vassdragsreguleringers innvirkning på klima» (1982) og «Vassdragsreguleringers innvirkning på grunnvann» (1983).

Landskapsestetiske virkninger

Vatn og elver med fosser og stryk bidrar mer enn noe annet til å gi landskapet liv og særpreg. Disse elementer skaper trivsel og tiltrekker seg menneskenes oppmerksomhet ved å være sentrale for mange aktiviteter som er knyttet til naturen. Når norsk natur er verdensberømt skyldes det i betydelig grad fjord- og fjellandskapene med sine mange store fosser.

Reguleringer og overføringer medfører endringer i vassdragenes naturlige vassføringsforhold. Ved senking eller oppdemming magasinernes avløp fra ovenforliggende eller overførte nedbørfelt og nedenfor dammer og inntak blir elevleiet tørrlagt eller vassføringen mer eller mindre redusert avhengig av restfeltets størrelse.

Variasjoner i magasinenes vassstand medfører foruten tap av betydelige landskapsmessige verdier også sterk forstyrrelse av de biologiske betingelser i og ved vatnet. Ved senking blir nye områder lagt tørre. Der løsmas-

ser blir blottlagt, må en regne med erosjon, særlig ved utløpet av bekker.

Kulturvitenskapelige interesser kan bli skadelidende dersom arealer demmes ned eller på annen måte utilgjengelige. Kulturverdiene er svært ofte beliggende i nær tilknytning til vassdragene.

I stor utstrekning vil kraftutbygging foregå i forholdsvis uberørte naturområder, der de tekniske inngrep som dammer og andre byggverk, anleggsveger, massetak og steintipper kan endre landskapsbildet vesentlig. Hvilken virkning de vil få, vil være avhengig av dimensjon, utførelse, konstruksjon, farge og plassering i landskapet. Et enkelt lite lukehus med en påtrengende form eller farge kan lett «punkttere» et helt landskap. Den estetiske virkningen av et anlegg er knyttet til det synsfelt det ligger i. Et landskap med oppbrutt topografi kan absorbere anlegg på en bedre måte enn et flatt åpent terreng, men dette kan også være avhengig av hvor nær iaktakeren er objektet.

Anleggsvegene kan by på spesielle problemer i bratte dalsider og åpent terreng, særlig når de geologiske forhold er ugunstige med f. eks. lyse og næringsfattige bergarter som gjør skjærings- og fyllingsskråninger særlig synlige.

Kraftledningene representerer et spesielt stort og til tider særlig konfliktfylt landskapsmessig problem. De store overføringsledningene mellom landsdelene berører betydelige verneinteresser både i de fjellområder som må passeres og i det lokale bygdemiljø. Ofte er det konflikt mellom lokalbefolkningens ønske om å legge ledningen utenom landbruksområder og utenfor det daglige miljø synsvidde, og naturvern- og friluftsinnteressene som ønsker de store naturområdene mest mulig urørt. Mastekonstruksjoner og ledningenes linjeføring er elementer som kan gjøre det vanskelig å oppnå en god landskapsmessig tilpasning som kan aksepteres av alle kryssende interesser.

Virkninger på biologiske forhold i vann

Vannkvalitet, temperatur, lys og vannhastighet er faktorer som betyr mye for vannlevende organismer og dermed produksjonsforholdene i vassdraget. Alle parametre kan i forskjellig grad endres ved en vassdragsregulering.

De biologiske virkningene er forskjellig i magasiner, elvestrekninger med permanent reduksjon i vassføring og strekninger med utjevnet eller økt vassføring.

Grunnområdene i sjøer er de mest produktive, og der disse blottlegges og finstoffene eroderes vekk ved vannstandspendlingene vil uvegerlig produksjonen av planter, bunndyr og i siste omgang fisk påvirkes i negativ retning. I utvaskede strandområder kan det forekomme en reduksjon i biomassen på 70—80 %. Kvantitativt er tapet stort i disse områdene som er viktigst for aure. Kvalitativt er det en reduksjon i faunaens mangfold. I tillegg til redusert næringstilførsel for fisk vil dessuten fiskens reproduksjon berøres. Aure og andre arter som gyter på rennende vann, vil gå mest tilbake. I magasiner med store vannstands-

variasjoner er det foreløpig lite en kan gjøre for å rette på skadene.

Ved oppdemming av vann får man en midlertidig demmingseffekt. Denne blir gjerne sett på som positiv fordi den som regel gir en øket avkastning av fisk som ofte er større og av bedre kvalitet enn tidligere. Dette har sammenheng med øket næringstilførsel fra de områder som settes under vann. På lengre sikt vil man som oftest få en stabilisering på et lavere nivå enn før reguleringen når finmassene er erodert ned på dypere vann. I noen magasiner er demmingseffekten over på 5—10 år, i andre tilfeller kan det gå betydelig lengre tid. Nedenfor magasinene og overføringspunktene i elvene kan man registrere alt fra total tørrlegging til ubetydelige reduksjoner i vassføringen. Virkningene vil følgelig variere med graden av tørrlegging. Produksjonsarealet for planter og dyr blir begrenset med medfølgende reduksjon i fiske. En forskyvning i forholdet mellom laks og aure i aurens favør vil ofte være følgen. Også balansen mellom andre fiskearter kan endres. Generelt vil det bli en forskyvning innen fiskesamfunnet fra typiske strømkrevende arter som laks, harr og aure over mot arter som f. eks. ørekyt, gjedde, lake og sik der disse forekommer. Reduksjoner i vassføring kan også vanskeliggjøre vandring innen elva og forsinke eller umuliggjøre oppgang fra innsjøer eller havet.

Utjevning av vassføringen i vassdrag øker gjerne mengden av fastsittende planter. Konkurransforholdet mellom organismer i plante-samfunnet forskyves og kan resultere i masseforekomst av enkelte arter. I noen vassdrag har dette ført til store ulemper både for sportsfiske og for fiske med faststående redskap. Endret mønster for næringstilførsel i forhold til vassføring, samt endrede temperaturvariasjoner fører også til endrede produksjonsforhold. Dette er forhold som har vært sterkt fremme ved vurderingen av forurensningssituasjonen bl. a. i Mjøsa. For fisk har temperaturen avgjørende betydning for hastigheten av rognutviklingen. Temperaturendringer som medfører nedsatt vekst hos laks og sjøaure, gjør at en del ungfisk må stå et år ekstra i elva før de når smoltstadiet og vandrer ut i havet. Dette medfører redusert smoltproduksjon, siden næring er en begrensende faktor for produksjon. Vassføring og temperatur er avgjørende for oppvandring av laks og sjøaure.

Den økte vintervassføring som en vassdragsregulering fører med seg, bevirker at ferskvannstilførselen til fjordområdene blir større enn tidligere. Primært virker dette inn på saltholdighet, temperatur, strøm og isforhold i fjord og kystfarvann og sekundært på de biologiske forhold, innbefattet fisk.

Virkninger på biologiske forhold på land

De landområdene som settes først under vann er generelt sett de meget produktive, lavtliggende strand- og elveslettene. Spesielt er det grunn til å understreke dette i forbindelse med fjellområdene der de fleste magasiner blir lagt. Selv om Norge har store arealer med fjell er mesteparten av disse lavproduktive. Den biologiske produksjonen er i

første rekke knyttet til dalbunnene med bjørkeskog og vierkratt. Der er næringsforholdene de aller beste samtidig som dyrene her har hekke- og skjulesteder. Tap av slike områder lar seg vanskelig avbøte med tiltak, og har derfor store konsekvenser. Opprettholdelse av den naturlige biologiske produksjon er et hovedelement i moderne naturvern og ressursforvaltning. Et annet hovedelement er å bevare variasjonsrikdommen i vår natur. Også i denne forbindelse spiller områdene langs vassdragene en sentral rolle.

Neddemming av arealer kan også skape problemer for ferdsel og for trekk av dyrearter med nedarvede vandringsmønster som f. eks. rein.

Anleggsveger synes ifølge en omfattende litteraturstudie som nettopp er utført ikke å påvirke reinsdyr og annet vilt i særlig grad, mens trafikken på vegen og all sekundærvirk-somhet som følger med dette kan ha alvorlige konsekvenser.

Nyere undersøkelser i regulerte elver og sjøer har vist at selv om det uten tvil kan dokumenteres mange og alvorlige biologiske skadevirkninger ved så drastiske inngrep som vassdragsreguleringer, så er den biologiske respons langt mer nyansert enn man tidligere antok. Dette skyldes dels økosystemenes store tilpasningsevne og dels visse tiltak som har vært iverksatt for å dempe skadevirkningene. Det vises i denne forbindelse til publikasjonene «Vassdragsreguleringers biologiske virkninger i magasiner og lakseelver» (NVE/DVF 1979) og «Vassdragsreguleringers virkninger på vilt» (NVE/DVF 1981).

Tiltak som bøter på skader

Der hensynet til f. eks. turisttrafikk, friluftsliv, fløtning osv. tilsier det, kan ulemper bli noe avbøtet ved bestemmelser i manøvreringsreglementet. I tillegg til muligheten for sikret vassføring, som selvsagt er meget viktig, må nevnes fisketrapp og andre biotopjusterende tiltak hvor man forsøker å legge forholdene best mulig til rette for den/de arter man er spesielt interessert i. Blant de biotopjusterende tiltak må spesielt nevnes terskler som man har høstet mange gode erfaringer med der forholdene ligger til rette for denslags tiltak.

Terskler er lave dammer som bygges i elveløpene for å holde vannstanden oppe, selv ved sterkt reduserte vassføringer. Terskler kan være ønskelig ut fra biologiske, estetiske, næringsmessige og andre grunner. Forutsetningen er at elva ikke må ha for stort fall. Negative endringer i forurensningssituasjonen i terskelbassenger er hittil ikke registrert i nevneverdig grad. Det betyr likevel ikke at en kan se bort fra at noe slikt kan skje. Et biologisk forskningsprosjekt har gitt gode holdepunkter for å vurdere de mulighetene og begrensningene bruk av terskler har som tiltak i regulerte vassdrag.

I tillegg til rene bygningsmessige tiltak og slipping av minstevassføring er det utsettinger av settefisk og yngel som er mest kjent som kompensasjonstiltak. Arlig settes det ut fisk for omlag 6—7 mill. kroner i forbindelse med vassdragsreguleringer. Øket tilgjengelighet til fiskevatn og tidligere avsidesliggende terreng

via anleggsveger blir oppfattet som et tveegget sverd. Anleggsvegene åpner terreng og muliggjør friluftsliv og rekreasjon for de mange, men reduserer opplevelsens kvalitet for de som ønsker å drive friluftsliv i mer urørt natur. Både Statens friluftsråd og Statens naturvernråd har i sin uttalelse til Verneplan I gitt uttrykk for at ytterligere åpning av områder ved veier vanligvis ikke er ønskelig av hensyn til friluftslivet. Det sies videre: «Derimot må det være i friluftslivets interesse at en nå disponerer forsiktig med våre uberørte naturområder og at en søker å konsentrere inngrepene i naturen».

Konsesjonsvilkårene pålegger kraftutbygge-re bl. a. å planlegge, utføre og vedlikeholde hoved- og hjelpeanlegg slik at det landskapsarkitektoniske resultatet blir best mulig så langt dette kan gjennomføres innen en rimelig økonomisk ramme. Med andre ord blir både byggverk av forskjellig slag og ulike terrenginngrep underlagt landskapsarkitektoniske vurderinger. I slike vurderinger vil ønsket om kontrast eller underordning i forhold til landskapet ellers være særlig viktig fordi utbyggingene i stor grad foregår i naturpreget landskap. Stort sett kan en si at hjelpeanlegg som massetak, steintipper o. l. bør underordnes i landskapet. På den annen side vil dammer og forskjellige bygninger ofte med større fordel kunne fremheves i forhold til landskapet. Her er det en vanskelig og interessant balanse-gang.

Moderne kraftstasjoner bygges i stor utstrekning i fjell og ofte med omfattende tunnelsystemer. Det gir store mengder utsprengt stein. Så langt det er praktisk mulig blir slik stein brukt på anleggene til bygging av dammer, veier m. v. Ut over dette blir sprengstein i stor grad også brukt til andre samfunnsnyttige formål. I mange distrikter er f. eks. et betydelig antall mil veier bygget av sprengstein fra kraftanlegg. Likeledes er det brukt betydelige kvanta til oppfylling og utplanering av industriområder, boligområder o. l. Det finnes også en lang rekke eksempler på at lavtliggende og/eller kupert landbruksterreng er hevet og planert med slike masser. Den sprengsteinen en ikke finner anvendelse for, må plasseres i tipper. Det kan være vanskelig, men også de blir plassert, formet og behandlet med tanke på at de på sikt skal bli akseptable og varige deler av landskapet. Noen blir også lagt opp med tanke på at de skal fungere som fremtidige steintak. Mange av de mest kontroversielle steintippene omkring i landet er etter hvert blitt fjernet på denne måten. Tilgang på sprengstein fra anleggsvirksomhet har gjort det mulig å unngå mange store terrenginngrep som ellers ville vært nødvendige for å skaffe masser til ulike former for annen byggevirk-somhet.

Kraftverkene har også behov for massetak av forskjellig slag så som stein, grus, sand og leire (morene). Behovet kan bli særlig stort når en bygger store fyllingsdammer. Når det er praktisk mulig, blir massetaken plassert inne i det fremtidige magasinet, slik at de senere demmes ned. Når uttakene må skje i åpent landskap, søker en også her gjennom plassering, forming og overflatebehandling å gi arealet en akseptabel status i det fremtidige landskapet.

Verneplan III for vassdrag

Særlig i områder med ugunstige geologiske forhold byr anleggsvegene på spesielle problemer. I områder med næringsrike bergarter og tilgang på løsmasser gror imidlertid sideterrenget til anleggsvegene fort igjen og skjuler disse i landskapet.

I tillegg til den direkte virkning av anleggsvegene som synsobjekt gir de adkomst til fjellet med øket ferdsel og øket mulighet til oppføring av hytter og turistetablissementer. Slik aktivitet kan være en uønsket belastning i et naturområde, og det kan være vanskelig for de lokale myndigheter å kontrollere utviklingen i henhold til gjeldende lover og bestemmelser.

Selve anleggsvegen søker en i dag å gi en best mulig landskapsmessig tilpassing. Det kan gjøres ved trasévalget, ved utforming av veglegemet og tilpassing av dette til sideterrenget og ved skånsom behandling av omgivelsene under selve arbeidet. I mange tilfeller blir anleggsvegene i dag kombinert med offentlig vegbygging, bygging av skogsbilveger, seterveger o.l. De negative sekundærvirkningene ved anleggsvegene lar seg vanskelig avbøte.

Jordbruk, skogbruk og reindrift

Samfunnsutviklinga har ført landbruket gjennom en overgangsprosess fra naturhusholdning/høstingsjordbruk til handelsjordbruk og pengehusholdning. Økende folketall har i vår arealsituasjon ledet til en mer intensiv utnyttelse. Andre interesser har også etter hvert gjort seg gjeldende slik at en ensidig landbruksmessig utnyttelse av naturgrunnet ikke lenger ble så selvsagt. Den økende sentralisering og urbanisering med hardere press på landbruksarealene i etterkrigstida har rettet oppmerksomheten mot de langsiktige perspektiver. Befolkningseksplasjonen i global sammenheng har med økende styrke fokusert et viktig problem: Hvordan sikre matproduksjonsgrunnlaget for ettertida?

Areal og jordverns situasjonen

Arealfordelingen gjengitt i Ressursmeldingen (1974:55) er:

- Ca. 2 % utbyggingsarealer (tomter, veger etc)
- Ca. 2 % hagemark m. v.
- Ca. 3 % jordbruksarealer
- Ca. 21 % produktive skogarealer
- Ca. 9 % myr
- Ca. 63 % fjell, uproduktivt, innsjøer etc.

Fjell, lav- og uproduktive områder dominerer. Skog og myrarealene er store, mens arealer skikka for dyrking er meget lite. Landet har f.eks. bare ca. 2 da fulldyrka areal/innbygger. FAO anslår det gjennomsnittlige jordbruksareal pr. innbygger på jorda til snaue 4 da. Vår selvforsyningsgrad med matvarer fra jordbruket vil i 1980-årene antakelig ligge mellom 35 og 40 %. Målt på denne måte hører vårt land til de overbefolkede deler av verden.

På grunnlag av undersøkelser foretatt av Jordregisterinstituttet angir Regjeringen i Ernæringsmeldingen, St.meld. nr. 32 (75—76) at reservene av ikke dyrket, men dyrkbar jord er 2—3 mill. da i kornområdene og 4—6 mill.

da i grovforområdene. Reservene var av noenlunde samme størrelsesorden som det areal vi allerede har fylldyrket. Siden den gang er det laget jordregister for ca. en fjerdedel av landets kommuner. Halvparten av disse er å finne i kornområdene der antallet er så stort at en kan dra forholdsvis sikre slutninger. For grovforområdene der registrering av areal skikka til fulldyrking gikk opp til omkring skoggrensa og litt over for de beste jordarealer, er usikkerheten noe større. Imidlertid tyder arbeidet med jordregisteret at anslaget i Ernæringsmeldinga trolig er noe overvurdert når det gjelder grovforområdene. En gjør imidlertid oppmerksom på at mye av dyrkingsreservene i disse områder finnes høgt til fjells, ligger avsides til for utnytting og er til dels av marginal karakter m.h.t. jorددybde, steininnhold, torvkvalitet m. v. Jordregisteret viser også at de dominerende markslag dyrkingsreserven består av, er skogsmark og myr. På Østlandet er skogsmark den klart viktigste, i de øvrige landsdeler er det myrjord som dominerer.

I landbruksstillingene fra 1979 er jord skikket til fulldyrking anslagsvis 5,1 mill. da på bakgrunn av følgende kriterier, vurdert av eieren: Hva som er skikket for fulldyrking ut fra topografiske og biologiske kriterier slik som jordlagets dybde, kvalitet, høyde over havet, terrengforhold osv. (tilsvarende kriterier som legges til grunn for økonomisk kartverk). Om eieren ser det formålstjenlig eller ikke å dyrke opp arealet, skal ikke tillegges vekt.

Til tross for betydelig nydyrking i hele etterkrigstida har vårt fulldyrkede areal i drift holdt seg bemerkelsesverdig konstant. Det var 8,1 mill. da i 1949 og 8,3 mill. da i 1979, til tross for at dyrkingen i perioden har vært ca. 2 mill. da. Årsaken til dette er i all hovedsak nedbygging av dyrka jord med nærmere 0,5 mill. da, og jord som ikke høstes lenger 0,6 mill. da. Arealene er størst på nedleggingssida, men avkastningsevnen til det nedbygde areal er betydelig større. Etter hvert som kjennskapet til vårt jordbrukspotensial stiger, blir det stadig klarere at vårt fulldyrka areal er lite, og at reservene av dyrkbar jord er så beskjedne at de må tas vel vare på og i prinsippet stå til disposisjon for oppdyrking.

Jordregisteret bringer etter hvert også bedre oversikt over våre skogreisingsarealer, som er snaumark og lauvskog som kan erstattes med barskog. I de kommuner der jordregisteret er ferdig, er skogreisingsarealet vel dobbelt så stort som dyrkingsreserven.

Landbruket og vassdragsreguleringer

Vassdragsreguleringer er omfattende i vårt land. De største arealmessige inngrep skjer i høgereliggende strøk, ofte over skoggrensa. Arealer på og like over vannflatenivå kan ikke dreneres, dvs. at i tillegg til neddemt areal tapes produksjonspotensial ved forsumping. Inndemmingsanlegg med pumper vil vanligvis falle for dyrt i fjellområdene.

Reguleringene kan nedstrøms magasinområdene føre til redusert vannføring og senket grunnvannstand. Takrenneprosjekt som fører vannet ut av nedbørfeltet kan redusere vanntilsaget til skog og beitelier. Dette kan gi negativt utslag på planteproduksjonsevnen. Sen-

Verneplan III for vassdrag

ket grunnvannstand langs vassdragene kan føre til redusert avling.

På den annen side kan reguleringene føre til øket vannføring, som utsetter svake elvekanter for erosjonsskade. Høytstående grunnvann om vinteren vil kunne påvirke grøftesystemet i negativ retning, føre til sterkere teledannelse med seinere opptørking og forsinket vårovn og større fare for overvintringsskade.

Regulerte og kunstige innsjøer kan ha stor forskjell på høyeste og laveste regulerte vannstand. Dette kan virke skjemmende i landskapet. Senking i forhold til naturlig vannstand medfører risiko for ustabilitet og utgliding av masser. Erosjonsfaren i elver og bekker øker — særlig da i den sårbare sonen mellom høyeste og laveste regulerte vannstand. Erosjonsskadene kan bli betydelige også bakover og oppover i terrenget.

Vassdragsregulering med tørrlegging av elvestrekninger og sterkt minsket sommervannføring kan medføre store ulemper ved at sjølgjerdeeffekten av et vassdrag blir borte. Det kan også bety dårligere vannforsyning til gårdsbruk, kvalitetsmessig dårligere vann og begrensede muligheter for jordbruksvanning. Det er grunn til å anta at sjølgjerdeeffekten betydde mer før, men at betydningen av vanning er økende. Vi vanner allerede 10 % av vår fulldyrka jord, og landbruket er blant våre største forbrukere av vann.

Redusert vannføring kan for enkelte elvestrekninger føre til tap av fløtningsmulighet, selv om fløtningen spiller en stadig mindre rolle i dagens skogbruk.

Det er lite sannsynlig at vassdragsreguleringer hos oss påvirker makroklimaet. Vekst-klimaet i avgrensede deler av nedbørfeltet kan derimot bli påvirket. Etter hvert som en går nordover og oppover i landet vil en krysse dyrkingsgrensa for alle våre kulturvekster. Små endringer i sommerklimaet kan utelukke eller innsnevre valget av kulturvekster. For frukt- og bær dyrking kan også endringer i vinterklimaet være utslagsgivende. Fra landbrukssida må det fremheves at det er gjort lite m.h.t. forsøk og forskning som kunne gjøre det mulig å kvantifisere de klimaendringer og endringer i landbruksavkastning vassdragsreguleringer kan ha ført med seg. Større innsats kunne ha gitt planløsninger med mindre negative konsekvenser, og mindre motstand mot denne.

Vassdragsreguleringstiltak fører ofte med seg utstrakt veibygging. Enkelte av disse veiene er senere blitt deler av vårt offentlige vegnett, de fleste gjør lokalt nytte for seg. Veier krever areal og minker vanligvis den totale landbruksavkastning. Veier kan også utløse store dyrkingsprosjekter, befordre transport eller gi adkomst til utbyggingsområder. Det må også tas med at veier i et beiteområde vil kunne bety uro for beitedyra, spesielt ved fri ferdsel. Nettovirkningen av veibygging må vurderes og bedømmes i det enkelte tilfelle. Det er under enhver omstendighet avgjørende at veitraséen blir valgt i et samarbeide mellom utbygger og alle de berørte interesser slik at ulempene kan minimaliseres og nytten maksimeres.

Selve vassdragsreguleringene har vårt landbruk kunnet leve med, først og fremst fordi det vanligvis er høyereliggende og mindre yte-dyktige arealer det har gått sterkest ut over.

I mange strøk er mengden vinterfor begrenset. Nyere utbygginger tar generelt mer hensyn til verdifulle landbruksarealer, både når det gjelder forskjell på høyeste og laveste regulerte vannstand og når det gjelder minste-vassføringer m. v.

Det blir ved konsesjonsbehandlingen fastsatt et manøvreringsreglement som er viktig både for utbyggeren og for landbruket. Svært ofte er manøvreringsreglementet utslagsgivende for om et vassdragsreguleringstiltak skal påføre landbruket skade eller ikke. Slike reglementer bør tillegges stigende oppmerksomhet fra såvel utbygger som fra landbrukssida.

De største negative konsekvenser for landbruksareal og landbruk som næring skyldes overføringslinjene — ikke reguleringstiltakene. Overføringslinjene påfører skogbruket meget betydelige produksjonstap og dertil ulemper. Jordbruket påføres først og fremst store ulemper, stedvis også tap i produksjonspotensial. Fra mange hold er det reist krav om at ledningsnettet må bli en integrert del av konsesjonsbehandlingen.

Det henvises forøvrig til særuttalelse fra medlemmet Fjærvoll som følger som trykt vedlegg (vedlegg B).

Reindrift og kraftutbygging

Da de fleste større kraftutbygginger skjer i fjellområdene, vil de lett gå ut over sentrale reinbeiter og påføre reiene tap, ulemper og mange problemer. Beitetap skjer på ulike måter og kan deles i direkte beitetap og indirekte beitetap. Direkte beitetap er lett å registrere og lett å fastslå omfanget av. Slike tap får en bl. a. ved:

- neddemming av beiteland
- utrasing/erosjon
- dammer
- massetak
- anleggsmråder/riggområder
- bebyggelse
- senket grunnvatn ved tørrlagte elveløp.

Omfanget av disse tap vil variere, men de største er i de fleste tilfeller som følge av neddemming av beite. Beiter som settes under vatn, ligger alltid langs vassdrag og er derfor som oftest frodige og produktive. Slike beiter har overgjødning av slam i forbindelse med flom og snøsmelting. Det fins eksempel på at flere titalls kvadratkilometer verdifullt beiteland er satt under vatn ved ei enkelt regulering. Indirekte beitetap skjer bl. a. ved at beiter langs veger og rundt anleggsområder på grunn av menneskelig aktivitet samt uro i liten grad blir utnyttet av reinen. Reinen kan lett bli vennet til å holde seg borte fra områder med stor aktivitet, og når aktiviteten er over, kan det by på problemer å få reinen til å ta dem i bruk på nytt. Det har i praksis vist seg vanskelig å få stengt anleggsveiene når anlegget er ferdig. Magasiner, åpne elveløp, anleggsområder m. m. kan føre til at flytte-, drivings- og trekkleier blir sperret eller innsnevret.

Dette kan i neste omgang redusere eller hindre bruken av avgrensede beitearealer. Regulering av sjøer og elver kan gi lokale klimaendringer som virker inn på vinterbeitene. Uro i beitelandet gir økt energiforbruk og mindre

Verneplan III for vassdrag

lagring av opplagsnæring hos reinen. Dette gir svakere dyr som lett bukker under i en krisesituasjon med dårlige vinterbeiter. Sperking av trekkleier kan lett føre til at reinen blir pressa inn på andre områder eller nabo-distrikter. Det øker faren for sammenblanding med rein fra andre distrikter og kan dermed gi merarbeid og fare for tap av dyr.

Elver og vassdrag danner ofte naturlige grenser mellom distrikter eller beiteområder. Ved tørrlegging av elver vil slike naturlige grenser opphøre. Regulerte vatn har farlig og usikker is. Flytting og driving over regulerte vatn bør derfor ikke skje. Rein som trekker over regulerte vatn, kan lett gå tapt i sprekker i isen. Ferdsel med snøscooter på slike vatn er og forbundet med fare. Kraftlinjer medfører relativt små beitetap, men anleggs-maskiner kan føre til oppkjøring av beiteland. I mange tilfeller virker kraftlinjer uheldig på driving og trekk av rein. Dette kan bety merarbeid og merkostnad for reineieren.

I de fleste tilfeller lar det seg ikke gjøre å kompensere de tap og ulemper ei kraftutbygging påfører reindrifta. Kraftutbygging bør derfor ikke gjennomføres i beiteområder som er av stor verdi for næringa.

Dersom inngrep skal skje i reinbeitedistrikt, er det nødvendig at utbygger og berørte reineiere inngår samarbeid på planleggingsstadiet for å redusere tapene og ulempene for reindrifta.

Vannforsyning og vern mot forurensning

Under vannets løp fra kilde til fjord utsettes det for ulike former for menneskelig påvirkning som medfører endringer i biologiske forhold og vannkvalitet. Vanligvis består disse endringene i forringelse av kvaliteten på vannet, noe som kan redusere anvendelsesmulighetene.

Arbeidet for vern av vassdrag innenfor dette fagfeltet har til hensikt å verne grunnvann, vassdrag og sjøområder mot forurensning samt å redusere eksisterende forurensning bl. a. av hensyn til menneskers og dyrs trivsel, vannforekomstens anvendelse og et effektivt natur- og landskapsvern. En betrakter det som forurensning når grunnvann, vassdrag og sjøområder — heri innbefattet bunnen og stranda — ved utslipp eller på annen måte blir tilført avfall, gjenstander eller andre faste stoffer, kloakkvann, urent vann, andre væsker eller gass, eller når vannet gjøres til gjenstand for temperaturendringer. Reduksjon av vannføring vil også øke forurensningsgraden.

Vanlige forurensningskomponenter er næringssalter, organiske forbindelser, sykdomsframbringende mikroorganismer og forurensning forårsaket av temperaturendringer i vassdragene. Tilførselen av ulike næringsstoffer kan virke forurensende ved at veksten av alger og andre planter i vannet øker (eutrofiering). Slik eutrofiering skaper problemer i vassdragene i form av forringelse av vannkvalitet, endring av estetiske forhold og generell gjengroing. Nedbryting (forråtnelse) av dette plantetematerialet kan føre til nedsatt oksygeninnhold i vannmassene, noe som kan få fatale følger for organismer som krever et oksygenrikt miljø. Økte tilførsler av sykdomsframbringende mikroorganismer kan føre til omfattende smittefare og i verste fall epidemier,

mens temperaturforandringer bidrar til å øke eller redusere de fysiske-kjemiske prosessene i vannmassene (produksjon, nedbryting o.l.) Utslipp av giftige stoffer vil kunne føre til skader på såvel som tap av liv.

Avhengig av hvilken brukerinteresse det dreier seg om, vil en endret forurensningssituasjon i et vassdrag medføre forskjellige problemer. Helt sentralt i en slik sammenheng står resipientinteressene, vannforsyningsinteressene og fiske- og friluftinteressene. Det er disse som er gjort til gjenstand for særlig vurdering i NOU 1979:9: «Vannforurensning ved vassdragsreguleringer.»

En rekke av våre vassdrag brukes som resipient (mottaker) for avløpsvann fra husholdning og industri og avrenning fra jordbruksaktiviteter. Vassdragene er ofte den eneste mulige resipienten for forurenset avløpsvann. Bruken av vassdragene som resipient skaper i seg selv konflikter med andre brukerinteresser. En vassdragsregulering vil kunne forsterke disse konfliktene ved at vassdragets selvrensende eller fortynnende evne reduseres. Reguleringen vil da komme i konflikt med resipientbruken. Selv om det iverksettes tiltak for å redusere utslippene og dermed virkningene av dem, vil fremdeles vassdragene motta forurensninger som det kan være umulig eller meget ressurskrevende å kontrollere. Ved siden av ulike tiltak på avløpssiden kan det i slike tilfeller være aktuelt å manøvrere kraftverket slik at en oppnår en tilfredsstillende vannføring nedstrøms anlegget, og slippe vann til den berørte elvestrekningen.

Vannforsyning omfatter drikkevann og vann til industri- og jordbruksformål. For drikkevannsforsyningen vil enhver endring i vannmengden kunne medføre kvalitative endringer av betydning for brukeren. For all vannforsyning vil dessuten vannmengden alene kunne være avgjørende for brukerinteressene og dermed for vurderingen av graden av forenlighet med eventuell utbygging.

Overflatevann som innsjøer og elver er kilder til de fleste større vannforsyningsanlegg i Norge. I tillegg er det etterhvert også etablert større anlegg basert på grunnvann. Ved evt. vassdragsreguleringer kan overflatevann endre kvalitet ved økt innhold av bakterier, organisk materiale og økt begroing, som nevnt ovenfor.

Dette kan gjøre vannkilden hygienisk og bruksmessig uegnet til drikkevannskilde, selv med omfattende rensing. Videre kan det føre til senket grunnvannstand, med påfølgende endringer av vannets kvalitet og mengde i brønner. Sekundærbelastninger kan også oppstå gjennom økt ferdsel og aktivitet i det aktuelle utbyggingsområdet.

Det er særlig kvantitative forhold som spiller rolle for vannforsyning til industri og jordbruk, men kvaliteten kan i noen tilfeller også spille en viktig rolle.

Vassdragene nyttes også til bading, fiske og båtsport. I tillegg nyttes områdene langs elver og innsjøer ofte til rekreasjon som turgang, camping m. v. Forringet vannkvalitet som følge av en regulering kan ha betydning for alle disse aktivitetene. Endret begroing vil medføre endrede nærings- og gyteforhold for fisken. Fysiske forhold som dammer, tunneler osv. samt endrede strøm- og temperaturbetingelser vil likeledes kunne spille inn. Videre vil

Verneplan III for vassdrag

eventuell regulering få estetiske og hygieniske følger for vannkvaliteten forutsatt økt bakterieantall eller økt konsentrasjon av andre forurensninger som f.eks. organisk stoff, næringssalter, tungmetaller o. l.

Interessene knyttet til vannforsyning og vern mot vannforurensning kan ikke alltid betraktes som en verneinteresse i klassisk forstand, men bærer ofte preg av å være en typisk brukerinteresse. Erstatninger og avbøtende tiltak kan ved eventuell konsesjon dempe eller fjerne mulige konflikter. Slektskapet med verneinteressene er imidlertid tilstede, og karakteriseres best ved det faktum at disse interessene har inngått som ett av de fem interessefeltene under Miljøverndepartementets ansvarsområde i prosjektet «Midlertidig vernede vassdrag». I enkelte tilfeller vil en regulering imidlertid være helt uforenlig med en eller flere av de her omtalte brukerinteressene. I slike tilfeller kan det komme på tale å gå inn for varig vern mot kraftutbygging av det aktuelle vassdrag.

Statens forurensningstilsyn har videre pekt på nytten av å ha uberørte vassdrag i forbindelse med overvåkingen av forurensningssituasjonen (vannkvaliteten) i vassdragene.

Slike referansevassdrag er bl. a. nødvendige for at det skal være mulig å kunne si i hvilken grad nærliggende vassdrag påvirkes av menneskelig aktivitet, f.eks. en vassdragsregulering.

Verneinteresser

I dette avsnitt blir det gitt en beskrivelse av verneinteressene som er lagt til grunn for utvalgets vurdering.

Naturvitenskapelige interesser

Et av de naturfaglige disipliners viktigste mål er å bidra til økte kunnskaper om naturen, kunnskaper som forvaltningsorganene kan nytte bl. a. ved forvaltningen av vassdragene. Særlig viktig er den økte erkjennelse som har funnet sted de siste 25 år av betydningen av økologisk viten.

Før Stortinget i 1973 vedtok å verne et større antall vassdrag ble det tatt forholdsvis lite hensyn også til naturvitenskapelige interesser. Med verneplanarbeidet har en forsøkt å sikre landet et nett av bl. a. aktuelle type- og referansevassdrag som skal kunne nyttes til ulike formål. Ved vedtakelsen av verneplanene for vassdrag har Stortinget slått fast at i en rekke tilfelle skal vernehensynet veie tyngre enn utnyttingshensynene.

Innen den avgrensede enhet er vassdraget og de tilstøtende omgivelser knyttet sammen. Nedbørfeltet er å betrakte som et sammenhengende, dynamisk system, der alle delene er knyttet sammen av vannsystemet. Det er derfor ikke tilstrekkelig bare å verne selve vannløpene. Nedbørfeltet er den naturlige enhet hvor naturens samspill kan studeres. Prinsippet om vern av hele nedbørfeltet er da også blitt fulgt av myndighetene ved behandlingen av de tidligere verneplanene.

Vassdragene er meget viktige og sentrale deler av vår natur. De er selve livsnerven i våre dalfører. Det meste av norsk natur er i større eller mindre grad påvirket av menneskenes aktiviteter, men ofte er påvirkningen

av en slik art og av et slikt omfang at vi ikke umiddelbart betrakter dem som uønskede inngrep. I høyfjellet er det tilsynelatende liten påvirkning, utenom anlegg for vassdragsreguleringer i visse områder. Store deler av de lavereliggende fjellområder bærer ennå sterkt preg av tidligere tiders seterdrift og intenst beite. Lyngheiene på Vestlandet er også et resultat av husdyrhold. I bygdene dominerer jordbruksaktivitetene, og Norges produktive skogareal er preget av forstlig virksomhet. Disse påvirkningene har medvirket til utviklingen av et landskap som vi i dag betrakter som karakteristisk og som en del av vår natur. De har heller ikke i særlig grad forringet naturens mangfoldighet eller produksjonsevne. I store deler av landet er det ennå en mosaikk av natur- og kulturdominerte arealer. Urbanisering og industri opptar og påvirker imidlertid stadig større del av landets overflate og ofte går det nettopp ut over de mest produktive naturtypene, som vatmarksområder, elvemunninger og strandområder. Sammen med moderne jordbruk har byområder og industri bidratt med forurensende stoffer til jord, luft og vann. De senere tiders tekniske inngrep er blitt langt større og har grepet mer drastisk inn i naturen enn tidligere.

I dagens samfunn med stadig større ensartethet i jord- og skogbruk, synes tendensen å være at det er de plante- og dyrearter med stor tilpasningsevne og vid utbredelse, som klarer seg på bekostning av spesialistene (arter med helt bestemte krav til livsmiljø). Denne uheldige tendens kan motvirkes ved et nett av verneområder over hele landet av en slik størrelse at de fanger opp naturtyper som ellers ikke blir tatt vare på.

Ved vassdragsreguleringer blir natursystemene brått ført over i helt nye tilstander. Ved alle inngrep, også andre enn vassdragsreguleringer vil det, foruten de kjente virkninger, kunne opptre en rekke ikke kjente virkninger, og mange av disse vil først vise seg lang tid etter at inngrepet ble utført. Vassdragene vil neppe kunne bringes tilbake til sitt opprinnelige utviklingsforløp. Da mange endringer er små og skjer gradvis, kan det være vanskelig å skille dem fra virkningen av andre inngrep og fra naturlige prosesser som også medfører endringer. Vi vet altså ennå for lite til å kunne forutsi alle de mer vidtrekkende og langsiktige følgene av vassdragsreguleringer og de andre tiltakene som følger en regulering.

En betydelig belastning på norsk natur i dag er sur nedbør. Den har ødelagt ferskvannssystemene på ca. 1/4 av vårt areal, brer seg stadig nordover og er påviselig helt nord til Finnmark.

Et viktig hjelpemiddel er derfor å sørge for en målestokk eller referanse som kan vise hvordan de naturlige prosesser ville gått uten en vassdragsregulering eller andre større inngrep. Referansevassdragene er derfor meget viktige for de naturvitenskapelige interesser i denne sammenheng.

Norge har spesielle naturtyper som må inngå i et globalt system av vernede områder. Verneplanen for vassdrag vil, sammen med nasjonalparker, naturreservater osv., være med på å danne en grunnstamme i arbeidet med et slikt system.

En inndeling av landet i regioner på grunnlag av naturforholdene ville være et viktig

Verneplan III for vassdrag

hjelpemiddel til å utpeke vassdrag karakteristiske for regionen. Dessverre finnes det ennå ingen fullgod inndeling av vårt land. En har derfor valgt å benytte den foreliggende «Naturgeografisk regioninndeling av Norden» (omtalt i NU B 1977:34). Denne er spesielt basert på floristiske og vegetasjonsmessige kriterier, og særlig på utbredelsen av de enkelte treslag. Verneplanen må derfor settes sammen slik at nedbørfeltene representerer landets ulike naturtyper. Særlig oppmerksomhet må vies de lavereliggende delene av vassdragene, der en oftest finner den rikeste, mest varierte og produktive natur, som samtidig er sterkest utsatt for endringer og dårligst dekket gjennom annet vern. Et nett av vassdrag som skal ivareta landets naturtyper, typevassdragene, er derfor fundamentalt for de naturvitenskapelige interesser.

Enkelte vassdrag inneholder egenartede og spesielle forhold som er viktige ledd i dokumentasjonen av forskningsinteresser. De klassiske lokaliteter f. eks. som er grundig undersøkt og dokumentert, bør ikke bli forringet av inngrep.

Da forskning og undervisning er nøye knyttet sammen, er alle de tre nevnte kategorier av vassdrag viktige til pedagogiske formål, ikke bare ved universitetene og høyskolene, men også i den almene undervisning der betydningen av å se utviklingen i sammenheng med de opprinnelige betingelser i naturen får stadig større plass.

I denne verneplanen er verneverdiene i det enkelte vassdrag klarlagt etter fagvis og samlet vurdering basert på spesielt utarbeidede verdikriterier. Ut fra målsettingene for verneplanarbeidet er dette blitt innarbeidet ved den naturvitenskapelige vurderingen. Det er blitt lagt vekt på å dekke de ulike landsdeler og naturregioner gjennom typevassdrag. De aktuelle vassdrag er også blitt vurdert i forhold til den vedtatte verneplanen. Det kompliserer denne vurderingen at det først nå har vært anledning til å foreta inngående undersøkelser med sikte på å klarlegge de naturfaglige verdier. Blant de vassdragene som vurderes nå, vil flere utgjøre velegnede typevassdrag i regioner som har få eller ingen varig vernede vassdrag fra før. Dette gjelder Hurdalsvassdraget og Leira, Atna, Lyngdalsvassdraget, Vosso, Jølstra, Driva, Gaula, Stjørdalsvassdraget og Valnesvassdraget. Flåmsvassdraget og Mørkrid vil fylle ut et tomrom i fjellregionene i Sogn. I Rondane—Dovre-fjell-området utgjør Atna og Driva de viktigste typevassdragene. Gaula vil være det mest representative typevassdrag for Trøndelag.

Lomsdalsvassdraget er et velegnet typevassdrag for den sørvestlige, granittrike delen av Nordland. Reisavassdraget som utmerker seg ved sitt store innhold av særlig verdifulle kvaliteter, har også stor verdi som typevassdrag. Viktige typevassdrag, da de er de siste aktuelle representanter for sin region, er: Kynna, Lifjellområdet, Bjerkreimvassdraget, Granvinelva, Undredalselva, Ynnesdalsvassdraget, Istra og Todalselva.

På Østlandet er ingen av de aktuelle hele vassdrag (vassdrag fra kilde til fjord) intakte. Målet her må derfor være å fange opp mest mulig av landsdelens variasjon gjennom et tilstrekkelig antall delfelt.

En rekke større vassdrag er ikke med i

verneplanvurderingen. Det er grunn til å anta at flere av disse ville ha blitt rangert høyt i vurderingen og fylt opp hull i verneplanen som det kunne være ønskelig å dekke.

En hovedhensikt med naturvernet generelt er å opprettholde produksjonsevnen og mangfoldigheten i naturen. Dette kan bare oppnås ved vern av biotopene og geosystemene, av det livsmiljø som artene er avhengig av. Såvel fra Europarådet som fra FN er det gått ut henstillinger til alle medlemsland om å ta vare på naturlige økosystemer. Norge deltar aktivt i det internasjonale arbeid som pågår innen denne sektor.

Naturvitenskapelige forhold står sentralt i det nasjonale naturvernarbeidet. Dette framkommer klart av naturvernloven. I den § 1 heter det at «... naturens kvalitet skal bevares for fremtiden.» Dette innebærer at et viktig mål for naturvernarbeidet er å sikre et utvalg av områder, forekomster og arter som tilsammen omfatter et representativt utsnitt av variasjonsbredden i norsk natur.

Det er i dag et faktum at lovgivningen ikke gir tilfredsstillende hjemmel for å frede vassdragene på verneplanen. Miljøverndepartementet arbeider nå imidlertid med å få dette til ved endringer i naturvernloven.

Kulturvitenskapelige interesser

Det er omfattende interesse i befolkningen for vern av kulturminnene. Det viser en landsomfattende holdningsundersøkelse utført av Statens Kulturminneråd. Hele 74 % ser det som viktig at kulturminnene blir tatt vare på. Flertallet av de spurte ser det også som verdifullt å ta vare på kulturlandskapet, og det er også betydelig interesse for å ta vare på mindre folkegrupperes historie og levevis.

Kulturminner er spor etter menneskelig virksomhet i fortiden. Til disse hører også lokaliteter som det er eller har vært knyttet forestillinger til. I spørsmål om vasskraftutbygging er det hovedsakelig de faste kulturminnene som vurderes, det vil si jordfaste, ikke-bevegelige minner. Mange kulturminner er klart markert i terrenget, f. eks. gravhauger og bygninger, andre ligger mer eller mindre skjult under markoverflaten, f. eks. steinalderboplasser, samiske teltboplasser og kullmål-banner. De skjulte kulturminner utgjør det store flertallet av minner eldre enn reformasjonen. Den bakre tidsgrensen for hva som skal oppfattes som kulturminner er klar, nemlig det tidsrommet da de første mennesker kom til landet. Når det gjelder grensen fram i tid, vil synspunktene variere endel. I dette prosjektet ble årene omkring 1920 sett på som et naturlig tidsskille i Sør-Norge, men også enkelte av de minner som er yngre og som er gått av bruk etter denne tiden, bl. a. tømmerfløtningsanlegg, vassdrevne anlegg og minner knyttet til seterdrift, er registrert. For Nord-Norge er tidsgrensen satt til 2. verdenskrig bl. a. på grunn av minner knyttet til krigen og det første gjenreisningsarbeidet. Utifra lovgivning og administrasjon deler vi de faste kulturminnene som er aktuelle i vassdrags-sammenheng i tre:

- De som er eldre enn 1537 (fornminner). Disse er automatisk fredet.

Verneplan III for vassdrag

- Samiske kulturminner eldre enn 100 år. Automatisk fredet.
- Nyere tids kulturminner (etter 1537). Disse kan fredes eller vernes ved spesielle tiltak.

Det legges stadig større vekt på å registrere og verne hele miljøer av kulturminner og ikke bare enkeltobjekter. Videre blir kulturminnevernet i langt større grad enn tidligere betraktet som en naturlig del av det generelle miljøvernarbeid. I denne sammenheng er det en økende interesse for kulturlandskap hvor de enkelte kulturminner vurderes som ledd i en helhet. Et kulturminnelandskap dannes ved menneskenes omforming av naturen. Dette skjer gjennom beitebruk, åkerbruk, skogbruk, anleggsvirksomhet, industrivirksomhet, urbanisering osv. En kan derfor snakke om forskjellige hovedtyper av kulturlandskap som jordbrukslandskap, skogbrukslandskap, reindriftslandskap osv. «Kulturlandskap» er et overordnet begrep i forhold til «kulturminner». Et kulturlandskap består av mange kulturminner, f.eks. boplasser, gravhauger, hus, veier, gjerder, åkre og kulturpåvirket vegetasjon. I en kulturhistorisk sammenheng er det generelt sett viktig å understreke at selve kulturlandskapet har betydning som historisk dokument. Det vitner om hvilke ressurser folk har kunnet utnytte til ulike tider. F.eks. kan studier av jakt- og fiskeressurser idag også belyse forhold i eldre tid.

Når en skal vurdere skadevirkninger på kulturminner i forbindelse med vasskraftutbygging, vil det i de fleste tilfeller være nødvendig å trekke inn en større del av landskapet enn det som blir direkte berørt. De kulturminnene som eventuelt vil bli ødelagt, må sees i forhold til kulturlandskapet som helhet og til det økologiske systemet som kulturminnene inngår eller har inngått i. Blir deler av en setergrend satt under vann, reduseres hele grendas verneverdi. Menneskene har utnyttet naturen gjennom økologiske systemer som ofte dekker store områder. Derfor kan det i noen tilfelle være naturlig å vurdere under ett de kulturminnene som utgjør et system, f.eks. et gårdsbruk med tilhørende setre, naust, utløer, fiskebuer, kverner osv. Av samme grunn bør en samisk sommerboplass vurderes i sammenheng med de boplasser som ble brukt til andre årstider. Videre bør boliger og produksjonsbygninger vurderes under ett i et industrimiljø.

Ut fra den brede definisjon som her er gitt av kulturminner, vil de fleste større tekniske inngrep ramme et stort antall kulturminner. Verneverdien av disse er ikke entydig og vil være under stadig endring. Det kan imidlertid settes opp en rekke verdikriterier, av generell karakter, som illustrerer den betydning et eventuelt vern har. Vurderinger av denne typen vil for en stor del bero på faglig skjønn.

Kriteriene for vern kan deles i såkalte kunnskapsverdier og opplevelsesverdier. En stor del av våre kunnskaper om fortiden har vi fra de faste kulturminnene. Fra tiden fram til midtaldertiden er dette praktisk talt de eneste kildene. Etter den tid får andre kilder økende verdi, men faktisk helt fram til vår tid er kulturminnene blant de viktigste kildene. De belyser mange forhold som ikke går fram av annet kildemateriale. Blant opplevelsesverdi-

ene kan en spesielt framheve de estetiske verdiene, identitetsverdiene og den betydningen kulturminnene kan ha som ledd i en levende tradisjon innenfor et lokalmiljø eller en kulturgruppe.

Vasskraftutbygging berører i høy grad kulturminnene og kulturlandskapet. Størsteparten av kulturminnene har direkte eller indirekte tilknytning til vann. Vannet er en viktig lokaliseringsfaktor. I hele sin historie har menneskene bosatt seg langs vann og elver. En stor del av stein- og bronsealderboplassene knyttet til jakt, fangst, fiske og jordbruk ligger meget nær vann. Gårdsbosettingen fra jernalderen og fram til vår tid følger også vassdragene, selv om gårdene gjerne ligger noe opp fra dalbunnen hvor det er naturlig drenering.

I elver og vann ble det først og fremst drevet fiske. Dette er en aktivitet som ikke er spesielt knyttet til bestemte epoker av historien, bl. a. noe boplassene, buer, naust og faste fiskeinnretninger vitner om.

Fram til 1900-tallet var elver og vann kanskje de viktigste kommunikasjonsårene sommer som vinter. Aktiviteter som tømmerfløtning og organisert båttrafikk har i særlig grad etterlatt seg kulturminner i og ved vassdragene, mens bruk av vannveier og isveier har etterlatt seg færre spor. Videre har vannet også vært en viktig drivkraft. Kverner, møller, sager, småindustri, m. m. og aktiviteten knyttet til disse har også etterlatt verdifulle minner fra nyere tid.

Som vi har sett, har et stort antall kulturminner direkte eller indirekte tilknytning til elver og vann. Vi kan skille mellom funksjonell, visuell og topografisk tilknytning.

En funksjonell tilknytning er det der vann på en eller annen måte har vært brukt i forbindelse med kulturminnet. I videste forstand har de fleste minner en funksjonell tilknytning til vann. Noen minner har i særlig grad en slik tilknytning, bl. a. de nevnte minnene fra fiske, kommunikasjon, og utnyttning av vasskraft. Videre kan framheves at vassdragene har fungert som grenser og «sjølgjerde». Elver og vann har hatt så stor betydning for hvilke områder folk har utnyttet og bosatt seg i, at også kulturminner som ligger langt fra vann, kan ha funksjonell tilknytning som eventuelt kan bli trukket inn i spørsmål om vern av vassdrag.

Kulturminnene kan også ha en topografisk tilknytning til vann. Vannet har da, sammen med andre terrengforhold, vært bestemmende for plasseringen av kulturminnet. Her kan boplasser, gårder og tettsteder nevnes. Det kan ofte være vanskelig å trekke grensen mellom den topografiske og den visuelle tilknytningen til vann. I sistnevnte tilfelle ligger kulturminnene og vannet eller elva innenfor syns-avstand, og disse er med på å prege det landskapet kulturminnene er en del av.

Kulturverninteressene spilte en beskjeden rolle i samband med Verneplan I og II. En vet derfor lite om hva som eventuelt måtte være bevart gjennom disse.

Vilt- og fiskeinteresser

Statistiske undersøkelser har anslått at om lag 1¼ millioner mennesker eller 31 % av be-

Verneplan III for vassdrag

folkningen i Norge årlig fisker i ferskvann, $\frac{1}{2}$ million fisker laks og sjøaure i sjøen og $\frac{1}{4}$ million driver jakt. Tar en med dyrelivets betydning som element i den generelle naturopplevelse, har viltet betydning for vesentlig flere mennesker.

Som vilt regnes idag (ifølge Lov av 29. mai 1981 om viltet) alle viltlevende landpattedyr og fugler, amfibier og krypdyr. Tilsammen er det da 469 viltarter som er påtruffet i Norge, fordelt på 54 pattedyr, 405 fuglearter, 5 amfibier og 5 krypdyr. Når det gjelder fugler er 238 arter blitt påvist hekkende, mens de øvrige enten er regelmessig besøkende i varierende antall utenfor hekketiden eller er bare tilfeldigvis påtruffet i Norge.

En har i dette prosjektet lagt stor vekt på å beskrive forekomster, utbredelse og trekkveier til de fire hjortedyrene elg, hjort, villrein og rådyr, og både sommer- og vinterholdssteder er kartlagt. Dessuten omtales også kalvingsplasser til villrein. De fire store rovdyrene bjørn, jerv, ulv og gaupe, samt fjellrev og oter er viet spesiell oppmerksomhet. Av andre sentrale pattedyr kan nevnes bever, steinkobbe og moskusfe.

Av fugler har en særlig lagt vekt på hønsefuglene lirype, fjellrype, storfugl, orrfugl og jerpe, samt rovfuglene, uglene og våtmarksfuglene. Sjøfuglene er omtalt i vassdrag som ligger nær fjord eller kyst. Hekkeområder, vinterbeiteområder, rasteplasser under trekk m. m. er søkt registrert. I enkelte tilfelle har en også omtalt andre fuglearter.

Viltet har verdi for store grupper av befolkningen. Ved mange aktiviteter i friluft spiller vilt en vesentlig rolle. Det knytter seg store vitenskapelige og pedagogiske interesser til vilt. Pedagogisk er vilt av betydning for undervisning både på universitets og høyskolenivå, i den videregående skolen og i grunnskolen, foruten på distriktshøgskoler og skogskoler. I tillegg er vilt og opplevelser knyttet til vilt av stor verdi for mange mennesker i en rekreasjonssammenheng. Det kan nevnes stikkord som jakt, fugle- og dyrestudier av mer almen karakter, amatørornitologi, dyrefotografering m. m.

Jegerne er en av brukergruppene som er interessert i viltet. Det knytter seg en rekke verdier til jakt. For jegeren har jakten rekreasjonsverdi, sosial verdi og en viss økonomisk verdi. For landet som helhet har jakten betydning ved at jegerne høster en matressurs. Tallene fra 1978 viser en total slaktevekt på felt storvilt på ialt 3,3 millioner kg. Sett i forhold til det årlige gjennomsnittsforbruk av kjøtt i Norge på omlag 49 kg pr. person ville dette dekke forbruket for 67 000 nordmenn.

Undersøkelser foretatt i forbindelse med dette prosjektet tyder på at landskapet har betydning ved valg av jakttereng — både de estetiske og rent topografiske sidene ved det. Et klart flertall av jegerne angir terrengets beskaffenhet som en av de viktigste grunnene til valg av jaktområder. På spørsmål om årsaker til at det drives jakt, svarer 66 % av jegerne at «fysisk aktivitet og mosjon» har stor betydning og 28 % at det har en viss betydning. Ellers ønsker de fleste jegerne «å bli kvitt stress og slappe av» ved hjelp av jakt. «Opplevelse av spenning» får også mange til å jakte. De viktigste årsakene er følgelig typiske rekreasjonsfaktorer. Sosiale faktorer og

muligheten for stort viltutbytte betyr forholdsvis lite for utøvelsen av jakt her til lands.

Vi regner med at det finnes 41 arter av ferskvannsfisk i Norge. Dette er arter som i hele eller deler av sin livssyklus lever i ferskvann. De utnyttbare dyrearter i ferskvann kan deles i fire grupper:

- Laks, sjøaure og sjørøye
- Aure og røye
- «Hvitfisk» (Bl. a. harr, abbor, gjedde og sik)
- Andre arter (Ål og bekkerøye)

Produksjon av fisk i ferskvann er grunnlag for et omfattende fiske i elver, bekker og innsjøer, og dessuten etter laks, sjøaure og sjørøye i saltvann. Totalfangsten av ferskvannsfisk i 1980 er beregnet til ca. 11 700 tonn, fordelt på 7 600 tonn innlandsfisk og 4 100 tonn laks og sjøaure.

I forhold til befolkningens konsum av fisk er dette et betydelig kvantum. Fiskeforbruket ligger nå på ca. 30 kg pr. år pr. innbygger, eller ca. 120 000 tonn. Avkastningen av ferskvannsfisk ligger altså på knapt 10 % av totalkonsumet.

Til fiske knytter seg, som i tilfellet jakt ulike verdier for dem dette angår. Behovet for avkopling og fravær av stress framhever seg som et av de viktigste motivene for fritidsfiske. Viktig var også faktorer som «opplevelse av spenning» og «utsiktene til god fangst». Faktorer som er forbundet med rekreasjon dominerer også fiskernes vurdering av hva som motiverer dem til å fiske. Sjansen for fangst har mindre, men dog en viss betydning. Videre viser undersøkelser at naturopplevelsen ble tillagt stor betydning ved valg av det aktuelle fiskested.

Lokaløkonomisk innebærer den reisevirksomhet som henger sammen med fritidsfiske relativt store inntektsoverføringer til lokalsamfunn som «importerer» mange fiskere. En undersøkelse i 5 vassdrag viste at fritidsfiskernes forbruk av varer og tjenester i disse varierte fra 340 til 970 kr. pr. fisker.

Vurderingen av vassdragenes verneverdi baserer seg på fire ulike verneformål:

Typeområde:

Formålet er å verne et (større) område som er typisk (representativt) for landsdelen.

Referanseområde:

Formålet er å verne et velegnet referanseområde for forskning, undervisning og ressursovervåking.

Produksjonsområde:

Formålet er å verne et område som har høy aktuell eller potensiell produksjon og som derfor er eller kan bli en viktig kilde for mat og råstoffer.

Rekreasjonsområde:

Formålet er å verne et område som brukes av mange mennesker i rekreasjonssammenheng.

Spennvidden i disse formålene er med på å illustrere at vilt- og fiskeinteressene omfatter både naturvitenskapelige interesser på den ene siden og friluftsinnteresser på den andre.

Friluftsinnteresser

Friluftsliv er et relativt nytt tema i faglig sammenheng til tross for at det om fenomenen har røtter tilbake til de gamle høstings- og jaktkulturene. Tidlig i det forrige århundret ser vi de første spirene til de moderne former for friluftsliv. De første friluftslivsutøverne så på seg selv nærmest som oppdagelsesreisende. Etterhvert ble imidlertid rekreasjon og avkopling almene og aksepterte motiver.

Idag er det riktig å si at det norske folk er et friluftsfolk. 90 % av alle nordmenn driver i løpet av et år med en eller annen friluftsinnteressert aktivitet og nesten $\frac{1}{3}$ utøver daglig friluftsliv.

Det er en uttalt politisk målsetting å gi alle lik mulighet til utøvelse av friluftsliv. Dette har sammenheng med at man ser en rekke samfunnsmessige og individuelle fordeler med at folk får anledning til å ferdes i naturen. Det må videre kunne betraktes som en samfunnsmessig fordel at en gjennom friluftslivet får et folk som ikke føler seg fremmed i forhold til de naturlige livsprosesser. Dette kan hos den enkelte være med på å gi et rikere tilfang av opplevelser og skape holdninger i retning av respekt for alt liv.

Miljøforandring må betraktes som et alment motiv for fritidsaktiviteter. Og for de aller fleste vil det å søke ut i naturen være en avveksling fra forholdene på arbeidsplassen og på bostedet.

Naturopplevelser er kanskje det viktigste motivet som er spesielt forbundet med friluftsliv. Ordet «pent» kan bli brukt om det opplevelsesverdige landskapet. Men ofte vil det heller bli benyttet adjektiv som «storslagent», «vilt», «ensformig», «øde», «typisk» o. l. Naturopplevelser er for mange knyttet til det at man har tilgang til landskap med ulike kvaliteter.

Friluftslivet er også ofte knyttet sammen med andre typer opplevelser. I den grad det er en sosial aktivitet, d.v.s. at det er flere som driver på med det samme, kan det gi opplevelse av kameratskap. Mange har erfart at friluftsliv har en egen evne til å knytte mennesker sammen. For noen er opplevelsen av å være alene og kanskje «i ett» med naturen viktig. For andre kan utfordringen i å mestre naturen og å greie seg med enkle midler være det som gir inspirasjon. Og ofte vil det å få mosjon være drivkraften for utøvelse av friluftsliv. I det siste tilfellet vil det altså være det helsemessige motivet som er avgjørende. Gjennom ferdsel i skog, på fjell og i vassdrag gis det mulighet til å trekke frisk luft og til variert bruk av kroppen. Mange vil også gjøre den erfaring at fysisk utfoldelse gir psykisk hvile og styrke.

Det å høste eller sanke kan også være en viktig drivkraft til å komme seg ut i naturen. Plukking av bær, sopp, urter eller fiske og jakt må betraktes som del av en riktig naturforvaltning.

Friluftsliv vil ofte innebære en viss form for innsamling og systematisering av erfaring. Tilegnelse av kunnskap — det å lære — kan

være en viktig motivasjon. Det kan dreie seg om kunnskap om planter, dyr, steiner osv. eller om sammenhenger i naturen.

Kunnskapstilegnelsen kan også være knyttet til kulturlandskapet og de enkelte kulturminner. Nesten overalt vil en kunne se spor av menneskelig aktivitet; boplasser, dyregraver, stier, beitelandskap osv. Å være oppmerksom på dette er ikke sjelden forbundet med interesse for skriftlige eller muntlige folkelige tradisjoner som har tilknytning til området man ferdes i. I sin alminnelighet vil man finne at ønsket om å lære land og folk å kjenne er et motiv såvel for utøvere av friluftsliv som for mange reisende generelt.

En grunnleggende betingelse for friluftslivet er at det finnes tilstrekkelig med tilgjengelige naturområder. Til det mer hverdagslige friluftslivet, nær hjemmet, aksepteres gjerne mindre områder som kan være tilrettelagt med f. eks. stier og lysløyper. Også til helgeutfart og ferier bør det være tilgjengelige områder som ikke ligger så altfor langt borte fra bostedet. Disse bør imidlertid være sammenhengende og ha mer preg av urørthet. Her vil normalt større tekniske inngrep, deriblant regulering av vassdrag for ulike formål, lett betraktes som en ulempe for friluftslivet.

Flere vitenskapelige undersøkelser, og erfaringene til folk flest, viser at vann og vassdrag er svært viktige elementer i det naturmiljøet som folk søker til for friluftsliv og rekreasjon. Det kan pekes på ulike grunner til dette.

For det første er vann — kanskje i særdeleshet rennende vann — med på å skape liv i et landskap. Det utgjør markerte kontraster til andre naturelementer som skog og fiell, og elvene vil nesten alltid utgjøre det visuelle midtpunktet i dalen.

For det andre vil elvedalen og områdene nær vann ofte være spesielt interessante i en naturvitenskapelig og kulturhistorisk sammenheng — og dermed også fra friluftslivets synsvinkel. Slike områder er gjerne frodige og fruktbare i forhold til det omliggende landskap, og ofte vil en finne spor etter den første bosettingen i slike områder.

For det tredje er elementet vann ofte i seg sjøl en betingelse for viktige aktiviteter. Det gjelder både kommunikasjonspregede aktiviteter (båtsport, kano/kajakk-paddling) og mer sports- og hobbypregede aktiviteter (bading, fiske etc.).

Det er altså både selve elva, strandbredden og det nærliggende området som er interessante i en friluftslivssammenheng. Men ofte er det slik at friluftsliv innebærer turgåing og ferdsel over et større område, og i slike tilfelle må man til det feltet som berøres av en utbygging regne med det større omkringliggende naturområdet.

En vil kunne finne sider ved vasskraftutbygging som er til fordel for visse typer friluftsliv. F. eks. vil vegbygging ofte gjøre et område mer tilgjengelig. Sett fra friluftslivets synsvinkel er det imidlertid tilstrekkelig med veger de aller fleste steder i Norge idag. Derfor vil vegbygging som oftest ikke oppveie de skader som en utbygging fører med seg på naturen. Skadene er knyttet til det fysiske inngrepet ved anlegget medfører, til trafikken og til det økte eksplorationspresset som medfører f. eks. i forbindelse med hytter og

Verneplan III for vassdrag

turisme. Som regel vil også et nytt inngrep i naturen være med på å heve verdien av de resterende områder i regionen fordi urørte områder er i ferd med å bli et knapt gode.

Friluftslivet vil bli skadelidende ved en utbygging både fordi den ofte rammer mulighetene for å utøve en del aktiviteter direkte det kan f. eks. gjelde fiske, turgåing og båtliv. Dessuten — og det er kanskje viktigere — blir sjansen til å ferdes i urørt natur stadig mindre.

Rent faglig har friluftslivet stått i en særstilling blant de verneinteresser som er behandlet i forbindelse med Verneplan III for vassdrag. Den forskning som har vært utført omkring emnet, er av forholdsvis ny dato, i tillegg har den vært drevet relativt spredt og sporadisk. Den har videre vært knyttet til en rekke ulike faglige disipliner. Kunnskapen man har om emnet er derfor ennå forholdsvis beskjeden, og hvert nytt undersøkelsesprosjekt får derfor et visst pionérpreg over seg. Dette gjelder også den foreliggende undersøkelse. Ved registreringen av friluftsinnteressene i de midlertidig vernede vassdragene har en lagt vekt på et ett ulike temaer som tilsammen er med på å karakterisere vassdraget.

De registrerte temaer har gitt grunnlag for å angi sju verdikriterier: egnethet, opplevelsesverdier, kunnskapsverdier, høsting og sankning, urørthet, utstrekning og dagens bruk der bl. a. grad av tilrettelegging for friluftslivet er en faktor. Av disse er kriteriene «egnethet», «opplevelsesverdi» og «urørthet» generelt sett tillagt stor betydning.

Utvalget av midlertidig vernede vassdrag er ujevnt fordelt på de ulike fylker. En vurdering bare ut fra vassdragets egenverdi kunne av den grunn føre til at enkelte landsdeler ble for fordelt. Det har derfor vært nødvendig å ta hensyn til faktorer som angir vassdragets betydning for den omkringboende befolkning. En har registrert hvor store befolkningsgrupper som har mulighet til å bruke objektet som dagstturområde og som helgeutfartsområde, og hva slags alternative vassdragsområder med tilsvarende kvaliteter for friluftslivet disse gruppene har. Avstand og tilgjengelighet spiller en vesentlig rolle i dette bildet. En del vassdrag er vurdert som viktige fericområder i lands- eller landsdelssammenheng. Disse vil, foruten å ha spesielle kvaliteter som gir dem stor egenverdi, ofte ligge sentralt i forhold til store befolkningskonsentrasjoner.

Utgangspunktet for prioritering av vassdragene har vært deres egenverdi. Likevel vil en vurdering i forhold til omlandskategoriene kunne føre til en oppprioritering av objektet totalt sett. Dette har f. eks. hatt gyldighet i regioner/landdeler der verneplanen har en spesielt dårlig dekning, og der befolkningen har få eller små eventuelt ingen — tilsvarende alternative friluftsområder.

Ved å kombinere vassdragenes egenverdi med visse omlandsbetraktninger har en således kommet fram til vurderinger av deres betydning for lokalsamfunnet, regionen og landsdelen. Vassdrag som er vurdert som viktige på lands- eller landsdelsplan, eller som svært viktige i en lokal eller regional sammenheng og der det finnes få eller ingen alternative områder med tilsvarende kvaliteter, har en funnet å ville prioritere høyt i verneplan-sammenheng.

Utvalgets vurdering og forslag

Formålet med verneplanen og retningslinjer for vurderingen

I St.prp. nr. 4 1972—73 la Industridepartementet følgende hovedforutsetninger til grunn for utvelgelsen av de enkelte vassdrag:

- a) De utvalgte vassdrag med tilstøtende områder bør representere et variert tilbud av verneinteresser og typer av vassdragsområder. Noen av områdene bør være av betydelig størrelse.
- b) Verneplanen må gi en rimelig fordeling på de ulike landsdeler, dog slik at de vassdragsområder som er sentralt beliggende og som betyr mye for mange mennesker gis prioritet.
- c) Planen må ikke gis et slikt omfang at dekning av landets elektrisitetsbehov vil medføre for store økonomiske ofre.
- d) Andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdi for naturvern, friluftsliv og vitenskap må søkes unngått.

Industrikomitéen viste til disse ved sin behandling, og mente de hensyn som bør tas i hovedsak var kommet med her. Disse forutsetninger kan derfor betraktes som en målsetting for verneplanen, og har vært retningsgivende for utvalgets arbeid. I det følgende vil en utdype enkelte deler noe nærmere.

Det er verneverdiens kvalitet og omfang som må være utgangspunkt for hvilke vassdrag som skal vernes. En viser for så vidt til avsnittet om verneinteressene foran (kap. 4.6).

Der verneinteressene er særlig store, f. eks. i et vassdrag som er enestående eller egenartet fra et naturvitenskapelig eller kulturvitenskapelig synspunkt, eller hvor vassdraget gir et område spesielt stor verdi for friluftslivet som turterreng eller på grunn av et særlig vakkert, innholdsrikt eller dramatisk landskap, eller et rikt sportsfiske, vil begrunnelsen for vern være tilsvarende stor. Det samme vil være tilfelle der det knytter seg to eller flere verneinteresser til ett og samme vassdrag.

Enkelte verneinteresser tilsier at vassdrag blir helt unntatt fra kraftutbygging. Det vil særlig gjelde de naturvitenskapelige interesser og de friluftsinnteresser som består i å bevare områder av tilnærmet uberørt natur. Verneinteressene vil være særlig store i de relativt få tilfelle, der det fremdeles er mulig å bevare store og forholdsvis uberørte områder.

Til forskjell fra kraftutbygging hvor mulighetene for valg av andre lokaliteter er tilstede og hvor kraften gjennom et utbygd samkjøringsnett kan bringes dit behovet er størst, har verneinteressene i mange tilfelle ikke denne valgmulighet. For objekter med store verneinteresser finnes sjelden alternativ, de må følge «vernes der de ligger». Vassdrag som ligger nær store befolkningskonsentrasjoner, har en særlig stor verdi i friluftssammenheng. Det er derfor ikke mulig å gjennomføre en forholdsmessig fordeling av vernede vassdrag på de ulike fylker. På den annen side er det i vitenskapelig sammenheng av betydning å få vernet vassdrag av ulike naturtyper. Det må også i friluftssammenheng være en målsetting å få en fordeling av vernede vassdrag på de ulike deler av landet.

Om interesseavveiningen og behovet for en samlet vurdering

Utvalget har i tidligere rapporter uttalt at interesseavveiningen er vanskelig. På den ene side har en de ideelle interesser knyttet til naturvitenskap, naturvern, kulturvern og friluftsliv som vanskelig lar seg økonomisk kvantifisere. På den andre siden har en de samfunns- og næringsøkonomiske fordeler av vasskraften.

Det er ikke skjedd endringer som gjør interesseavveiningen lettere. Stortingets behandling av verneplanen har imidlertid vist at den vurderingsmåte som utvalget la til grunn i de foregående rapporter var akseptabel og at det er stor enighet om å legge vekt på å bevare en del vassdrag og områder mest mulig urørt av hensyn til deres verdi.

Erkjennelsen av naturressursenes begrensning og menneskenes fullstendige avhengighet av næringsgrunnlaget har ført til en generell holdning som legger langt større vekt på naturressursene enn hva tilfellet har vært. Dette får betydning for vurderingen av alle inngrep i naturmiljøet, ikke minst de som har sammenheng med energiproduksjonen.

Stortinget har ved behandlingen av verneplan I og II fattet vedtak på basis av et skjønn. Dette skjønn slår fast at i en rekke tilfeller skal verneinteressene veie tyngre enn utbyggingsinteressene. Utvalget mener at avveiningen mellom verneinteressene og kraftutbyggingsinteressene fortsatt må bygge på skjønn. Når et skjønn skal legges til grunn, er det av avgjørende betydning at det foreligger et grundig dokumentasjonsmateriale. Det er derfor gledelig at dokumentasjonen av verneinteressene denne gang er såvidt omfattende når det gjelder tiårs-vassdragene. Det ville selvsagt vært gunstig med tilsvarende dokumentasjon for alle vassdrag, noe som ville gitt mulighet for bedre sammenligning.

Utvalget har i tidligere rapporter uttalt at verneinteressene i forholdsvis liten grad hadde klart å gjøre seg gjeldende ved konsesjonsbehandlingen i utbyggingsaker. Dette fordi den økonomiske situasjon har vært slik at de økonomiske faktorer i utviklingen har vært tillagt avgjørende betydning. Vassdragene er ett for ett blitt tatt opp til konsesjonsbehandling, og fordelene har hatt lett for å overskygge ulemper. Ved behandlingen av Gabrielsenkomiteens innstilling i Stortinget i 1969 ga daværende stortingsrepresentant Einar Gerhardsen uttrykk for følgende:

«Så lenge kampen står om det enkelte vassdrag, kan det alltid mobiliseres så mange argumenter og så mye politisk press at utbyggingssynet seirer. For å unngå en utvikling der Norges enestående natur spises opp bit for bit var det nødvendig å få en samlet plan der man bindende og konkret hadde fastslått hvilke vassdrag som skulle fredes og hvilke bygges ut.»

Dette har endret seg mye gjennom alle de år det har vært arbeidet med verneplanen. Utvalget mener likevel at det er ønskelig å få vedtatt en mest mulig fullstendig verneplan snarest, bl. a. på grunn av det press på vassdragene etterspørselen etter energi vil medføre. En samlet vurdering som munner ut i en

konkret verneplan vil vise hvordan verneinteressene er ivaretatt i ulike områder og lette oversikten over ressursdisponeringen for de politiske myndigheter. Ved behandling av konsesjonssaker vil det bli lettere å vurdere hvilken vekt som bør legges på verneinteresser som kommer fram i den enkelte sak fordi disse kan ses i en større sammenheng. Dette bør både kunne føre til en bedre tilpasning av utbyggingen til ulike verneinteresser, og en raske saksbehandling fordi det er klarlagt hvilke verneinteresser det allerede er tatt hensyn til i den aktuelle landsdel.

Bakgrunnen for tilråding om varig vern — konsesjonsbehandling

I denne utredning har utvalget sett det som sin oppgave å få brakt det ordinære verneplanarbeidet til «veis ende». Med endel unntak er de objektene som har vært til behandling tilrådd gitt varig vern. De resterende er tilrådd frigitt for en eventuell konsesjonsbehandling. Alle objektene unntatt Vefсна, Hellemo og Indre Visten i Nordland, har vært vernet midlertidig enten gjennom Verneplan I fra 1973 eller Verneplan II fra 1980. Disse objektene har vært gjenstand for grundige undersøkelser av de interesser som knytter seg til dem i tråd med de direktiver for interesseavveiningen som har vært gitt. Departementet sa i St.prp. nr. 4 (1972—73), foran den «midlertidige verneperiode» om dette:

«Departementet mener at en beslutning om varig vern må bygge på meget grundige undersøkelser såvel av kraftpotensial og teknisk økonomiske utnyttelsesmuligheter (f.eks. gjennom en forbehandling av konsesjonssøknader) som av verneverdier og skadevirkninger. I tillegg må det ventes at teknologi, kostnadsutvikling og ikke minst miljøvernensyn i forbindelse med olje, atomkraft og eventuell gass som grunnlag for elektrisitetsproduksjon, vil bli mer avklart i de kommende år. Det må derfor regnes med at man f. eks. om 10 år vil ha langt bedre forutsetninger for å treffe de riktige disposisjoner enn man har i dag. Kravet om allsidighet og langsiktighet i disponeringen av våre vassdragsressurser støtter etter departementets mening tanken om etablering av en tidsbegrenset båndleggingsperiode. På den annen side vil kanskje utviklingen vise at vannkraftens miljømessige fortrinn når det gjelder forurensninger aktualiserer en fortsatt satsing på vassdragsreguleringer. Disse momenter taler etter departementets mening mot i særlig stor grad å treffe definitive beslutninger om varig vern av vassdrag. Hva enten det fremtidige valg vil gå i retning av vern eller utbygging, synes etablering av en båndleggingsperiode å være mest forsvarlig i dagens situasjon. Det ville således være uriktig å karakterisere planene som forpliktende etter utløpet av båndleggingsperioden. En annen sak er at nettopp de vassdrag som er tatt med skiller seg ut som spesielt verneverdige.»

Industrikomiteen understreket i sin innstilling om verneplanen at en må stå fritt etter utgangen av båndleggingstida, og at 10 års vernet i planen ikke er bindende utover 10 årsperioden.

Verneplan III for vassdrag

Utvalget har lagt vekt på å komme fram til en mest mulig tjenelig verneplan som tar tilbørlig hensyn spesielt til behovet for type- og referansevassdrag i landets ulike geografiske regioner. Utvalget har vurdert objektene Atna, Lyngdalsvassdraget, Vossovassdraget, Mørkrid, Driva, Forra, Vefsna og Reisavassdraget. I tillegg har utvalget lagt vekt på å ta vare på forekomster av spesiell/sjelden karakter, både i naturvitenskapelig og kulturvitenskapelig sammenheng. Hensynet til reindriftsnæringen har veiet spesielt tungt i Nordland, Troms og Finmark.

I en del vassdrag det er kommet forslag om å ta med på verneplanen, er det ingen eller små utbyggingsinteresser på grunn av lite kraftpotensial eller store utbyggingskostnader og det kan være lite sannsynlig at konsesjonssøknad vil bli fremmet. Utvalget har funnet å ville tilrå vern i de tilfeller der det åpenbart er verneinteresser til stede. Dette for å vise et klart standpunkt til verneinteressen, gi forsøksstillerne visshet om at utbygging ikke er aktuelt og unngå diskusjon om mulig utnyttelse der et ubetydelig kraftpotensial står mot interesser som er forslått vernet. Denne vurderingsmåte er også lagt til grunn for vassdrag som allerede er delvis utbygget og hvor verneinteresser står mot ytterligere utbyggingsinteresser.

I tillegg har utvalget lagt vekt på ytterligere et moment, nemlig vernet av endel fosser, særlig på Vestlandet. Fjell, fjorder og fosser er landskapselement som sammen skaper det storslåtte i norsk natur og har gjort den verdensberømt. Utvalget anser det som en nasjonal oppgave å verne dette særpreg.

Tilråding om konsesjonsbehandling må ikke oppfattes som klarsignal for utbygging og at verneverdiene er avskrevet. I § 8 i Lov av 14. desember 1917 om vassdragsreguleringer (endret ved Lov av 10. april 1959 nr. 2) heter det:

«Konsesjon til en vassdragsregulering som medfører skade eller ulempe for almene eller private interesser, bør i alminnelighet bare gis, hvis denne skade eller ulempe må ansees for å være av mindre betydning i sammenligning med de fordeler som reguleringen vil medføre, herved også tatt i betraktning de påregnelige omkostninger ved gjennomførelsen av foretagendet. Hensyn bør dessuten tas til andre skade- og nyttevirksomheter av samfunnsmessig betydning, således virkninger av samfunnsøkonomisk og næringsmessig karakter som reguleringen kan gi anledning til.

Blir en konsesjonssøknad avslått etter bestemmelsene i foregående ledd, kan konsesjonssøkeren kreve avgjørelsen forelagt for Stortinget.»

Når det gjelder slike skader eller ulemper, er det i stor utstrekning overlatt konsesjonsmyndighetene å vurdere disse. Det er formelt intet i veien for at det ved denne vurdering finnes at de naturvernmessige skader eller ulemper alene er så store at konsesjon må nektes, eller at naturvern hensyn i kombinasjon med andre skader eller ulemper medfører en slik nektelse. Ved en slik konsesjonsnektelse har man imidlertid ikke oppnådd noe varig vern mot kraftutbygging. Det vil nemlig kunne fremmes nye utbyggingsalternativer som tar

hensyn til verneinteressene, og etter loven kan man ikke avslå å behandle slike konsesjonssøknader. Søkeren har imidlertid selv sagt intet krav på å få søknaden innvilget hvis skadevirkningene fortsatt ansees større enn fordelene.

Verneplanen i forhold til målsettingen

Med Stortingets vedtak av 6. april 1973 og 30. oktober 1980 er 148 objekter varig vernet mot kraftutbygging (Verneplan I og II). Premissene for vern har vært ulike, og kunnskapen om objektenes naturverdier har vært varierende.

Under arbeidet med Verneplan I hadde en ikke anledning til å foreta feltundersøkelser. Dokumentasjonen ble fremlagt på grunnlag av foreliggende materiale. I forbindelse med Verneplan III har en hatt anledning til å foreta undersøkelser med siktemål å klarlegge de forskjellige naturfaglige og kulturvitenskapelige verdier, samt interesser knyttet til friluftsliv, vilt og fisk, landbruk og reindrift. Det faglige vurderingsmaterialet fra tidligere har derfor vært høyst ulikt, og dette vanskeliggjør sammenlikninger.

Vurderingene av status vil variere innen de ulike fagområder og interessefelt. En vurdering må i første rekke ta utgangspunkt i verneplanens målsetting, gjengitt i kap. 5 avsnitt 1 og de krav de enkelte interesser mener planen må oppfylle.

Naturvitenskapelige interesser

Naturfaglig er nedbørfelt som omfatter sammenhengende system fra fjell til fjord, av størst interesse. Disse vassdrag er her definert som hele vassdrag. De mest verdifulle verneobjekt naturfaglig sett er nedbørfelt der de naturlige prosesser kan skje uforstyrret. Det finnes imidlertid svært få slike vassdrag igjen i dag.

Blant de varig vernede objektene er det mange som ikke kvalifiserer til betegnelsen «vassdrag». Tretten innsjøer er vernet isolert uten hensyn til nedbørfelt og kan ikke betraktes som egentlige vassdrag. Fjellområdene. Njardarheim og Borgefjell omfatter kilde-regioner for flere vassdrag og kan vanskelig sammenlignes med andre objekter. For noen av disse objektene er det fortsatt verneinteresser tilstede. En rekke objekter har så store tekniske inngrep at de ikke lenger er interessante i naturfaglig sammenheng.

Etter retningslinjene for verneplanarbeidet (se avsnitt 5.1) skal verneobjektene representere et variert tilbud av verneverdier og typer av vassdragsområder. Noen av områdene bør være av betydelig størrelse.

Et hjelpemiddel til å vurdere verneplanene i forhold til de ulike naturtyper er den foretatte naturgeografiske regioninndeling av Norden. (NU B: 34 1977).

På Østlandet er ingen av de aktuelle hele vassdrag (vassdrag fra kilde til fjord) intakte. Målet her må derfor være å fange opp mest mulig av landsdelens variasjon gjennom et tilstrekkelig antall delfelt. Selv ved vurdering av vassdragene som utvalget nå foreslår vernet, vil Østlandets typiske større innsjøer, hvor

Verneplan III for vassdrag

innløpselven er nesten uregulert, kun være representert ved Femunden som er en høytliggende innsjø. Videre vil Østfold, Oslo/Akershus, Vestfold og Telemark ha få naturfaglig verneverdige objekter. Det er videre ingen varig vernede vassdrag i Sørlandets furu- og bjørkeskogregion og heller ikke i blandingsregionen. Dette vil bli avhjulpet ved forslaget om vern av Lyngdalsvassdraget, men høg-Jæren og Ryfylke vil fortsatt være udekket. Disse regioner kan imidlertid dekkes av Bjerkreimvassdraget.

På Vestlandet er løv- og furuskogsområdet svært dårlig dekket, det samme gjelder områdene mellom Hardanger og Sogn. Her er det fortsatt vassdrag (Vosso, Flåm) som ikke er utbygd og som har store verne- og kraftinteresser. I de indre deler av Trøndelag nord til Snåsa er det ingen varig vernede vassdrag. Ved forslag om vern av Forra, Ognå, Skjækra og Sørlivassdraget vil Trøndelag være godt dekket, med unntak av deler av Sør-Trøndelag.

I Nordland er deknningen spesielt dårlig. Ved å gå utenom de midlertidig vernede vassdrag og verne Vefsna, Visten og Hellemo samt at deler av Saltfjellet må påregnes vernet, vil Nordlands dårlige dekning bli vesentlig bedret.

Selv om Troms og Finnmark har et høyt antall vernede vassdrag, viser det seg at det er dokumentert verdier som ikke er ivaretatt tidligere. I denne sammenheng må spesielt nevnes at vern av Reisavassdraget vil gi en betydelig gevinst.

Kulturvitenskapelige interesser

Kulturminnevernet spilte en beskjeden rolle ved utarbeidelsen av Verneplan I og II. Skulle de utvalgte vassdragene «representere et variert tilbud av verneinteresser» og «en rimelig fordeling på de ulike landsdeler» når det gjelder kulturminner, måtte dette innebære at en hadde valgt ut områder med kulturminner og kulturlandskap som er typiske for de forskjellige landsdelene. Dette er ikke gjort i Verneplan I og II, og som regel har en liten eller ingen kjennskap til kulturminnene i de allerede vernede vassdragene. En må imidlertid påregne at det finnes verdifulle kulturminner også i vassdrag på verneplan I og II. I samband med Verneplan III er derimot kulturminnene utredet etter de forutsetninger som er nevnt ovenfor.

Det er derfor på det rene at det, fra et kulturvernssynspunkt, er store hull i verneplanen som helhet. Disse vil til dels kunne fylles ved at en vurderer om noen av de vassdragene som er til konsesjonsbehandling eller til vurdering i Samlet Plan, bør gis varig vern. Denne muligheten bør prinsipielt alltid være til stede når et vassdrag er til konsesjonsbehandling.

Etterhvert som flere vassdrag bygges ut, blir det derfor stadig viktigere at de som har ansvar for kulturminnene, vurderer spørsmålet om representativitet. Det er ikke tilstrekkelig at kulturminnene blir dokumentert og undersøkt, en må sikre at et representativt utvalg av kulturminnene i de forskjellige landsdelene blir bevart slik at de kan studeres og oppleves i framtiden.

Landsdeler nevnes som viktige geografiske enheter i verneplanen. Slike har da også vært hovedgrunnlaget for alle inndelinger av de

midlertidig vernede vassdragene i kulturvernssammenheng, fra feltarbeid til endelig prioritering. En opererer med fire landsdeler. Grensene for disse er de samme som for myndighetsområdene for de fem arkeologiske landsdelsmuséene, med det unntak at Rogaland er tatt med under Vest-Norge. Som mindre enheter i vurderingsarbeidet har en brukt de enkelte fylker eller områder som utfra vassdragenes regionale plassering faller naturlig.

For Øst-Norge vil ingen av objektene, verken varig eller midlertidig vernede, erstatte Jora som verneobjekt. I Jora er det bl. a. påvist relativt mange steinalderboplasser, og nesten ingen slike er tidligere undersøkt i denne regionen. I tillegg til dette gikk det tapt en rekke slike fornminner ved neddemmingen av Aursjøen uten at det ble gitt anledning til arkeologiske undersøkelser.

Karakteristisk for Telemark er at størstparten av vasskraftressursene er utbygd, samtidig med at få vassdrag er gitt varig vern mot kraftutbygging. Bare Kvenna kan regnes som et virkelig betydelig verneobjekt i kulturfaglig forstand. Dette bildet endres noe gjennom det vern som er foreslått gjennom Verneplan III, men typisk for disse objektene er at de framstår som områder og representerer således ikke vern av hele vassdrag.

Agderregionen er idag kun representert ved ett verneobjekt, Gjerstadelv. Gjennom vern av Lyngdals- og Vegårsvassdraget vil en i stor grad få ivaretatt de kulturfaglige verneinteresser i disse to fylkene. En står likevel igjen med et udekket område i de midtre og indre delene av regionen.

Selv om Hordalandregionen er dårlig dekket med vernede objekter i dag har objektene Granvinelvi, Eikjedalselv og Fosselv ikke slike kulturhistoriske kvaliteter at de kan oppfylle behovet for vern. Vossovassdraget bidrar imidlertid, forutsatt vern av hele objektet, noe til dette. Ytre strøk av resten av Vestlandet er dårlig dekket av varig vernede objekter, noe som heller ikke kompenseres gjennom vern av Ynesdalsvassdraget i Verneplan III. Prioriteringen av Jølstra har vært vanskelig. Det er få varig vernede objekter i Sogn og Fjordane. Jølstra har en fornminnebestand som tilsier en plassering midt på verdiskalaen, mens kulturminnene fra nyere tid samt regionale hensyn har bidratt til å trekke vassdraget opp i sluttvurderingen.

I Møre og Romsdal-regionen er savnet av et større vassdrag fra fjell til fjord merkbart.

Driva, Gaula og Stjørdalsvassdraget representerer på en utmerket måte hver sin del av Midt-Norgeregionen, og de kan ikke erstatte hverandre. Alle inneholder de særlig store kulturhistoriske verdier, og for Gaula sin del er det liten sannsynlighet for at vern av Vefsna kan dekke de samme behov som et eventuelt vern av Gaula. Hva de foretatte amputeringer av disse tre objektene innebærer av tap for kulturminnevernet i Midt-Norge kan en antakelig først si noe om i ettertid.

Området fra Femunden i sør til Helgeland i nord er såkalt sør-samisk område. Selv i samisk sammenheng må sørsamene, utifra språklige og andre kulturelle særtrekk kalles en minoritet — «en minoritet i minoriteten». Grunnen til at sør-samene har kunnet bevare sin identitet ligger i reindriftsnæringen og viljen til kulturvern. Relativt er sør-samene

Verneplan III for vassdrag

langt mer knyttet til reindrift enn samene i nord. Et hovedvilkår for sikring av denne minoritetens plass i samfunnet er at dens reindrift må sikres de arealer en allerede har med visse utvidelser mot sør og vest.

Nordland er karakterisert ved omfattende vasskraftutbygging og få egnede objekter på varig vern. Dette bildet endres betraktelig ved de forslag som nå fremmes gjennom Verneplan III. En står imidlertid fortsatt nesten uten vernede vassdrag i kyststrøkene.

Vilt- og fiskeinteresser

Disse har på linje med kulturverninteressene ikke hatt noen sentral plass i arbeidet med Verneplan I og II, men har i det alt vesentlige blitt betraktet som en del av de almene friluftinteressene. Også her mangler aktuelle opplysninger om vilt- og fiskeinteressene i de fleste varig vernede vassdrag.

En har sett det som særlig viktig å få sikret typeområder og referanseområder innenfor de hovedregioner man har operert med innen vilt- og fiskesektoren. På grunn av deres størrelse kan det enkelte tilfeller trengs vern av flere vassdrag skal en få med alle de typiske kvalitetene i regionen.

En del fylker i Østlandsregionen er kommet spesielt uheldig ut sett fra vilt/fiskeinteressenes synsvinkel ved at de fleste vassdrag har store inngrep, og at lite er vernet fra før. Bare Hedmark har med vassdrag på Verneplan III som kan rette opp forholdet noe for dette fylket.

Sørlandsregionen er også preget av omfattende vasskraftutbygging og alle større vassdrag har inngrep av betydning. Sørlandsvassdragene som er med på verneplanen har kommet ut med en lav rangering for fiskeinteressene og er lite egnet som type- og referanse vassdrag for regionen.

På Vestlandet representeres verneplanen idag kun av små og relativt få vassdrag. Sogn og Fjordane er kommet særlig dårlig ut. Bare i Hordaland og Møre og Romsdal kan situasjonen rettes noe opp ved varig vern av de mest verdifulle objektene som nå er midlertidig vernet.

De helt store vassdragene, som er typiske for Trøndelagsregionen, er mer eller mindre berørt. Situasjonen kan imidlertid rettes noe opp gjennom Verneplan III ved varig vern av de mest verdifulle objektene. Dette gjelder spesielt i Sør-Trøndelag.

Nordland er karakterisert ved omfattende vasskraftutbygging og har få egnede objekter på varig vern.

Vurdert ut fra fiskeinteressenes synsvinkel synes behovet for vern av et større vassdrag utenom verneplanen å være tilstede. En vil i denne sammenheng framheve Vefsna. Gjennom behandlingen av Saltfjell/Svartisenplanene foretok DVF en vurdering av de gjenværende større vassdrag i Nordland, og Vefsna ble funnet å ha de klart største verneverdier.

Vassdraget er representativt for et område langt utover fylkesgrensene og har p.g.a. tidligere omfattende undersøkelser meget stor referanseverdi. Vefsna har en meget stor produksjon av laks, og betydningen for det nære vass-

dragsområdet og en lang kyst er udiskutabel. Vassdraget har stor interesse både nasjonalt og internasjonalt og er et av landets mest verneverdige vassdrag.

Flere vassdrag med meget betydelige verneverdier når det gjelder vilt er ikke med på verneplanen, f.eks. Vefsnavassdraget, Saltfjell-Svartisenområdet og Hellemovassdraget. Deres utvalgets tilråding om vern av disse vassdragene gjennomføres, og deler av Saltfjell/Svartisen også vernes, vil Nordlands dårlige dekning på verneplanen bli vesentlig bedret.

Det er foretatt få inngrep i de mindre vassdragene i Troms, mens de store er tildels sterkt berørt. Verneplan III med bl. a. Reisevassdraget gir imidlertid muligheter for å rette noe på denne situasjonen. Finnmark fylke preges av få inngrep i vassdragene. I tillegg er en betydelig del av vassdragene varig vernet. Med utvalgets forslag i Verneplan III vil Finnmark få en god dekning.

Friluftinteressener

Verneplanens målsetting er formulert med særlig tanke på friluftinteressene, og disse har i betydelig grad ligget til grunn for vern av vassdrag gjennom Verneplan I og II. En har imidlertid ikke hatt anledning til å registrere disse interessene i samband med de to nevnte verneplaner.

Da det ikke har vært gitt noen norm for inndelingen av landet i landsdeler, har en ved vurderingen funnet det hensiktsmessig å stykke Norge opp fylkesvis. Ofte er det imidlertid slik at friluftslivet innebærer turgåing og ferdsel over større områder. Derfor er omlandsbetraktningene gjort innenfor regioner tilpasset hvert enkelt tilfelle.

Det er ikke pekt eksplisitt på regioner der friluftslivet fortsatt står dårlig rustet etter Verneplan III. En må imidlertid kunne anta at behovet her langt på vei følger de andre verneverdier og kanskje særlig de naturvitenskapelige interessene. Videre må hensynet til de større befolkningskonsentrasjonene tillegges betydelig vekt.

Vannforsyning og vern mot forurensning

I sin uttalelse til Verneplan II for vassdrag pekte Statens forurensningstilsyn på behovet for urørte referansevassdrag i forbindelse med overvåkingen av forurensningssituasjonen (vannkvalitet) i vassdragene. Referansevassdrag er bl. a. nødvendige for at det skal være mulig å kunne si i hvilken grad nærliggende vassdrag påvirkes av menneskelig aktivitet, f. eks. en vassdragsregulering.

Etter Stortingets vedtak av Verneplan II står en igjen med følgende landsdeler som er minst tilgodesett i verneplanen og som kan inneholde egnede referansevassdrag:

- Midtre og nordlige del av Nordland
- Ytre Hordaland
- Ryfylke
- Sørlandet mellom Flekkefjord og Arendal.

Gjennom vedtak av det forslag som nå fremmes i forbindelse med Verneplan III synes det første og det siste området å være dekket.

Utvalgets tilråding om vassdrag i Trøndelag og Nordland

Som påpekt i kapittel 5.4 mener utvalget at målsettingen med verneplanen slik denne er formulert i St.prp. nr. 4 (1972—73) gjengitt i avsnitt 5.1 ikke tilfredsstillende er oppfylt ved de vedtatte verneplaner. Heller ikke med de valgmuligheter som ligger innenfor vassdragene vernet fram til 1985, vil målsettingen kunne tilfredsstilles. For Trøndelag og Nordland er representasjonen særlig skjev. Utvalget mener at denne skjevhet for en såvidt stor del av landet er så betydelig at det har funnet det riktig å trekke inn vassdrag utenfor verneplanen i vurderingene. Utvalget har sett bort fra fylkesgrensene i det forslag som fremmes.

Ved behandlingen av Verneplan II (NOU 1975:15) ble det pekt på de betydelige verneinteresser som lå i Orkla, Gaula og Forra. En mente verneinteressene i Orkla var større enn i Gaula. Utbyggingsinteressene var også store. Orkla ble derfor bygget ut. De vassdrag som utvalget har funnet det riktig å vurdere utenom Verneplanen er Vefsnavassdraget, Vassdrag i Indre Visten og vassdrag til Hellemofjorden (Stabburselva, Draugelva og Vasja). I tillegg kommer Stortingets behandling av Saltfjellet/Svartisen.

Nordland er meget rikt på naturtyper. Den sørlige del (Vefsna) har likheter med Trøndelag såvel geologisk som biologisk.

Som det framgår av omtalen av vassdragene nedenfor, har utvalget foreslått Gaula varig vernet. Tiltakene gjelder ikke dersom Stortinget finner å ville etterkomme utvalgets tilråding om vassdrag utenom verneplanen i Nordland. Dette har sin bakgrunn i at utvalget mener Vefsna totalt sett har større verneverdier enn Gaula og at Vefsna på en bedre måte enn Gaula kan ivareta typeaspektet for Trøndelag og Nordland hva gjelder de naturvitenskapelige interesser.

Det vil videre framgå at Lomsdalsvassdraget er foreslått varig vernet. Heller ikke dette forslaget gjelder dersom Stortinget vil verne de aktuelle «nye» objekter i Nordland. Dette fordi en mener at et vern av Vistenvassdraget og av vassdrag til Hellemofjord vil gi et bedre verneresultat.

De objekter i Nordland som utgjør kjernen i utvalgets forslag til varig vern og det som vil bli vernet i Saltfjell-Svartisen må anses som et minimum for å kunne verne de viktigste hovedtyper av vassdragsnatur i Nordland.

Objekt nr. III 1 Vefsnavassdraget

Vassdraget ble behandlet i Sperstadutvalgets første rapport fra 1971. Utvalget var også den gang klar over de store verneverdier vassdraget inneholder særlig for friluftsliv og naturvitenskapelig forskning, samtidig som utbyggingsinteressene i vassdraget er store. Hovedstyret ga også uttrykk for at både verne- og utbyggingsinteressene i vassdraget var betydelige, men mente de var for lite klarlagt. Hovedstyret mente derfor konsesjonsbehandling var det rette. Ved Stortingets behandling i 1973 ble det vedtatt at det kunne søkes om konsesjon for Vefsna.

I perioden etter Sperstadutvalgets første behandling har de ulike interesser blitt utredet i forbindelse med konsesjonssøknaden. De na-

turvitenskapelige interesser er knyttet til alle de undersøkte fagområder. Vefsna er i dag et av de største uregulerte vassdrag fra fjell til hav. De øvre deler inngår i Børgefjell nasjonalpark. Også i vilt/fiskesammenheng er Vefsna gitt høyeste prioritet. Vefsna er Nordlands og et av landets største laksevassdrag med en lakseførende strekning på 120 km og et årlig oppfisket kvantum laks og sjøaure på ca. 20 tonn. Nedbørfeltet har en større tetthet av lirype enn noe annet område i innlandet i Norge og Sverige. Feltet omfatter videre viktige og høyproduktive elgbiotoper. Skogsfulgbestanden kan måle seg med de beste i Skandinavia.

Variasjonen i landskap og de gode mulighetene for sportsfiske og jakt gjør vassdraget særlig attraktivt for utøvelse av friluftsliv, og det brukes mye av lokalbefolkningen og tilreisende. De naturvitenskapelige interesser som kun dekker arkeologiske undersøkelser synes å være særlig interessante og verneverdige i området Nedre Fiplingvatn.

På grunn av sin variasjonsrikdom på naturtyper, store landskapsestetiske kvaliteter og egnethet som type- og referansevassdrag er Vefsna fra flere hold foreslått vernet som nasjonalvassdrag.

Utvalget tilrår at Vefsna gis varig vern.

Objekt nr. III 2 Vassdrag i Indre Visten

Med dette objektet menes alle vassdrag som renner ut i Vistenfjorden øst for stedet Visten i Vevelstad.

Ut fra de foreliggende naturvitenskapelige undersøkelser inneholder Vistenområdet betydelige verneinteresser både av geomorfologisk, botanisk, ornitologisk og ferskvannsbilologisk art. Området er meget godt egnet som naturtypeområde for Helgelandskysten med overveiende fattig vegetasjon og nakent fjell, men med stor frodighet i de dalførene der det finnes noe kalk og bedre jordsmonn. Området er praktisk talt ikke påvirket av større tekniske inngrep og godt egnet som referanseområde. Utvalget har lagt spesiell vekt på at objektet inneholder flere vassdrag som renner påvirket fra kilde til fjord og at selve Vistenfjorden er en typisk terskelfjord med betydelige marinbiologiske verneinteresser. I tillegg har Vistenområdet særegne ferskvanns- og marinbiologiske kvaliteter. Spesielt nevnes Lakselvatn som har et 10 m tykt lokk av ferskvann over sjøvann. Dette medfører at innsjøen har både marin- og ferskvannsfauna.

Ut fra utvalgets innhentede opplysninger synes verneinteressene for en stor del å være større i Visten enn i Lomsdalsvassdraget, og dels kan de erstatte hverandre. Kraftmengdene i Lomsdalen er betydelig større enn i Indre Visten.

Utvalget tilrår varig vern av Indre Visten.

Objekt nr. III 3 Vassdrag til Hellemofjord

Den nordlige del av Nordland har svært få vernede vassdrag. Av et samlet kraftpotensial på 6 800 GWh er 2 % varig vernet og 0,5 % midlertidig vernet. Noen av de mindre vassdragene er uregulert, ellers er alle større vassdrag regulert bortsett fra Laksåga og vassdrag i Hellemobotn.

Verneplan III for vassdrag

Vassdragene i Hellemo er på grunn av sin urørthet og sitt varierte utvalg av forskjellige naturtyper meget velegnede som type- og referansevassdrag for indre strøk av Nordland nord for Saltfjellet. Vassdragene inneholder også i tillegg en rekke spesielle naturfaglige kvaliteter som gjør dem verneverdige. Utvalget vil også peke på aat Hellemoområdet som ligger vest for de tre store svenske nasjonalparkene Padjelanta, Sarek og Stora Sjøfallet er foreslått som nasjonalpark. En ville oppnå et nasjonalparksystem som strakte seg fra Nordlands fjordnatur over til de store svenske nasjonalparkene.

Vilt- og fiskeinteressene er betydelige. Foruten en god bestand av rype har området en liten elgbestand. Flere av de store rovdirene har fast bestand i området, andre forekommer som streifdyr. Stabburselva og Draugelva har en samlet lakseførende elvestrekning på 4,3 km. Røye og aure er eneste fiskearter i vannene, bestanden varierer fra tynn til overbefolket. Fiskens kvalitet er varierende.

Til tross for at området er relativt vanskelig tilgjengelig, blir det mye brukt av turister og friluftsfolk.

Med objekt «vassdrag til Hellemofjord» menes Stabburselva, Draugelva og Vasja.

Utvalget tilrår varig vern av vassdragene til Hellemofjorden.

Saltfjellet

Ved behandlingen av Verneplan I ga daværende regjering uttrykk for at den var klar over verneverdiene og at det syntes klart at deler av området bør unntas fra utbygging. Videre ga regjeringen uttrykk for at det også er klart at det er behov for kraft fra området. Det ble foreslått konsesjonsbehandling når det forelå en utnyttelsesplan for Saltfjellet/Svartisen. Stortinget var enig i dette.

Fylkesmannen i Nordland har lagt fram en verneplan for området. Utvalget går ut fra at Regjeringen vil foreslå en disponering av området blant annet på bakgrunn av denne og Statskraftverkernes konsesjonssøknad. Utvalget viser til dette.

Verneplanen i framtida*Varig vernede vassdrag*

Mange av vassdragene som er kommet med på verneplanen, har relativt små kraftpotensialer eller er allerede delvis utbygget. Når disse vassdragene er tatt med, må det sees som et klart uttrykk for at verneinteressene her skal gjøres til gjenstand for en meget nøye vurdering også ved utbyggingsprosjekter som ikke har med kraftutbygging å gjøre. Skader og ulemper må gis en tilfredsstillende utredning.

Departementet sa forøvrig i St.prp. nr. 4 (1972—73) at

«Vedtak om varig fredning av vassdrag bør skje i medhold av naturvernloven, bygningsloven eller annen spesiallovgivning. Slike vedtak vil også — der verneverdiene ligger slik

an med Stortingets samtykke kunne treffes før utløpet av en båndleggingsperiode, hvis man har tilstrekkelig underlagsmateriale. Departementet vil tilføye at konsesjonslovgivningen for vassdrag ikke kan nyttes som hjemmel for fredning. I medhold av disse lover kan man riktig nok nekte konsesjon, men et slikt avslag kan senere — under forutsetning av planendringer — kreves tatt opp til ny behandling. Konsesjonslovgivningen er således intet egnet instrument for permanent fredning av vassdrag.»

Stortinget ga sin tilslutning til dette.

Så vidt utvalget har kunnet bringe på det rene, gir lovgivningen i dag ikke tilfredsstillende hjemmel for å frede vassdrag mot kraftutbygging. Den bestemmelse i Naturvernloven som eventuelt måtte anvendes er § 11 om fredning av fosser og deler av vassdrag som naturminne. Bestemmelsen gir imidlertid neppe hjemmel for fredning av hele vassdrag, passer dårlig for deler av vassdrag i tettbebyggelse og gir dessuten ikke hjemmel for bare å unnta vassdraget fra kraftutbygging.

Utviklingen har vist at vassdrag som er vernet mot kraftutbygging, er utsatt for betydelig press fra andre kanter, bl. a. ved ønsker om gjennomføring av senkings- og forbyggingsarbeider. Utbygginger i forbindelse med turisme og friluftsliv kan også bli aktuelle. Utvalget vil tilrå at det skaffes en særlig lov- hjemmel for å kunne verne vassdrag mot kraftutbygging og mot annen utnyttelse som berører de verneinteressene som lå til grunn for beslutningen om varig vern. En utvidelse av Naturvernloven vil antakelig være hensiktsmessig. Miljøverndepartementet sa i sin Stortingsmelding nr. 68 (1980—81) om «Vern av norsk natur»:

«Departementet anser det også som viktig at naturvernlovgivningen til enhver tid er utformet med sikte på å løse de problemer naturvernet står overfor. I første omgang tar departementet sikte på å fremme forslag om endringer i naturvernloven for å få: — utvidet hjemmel til vern av vassdrag med tilliggende områder.»

Utvalget vil understreke at Industrikomiteen ved sin behandling av verneplanen så det som viktig at spørsmålet om å gi de vernede vassdrag og landskapet sikring mot andre utnyttingsformer som kan være uheldige, blir tatt opp av de ansvarlige myndigheter.

I et rundskriv av 2. januar 1975 fra Miljøverndepartementet til fylkene og kommunene blir disse minnet om det ansvar som påhviler de lokale myndigheter i denne forbindelse. Rundskrivet er en henstilling om at det blir overveiet å kontrollere utnyttelsen av nærarealer til vassdrag ved bestemmelser med hjemmel i bygningsloven, strand- og fjellplanloven. Departementet ber også om å få seg forelagt planer om inngrep o. l. som i vesentlig grad vil true vassdragene i verneplanen og deres nedbørfelter.

Verneplan for vassdrag i framtida

Denne rapporten må ses på som den foreløpige avslutning av en tretrinns prosess som

Verneplan III for vassdrag

fører fram til en landsplan for vern av norske vassdrag. Det første trinnet ble vedtatt i Stortinget 6. april 1973 og resulterte i varig vern av 95 objekter, mens 51 objekter ble gitt vern i 10 år. Verneplan II ble behandlet i Stortinget 30. oktober 1980. Da ble ytterligere 51 vassdrag gitt varig vern, deriblant 4 av de objekter som i 1973 ble midlertidig vernet. 13 nye vassdrag ble vernet midlertidig fram til 1985. Behandlingen av de tilsammen 60 vassdragene som fikk midlertidig vern i de to første stortingsvedtakene, har allerede fått navnet Verneplan III.

Utvalget finner det imidlertid viktig at disse tre delplanene så snart som mulig sammenfattes til ett dokument. Den tredeling som har oppstått er et resultat av framdriften i saksbehandlingen og inneholder ingen forskjeller med hensyn til kvaliteten av vernet. Etter utvalgets mening vil ett samlet dokument være sterkere og mer rasjonelt enn om man skulle operere med flere verneplaner. Dette vil bl. a. lette presentasjonen av verneplanen og dermed også forståelsen av den. Verneplanen er allerede framstilt samlet på kart i forbindelse med Nasjonalatlas for Norge. Kartet kan revideres etter behov.

Utvalget antar at det etter den prosedyre for verneplanen som her er beskrevet, vil kunne bli fremmet nye forslag om varig vern av vassdrag for Stortinget. I forbindelse med konsesjonssaker kan verneforslag bli fremmet og vedtatt, f. eks. på liknende måte som i vedtaket om utbygging av Alta-vassdraget. Utvalget ser heller ikke bort fra at det etter behandlingen av «Samlet plan for gjenværende vasskraft» som Miljøverndepartementet arbeider med, vil kunne bli fremmet forslag om utnyttelse av vassdrag til andre formål enn vasskraft.

Dersom Stortinget på ovennevnte eller liknende grunnlag gjør nye vedtak om varig vern av vassdrag, mener utvalget at slike vedtak bør tilføres den verneplan for vassdrag det her er lagt grunnlag for.»

2.3.3. Hovedstyrets innstilling

Hovedstyrets innstilling ble avgitt til Olje- og energidepartementet 14. mai 1984. Også denne inneholder en generell og en spesiell del.

Utvalgets rapport ble sendt på høring til berørte kommuner, fylkeskommuner og sentrale organisasjoner. Hovedstyrets innstilling er bl. a. bygget på de innkomne uttalelser.

Fra den generelle del av Hovedstyrets innstilling gjengis følgende:

FORHOLDET TIL VERNEINTERESSENE/ OPPFØLGING AV VERNEPLANEN

Følgende punkt, oppstilt av Industridepartementet og med tilslutning fra stortingets industrikomité, har vært retningsgivende for utvalgets arbeid:

- «a) De utvalgte vassdrag med tilstøtende områder bør representere et variert tilbud

av verneinteresser og typer av vassdragsområder. Noen av områdene bør være av betydelig størrelse.

- b) Verneplanen må gi en rimelig fordeling på de ulike landsdeler, dog slik at de vassdragsområder som er sentralt beliggende og som betyr mye for mange mennesker gis prioritet.
- c) Planen må ikke gis et slikt omfang at deknning av landets elektrisitetsbehov vil medføre for store økonomiske ofre.»

Utvalget har presisert enkelte av punktene.

«Enkelte verneinteresser tilsier at vassdrag blir helt unntatt fra kraftutbygging. Det vil særlig gjelde de naturvitenskapelige interesser og de friluftsinnteresser som består i å bevare områder av tilnærmet uberørt natur. Verneinteressene vil være særlig store i de relativt få tilfelle, der det fremdeles er mulig å bevare store og forholdsvis uberørte områder.»

«Utvalget har lagt vekt på å komme fram til en mest mulig tjenelig verneplan som tar tilbørlig hensyn spesielt til behovet for type- og referansevassdrag i landets ulike geografiske regioner. I tillegg har utvalget lagt vekt på å ta vare på forekomster av spesiell/sjelden karakter, både i naturvitenskapelig og kulturvitenskapelig sammenheng. Hensynet til reindriftsnæringen har veiet spesielt tungt i Nordland, Troms og Finnmark.»

«Utvalget har også lagt vekt på ytterligere et moment, nemlig vernet av endel fosser, særlig på Vestlandet. Fjell, fjorder og fosser er landskapselement som sammen skaper det storslåtte i norsk natur og har gjort den verdensberømt. Utvalget anser det som en nasjonal oppgave å verne dette særpreget. Det presiseres at tilråding om konsesjonsbehandling ikke oppfattes som klarsignal for utbygging og at verneverdiene er avskrevet.»

Fra kulturfaglig hold er det reist innvendinger mot Sperstadutvalgets innstilling. Fra Det historisk-filosofiske fakultet ved universitetet i Bergen sies det:

«at utvalget har tatt lite hensyn til de kulturhistoriske verneverdiene i sine vurderinger. De peker spesielt på at 3 av de 14 vassdragene innenfor Historisk Museums ansvarsområde, som styringsgrunnen for registrering og vurdering av kulturverdier har gitt høyeste verneverdi, ikke uforbeholdent er blitt foreslått vernet av Sperstadutvalget.»

Riksantikvaren påpeker i brev av 31. januar 1984 at Bjerkreimvassdraget, Vosso og Flåmsvassdraget er vassdrag som inneholder kulturminner og kulturlandskap av helt spesiell stor verdi og som ikke kan erstattes av andre verneobjekter. Riksantikvaren sier videre:

«Til tross for de innvendigene som er nevnt ovenfor, kan en slå fast at vern av kulturminner og kulturlandskap har fått en bred plass i utredningen. Det er svært positivt at så mange av de vassdragene som Prosjektet har satt i en høy verneklasse, nå er foreslått

Verneplan III for vassdrag

varig vernet. Selv om verneplanen dermed har fått et viktig tilskudd, er ennå ikke alle de viktigste typene kulturlandskap og kulturminner i de forskjellige landsdelene representert. Her vil vi spesielt peke på Trøndelag, Agder og Vestlandet. Flere av de vassdragene som er foreslått varig vernet, er dessuten av relativt liten betydning sett fra et kulturminnevern-synspunkt. En må derfor i de kommende år trekke inn flere vassdrag for å fylle «hull» i verneplanen».

Vassdragsregulantenenes forening sier om de kriterier som er lagt til grunn for utvelgelsen:

«finder det galt at hele nedbørfeltet skal tas i betraktning når vassdragsreguleringenes virkning vurderes. Etter vår mening er det de direkte berørte eller vassdragsnære områder som må vurderes. Problemet er kjent fra vanlig konsesjonsbehandling, fra Samlet plan, og er altså heller ikke unngått i forbindelse med verneplanarbeidet. De forskjellige faggruppene har i — en etter vår mening uforutsvarlig grad — betraktet hele nedbørfeltet i sine vurderinger. Hvordan dette har slått ut på den endelige sluttvurdering vites ikke. Verdikriteriene synes imidlertid å ha fjernet seg vel langt fra realitetenes verden når sandavsetninger eller nyere tids kulturminner beliggende km-vis fra nærmeste elv skal ha avgjørende betydning for en verneplan for vassdrag. Helt uforståelig blir det når også funntomme områder — ifølge kulturminnegranskerne — bør vurderes m.h.t. verneverdi».

Det nasjonale kontaktutvalg for vassdragsreguleringer påpeker i sin uttalelse av 6. februar 1984:

«Erfaringen hittil tilsier at det er gjennom verneplansvedtakene at de vesentligste av de faglige verneverdier i vassdragene er blitt ivarettatt. Det nasjonale kontaktutvalg ser derfor med bekymring på den kobling som nå finner sted mellom Verneplan III og Samlet plan. Det er nå bestemt at vassdrag hvor verne spørsmålet er koblet til behandlingen av andre navngitte vassdrag, skal være med i Samlet plan (jfr. Miljøverndepartementets brev til fylkesmennene av 5.1.1984).

Slik vi oppfatter Samlet plan skal en her ikke vurdere de enkelte vassdrag i verneplan-sammenheng. En anbefaler derfor at Sperstadutvalgets tilråding og saksdokumenter legges til grunn for den videre behandling av verneplanen. Kun ved dette arbeidet er det mulig å sikre de faglige interesser best mulig ut fra Verneplanens målsetting. Ved Verneplan III er det også lagt ned et betydelig arbeid i å dokumentere de faglige verdier, mens det faglige innspill i Samlet plan er minimalt i forhold. En sammenligning av vassdragene vil derfor falle på faglige forhold.»

Norges Naturvernforbund påpeker i sin uttalelse:

«Den allerede gjennomførte, og for en stor del planløse og omfattende, vannkraftutbyg-

ging i Norge, har selvsagt umuliggjort en fullgod representativ verneplan. For best mulig å oppfylle Stortingets intensjoner, plikter imidlertid Regjeringen å ha verneplanmålene klart for øye i samband med behandlingen av bl. a. «verneplan III»-forslaget, Samlet Plan for vassdrag, vassdrag som er tatt ut av Samlet Plan, den nye energimeldingen og energioptimeringsmeldingen og handlingsprogrammet til denne.»

Sperstadutvalget peker på at Verneplan III må ses på som den foreløpige avslutning av en tretrinns prosess som fører fram til en landsplan for vern av norske vassdrag. Utvalget har pekt på at det er riktig at disse delplaner så snart som mulig sammenfattes til ett dokument. Et samlet dokument vil være sterkere og mer rasjonelt og vil lette presentasjonen av den. Utvalget antar også at det i forbindelse med konsesjonsbehandling og ved behandling av «samlet plan for gjennværende vassdrag» vil kunne bli fremmet forslag om utnyttelse av vassdrag til andre formål enn vasskraft.

Fylkesmannen i Telemark kommenterer dette tema og sier seg enig i utvalgets betraktninger og at nye vassdrag som blir vedtatt varig vernet innarbeides i verneplanen. Han peker også på at en sammenfatting av verneplanen utvilsomt vil lette presentasjonen av planen og gjøre den mer oversiktlig både for forvaltningsorganene, private interesser som berøres og for allmennheten.

Universitetet i Oslo mener om dette:

«et viktig mål med konsesjonsbehandlingen må være å vurdere hvorvidt aktuelle vassdrag kan utfylle klare mangler ved de vedtatte verneplaner. Det er derfor viktig at utredningsarbeidet i forbindelse med framtidige utbyggingsprosjekter trekker verneplanen inn i sin vurdering.»

Universitetet i Oslo viser til den store forskjell i grunnlagsmaterialet for de to verneplanene og peker på behovet for en oppdatering av beskrivelse og vurdering av de øvrige vassdrag på verneplanen etter samme mønster som for de midlertidig vernede (Verneplan III). De anbefaler igangsatt et prosjekt, etter mønster fra arbeidet med de midlertidig vernede vassdrag, som kan bringe en oversikt over verneplanens samlede faglige kvaliteter. Dette er også et syn som Universitetet i Trondheim og Tromsø gir uttrykk for i sine uttalelser. De fremhever også at et viktig mål med konsesjonsbehandling i fremtiden må være å vurdere hvorvidt aktuelle vassdrag kan utfylle mangler ved de vedtatte verneplanene.

Vassdragsregulantenenes forening viser til Sperstadutvalgets behov for at de to delplane-

Verneplan III for vassdrag

ne så snart som mulig sammenfattes til ett dokument og forstår dette slik

«at dette ønsket fremkommer mer av formelle enn av reelle grunner. Foreningen oppfatter således såvel utvalgets som de forskjellige faggruppers anbefalinger som endelige og fullstendige, idet de oppsummerer resultatet av Verneplanene I, II og III. En sammenfatning vil således ikke endre faggruppenes eller utvalgets innstilling på noe punkt.»

I likhet med Sperstadutvalget er også Det nasjonale kontaktutvalg for vassdragsreguleringer opptatt av at verneplanarbeidet fullføres og at første trinn er å sammenfatte de tre delplanene så snart som mulig til ett dokument. For å oppfylle Verneplanens målsetting er det ifølge kontaktutvalget nødvendig å verne ytterligere vassdrag.

Hovedstyret vil peke på at behandlingen av Verneplan for vassdrag har en annen saksbehandlingsmåte enn vanlig konsesjonsbehandling. Problemer av landsomfattende karakter — slik som verneplanen har — kan ikke løses bit for bit slik det er vanlig ved konsesjonsbehandling. Både av den grunn og ut fra den målsetting Stortinget har skissert for verneplanen, slutter Hovedstyret seg til de kriterier Sperstadutvalget har lagt til grunn ved sin vurdering. Naturvern- og vitenskapslige interesser må i de fleste tilfelle vurderes i lands- eller landsdelssammenheng. Hovedstyret har i tillegg vurdert de innkomne uttalelser fra kommunene, fylkeskommunene, organisasjoner og andre.

Helt siden arbeidet med en landsplan for vern av vassdrag tok til, har det vært et håp at når den lå ferdig, skulle den være med å effektivisere behandlingen av konsesjonssakene, jfr. f. eks. utvalgets uttalelse i NOU 1983: 41 sist i punkt 5.2. Hovedstyret ser det slik at vi nå har fått den landsomfattende verneplan for vassdrag som Stortinget har bedt om. I samsvar med Stortingets forutsetninger skal da gjenværende vassdrag vurderes ved vanlig konsesjonsbehandling ut fra vassdragsreguleringslovens regler. Skulle Miljøverndepartementet unntaksvis mene at en sak også bør vurderes ut fra vernesektorinteresser må departementet si klart fra tidlig i 4a-fasen og ordne med dekning av de tilleggsutredninger som trengs. Etter Hovedstyrets oppfatning er det få tilfelle der det siste vil være aktuelt, jfr. utvalgets innstilling under 2.3.2. side 17, 3. nederste avsnitt.

Hovedstyret vil sterkt rå til at de tre delplaner Verneplanen består av sammenfattes til ett dokument og vil anbefale at det skaffes en oversikt og bedre dokumentasjon av verneinteresser og kraftpotensial knyttet til verne-

plan I og II. Dette vil lette den videre behandling av omfanget av vernet som er nærmere kommentert i kap. 5. En samlet og godt begrunnet Verneplan vil bedre vise i hvilken grad verneinteressene er ivaretatt. Dette vil også bidra til en mer effektiv behandling av fremtidige vassdrag som skal konsesjonsbehandles.

FORHOLDET TIL KRAFTFORSYNINGEN

Energipolitikken

Regjeringen har bebudet en ny energimelding framlagt for Stortinget samtidig med Verneplan III. Underlagsmateriale til energimeldingen blir oversendt fra Hovedstyret våren 1984. Sperstadutvalget har på sidene 26—28 i sin rapport noen energipolitiske betraktninger som Hovedstyret har visse motforestillinger til. Hovedstyret finner det imidlertid ikke riktig å ta opp noen diskusjon om dette i verneplanssammenheng, men viser i stedet til den uttalelse som blir gitt i sammenheng med energimeldingen.

Nyttbar vasskraft og vernet kraftpotensial

Som nyttbar vasskraft regnes i dag et kraftpotensial på ca. 174 TWh/år midlere årsproduksjon. Det omfatter kostnadsklassene I, II A, II B og III dvs. kraftpotensial som det samfunnsøkonomisk er billigere å utnytte enn alternativ varmekraft.

Pr. 1 januar 1984 er utbygget 99.2 TWh og ytterligere 5.9 TWh er konsesjonsgitt. Videre er 11.7 TWh gitt varig vern mot kraftutbygging. Ikke disponert kraftpotensial er m.a.o. 57.0 TWh. Av dette er 12.6 TWh vernet til 1985 mens ytterligere 2.7 TWh er trukket inn i verneplanvurderingen av Spertadutvalget. I tillegg til det som er tatt med i verneplanssammenheng blir det unntatt og i praksis vernet kraftpotensialer som blir beskåret ved konsesjonsbehandlingen eller ved at de ikke blir tatt med av søker. Hensynet til miljøfaktorene gjør at et stadig økende potensial på denne måten blir holdt utenfor utbygging. Størrelsen på disse potensialer er vanskelig å kvantifisere, særlig de som blir beskåret ved konsesjonsbehandlingen, fordi beskjæringen ikke bare medfører reduksjon av antatt kWh, men også ofte av kraftens kvalitet (reduksjon av vinterkraft pga. lite utbygd magasinkapasitet).

Flere fylker er nå kommet i den situasjon at det bare er få og dyre prosjekter igjen å bygge ut, mens store kraftressurser er båndlagt i form av varig eller midlertidig vern. Samti-

Verneplan III for vassdrag

dig opererer en der med noen av landets høyeste kraftpriser. Forholdet er nå at en svært stor del av det gjenværende utbyggbare kraftpotensial er konsentrert om få fylker, mens de øvrige vanskelig kan dekke egen forbruksøkning i særlig lang tid framover fra egne kilder.

Følgende tabell viser fylkenes kraftpotensiale:

Oversikt over nyttbar vasskraft pr. 1.1.1984 (midlere årsproduksjon i TWh)

Fylke	Totalt	Utbygd/ under utb.	Varig vern/ foreslått varig vernet av hst.		Rest
Østfold	4,1	4,0	0,0	0,1	0,1
Akershus/Oslo	1,0	0,9	0,1	0,0	0,0
Hedmark	5,7	2,3	2,0	1,4	1,4
Oppland	13,0	4,7	1,8	6,5	6,5
Buskerud	11,5	8,8	0,8	1,9	1,9
Vestfold	0,2	0,0	0,0	0,2	0,2
Telemark	13,3	11,6	0,6	1,1	1,1
Aust-Agder	6,2	4,1	0,1	2,0	2,0
Vest-Agder	10,3	8,3	0,7	1,3	1,3
Rogaland	13,2	9,5	0,3	3,4	3,4
Hordaland	22,0	13,4	4,4	4,2	4,2
Sogn og Fjordane	21,1	10,1	1,5	9,5	9,5
Møre og Romsdal	9,7	5,4	1,3	3,0	3,0
Sør-Trøndelag	6,4	3,8	0,2	2,4	2,4
Nord-Trøndelag	6,0	2,3	0,8	2,9	2,9
Nordland	22,3	12,1	2,9	7,3	7,3
Troms	4,8	2,4	1,8	0,6	0,6
Finnmark	3,0	1,4	1,0	0,6	0,6
Sum	173,8	105,1	20,3	48,4	48,4

I denne oversikten er benyttet tall fra NOU 1983:41 vedrørende vernet kraftpotensial, mens de øvrige tallene er hentet fra «oversikt over nyttbar vasskraft pr. 1.1.84».

Vern kontra konsesjonsbehandling

Et forhold som har vært mye diskutert og som det kan være nødvendig å peke på er at verneplanens vurderinger i svært liten grad bygger på de virkelige skader og ulemper en aktuell kraftutbygging vil påføre ulike verne- og brukerinteresser. Registrering av verne- og brukerinteresser har med få unntak vært foretatt i hele vassdragenes nedbørfelt uten at en har sett dette i forhold til de begrensede inngrep som en eventuell kraftutbygging ville medføre. Verneinteressene har derved fått en

dimensjon som ikke står i forhold til en eventuell kraftutbygging.

Til dette uttaler Vassdragsregulantenenes forening (RL) i brev av 27.1.84:

«Slik vi oppfatter det har arbeidet med de tre verneplaner i stor utstrekning hatt den samme svakhet som arbeidet med Samlet plan, idet konkrete utbyggingsplaner for vannkraft bare i svært liten utstrekning danner grunnlaget for øvrige interessegruppers vurderinger. Dette har også resultert i at dialog mellom vannkraftinteresser og andre interesser har vært lite brukt eller helt mangler.»

Dette er også et felt som Norske elektrisitetsverkers forening (NEVF) har tatt opp og i brev av 19.1.84 heter det:

«Utvalget understreker nødvendigheten av å betrakte sammenhengende områder som totalt verneverdige. Dette medfører at det i flere tilfelle er liten sammenheng mellom konkrete utbyggingsprosjekter og det enkelte verneobjekt.

For det enkelte kraftselskap med interesser i et vassdrag kan det være vanskelig å se berettigelsen av å frede vassdraget fordi det perifert i nedslagfeltet eller endog i nabadalføret, kan finnes verneinteresser.»

De utbyggingsplanene som er lagt fram er utarbeidet under forutsetning av at en her har med spesielt verneverdige vassdrag å gjøre. Planene er derfor svært skånsomme mot omgivelsene. Kraftpotensialene i endel av disse vassdragene fremstår derfor som langt lavere enn de normalt ville vært under en vanlig konsesjonsbehandling. I mange vassdrag er det utarbeidet flere alternativer og bare en omfattende konsesjonsbehandling vil her kunne avklare ulemper og fordeler ved å bygge ut vassdraget eller deler av det til kraftverksformål.

Hovedstyret har forståelse for den kritikk som er reist av RL og NEVF. På grunn av knapp tid og begrensede ressurser har det desverre ikke vært mulig å gjennomføre en så grundig analyse og behandling av det enkelte objekt som rettelig burde vært gjort når det er spørsmål om varig vern. De forskjellige ledd som har hatt ansvar for å få fram en landsomfattende verneplan har følt det tvingende nødvendig å arbeide raskest mulig for ikke å tape vernemuligheter. Hvis det senere viser seg å være prosjekter der varig vern vanskelig kan forsvares, kan vernevedtaket endres på vanlig måte av Stortinget.

Økonomiske konsekvenser av verneplanen

Norske elektrisitetsverkers forening påpeker i brev av 19.1.84 at

«Verdien av kraftutbygging og kryssende næringsinteresser kan uttrykkes både økono-

Verneplan III for vassdrag

misk og teknisk, mens en for andre verneverdier er henviset til skjønn og også i noen grad til personlig innstilling.

Vern av vannkraftkilder har som nevnt et økonomisk aspekt som vil være avhengig av prisen på vannkraft i forhold til kraft produsert på annen måte. I rapporten sies ikke noe om hvilke økonomiske ofre som kan aksepteres for verneplanen. Etter vår mening ville det være verdifullt om de økonomiske konsekvenser av verneplanen kunne bli utredet.

Utalget har etter NEVF's mening lagt for snever ramme til grunn for interesseavveiningene. I stedetfor dekning av landets elektrisitetsbehov og de næringsøkonomiske fordeler ved vannkraften, burde avveiningen baseres på landets *energibehov*.

Spørsmålet om hva det koster å verne mot kraftutbygging er det vanskelig å gi noe eksakt svar på. Noen vassdrag på verneplanen er så dyre å bygge ut og samtidig så kontroversielle at de muligens aldri ville blitt bygget ut uavhengig av en verneplan, og da koster det ikke samfunnet noe å verne dem. Er det derimot rimelige utbyggingsprosjekter med god samfunnsøkonomisk lønnsomhet, vil kostnaden ved varig vern bli betydelig. I tillegg til de generelle samfunnsøkonomiske konsekvensene vil også vedtak om vern kunne få direkte økonomiske konsekvenser for de enkelte fylker og kommuner som, slik systemet fungerer i dag, vil måtte dekke øket forbruk ved andre og dyrere anskaffelsesmåter. Indirekte vil også sysselsettingssituasjonen på kort og lang sikt kunne føre til økt økonomisk belastning for fylker og kommuner.

HVA VERNET OMFATTER, VIDEREFØRING AV ARBEIDET

Spørsmålet er bl. a. behandlet under punkt b i St.prp. nr. 4 1972—1973, der Industridepartementet har lagt opp hovedforutsetningene som skal legges til grunn for utvelgelse av de enkelte vassdragene. Der er ordlyden:

«Andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdi for naturvern, friluftsliv og vitenskap må søkes unngått.»

Spørsmålet er her formet som en henstilling/oppfordring, men i Innst. S.nr. 10 1980—81 nevnes spørsmålet om å skaffe rettslig vern:

«Komitéen vil understreke at skal verneplanens intensjoner oppnås, er det imidlertid viktig at det ikke foretas andre tiltak som kan gripe inn i de vernede vassdrag og som reduserer områdenes verneverdi. Miljøverndepartementet vil i samråd med de forskjellige fag-

departementer vurdere hvordan det best kan gis rettslig grunnlag for et slik vern. *Komitéen* slutter seg til dette.»

Sperstadutvalget tilrår at det skaffes en særlig lovhjemmel for å kunne verne vassdrag mot kraftutbygging og mot annen utnyttelse som berører de verneinteressene som lå til grunn for beslutningen om varig vern. En utvidelse av Naturvernloven ble antydnet som hensiktsmessig.

Medlemmet Fjærvoll sier i en særuttalelse:

«For landbruket er det derfor helt avgjørende om vassdragsfredningen er, eller ønskes gjort til, et argument for fredning av hele eller deler av nedbørfeltet etter reglene i naturvernloven (eller etter reglene i den planlov som forberedes av Regjeringen). Er dette tilfelle, dreier saken seg om så fundamentale landbruks- og erstatningsspørsmål at den må gjenomgås på nytt fra grunnen av og under den forutsetning.»

Landbruksdepartementet har hatt rapporten til høring hos fylkeslandbrukskontorene og reindriftskontorene. I sin uttalelse av 8. 2. 1984 påpekes at kommentarene er dominert av tilslutning til jorddirektør Fjærvolls votum. Landbruksdepartementet er enig i det.

Fem av fylkesmennene kommenterer dette punkt og støtter forslaget om en hensiktsmessig lovhjemmel. Fylkesmannen i Rogaland går inn for at dette må komme i forbindelse med den revisjon av naturvernloven det nå arbeides med. Fylkesmannen i Troms stiller seg også i utgangspunktet positivt til et slik forslag og uttaler:

«... men det reiser samtidig kompliserte avveiningsspørsmål. Forslaget om lovfestet vern av vassdrag mot annen utnyttning enn kraftutbygging må derfor bli gjenstand for en særskilt utredning.»

Fylkesmannen i Nordland uttaler i brev av 30.1.1984:

«Stortingets vedtak om verneplan for vassdrag I og II var i hovedsak et vern mot kraftutbygging. I tillegg har Miljøverndepartementet i rundskriv T-28/74 av 2.1.1975 anmodet om at det ikke gjøres andre naturinngrep i disse vassdragene. Dette har imidlertid ikke vært tilstrekkelig og både offentlig og private interesser har i noen tilfeller kunne realisere ulike inngrep innen vernede vassdrags nedslagsfelt uten at miljøvernmyndighetene har hatt særlige påvirkningsmuligheter.

Jeg er på denne bakgrunn enig med utvalget i at det er behov for en lovhjemmel for vern av vassdrag og finner det hensiktsmessig at en slik hjemmel inngår i naturvernloven.

I naturinngrepssaker savnes dessuten de påvirkningsmuligheter som naturvernlovens § 2 kunne gitt dersom den ble satt i kraft.»

Verneplan III for vassdrag

Riksantikvaren bemerker i brev av 31.1.1984:

«Gjennom Verneplan I, II og III er viktige kulturlandskap med et betydelig antall kulturminner sikret mot vasskraftutbygging. De er imidlertid ikke sikret mot andre inngrep, f. eks. veiutbygging og hyttebygging, som kan være til like stor eller større skade. Verneplanen må derfor følges opp med forskjellige tiltak som kan sikre kulturminnene. Dette må dels skje ved fredning av enkeltobjekter og dels ved vern av større området. Den nære sammenhengen mellom natur- og kulturvern har i den senere tiden kommet stadig sterkere frem. Det er derfor rimelig at disse to fagområdene blir sett under ett. Samarbeidet med de ulike verneinteressene i prosjektet spesielt naturverninteressene, synes å ha vært fruktbart. Vurderingene er ofte sammenfallende.

Mange av kulturminnene i de midlertidig vernede vassdragene som er tillagt stor verdi i delutredninger for kulturminnevern, er i dag truet av forfall. Dette gjelder ikke minst bygninger og andre konstruksjoner laget av tre. Disse har en i dag ikke midler eller kapasitet til å sikre. Også på dette området er det nødvendig å følge opp Verneplanen slik at kulturminnene — eller et utvalg av dem — i praksis blir sikret mot ødeleggelse.»

Både Universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim, Norges Landbrukshøgskole, Norske Turistforeningers Forbund og Norges Naturvernforbund peker på betydningen av en særlig lovhjemmel som kan sikre de verneinteresser som ligger til grunn for beslutningen om varig vern.

Norges Naturvernforbund uttaler ellers:

«Naturvernforbundet må avvise særmerkningen fra medlemmet Fjærvoll. Det er urimelig å tillegge pkt. 5.1.b en slik negativ tolkning som Fjærvoll har gjort. Et annet argument for dette standpunktet er at Fjærvoll overdimensjonerer de problemene som kan oppstå for landbruket i vernede nedbørsfelt i forhold til de problemene som landbruket har i næringsfattige distrikter av helt andre årsaker.»

Norske Elektrisitetsverkets Forening uttaler i brev av 19.1.1984:

«Vi er enig i den vurdering utvalget har foretatt av vern av områder mot andre inngrep enn kraftutbygging. Det kan ikke være riktig å foreslå varig vern mot vassdragsutbygging ut fra hensyn til områdets verneverdi, dersom de samme verdier kan gå tapt ved utvikling av annen næringsvirksomhet, f. eks. turisme.»

Vassdragsregulantenens Forening uttaler om dette tema:

«Dersom hele nedbørsfeltet skal telle i verne-sammenheng, må vi si oss enig med Sperstadutvalget og flere av faggruppene i deres utsagn når det gjelder vern ut over det rene

vassdragsvern. Et vassdragsvern har i en slik sammenheng liten verdi dersom en ikke snarest skaffer lovhjemmel for vern også mot andre typer inngrep.»

Hovedstyret vil peke på de problemer et vernevedtak kan føre med seg for næringsvirksomhet av forskjellig slag, og viser forstått til særuttalelsen fra utvalgets medlem jorddirektør Fjærvoll.

Verneplanene er rettslig begrenset til beskyttelse mot inngrep i forbindelse med kraftutbygging. Men under behandlingen av Verneplan I og II er det presisert, også fra Stortingets side, at det ikke bør tillates andre tiltak som kan gripe inn i de vernede vassdrag og som reduserer områdenes verneverdi.

Denne henstilling om å søke unngått andre inngrep har ført til at interessegrupper i noen tilfelle har tøyd vernevedtak svært langt. To saker fra det varig vernede Trysilvassdraget illustrerer problemet. Den første gjelder planer om tiltak for sikring mot isgangsskader ved Jordet. Det er her drøftet flere alternative planer som av interessegrupper ble påstått ville undergrave vernevedtaket. Den andre saken gjelder arbeider med vedlikehold av den 200 år gamle kanalen som fører vatn fra Femunden til Feragen/Hådalvassdraget. Også her ble det påstått at vernevedtaket ble undergravet. Dokumentasjon i disse to saker er gitt i egen dokumentmappe som følger vedlagt.

Disse eksemplene viser at det er behov for en entydig presisering av hva vedtak om vern mot kraftutbygging innebærer i forholdet til andre tiltak. Framtidig saksbehandling for annen næringsvirksomhet kan ellers bli unødiggjort.

Når det gjelder hovedsaken — vern mot kraftutbygging — er omfanget av vernet entydig nok, og har hittil ikke medført større tolkningsvansker. I prinsippet gjelder det vern mot endring av vassføringsforholdene i vedkommende vassdrag. Hovedformålet er å verne den naturlige utvikling av vassdraget og livsforholdene der.

Hovedstyret mener det bør presiseres at de foreliggende verneplaner bare gir rettslig vern mot kraftutbygging. Hvis det er ønskelig med rettslig vern også mot andre inngrep antas det nødvendig å ta opp saken for hvert enkelt område for seg. I så fall blir det aktuelt med utredninger, høringsrunder m. v. før slikt eventuelt utvidet vern kan bli vedtatt.

Hvorledes et slikt vern som er nevnt i Innst. S.nr. 10 (1980—81) tenkes etablert, kjenner ikke Hovedstyret til, men regner med at det vil være praktisk umulig å finne fram til generelle regler som kan gjøres gjeldende for nedbørsfeltene til alle objektene i verneplanen

Verneplan III for vassdrag

($\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ av landets areal). Skal en ha sjanse for å oppnå en rimelig grad av ro om disse spørsmålene må, etter Hovedstyrets mening, verneomfanget differensieres. Hovedstyret vil tilrå at det når Verneplan III er vedtatt, arbeides videre med spørsmålet om rettslig vern av de interessene som har vært lagt til grunn for forbudet mot kraftutbygging. Det kan da tenkes at det f. eks. legges opp til en tredelt gruppering etter følgende skisse:

Gruppe 1 omfatter vassdrag, deler av vassdrag eller særlig verneverdige objekter i eller ved vassdrag, som vernes etter mønster av reglene for naturreservat.

Gruppe 2 omfatter referansevassdrag og typevassdrag som får et vern om trent som landskapsvernområder.

Gruppe 3 omfatter resten av de vernede vassdragene. De blir da fortsatt vernet på dagens juridiske grunnlag — altså utelukkende mot kraftutbygging (vern mot endring av vassføringsforholdene).

Hovedstyret vil presisere at vernevedtakene må formuleres slik at bestående virksomheter og forhold i vassdragene som vernes, såvidt mulig ikke blir hindret.

Av hovedhensyn som bør ligge til grunn ved avgjørelsen av hva som kan tillates eller ikke i vernede vassdrag vil Hovedstyret peke på følgende:

1. Eksisterende kraftverk og reguleringer i vassdrag som er vernet må kunne bestå i fremtiden under samme forutsetninger som tidligere og det må være anledning til alminnelig vedlikehold og fornyelse av nedslitt maskineri og anlegg. For gjenoppbygging av kraftverk som har vært ute av produksjon i mer enn 5 år kan tillatelse gis for samme omfang etter grundig saksbehandling der det legges stor vekt på verneinteressene.
2. Direkte inngrep i de vernede vassdrag med merkbare virkning på vassføringsforhold tillates ikke, bortsett fra flomsikringstiltak der det dog må tas spesielt hensyn til verneinteressene. Endringer av manøvreringsreglement eller av manøvreringspraksis må ikke finne sted til skade for verneinteressene.
3. Vern mot kraftutbygging gjelder ikke kraftledninger, men ved trasévalg må stor vekt legges på vernehensynene.

2.3.4. Remissbehandlingen

Også Hovedstyrets innstilling ble sendt kommuner, fylker samt en rekke berørte institusjoner/organisasjoner til uttalelse.

De fleste uttalelser knytter seg til de enkelte objekter i Verneplanen. Departementet har derfor funnet det mest hensiktsmessig å omtale de innkomne uttalelser under behandlingen av de enkelte objekter.

Uttalelsene fra en del lag, organisasjoner og sentrale instanser er delt opp i en generell og en spesiell del. De generelle uttalelsene gjengis som følger:

Landbruksdepartementet har ved brev av 8. august 1984 avgitt følgende uttalelse:

«Verneplan III

Vi viser til vår uttalelse til Norges Vassdrags- og elektrisitetsvesen av 8/2-1984, og beklager at Hovedstyret ikke har fulgt opp vår henstilling om varig vern av Nesåa, Nord-Trøndelag som følge av skader for reindriftsnæringen.

Ut fra de innkomne uttalelser har Hovedstyret for noen objekters vedkommende fra-veket utvalgets tilråding. 8 vassdrag, som av utvalget var foreslått varig vernet, er foreslått konsesjonsbehandlet, mens 4 vassdrag, som utvalget hadde foreslått konsesjonsbehandlet, er foreslått varig vernet.

Landbruk omfatter all næringsvirksomhet som er knyttet til bruk av naturressurser som landbrukets utøvere eier og/eller forvalter. Jordbruk, skogbruk og reindrift står for de vesentligste inntekter, men også fiske, jakt og andre utmarksnæringer i forbindelse med friluftsliv kan ha stor betydning i enkelte områder og på enkelte bruk.

Et vassdrag i naturtilstand er ikke alltid det ideelle for jordbruk og skogbruksnæringene. Derfor er det utført senking og forbygging samt lukking med rør i vassdrag for å bedre forholdene for jord- og skogbruk. Utnyttelse av utmarksarealer til ferie- og turistformål er etter hvert blitt en betydelig inntektskilde for landbruksbefolkningen i enkelte distrikter. Varig vern mot et hvert inngrep er derfor ikke i landbrukets interesse.

På den annen side vil kraftutbygging, som forårsaker en radikal forandring av de hydrologiske forhold i et vassdrag og neddemming av produktive og andre inntektsgivende arealer, være konfliktfylt i forhold til landbruket, mens flomdemping vil virke positivt.

Noen av de skader som en kraftutbygging påfører landbruket, kan kompenseres ved tiltak, mens andre kan tilsi begrenset utbygging av kraftpotentialet.

Som andre må også landbruket vurdere de regionaløkonomiske virkninger av en kraftutbygging.

Landbruksdepartementet ser derfor på konsesjonsbehandling som en god måte å belyse konfliktsituasjonene på. En slik grundig utredning av konflikter og kompensasjoner, som munner ut i balansert avveining mellom de to sider, har hverken Sperstadutvalget eller Samlet Plan kunnet basere sine vurderinger på.

Verneplan III for vassdrag

Landbruksdepartementet har derfor ingen vesentlige innvendinger mot de fravikelser som Hovedstyret har foretatt i forhold til utvalgets forslag til Verneplan III.

Landbruksdepartementet vil igjen vise til Fjærvoll's særuttalelse i forslaget til Verneplan III, og vil motsette seg at vern mot kraftutbygging generelt skal gjelde også mot andre tiltak. Det vises derfor til det som er sagt ovenfor om betydningen for landbruket av senking, lukking, forbygging, vegbygging og utmarksnæringer for å forbedre inntektsgrunnlaget og sikre bosettingen i distriktene.»

Miljøverndepartementet har ved brev av 7. desember 1984 avgitt følgende uttalelse:

«Til behandling i forbindelse med Verneplan III er det nå vassdrag med et samlet potensial på 16,5 TWh. Sperstadutvalget har enstemmig tilrådd at vassdrag tilsvarende ca. 20 % av potentialet (3 TWh) tas ut og konsesjonsbehandles, mens Hovedstyret i Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen på sin side har tilrådd at vassdrag tilsvarende hele 40 % (7 TWh) tas ut av planen.

Generelt

Hovedmålsettingen med verneplan for vassdrag er å få et variert tilbud av verneinteresser og typer vassdragsområder med en rimelig fordeling på de ulike landsdeler. Vassdrag av betydning for store befolkningsgrupper skal gis særlig prioritet, og noen av områdene bør være av betydelig størrelse. Omfanget av verneplanen skal likevel ikke være større enn det som er forsvarlig i forhold til kraftdekningen.

Miljøverndepartementet slutter seg til Sperstadutvalgets oppfatning om at «det er verneverdiens kvalitet og omfang som må være utgangspunkt for hvilke vassdrag som skal vernes». Objektene i Verneplan III har vært gjort til gjenstand for meget omfattende og grundige undersøkelser og vurderinger. Departementet har derfor, i det alt vesentlige, lagt de faglige anbefalinger til grunn for sin prioritering av dem for verneformål.

Verneplanen og verneinteressene

Med Stortingets vedtak i forbindelse med Verneplan I og II er om lag 150 vassdragsobjekter med et samlet potensial på 11,5 TWh varig vernet.

Av praktiske årsaker er verneplanen for vassdrag ikke utarbeidet på grunnlag av en systematisk gjennomgang av verneverdiene i norske vassdrag. Opprinnelig tok verneplanarbeidet utgangspunkt i de vassdrag som hadde vært vurdert av Gabrielsenkomitéen i dens innstilling av 1963. Disse hadde hovedsaklig vært tatt opp til vurdering på bakgrunn av de landskaps- og friluftslivsverdier som knyttet seg til dem. Vassdragene vurdert av Gabrielsenkomitéen ble supplert med forslag overfor Sperstadutvalget fra ulike institusjoner. Også

denne listen var i hovedsak basert på landskaps- og friluftslivsverdiene.

Det er først i Verneplan III at man på basis av konkrete registreringer under verneplanarbeidet har fått en grundig gjennomgang av verneverdiene i de aktuelle vassdrag. Selv om verneverdiene i de vassdrag som ble varig vernet ved Verneplan I og II er uomtvistelige, særlig når det gjelder landskap og friluftsliv, er det behov for å få en bedre klarlegging av hvilke natur- og kulturfaglige verneverdier disse vassdragene omfatter. Premissene for vern har vært ulike, og kunnskapen om de verdier en har bevart i hvert enkelt objekt har vært varierende.

Av hensyn til det videre arbeid med verneplanen og de forventede konsesjonssaker ønsker Miljøverndepartementet nå å sette igang kartlegging av de ulike verdier som knytter seg til de varig vernede vassdragene. På bakgrunn av et slikt arbeid vil det så kunne gjøres opp en status for de verneverdier som Verneplan I, II og III omfatter. En må forvente at en slik statusoversikt vil vise at det er huller i verneplanen sett i forhold til målsettingen om å bevare et variert og representativt utsnitt av norsk vassdragsnatur.

Dette skyldes også at en ikke alltid har vært i stand til å finne egnede objekter blant de vassdrag en har hatt til vurdering. Dessuten har enkelte av de vernede vassdrag i ettertid vært utsatt for inngrep som har bidratt til å redusere kvaliteten av dem som vassdragsobjekter.

Som følge av den omfattende kraftutbygging en har hatt her i landet, er det mulig at ønsket om å bevare et representativt utsnitt av norske vassdrag ikke lar seg gjennomføre fullt ut. Likevel må en supplering være en målsetting på lengre sikt.

Til tross for at det i dag ikke finnes noen detaljert oversikt over verneverdiene i vassdragene fra Verneplan I og II, har en gjennom det arbeid som er lagt ned i forbindelse med kartleggingen av verneinteressene i Verneplan III-vassdragene, et rimelig grunnlag for å gjøre opp en grov status.

Det må være målsettingen for verneplanen slik den er formulert i St.prp. nr. 4 (1972—73), side 31 som danner basis for slik status. Det er særlig punktene a) og b) som er sentrale i en slik sammenheng. Kravene i pkt. a) om at «De utvalgte vassdrag med tilstøtende områder bør representere et variert tilbud av verneinteresser og typer av vassdragsområder» må betraktes som en rent faglig anvisning/rettesnor. Med utgangspunkt i dette har en søkt å kartlegge:

- Vassdrag med *særlige kvaliteter*.
- *Typevassdrag*, dvs. vassdrag som på en god måte kan representere et større antall vassdrag i en region eller landsdel.
- *Referansevassdrag*, dvs. vassdrag der prosessene får gå mest mulig upåvirket slik at de kan danne en standard som endringene i påvirkede vassdrag kan måles mot.

Kravene i pkt. b) om «en rimelig fordeling på de ulike landsdeler» og at vassdrag som er «sentralt beliggende og som betyr mye for mange mennesker gis prioritet» må derimot

sies å være motivert utifra hensynet til brukerne. Med utgangspunkt i dette har en videre søkt å kartlegge:

- Vassdragenes verdi for brukerne.
- Vassdragenes omland, dvs. antall mennesker som naturlig sogner til det, avstand og adkomstmuligheter og alternative områder innenfor rimelig rekkevidde.

Sperstadutvalget har ved flere anledninger pekt på det faktum at enkelte regioner er dårlig tilgodesett i verneplanen. Særlig er det pekt på fylkene Sør- og Nord-Trøndelag og Nordland. Trøndelagsregionen stod foran Sperstadutvalgets siste innstilling med tre større vassdrag på midlertidig vern. Alle med stor type- og referanseverdi. Med Hovedstyrets innstilling ville en stå uten anbefaling om vern av ett eneste helt og større vassdrag i denne regionen. Videre ville det oppstått et klart misforhold mellom, på den ene side, vern og muligheten for ytterligere vern, og på den annen side, det totale potensial på Sør- og Vestlandet. Især gjelder dette Sogn og Fjordane, Rogaland og Agder-fylkene.

I Sperstadutvalgets innstilling er verneverdiene klassifisert. Klassifiseringen er foretatt på grunnlag av et omfattende utredningsarbeid. Noe over 40 objekter må anses som særlig verdifulle. Ved et vern av disse vassdragene ville en komme et betydelig skritt nærmere en verneplan som representerer et utsnitt av norsk vassdragsnatur. En kan imidlertid peke på at selv med et slikt vern som nevnt, ville en ha visse mangler.

Disse er:

Østlandet:

Her er ingen av de aktuelle hele vassdrag (fra kilde til fjord) intakte. Østlandets typiske, større innsjøer, hvor innløpselven er nesten uregulert, er i dag kun representert ved Femunden som er en høytliggende innsjø. Videre har Østfold, Oslo/Akershus, Vestfold og Telemark få naturfaglig verneverdige objekter.

Sørlandet:

Agder-regionen står, til tross for eventuelt vern av Vegårds- og Lyngdalsvassdraget, fortsatt delvis udekket.

Vestlandet:

Ytre kyststripe fra Boknafjorden i Sør til Trondheimsfjorden i nord, er udekket. Dessuten mangler en et større «fjell til fjord vassdrag» i Møre og Romsdal.

Nord-Norge:

Ytre kyststrøk er også her delvis udekket, især i Nordland (Ofoten, Lofoten og Vesterålen). Dessuten er Midt-Nordlands behov fortsatt udekket så lenge spørsmålet om vern på Saltfjellet ikke er avklart.

Verneplanen og kraftdekningen

Av landets vannkraftpotensial på rundt 175 TWh er over 60 % (105 TWh) utbygget eller vedtatt utbygget, mens 6,7 % (11,7 TWh) er varig vernet. Det kraftpotensial som er tatt opp til vurdering i Verneplan III omfatter 9,4 % (16,5 TWh) av landets vannkraftpotensial. Med vern av alle vassdrag som er behandlet i Verneplan III ville verneplanen omfatte ca. 16 % (28,2 TWh). I tillegg til de 105 TWh som allerede er klarlagt, er om lag 10 TWh til behandling utenom *Samlet plan*.

Etter Miljøverndepartementets oppfatning er det ikke nødvendig å bygge ut noen av de vassdrag som er med i Verneplan III for å nå målet for kraftoppdekningen i 1990. Verneplan III-vassdragene har da heller ikke vært innregnet som aktuelt potensial i behov/dekningsprognosene. Pr. i dag er ingen av de midlertidig vernede vassdragene, med unntak av Forra, konsesjonssøkt. Denne søknaden er imidlertid ennå ikke sendt ut på høring. De kan følgelig neppe bidra til dekning av antatt etterspørsel i 1990.

Utkast til *Samlet plan* for våre gjenværende vassdrag er nylig lagt fram. Utredningen legger opp til en tredeling der kategori I omfatter prosjekter med i alt 10 TWh, som anses mulig for utbygging innen år 2000. Her bør konsesjonsbehandlingen foregå fortløpende dersom det er nødvendig av hensyn til kraftoppdekningen. Videre opererer en med en «reserve» på i alt 8 TWh — kategori II — hvor eventuell utbygging først er aktuell etter år 2000. Den tredje kategorien inneholder prosjekter med i alt 20 TWh som utfra dagens vurdering ikke anses aktuelle for kraftutbygging.

I den forrige energimeldingen ble en samlet vannkraftutbygging på 125 TWh antydnet som en rimelig illustrasjon på en skånsom utbygging av våre vassdrag. Grensen mellom kategori I og II i *Samlet plan* representerer ca. 125 TWh. Allerede innenfor kategori II vil en derfor støte på prosjekter som *ikke* kan sies å representere en skånsom utbygging. Med få unntak er de vassdrag Miljøverndepartementet tilrår varig vernet plassert i den bakre delen av «køen», kategori II og III.

I kategori I anviser utkastet til *Samlet plan* alternative prosjekter som anses mulige for utbygging innen rimelig tid. En verneplan på totalt 28 TWh er derfor forsvarlig i forhold til den framtidige kraftdekning. Videre bør det fremdeles være rom for vern av vassdrag utover det som nå er til behandling i Verneplan III.

Formålet med denne verneplanen er ikke å lage kompromisser innenfor de vassdrag som er til behandling, idet Verneplan III som sådan må anses som et kompromiss i forhold til kraftutbyggingsinteressene.

Departementet finner grunn til å understreke at Verneplan III ikke omfatter et tilfeldig utvalg norske vassdrag, men derimot et utvalg vassdrag som har vært antatt å være *særskillt verneverdige*. Hensikten med verneplan III har ikke vært å lage kompromiss mellom vern og utbygging, men å få skilt ut de objekter som ikke bidrar til å oppfylle verneplanens målsetting.

Etter Miljøverndepartementets vurdering

Verneplan III for vassdrag

kan prosjekter på mellom 1,5 og 2 TWh tas ut av Verneplan III fordi verneverdiene for deres vedkommende er begrensede, jfr. nedenfor.

På denne bakgrunn tilrår Miljøverndepartementet:

- a) Varig vern av de vassdrag Sperstadutvalget enstemmig har tilrådd varig vernet, deriblant Indre Visten, Vefsna og Hellemo-vassdragene i Nordland. En vil imidlertid foreslå følgende endringer:
 - Sjøvatnområdet i Telemark bør vernes varig slik Hovedstyret har gått inn for. Dalelv i Vestfold har mindre verdi sett i nasjonal sammenheng og bør vurderes nærmere innenfor rammen av Samlet plan.
 - Fosselv i Hordaland og Storelv i Sogn og Fjordane bør vernes varig slik Hovedstyret har gått inn for. Videre vil en tilrå at Feigumfossen gis et reelt vern. Begrunnelsen for dette ligger i hensynet til vern av våre fosselandskap som er en sjeldenhet i verdensmålestokk. Blant våre høyeste fosser er de aller fleste i dag regulert for kraftformål, mens kun et fåtall er varig vernet. Miljøverndepartementet ser det som en nasjonal oppgave å bevare deler av dette særpreg ved norsk natur.
- b) Varig vern av de vassdrag det er dissens om i Sperstadutvalget: Disse er: Bjerkreim i Rogaland, Raundalselv i Vosso i Hordaland og Flåm i Sogn og Fjordane.
- c) Varig vern av vassdrag med *meget stor verneverdi* og som av den grunn kvalifiserer for vern, men som Sperstadutvalget, under visse vilkår, har tilrådd tatt ut til konsesjonsbehandling. Dette gjelder:
 - Lomsdalsvassdraget i Nordland, Gaula inkludert Hiåsjøområdet i Sør-Trøndelag og Hedmark og Jora i Oppland.
- d) De øvrige vassdrag vurderes nærmere innenfor rammen av Samlet plan. Departementet ser ikke bort fra at det etter høringsrundene kan bli aktuelt å vurdere også andre verneplan-objekter for vern, bl. a. på grunnlag av lokale ønsker eller sterke brukerinteresser.»

Statens Naturvernråd uttaler følgende i brev av 14. juni 1984:

«Statens Naturvernråd ferdigbehandlet denne saken i sitt møte 28. mai d.å. og vil i denne sammenheng få uttale:

Statens Naturvernråd er meget tilfreds med at en rekke særpregete og verneverdige vassdrag er blant dem som er foreslått varig vernet. Rådet vil spesielt peke på Kynna, Atna, Lungdalsvassdraget, Feigevassdraget, Mørkrid, Drivavassdraget, Forra, Reisavassdraget og Lakselva. Disse vassdrag øker verdien av verneplanen i høy grad.

Statens Naturvernråd er også tilfreds med at det i verneplanen er lagt vekt på vern av en del fosser, særlig på Vestlandet. Det bør være en viktig nasjonal oppgave å ta vare på et av de elementer i norsk natur som har gjort den verdensberømt.

Når det gjelder vern av norske vassdrag ser forøvrig Statens Naturvernråd det som prinsipielt viktig at vernet ikke bare omfatter forbud mot kraftutbygging, men også at vassdragene vernes mot andre inngrep og forurensninger. Det vises her til behandlingen av verneplan for vassdrag i 1973, der både regjeringen og Stortinget rettet henstilling om å disponere forsiktig ved annen utbygging, slik at verneverdige vassdrag ikke ble ødelagt ved andre inngrep enn kraftutbygging.

Statens Naturvernråd mener forøvrig at både Bjerkreimvassdraget og Vossovassdraget burde ha vært varig vernet.

Det heter i utvalgets mandat at noen av områdene bør være av betydelig størrelse og videre at «de vassdragsområder som er sentralt beliggende og som betyr mye for mange mennesker gis prioritet». Begge de nevnte vassdrag ligger nær de to store befolkningskonsentrasjonene en har på Vestlandet. Rådet vil særlig legge vekt på de store verneinteressene i Raunadalsgreinen av Vossovassdraget. I forbindelse med forarbeidene til konsesjonsbehandling av Vefsna er det blitt klart at dette vassdraget er et av de mest verneverdige i hele landet. Rådet kan forstå at utvalget har funnet det nødvendig å trekke inn dette i sin vurdering av verneplanen for Midt-Norge.

Statens Naturvernråd er enig i at Vefsna gis varig vern, men kan ikke akseptere at dette fører til konsesjonsbehandling av Gaula. Det er en kjennsgjerning at Gaula har fått høyeste vernekarakter på samtlige områder. Det burde være rimelig om to store vassdrag blir varig vernet i området Sør-Trøndelag—søndre del av Nordland. En vil minne om at Gaula ligger nær den største befolkningskonsentrasjonen i Trøndelag.

Rådet er enig i at vassdraget Indre Visten prioriteres foran Lomsdalsvassdraget, men hadde også gjerne sett Lomsdalsvassdraget varig vernet.

Rådets medlem, Sundby, mener at også Lomsdalsvassdraget, på grunn av vassdragets naturvitenskapelige verdier, må vernes.

Konklusjon:

Statens Naturvernråd er enig i de foreslåtte verneforslag, men anbefaler at det dessuten gis varig vern for

- Bjerkreimsvassdraget
- Vossovassdraget i sin helhet
- Gaula

Statens Naturvernråd er klar over at det resultat som Sperstadutvalget er kommet fram til er preget av kompromisser. Dette understreker at det i det videre arbeid ikke må bli kompromisser mellom verneplanen og utbyggingsinteresser. Det vil føre til at hele verneplanen undergraves.

Ut fra dette må Statens Naturvernråd beklage den innstilling som foreligger fra NVE's hovedstyre som anbefaler konsesjonsbehandling av vassdrag der Sperstadutvalget enstemmig gikk inn for vern. Dette gjelder blant annet Forra i Nord-Trøndelag, et av landets aller mest verneverdige vassdrag. Her er dokumentert verneinteresser ikke bare av

Verneplan III for vassdrag

nasjonal, men også av internasjonal betydning. Statens Naturvernråd vil understreke viktigheten av at Feigefossen blir vernet slik Sperstad-utvalget har foreslått.

Statens Naturvernråd har intet å bemerke til varig vern av Sjøvatn-området i Telemark, Fosselv i Hordaland, Storelva i Sogn og Nordkjoselva i Troms, slik hovedstyret har foreslått, men vil bemerke at verneinteressene her er forholdsvis beskjedne og at disse vassdrag ikke på noen måte kan kompensere for vassdrag som Forra og Raundalselvi.»

Statens Friluftsråd har avgitt følgende uttalelse i brev av 18. juli 1984:

«Statens friluftsråd viser til at hovedmålsettingen med verneplan for vassdrag er å få et variert tilbud av verneinteresser og typer av vassdragsområder med en rimelig fordeling på de ulike landsdeler og med særlig prioritet til vassdrag av betydning for store befolkningsgrupper.

Ved de to foregående verneplaner har samfunnet til fordel for verneinteressene gitt avkall på å utnytte store økonomiske verdier i kraftutbyggingssammenheng og ved vedtakene om midlertidig vern av vassdrag i 1973 og 1980 tok Stortinget sikte på å videreføre dette verneplanarbeidet.

Statens friluftsråd har videre som premiss for uttalelsen til denne verneplanen merket seg at det i St.meld. nr. 54 for 1979—80 om Norges fremtidige energibruk og produksjon ble antydnet en samlet vannkraftutbygging på 125 TWh i midlere årsproduksjon som en rimelig illustrasjon på en skånsom utbygging av våre vassdrag. Det betyr at vassdrag med et potensiale på ca. 50 TWh kan nyttes til andre formål enn kraftutbygging.

Gjennom de to foregående verneplaner er det vernet omlag 12 TWh. Dette betyr at en nå foran ferdigbehandlingen av Verneplan III står til rest med ca. 38 TWh som kan nyttes til andre formål.

Rådet vil med utgangspunkt i et slikt «tak» på vannkraftutbyggingen i Norge peke på at det er rom for vern av vassdrag også utover det potensialet som er midlertidig vernet fram til 1985.

Statens friluftsråd viser her til at verneplan III totalt omfatter 15,1 TWh. Sperstadutvalget foreslår konsesjonsbehandling for 17 av objektene. De objekter som anbefales vernet utgjør 9,4 TWh. Det er beklagelig at Hovedstyret har unntatt i alt 22 objekter fra vern. Med dette er den kraftmengde som Sperstadutvalget unntok fra vern doblet. Prosjekter med et potensiale på 5,9 TWh foreslås enstemmig vernet.

I denne sammenheng vil statens friluftsråd imidlertid peke på at det i mange tilfelle er stor sammenheng mellom høyt kraftpotensiale og høy verneverdi. Statens friluftsråd slutter seg derfor i prinsippet til Sperstadutvalgets forutsetning om at det er verneverdiens kvalitet og omfang som må være utgangspunktet for vurderingen av hvilke vassdrag som skal vernes.

II. De enkelte vassdrag

Statens friluftsråd vil peke på at de vassdrag som nå er til behandling i samband med

verneplan III skiller seg fra de øvrige som har vært til vurdering i verneplanssammenheng på to punkter:

- 1) De har blitt skilt ut og gitt midlertidig vern ved tidligere behandling i Stortinget. Følgelig kan de ikke betraktes som et tilfeldig utvalg norske vassdrag, heller bør de ses på som et særskilt utvalg *verneverdige norske vassdrag*. I de to foregående proposisjoner fra henholdsvis Industridepartementet og Olje- og energidepartementet om verneplan I og II heter det bl. a. om disse vassdragene at de «skiller seg ut som spesielt verneverdige» og at «verneinteressene må antas å være betydelige». En forutsatte dengang «varig vern med få unntak».
- 2) De har vært gjort til gjenstand for meget omfattende og grundige undersøkelser og vurderinger av de foreliggende verneinteresser.

En må derfor med rette kunne forutsette at de objekt en har hatt til vurdering representerer et utvalg av våre mest *verneverdige* vassdrag og at de faglige anbefalinger som er gitt, danner et solid grunnlag for prioritering av dem for verneformål.

Rådet kan på bakgrunn av dette ikke se at Hovedstyrets innstilling er i tråd med intensjonene bak verneplan III og slutter seg derfor i det alt vesentlige til Sperstadutvalgets innstilling i saken.

Rådet ønsker videre å uttrykke tilfredshet over at Hovedstyret har kunnet gi sin tilslutning til Sperstadutvalgets forslag om varig vern i Vefsna, vassdrag til Hellemofjord og vassdrag til Indre Visten. Men, rådet vil understreke at vern av disse vassdragene ikke må gå på bekostning av omfanget av Saltfjell nasjonalpark.

Imidlertid vil rådet sterkt beklage at Hovedstyret har anbefalt konsesjonsbehandling av vassdrag Sperstadutvalget gikk inn for vern av. Det er her særlig grunn til å peke på Forra som rommer kvaliteter til dels av internasjonal karakter.

Sperstadutvalget har ved flere anledninger pekt på at enkelte regioner er dårlig tilgode sett i verneplan for vassdrag. Særlig er det pekt på fylkene Sør- og Nord-Trøndelag og Nordland. Etter hovedstyrets innstilling er en nå i den situasjon at Trøndelagsregionen står igjen uten varig vern av et av sine tre store vassdrag Driva, Gaula og Stjørdalsvassdraget. Videre er det oppstått et klart misforhold mellom vern og mulighetene for vern og det totale utbyggingspotensialet på Sør- og Vestlandet, især i Agder-fylkene, Rogaland og Sogn og Fjordane.

Dersom en ikke kan få til en bedre dekning i disse regionene gjennom den videre behandling av verneplan III, må en komme tilbake med krav om alternative objekter bl. a. gjennom behandling av Samlet plan.

III. Kraftdekking - vassdragsvern i framtiden

I samband med Stortingets behandling av St.prp. nr. 130 for 1981—82 om Samlet plan ba Energikomiteén Regjeringen om, så snart råd, å legge fram et handlingsprogram for energiøkonomiseringstiltak.

Verneplan III for vassdrag

Det ble videre pekt på at ENØK-tiltak burde bli en stadig viktigere del av vår energipolitikk, at de kraftmengder det er mulig å frigjøre gjennom slike tiltak er av så betydelig omfang at de må trekkes inn i den samlede vurdering av kraftbalansen framover, at sparing av kraft på denne måten i enkelte tilfeller vil kunne falle rimeligere enn kraft fra utbygging av nye vassdrag og at økonomiseringstiltak også vil skape grunnlag for sysselsetting. Komitéen la til slutt vekt på behovet for høy prioritering av dette området og pekte videre på den betydningen nye, alternative energikilder kan få i framtiden.

Rådet vil spesielt understreke betydningen av en forsterket satsing på ENØK-tiltak i norsk energipolitikk og understreker at dette vil bidra til å lette presset på våre gjenværende vassdragsressurser slik at de kan disponeres for andre formål.

Dersom en tar utgangspunkt i en likelig fordeling av ulike vassdragstyper landet over, er etter rådets oppfatning verneplanens målsetting pr. i dag ikke oppfylt. Det er innledningsvis pekt på regioner som fortsatt er udekket.

Rådet understreker derfor betydningen av å kunne supplere de ordinære verneplaner med varig vern av nye vassdrag etter endelig vedtak av Verneplan III, slik Sperstadutvalget har gått inn for. Slik supplering vil kunne skje med grunnlag både i såvel vassdrag som tidligere er vurdert i verneplansammenheng, men anbefalt konsesjonsbehandlet, som nye vassdrag der nye momenter tilsier vurdering av varig vern. Vern av vassdrag utover Verneplan III bør kunne reises i forbindelse med behandlingen av Samlet plan og eventuell konsesjonsbehandling av enkeltvassdrag. Rådet ser det til slutt som ønskelig å få vurdert suppleringer av verneplanmaterialet i en planmessig sammenheng.

Flertallet av de vassdrag som pr. i dag er vernet mot kraftutbygging er vernet med hjemmel i konsesjonslovgivningen for vassdrag. I medhold av disse lover kan det riktignok nektes konsesjon, men de gir ikke hjemmel for fredning. Kvalitativt er verneplanen altså begrenset til beskyttelse mot inngrep som følger av kraftutbygging.

Stortingets vernevedtak er plenarvedtak og må oppfattes som direktiv til Regjeringen om i medhold av vassdragslovgivningen å avslå søknader om kraftutbygging. I følge alminnelige forfatningsrettslige prinsipper kan et slik vedtak omgjøres eller endres ved senere plenarvedtak.

Rådet vil rette oppmerksomheten på disse mangler i vassdragsvernsammenheng og gi sin tilslutning til arbeidet med utforming av en utvidet hjemmel i naturvernloven for vern av vassdrag med tilliggende områder mot andre inngrep som kan ødelegge de verdier som har ligget til grunn for vernet. En anmoder videre om at arbeidet med en bestemmelse i naturvernloven som i lovs form bekrefter Stortingets vedtak om varig vern også gis prioritet og viser til den brede oppslutning det har vært om disse forslagene under hele arbeidet med en verneplan for vassdrag.

Rådet vil understreke behovet for å gi friluftsliv status som egen utredningsinteresse på lik linje med andre fagfelt i vassdrags-

reguleringssaker. Fram til arbeidet med Verneplan III har friluftsliv vært en uttaleinteresse. Arbeidet med faglige undersøkelser på friluftssektoren startet med Verneplan III, og er senere videreutviklet og videreført i Samlet plan. Med bakgrunn i de erfaringer som en i dag sitter inne med om friluftslivsundersøkelser i vassdragssaker, er grunnlaget lagt for å foreta selvstendige, faglige undersøkelser og konsekvensanalyser for friluftsliv i konsekvenssaker.»

NVE-Statskraftverkene uttaler følgende i brev av 31. august 1984:

«I høringsrunden er spørsmålet om å utrede de økonomiske konsekvensene av verneplanen tatt opp. Vi er enige med Hovedstyret i at det kan være vanskelig å gi noe eksakt svar, men mener at dette heller ikke er nødvendig. Det essensielle må være å få et begrep om størrelsesordenen.

Departementet forutsatte at ved behandlingen av verneplan III skulle det bl. a. også tas hensyn til samfunnets fremtidige elektrisitetsforsyningsbehov. Vi er enige i dette og mener at før verneplanen vedtas, bør vi vite hvilke gjenværende kraftressurser vi har, hvilken prisklasse disse er plassert i og hvilke konflikter en utbygging medfører for andre interesser.

Verneplan III bør derfor vurderes i nøye sammenheng med Samlet Plan for gjenværende vassdrag. Etter vår mening er det nemlig ting som tyder på, at den del av gjenværende vasskraft som både er ukontroversiell og billig, vil vise seg å være relativt liten.

Verneplan III bør også sees i sammenheng med prosjekter som er til konsesjonsbehandling, og hvor det er aktuelt å begrense utbyggingen av vernehensyn. Dette gjelder f. eks. Nordland hvor man må regne med at konsesjonsbehandlingen av kraftutbygging i Saltfjell — Svartisområdet vil medføre verving av deler av området.

Vi støtter Hovedstyrets forslag om at vern mot kraftutbygging ikke skal gjelde kraftledninger og er også enige i at det ved trasévalg må legges vekt på vernehensynene.

Vi er enige med Hovedstyret i at når verneplan III er vedtatt, har vi fått den landsomfattende verneplan for vassdrag som Stortinget har bedt om, og at det heretter bare unntaksvise bør bli snakk om å verne nye vassdrag. Spesielt er vi imot at Samlet Plan skal bli utgangspunkt for en ny verneplanbehandling. Av hensyn til fremtidig kraftbehov bør gjenværende vassdrag ikke vernes uten å ha vært gjennom en grundig konsesjonsbehandling.»

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk har avgitt følgende uttalelse i brev av 31. august 1984:

«Hovedstyret påpeker både i innstillingens konklusjon og kapittel 2 i generell del at man ved å følge dets innstilling til Verneplan III vil få den landsomfattende verneplan for vassdrag som Stortinget har bedt om. Hovedstyret uttaler videre at verneplanens tre delplaner (I, II, III) bør sammenfattes til et dokument og at Verneplan I og II bør skaffes bedre

Verneplan III for vassdrag

dokumentasjon av verneinteresser og kraftpotensial. Dette for å lette den videre behandlingen av verneomfanget for Verneplan I og II er for dårlig dokumentert med hensyn til verneinteressene og at dette derfor må bedres, bl. a. for å vurdere behovet for vern utover vassdragsvernets. Bedret dokumentasjon vil imidlertid også være viktig for å få oversikt over hvilke verne kvaliteter Verneplanen omfatter, men det er på tross av dette klart at flere av våre landsdeler vil mangle viktige type- og referanse vassdrag om hovedstyrets innstilling vedtas. Verneplan III må så vidt mulig bidra til å gi oss en landsomfattende verneplan som tilfredsstiller de overordnede vernebehovene, dvs:

1. Vern av typevassdrag for de ulike regioner av landet,
2. vern av vassdrag som bidrar til å ivareta et rikt spekter av leveområder for vår fauna av vilt og fisk,
3. vern av et tilstrekkelig utvalg av områder for å tilfredsstille behovet for fritidsbruk og næringsmessig bruk,
4. vern av viktige referanseområder for forskning og forvaltning,
5. vern av særegne områder.

Av vassdrag som hovedstyret foreslår konsesjonsbehandlet, er Bjerkreimsvassdraget (61), Raundalsvassdraget i Vosso (80), Jølstra med Huldrefoss (98), Ørstavassdraget (102), Gaula (124) og Stjørdalsvassdraget (131) av vesentlig betydning i denne sammenheng. Vi vil i tillegg peke på at noen regioner ikke vil være representert på Verneplanen. Det bør derfor være mulig å tilføre Verneplanen noen objekter fra Samlet plan etter at Verneplan III er vedtatt selv om disse vernes.

Vi støtter hovedstyrets innstilling om en gruppering av de vernede vassdragene med tanke på vern mot andre inngrep som kan forringe verneverdiene (kap. 5). Vi vil imidlertid bemerke at det i tillegg til vern av vassdrag/deler av vassdrag som naturreservat og landskapsvernområder etter naturvernloven, vil være behov for å verne lokaliteter og forekomster av mer lokal verdi etter viltlovens bestemmelser om biotopvern. Biotopvern kan også være aktuelt å benytte for å beskytte særkvaliteter i de tilfeller hvor det ikke er hensiktsmessig å benytte naturvernloven.

Til slutt i kap. 5 tar hovedstyret også opp punktvis en del hovedhensyn som bør ligge til grunn ved avgjørelsen av hva som kan tiltales eller ikke i vernede vassdrag. Vi vil i forbindelse med punktene om gjenoppbygging av kraftverk som har vært ute av drift i over 5 år og anlegg av kraftlinjer, bemerke at en formulering om at det «må legges stor vekt på verneinteressene» synes for svak. Det må her gå klart fram av teksten at gjenoppbygging av slike kraftverk og anlegg av kraftlinjer ikke må foretas i konflikt med verneinteressene under noen omstendighet.

Hovedstyret trekker fram uttalelser fra Vassdragsregulantenenes forening og Norske elektrisitetsverkers forening (NEVF) som påpeker at det ofte er liten sammenheng mellom verneinteressene i verneobjektene og virkningene av aktuelle utbyggingsprosjekter, og ut-

trykker forståelse for disse uttalelsene. Vi vil her understreke at de undersøkelser og vurderinger som er gjort på vilt- og fiskesiden har konsentrert seg om de vassdragsnære områder og forhold som erfaringsvis påvirkes av vassdragsreguleringer. Videre har undersøkelserne basert seg på å i størst mulig grad framhente kvantifiserbare data. Vurderingene er gjort av et utvalg av fagfolk med lang erfaring i vernearbeid og vurdering av kvantitative og kvalitative data. Det er derfor ikke riktig å karakterisere vernevurderingsarbeidet slik hovedstyret har referert fra NEVF's uttalelse om at dette arbeidet «er henvist til skjønn og også i noen grad til personlig innstilling.»

Samarbeidsrådet for Naturvernsaker (SRN) (Norges Jeger- og Fiskerforbund, Norges Naturvernforbund og Norske Turistforeningers forbund) uttaler følgende i brev av 1. september 1984:

«De samarbeidende organisasjoner i SRN kan ikke akseptere hovedstyrets innstilling om verneplan III. Sperstadutvalgets forslag til verneplan III var på mange måter et kompromiss mellom verne- og utbyggingsinteressene. Forslaget kan derfor ikke reduseres ytterligere.

Etter vår mening er Stortingets målsettinger og forutsetninger for verneplanarbeidet ennå ikke oppfylt, selv om utvalgets forslag til verneplan blir vedtatt. Det er ennå store geografiske mangler i planen og det savnes flere større vassdragsområder.

SRN-organisasjonene vil ta sterk avstand fra hovedstyrets uttalelse om at verneplanarbeidet nå må anses som avsluttet og at man ikke skal vurdere verneaspektet gjennom konsesjonsbehandlingen. Tvert imot mener vi at det er dokumentert at hverken Stortingets målsetting eller forutsetninger for verneplanarbeidet er oppfylt. Det er også klart at Stortinget har forutsatt at man gjennom konsesjonsbehandlingen også skal vurdere om et vassdrag skal vernes.

Etter vår mening er det nødvendig at verneplanen må suppleres på to måter. For det første må langt flere av de midlertidig vernete vassdragene få varig vern. Videre må arbeidet med Samlet plan følges opp med en verneplan IV.

SRN-organisasjonene er tilfreds med at hovedstyret har sluttet seg til forslaget om vern av Vefsna og vassdrag til Hellemobotn og Indre Visten, og at et flertall går inn for vern av Flåmsvassdraget. Vi vil imidlertid sterkt beklage at hovedstyret har gått inn for konsesjonsbehandling av Vosso, Bjerkreim, Gaula, Følstra, Feige, Todalselva, Forra og Lomsdalsvassdraget. Det er grunn til å minne om at alle de midlertidig vernete vassdragene har betydelige verneverdier. Når enkelte vassdrag kommer i høyeste verneklasse for samtlige fagområder, viser det at verneverdiene er særdeles store. De få vassdragene som er vurdert så høyt må med på verneplanen. Blant de vassdragene som hovedstyret har foreslått konsesjonsbehandlet gjelder dette Gaula, Vosso og Forra.

Verneplan III for vassdrag

Generelt om verneplanen

Innledningsvis er det naturlig å ta utgangspunkt i målsettingen for verneplanen slik den er skissert i St.prp. nr. 4 1972—73:

- «a. De utvalgte vassdrag med tilstøtende områder bør representere et variert tilbud av verneinteresser og typer av vassdragsområder. Noen av områdene bør være av betydelig størrelse.
- b. Verneplanen må gi en rimelig fordeling på de ulike landsdeler, dog slik at de vassdragsområder som betyr mye for mange mennesker gis prioritet.»

Dersom man sammenholder verneplan I og II og forslaget til verneplan III med denne målsettingen, vil det være klart at målsettingen for verneplanarbeidet ikke er oppfylt. Dette går også fram av Sperstadutvalgets rapport.

Det er også grunn til å peke på at de vassdragene som fikk et midlertidig vern, alle hadde store verneverdier. Hensikten med tiårsvernet var først og fremst å få tid til grundige faglige undersøkelser av vassdragene. Stortingets forutsetning var da også at disse vassdragene i hovedsak skulle få et varig vern, når verneverdien ble dokumentert.

På denne bakgrunn burde det være klart at alle de sju vassdragene som har kommet i høyeste verneklasse for alle fagområdene må få et varig vern. SRN-organisasjonene vil sterkt ta avstand fra hovedstyrets uttalelse om at man nå må anse verneplanarbeidet som avsluttet. Hovedstyret skriver i den sammenheng:

«Hovedstyret ser det slik at vi nå har fått den landsomfattende verneplan for vassdrag som Stortinget har bedt om. I samsvar med Stortingets forutsetninger skal da gjenværende vassdrag vurderes ved vanlig konsesjonsbehandling ut fra vassdragsreguleringslovens regler. Skulle Miljøverndepartementet unntaksvis mene at en sak også bør vurderes ut fra vernesektorinteresser må departementet si klart fra tidlig i 4a-fasen og ordne med dekning av de tilleggsutredninger som trengs. Etter Hovedstyrets oppfatning er det få tilfelle der det siste vil være aktuelt, jfr. utvalgets innstilling under 2.3.2. side 17, 3. nederste avsnitt.»

Etter vår mening er dette syn klart i strid med Stortingets forutsetninger. I industrikomitéens innstilling i forbindelse med arbeidet med verneplan II heter det bl. a.:

«Stortingets vedtak om konsesjonsbehandling av vassdrag under verneplanene betyr ikke at vedkommende vassdrag skal utbygges. Vedtaket innebærer at disse vassdrag skal vurderes meget grundig gjennom konsesjonsbehandlingen for å klarlegge om vassdraget er verneverdig eller med fordel kan utbygges.»

Videre vil vi peke på målsettingen for Samlet plan. I tillegg til å fremme forslag om en gruppevis prioritert rekkefølge av vannkraftprosjekter for senere konsesjonsbehandling, skal en og få fram et

«grunnlag for å ta stilling til hvilke vass-

drag som kan disponeres til andre formål» (St.prp. nr. 130 (1981—82)).

For å oppnå verneplanens målsetting, må de midlertidig vernete vassdragene gis varig vern, samtidig som planen suppleres med andre verneverdige vassdrag. SRN-organisasjonene vil gå inn for at Samlet plan arbeidet følges opp med en verneplan IV.

Verneplanen slik den er foreslått av Sperstadutvalget har mange geografiske svakheter. Spesielt dårlig dekket er Trøndelag, Nordland og Rogaland. I tillegg savnes et større uregulert Vestlandsvassdrag.

For Trøndelag kan situasjonen bedres gjennom et vern av Gaula, men det er også viktig at Forra og Sona i Nord-Trøndelag får varig vern. Likeledes får Rogaland bedre dekning på verneplanen hvis Bjerkreimvassdraget blir vernet.

Vossovassdraget er den eneste mulighet for å få med et større i det vesentlige uregulerte Vestlandsvassdrag.»

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) har avgitt følgende uttalelse i brev av 7. september 1984:

I hovedsak er vi godt fornøyd med forslaget til Verneplan III, og likeledes med Hovedstyrets innstilling, idet denne for de fleste vassdrags vedkommende støtter Sperstadutvalget. Vi har imidlertid kommentarer til noen enkeltvassdrag, se kommentarene til disse, og vi har også en del kommentarer til den generelle delen av Hovedstyrets innstilling.

Forhold til verneinteressene/oppfølging av verneplanen

Vi er fornøyd med at både naturvitenskapelige, kulturvitenskapelige, vilt- og fiskeri, resipient- og vannforsyning- og landbruksinteresser er trukket inn i vurderingen av verneverdi, slik at vurderingene har skjedd på et atskillig bredere grunnlag enn i de tidligere verneplanene. Vi har imidlertid en alvorlig innvending til vektleggingen av de forskjellige interessene: For de vassdragene som ligger innen UNIT's område, og der er reindriftsinteresser inne i bildet, er disse tillagt svært liten vekt i Sperstad-utvalgets endelige vurdering av vassdragene. Ettersom reindriften i vårt område er intimt knyttet til samisk kultur, som har krav på et sterkt minoritetsvern, finner vi dette svært uheldig.

Selv om den foreliggende verneplan retter opp mange mangler ved de to foregående, er vi ikke uten videre enige om at «man har fått den landsomfattende verneplan Stortinget har bedt om». Framtidige undersøkelser i forbindelse med konsesjonsbehandling kan vise at nye vassdrag har så store verneverdier at de bør varig vernes. Likeledes er mange av vassdragene i Verneplanene I og II dårlig undersøkt. Grundigere undersøkelser her kan vise at enkelte vassdrag herfra kan utgå eller en kan oppdage de verdier en ønsker å ivareta ved vern av et vassdrag ivareta bedre i vassdrag utenfor verneplanen. Vi støtter Hoved-

Verneplan III for vassdrag

styrets bemerkning om at det utarbeides et dokument som sammenfatter Verneplanene I, II og III. Man vil med dette få oversikt over manglende kunnskaper om enkeltvassdrag og kunne innhente nødvendig dokumentasjon. Videre vil man kunne få bedre oversikt over eventuelle huller og overlapp i verneplanene. Vi vil på denne bakgrunn ikke kunne si oss enig i at man anser arbeidet med vern av vassdrag som avsluttet i og med Verneplan III.

Slik Hovedstyret ser det (s. 7 siste avsnitt — 8, første avsnitt i innstillingen) bør andre sektorinteresser enn de som kommer inn etter vassdragsreguleringslovens regler, bare unnaksvis trekkes inn i konsesjonsbehandlingen. Vi er ikke enig i dette. Hovedstyret legger opp til en praksis slik tilfellet har vært tidligere, der konsesjonsbehandling med noen ytterst få (3—4) unntak har vært ekvivalent med at konsesjon gis. Etter vårt syn må både verneinteresser og andre sektorinteresser (lokal-økonomiske, sosiale m. v.) trekkes inn og tillegges vekt. Vi minner om at Stortinget både gjennom Naturvernloven og behandlingen av St.meld. 68, 1980—81, Vern av norsk natur, har gitt klart uttrykk for at naturvern er et overordnet hensyn som skal trekkes inn ved vurderingen av *alle* naturinngrep.

Vi har også merket oss at Hovedstyret her helt ser bort fra det arbeid Miljøverndepartementet driver med «Samlet plan for vassdrag», men vi ser det ikke som vår oppgave å kommentere dette nærmere nå.

Forholdet til kraftforsyningen

Hovedstyret vil ikke ta opp noen diskusjon om de energipolitiske betraktninger Sperstadutvalget har gjort seg. Vi er klar over at Vpl. III (og Samlet plan) skal behandles samlet av Stortinget sammen med forslag til en ny energimelding, og at de energipolitiske spørsmålene vil få sin avklaring der. På grunn av den intime sammenhengen mellom energipolitikken og vassdragsforvaltningen, vil vi likevel komme med noen bemerkninger her.

Både fleksibilitet i energiforsyningen og energiøkonomisering/alternative energikilder er viktig å vurdere når krafttilgangen i framtida skal vurderes. Det kan settes spørsmålstegn ved om det er riktig å basere fastkraftnivået utelukkende på el.kraftproduksjonen i bestemmende år, dersom substitusjon av elektrisitet med andre energikilder, import og leveringskontrakter med avbruddsklausul er en rimeligere og miljøvennligere tørrårssikring enn ny vassdragsutbygging. Det er likeledes dårlig økonomi å investere en gitt sum i å bygge ut et antall kWh, dersom samme investering i ENØK kan gi like mange eller flere kWh innspart med mindre miljøeffekter.

Forskning, som blant annet utføres ved UNIT (SINTEF og NTH) viser at samfunnet i dag satser uforholdsmessig lite på ENØK, ut fra hva som er samfunnsøkonomisk fornuftig. Det er derfor nødvendig å oppmuntre ENØK-tiltak i større grad enn hva tilfellet er i dag, og å bruke økonomiske virkemidler til dette. F. eks. ved å tillate større ENØK-tiltak finansiert på samme vis (f. eks. obligasjonssalg)

som vassdragsutbygging. Statlige midler bør likeledes kanaliseres til ENØK, så lenge de der gir større avkastning enn ved investering i kraftutbygging.

Videre vil vi påpeke at forskning omkring alternative energikilder er et forsømt kapittel i Norge. Denne må oppprioriteres kraftig for å møte situasjonen når vannkraften i relativt nær framtid er ferdig bygd ut. Fagmiljøer med den nødvendige kompetanse finnes flere steder, ikke minst peker UNIT seg ut, ettersom vi her har dekket et bredere fagspekter enn ved noe annet norsk universitet, og en god del forskning drives allerede på dette området.

Som eksempel kan nevnes den forskning Fysisk institutt, AVH, driver om vindforhold i ytre kyststrøk. På dette grunnlag er det anslått at ved en større utbygging, med anlegg som fås kjøpt på det åpne marked, vil vindkraftverk på Frøya kunne konkurrere økonomisk med vannkraft, ut fra samme forutsetninger med hensyn på rente og nedbetalingstid på investeringene. Kunnskap KOMMIT sitter inne med, bl. a. fra Sverige, Danmark og USA støtter dette. NVE har utredet bygging av et enkelt prøvekraftverk på Frøya (med en størrelse på ca. 1000 kWh) og kommet fram til en kraftpris på 1—2 kr. pr. kWh. En større utbygging er ikke tilsvarende grundig utredet. Dette demonstrerer uansett klart behovet for ytterligere forskning.

Tabellen s. 9 i Hovedstyrets innstilling viser klart at Sør-Trøndelag kommer svært ugunstig ut m.h.t. vern i forhold til de aller fleste andre fylker.

Hva vernet omfatter, videreføring av arbeidet

Vi viser innledningsvis til hva som er sagt ovenfor (s. 2—4) under *Forhold til verneinteressene/oppfølging av verneplanen*, hva forholdet til vassdragsregulering angår.

Hva angår andre aktiviteter i vernede vassdrag, er det viktig at en unngår inngrep som ødelegger de kvaliteter som ga grunnlag for vern. I en del tilfelle vil fredning etter Naturvernloven (reservat, nasjonalpark, landskapsvernområde) kunne gi det nødvendige rettsgrunnlag. Imidlertid vil vern etter naturvernloven i en del tilfelle være unødig strengt, samtidig som det vil være ønskelig å unngå en del aktiviteter. Dette har Hovedstyret sett bort fra i sine forslag til vernekategorier.

En planlov, slik som den i utgangspunktet var skissert (OT.prop. 22 1980—81 og NOU 1977:1) ville langt på vei løst dette problemet. Slik situasjonen er i dag, vil vi foreslå en lov som krever at naturinngrep i de vernede vassdragsområdene krever godkjenning av miljøvernmyndighetene. Hvis ikke en får en slik ordning, vil mye av hensikten med vern falle bort.

Hva angår el.forsyningens eksisterende interesser i vernede vassdrag, slutter vi oss til Hovedstyrets innstilling (s. 24, pkt. 1—3). Dog vil vi påpeke nødvendigheten av at det også ved reparasjoner/fornyelser av anlegg må tas hensyn til verneinteressene.»

Verneplan III for vassdrag

Det Nasjonale Kontaktutvalg for vassdragsreguleringer uttaler følgende i brev av 7. september 1984:

«Det nasjonale Kontaktutvalg har deltatt i verneplansarbeidet med representant i Sperstad-utvalget siden opprettelsen i 1969, og har hatt ansvaret for å fremskaffe det naturvitenskapelige materialet. En har hele tiden poengtert viktigheten med denne Verneplanen. Videre har en sett det positivt at målsettingen gitt allerede i St. prp. nr. 4 (1972—73) har vært rettleidende for arbeidet.

Det er faglig tilfredstillende at en har vært merksom på at det er deler av landet hvor Verneplanen ut fra målsettingen ikke er tilfredstillende.

Utvalget vil påpeke viktigheten av at denne skjevhet blir rettet opp. For Nordland er dette nå forsøkt gjort. Dagens vern omfatter kun 1 % av fylkets kraftpotensiale. Da bare 5 % av dette er utbygd, burde det være mulig å få til en verneplan som tilfredstiller målsettingen uten at dette må gå på bekostning av vassdragene i Midt-Norge. Utvalget vil peke på de store naturfaglige verdier som er dokumentert i Vefsna, Beiarvassdraget og i Hellemo i forbindelse med konsesjonsforberedelsene. Også et område som Indre Visten vil med sine kystvassdrag stå sentralt.

En vil videre bemerke at Hovedstyrets forslag om oppdeling av Atna ved at sidevassdraget Hira tas ut av verneforslaget, vil minske mangfoldet av naturtyper i Atnavassdraget. Ved dette forringes objektets verdi som typevassdrag, og en konsekvens av et slikt vedtak vil være at lmsa må gis varig vern.

Vernevedtaket av Feigumvassdraget synes inkonsekvent. Vernet omfatter bare naturlig vannføring i fossen og videre nedstøms til utløpet i fjorden. For andre vassdrag hvor det er gjort merknader av vannføringen i fossefall, er disse blitt foreslått undergitt konsesjonsbehandling. Feigumvassdraget bør derfor få samme behandling.

Ved opprettelsen av Utladalen landskapsvernområde vedtok Stortinget at vedtaket ikke omfattet bekker og elvene i deler av området. En ville la dette stå åpent inntil behandlingen av Verneplan III. En bør derfor nå sørge for at vernet blir gjort gjeldende for de elver og bekker dette unntaket gjelder. Kun gjennom et slikt vedtak kan en få sikret at landskapsvernområdet blir opprettet med hele dets landskapsmessige innhold.

Følges de forslag Hovedstyret legger opp til ved vern av vassdrag i Midt-Norge, vil denne landsdelen ikke få vernet vassdrag i henhold til planens målsetting. Spesielt er å bemerke at Hovedstyret foreslår Forra, sidevassdrag til Stjørdalselva, undergitt konsesjonsbehandling. Forra har internasjonal verne kvalitet naturvitenskapelig (jf NOU 1983:42 s. 364 og 375), slik at Det nasjonale kontaktutvalg har foreslått dette vassdraget gitt varig vern både under behandlingen av Verneplan II og III.

Erfaringen hittil tilsier at det er gjennom verneplansvedtakene at de faglige verdier i vassdragene er blitt ivaretatt. Utvalget ser derfor med bekymring på den kobling som har funnet sted når det gjelder sluttbehandlingen av Verneplanen og Samlet plan for gjenvæ-

rende vassdrag. For noen vassdrag var det dissens i Sperstad-utvalget og stort sett har Hovedstyret fulgt dette opp ved at de er foreslått gitt konsesjonsbehandlingen. Utvalget vil påpeke at for de fleste er det dokumentert store faglige verdier som tilsier at vassdragene blir varig vernet på Verneplan III. En vil derfor be om at alle de vassdragene som nå behandles innen Verneplanen, blir behandlet samlet ovenfor Stortinget og at det ikke kolble til behandlingen av Samlet plan.

Det nasjonale Kontaktutvalg er opptatt av at verneplansarbeidet fullføres og at første trinn er å sammenfatte de tre delplanene så snart som mulig til ett dokument. For å oppfylle Verneplanens målsetting er det imidlertid nødvendig å verne ytterligere vassdrag.

Ut fra de vedtak Stortinget har fattet tidligere vil det være naturlig at Verneplanen for vassdrag suppleres med vassdrag hvis det under behandlingen av Samlet plan eller konsesjonsbehandlingen fremkommer at de er verneverdige. Det vises her bl.a. til Industrikomitéens innstilling (s. 4 i Innst. S.nr. 10 1980—81) om Verneplan II for vassdrag hvor det presiseres at:

«Stortingets vedtak om konsesjonsbehandling av vassdrag under verneplanene ikke betyr at vedkommende vassdrag skal utbygges. Vedtaket innebærer at disse vassdrag skal vurderes meget grundig gjennom konsesjonsbehandlingen for å klarlegge om vassdraget er verneverdig eller med fordel kan utbygges.»

Norske Reindriftssamer Landsforbund uttaler følgende i brev av 21. september 1984:

«Reindriftsområdene blir stadig belastet med inngrep, ferdsel og reguleringer av ulike slag. Det kan nevnes vassdragsreguleringer, skytefelt, veier, hytteområder, jernbane, ferdsel, jakt og turisme. Summen av disse har allerede gitt og vil fortsatt gi store konsekvenser for reindriften. Inngrepene har innskrenket reindriftsarealene og vanskeliggjort reindriften. I enkelte områder har det vært nødvendig å endre driftsmønsteret (i den grad det har vært mulig).

Alle inngrepene og tiltakene utenfra har medført at reindriften mange steder balanse- rer på grensen av hva som er mulig drifts- messig sett. Bare små inngrep kan — sammen med tidligere inngrep — gi virkninger som kan bety at det blir umulig med fortsatt reindrift i enkelte områder. NRL vil derfor understreke at de gjenstående urørte områdene har stor betydning for reindriften. Eventuelle inngrep som f.eks. vassdragsreguleringer, må ikke behandles som et enkeltstående inngrep, men må sees i sammenheng med tidligere og planlagte inngrep og deres virkninger (både vassdragsreguleringer og andre inngrep).

Innstillingen om verneplan for vassdrag behandler en rekke vassdrag som berører samisk reindrift. De fleste av disse vassdragene har svært stor betydning for reindriften. For en del vassdrag har reindriften betydning fått innvirkning på Hovedstyrets innstilling om varig vern eller konsesjonsbehandling. NRL er tilfreds med at flere vassdrag som har stor

betydning for reindriften, er foreslått varig vernet.

For reindriften gjenstår det likevel en del vassdrag av stor betydning som er foreslått konsesjonsbehandlet. Det gjelder vassdragene Todalselva i Møre og Romsdal, Gaula i Sør-Trøndelag, Forra og Nesåa i Nord-Trøndelag og Terråkelva og Lomsdalsvassdraget i Nordland.

Todalselva berører den samiske tamreindriften i Trollheimen. Utbygging medfører at verdifulle sommer- og høstbeiter går tapt, flytteleier blir sperret og stor forstyrrelse i et særverdiområde for reindriften. I Trollheimen er det tidligere gjennomført mange store inngrep. Reindriftens områder rundt Todalsvassdraget er derfor særlig sårbare for inngrep. NRL krever derfor varig vern av Todalselva av hensyn til reindriften. NRL kan ikke godta at de uavklarte forholdene i Trollheimen omkring reindriftens beitearealer og konsesjon for reindrift i Trollheimen brukes som argument mot varig vern.

En regulering av *Gaula* berører Riast/Hylling reinbeitedistrikt og vil gi store negative konsekvenser for reindriften. Regulering vil medføre tap av særlig verdifulle beiteområder og gi store forstyrrelser i driftsmønsteret. Riast/Hylling reinbeitedistrikt er hardt belastet med inngrep fra før. De gjenstående områdene er derfor sårbare for inngrep. Av hensyn til reindriften krever NRL varig vern av *Gaula*.

Naturvitenskapelige-, kulturvitenskapelige- og friluftsinnteresser tillegges ofte stor betydning når et vassdrag anbefales varig vernet eller ikke. Reindriftsinnteressene trekkes oftest bare inn som et tilleggsargument i vernesammenheng. NRL understreker at reindriftsinnteressene burde tillegges mye større vekt i vurdering av verneverdien. Dette angår ikke bare en næring som bruker utmarksområder til matproduksjon. Det angår også det naturgrunnlaget som danner forutsetningen for eksistensen av en samisk næring og dermed også samisk kultur og livsform.

NRL vil også understreke at de skadevirkningene vassdragsreguleringer påfører reindriften, aldri kan kompenseres av pengeerstatninger, men bare i form av nye reindriftsområder.

NRL er ellers av den oppfatning at verdien av vern av de enkelte vassdrag vil være liten dersom det ikke samtidig innføres ordninger som begrenser/forbyr aktiviteter/utbygging langs vassdragene. NRL foreslår derfor at det samtidig med behandlingen av verneplan III gis lovhjemmel for vern mot aktiviteter/utbygging langs vassdragene.

NRL's landsmøte 1983 krevde varig vern av Mathiselva av hensyn til reindriften (vedlagt vedtak). NRL krever derfor at Mathiselva tas inn i verneplanen og gis varig vern.»

Riksantikvaren har avgitt følgende uttalelse i brev av 11. oktober 1984:

«Et vesentlig punkt i Riksantikvarens uttalelse er ikke referert i hovedstyrets innstilling, nemlig innvedingen til Sperstad-utvalgets sammensetning. Sperstad-utvalget har blant annet hatt som oppgave å vurdere de

kulturvitenskapelige interesser og å se disse i forhold til andre berørte interesser. Utvalgets representanter har imidlertid ikke hatt kompetanse til slik vurdering. Kulturminnevernet er den eneste vurderte sektor som ikke har vært representert i utvalget. Det er derfor rimelig å anta at de kulturvitenskapelige interessene er blitt dårligere ivare tatt enn de burde og at ytterligere reduksjoner ikke må komme på tale.

Hovedstyret har for noen vassdrags vedkommende fraveket utvalgets tilrådinger. Hovedstyret har således gått inn for konsesjonsbehandling av (verneklassen gjelder kulturminnevern):

Daleelva i Vestfold, verneklasse 3.
Vegårsvassdraget i Aust-Agder, vernekl. 1.
Bjerkreimvassdraget i Rogaland, vernekl. 1.
Raundalsvassdraget i Hordaland.
Ikke vurdert i NOU 1983:43.
Ynesdalsvassdraget i Hordaland, vernekl. 3.
Feigevassdraget i Sogn og Fjordane, vernekl. 3.
Jølstra i Sogn og Fjordane, vernekl. 1.
Todalselva i Møre og Romsdal, vernekl. 2.
Gaula i Sør-Trøndelag, vernekl. 1.
Fossa i Nord-Trøndelag.
Ikke vurdert i NOU 1983:43.

Hovedstyret går på den annen side inn for varig vern av:

Vassdrag i Sjøvatnområdene i Telemark, vernekl. 3.
Fosselv i Hordaland, vernekl. 4.
Flåm i Sogn og Fjordane, vernekl. 1.
Storelv i Sogn og Fjordane, vernekl. 4.
Nordkjoselva i Troms, vernekl. 3.

Etter hovedstyrets innstilling legges altså ytterligere 10 vassdrag ut til konsesjon, i forhold til det Sperstad-utvalget har foreslått. Av disse er 4 vassdrag av høyeste verneklasse (1) og ingen i laveste (4). På den annen side er 5 vassdrag som utvalget ikke har med i sitt verneforslag foreslått vernet. Av disse er ett vassdrag i høyeste verneklasse og to i laveste.

Det er gledelig at Flåmsvassdraget er foreslått varig vernet, men i og med at hovedstyret innstiller på at 10 foreslåtte vernede vassdrag likevel skal legges ut til konsesjonsbehandling, vil langt større kulturminneverdier kunne gå tapt i disse. Kulturminneinteressene har samlet kommet langt dårligere ut i hovedstyrets behandling enn i Sperstad-utvalgets forslag.

Vi gjør oppmerksom på at tidligere kraftutbyggingssaker i alminnelighet ikke har vært avklart i forhold til nyere tids kulturminner og Riksantikvaren som rette myndighet etter kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke har vært lagt tilstrekkelig vekt på ivaretagelse av disse samfunnsinteressene i vassdragsreguleringssaker. Uerstattelige kulturminne- og miljøverdier er derfor gått tapt. Særlig sterkt har det gått ut over de typer av kulturminner og kulturlandskap som er direkte knyttet til vann. Det er derfor nå viktig

Verneplan III for vassdrag

å sikre regionalt utvalgte vassdrag med høy verneverdi mot utbygging. En uttynning blant de vassdragene som er foreslått varig vernet av Sperstad-utvalget vil nødvendiggjøre en generell og sterkere tilbakeholdenhet enn tidligere når det gjelder å tilrå konsesjon for utbygging innen de ulike regioner.

Hovedstyrets forslag til endringer i Verneplan III går som helhet ut over kulturminneinteressene i en grad som ikke kan godtas av Riksantikvaren må derfor bestemt frarå at innstillingen imøtekommes for de delers vedkommende som betyr et redusert vern i forhold til verneplan III.»

3. Departementets generelle bemerkninger

3.1. VERNEPLANENS BETYDNING I FORHOLD TIL SAMLET PLAN FOR VASSDRAG (SAMLET PLAN)

Etter hvert som flere av våre store vassdrag var bygget ut ble det en økende forståelse for at en måtte få en samlet vurdering av et større antall vassdrag som var helt eller delvis uberørt av kraftutbygging. Slike betraktninger var en av de viktigste årsaker til at verneplanarbeidet ble satt i gang i begynnelsen av 60-årene. Ved å vurdere flere vassdrag under ett mente en det var lettere å foreta en bred avveining av utbyggings- og verneinteresser i de ulike deler av landet.

Ovennevnte betraktninger ligger også til en viss grad bak arbeidet med Samlet plan.

Gjennom St.meld. nr. 63 (1984—85) har Regjeringen lagt fram Samlet plan for vassdrag (Samlet plan). I St.prp. nr. 130 (1981—82) ble det presisert at hovedmålet var å komme frem til «en gruppevis prioritert rekkefølge av vannkraftprosjekter for senere konsesjonsbehandling. Videre skal planen gi grunnlag for å ta stilling til hvilke vassdrag som kunne disponeres til andre formål. Samlet plan ville da kunne bidra til arbeidet med planlegging av bruken av vannressursene i de vassdrag hvor vannkraftinteressene ikke var dominerende.»

Regjeringen legger opp til at den videre behandling av Samlet plan skal skje med utgangspunkt i følgende tredeling av prosjektene:

Kategori I omfatter prosjekter som alle kan konsesjonsbehandles straks og fortløpende for å bidra til energidekningen i årene fremover. Kategorien omfatter de fem første prioritetsgrupper i Samlet Plan med til sammen omlag 11 TWh midlere kraft.

Den gruppevise inndeling innen kategori I vil være veiledende og ikke bindende for konsesjonsbehandlingen. Dette innebærer at alle prosjektene i kategori I frigjøres for konsesjonsbehandling, men slik at de som ligger først i den gruppevise prioritering, blir prioritert først i konsesjonsbehandlingen der dette er mulig.

Konsesjonsbehandlingen av Samlet Plan prosjekter vil den første tid begrenses til prosjekter fra kategori I.

Kategori II omfatter prosjekter som kan nyttes til kraftutbygging eller andre bruksformål. Hvor vidt det helt eller delvis er behov for å åpne kategori II for konsesjonsbehandling fastlegges ut fra en bred vurdering som omfatter utviklingen innenfor alle de elementer som inngår i kraftbalansens etterspørsels- og tilgangside og som har betydning for hvilken fastkrafttilgang som trengs fra Samlet Plan prosjekter. Samtidig vurderes tilstrekkeligheten av virkemidler som kan bidra til at konsesjonsbehandling og utbygging i størst mulig grad skjer i samsvar med intensjonene i Samlet Plan. Disse vurderinger forutsettes å kunne fremlegges for stortingsbehandling våren 1987.

Kategori III omfatter prosjekter som basert på de tekniske utbyggingsløsninger som hittil er vurdert, ikke anses aktuelle for kraftutbygging på grunn av meget stor konfliktgrad med andre brukerinteresser og/eller høye utbyggingskostnader. Gjennom det videre arbeid vil en klarlegge hvor vidt det er mulig å finne utbyggingsalternativer i disse vassdragene som er mindre konfliktfylte eller rimeligere å bygge ut og hvilke vassdrag som bør vernes eller disponeres til andre formål.

Prosjekter som måtte bli flyttet opp i en høyere kategori, behandles etter de retningslinjer som er anført for vedkommende kategori. Denne gjennomgang av kategori III prosjekter konsentreres i første omgang om prosjekter hvor det er størst grunn til å vente at bl. a. en endret utbyggingsløsning kan føre til en endret gruppe eller kategori plassering. Dessuten vurderes på ny prosjekter som den potensielle utbygger ønsker å få vurdert ut fra endrede forutsetninger.

I motsetning til Samlet plan behandler Verneplan III bare et utvalg av vassdrag der verneinteressene synes å være særlig store. Det er foretatt omfattende undersøkelser med det siktemål å klarlegge de forskjellige naturfaglige og kulturvitenskapelige verdier samt interesser knyttet til friluftsliv, vilt og fisk, vannforsyning og vern mot vannforurensning, landbruk og reindrift. Videre er det foretatt utredninger av de ulike utbyggingsalternativ i vassdragene.

Etter en avveining av de ulike interesser avgjør så Stortinget om vassdraget skal undergis varig vern eller ikke. Vernevedtaket vil

Verneplan III for vassdrag

som hovedregel omfatte hele vassdragets nedbørsfelt jfr. nærmere omtale av dette nedenfor.

Vedtak om vern av et vassdrag blir bestemt av Stortinget i plenum og kan da bare oppheves ved et nytt plenarvedtak.

Vassdrag som etter at Verneplan III er behandlet i Regjering og Storting ikke blir vedtatt varig vernet vil nå bli tatt inn i Samlet plan og inngå i den gruppevisse prioritering.

3.2. VERNEPLANENS RETTSLIGE OG FAKTISKE KONSEKVENSER

3.2.1. Verneplanens rettslige status

Stortingets beslutning om vern i henhold til verneplanene er gjort som plenarvedtak. Selve vedtaket betyr at det ikke vil bli gitt tillatelse eller konsesjon til kraftutbygging i angjeldende vassdrag. Vedtaket retter seg således mot konsesjonsmyndighetene. Vedtaket retter seg også mot staten som utbygger.

Ved mindre reguleringer og utbyggingssaker etter vassdragsloven vil Regjeringen være konsesjonsmyndighet, mens større reguleringssaker skal forelegges Stortinget, jfr. vassdragsreguleringsloven § 2 og vassdragslovens §§ 104 og 105.

Vernevedtaket innebærer en instruks til konsesjonsmyndighetene om ikke å gi tillatelse eller konsesjon til utbygging i de vassdrag som er vernet. Dette er imidlertid ikke til hinder for at en potensiell utbygger søker om tillatelse. På grunn av vernevedtaket må en slik søknad imidlertid bli å avslå. Vernevedtaket er i prinsippet ikke til hinder for at det kan foretas utbygging i et vernet vassdrag, dersom denne ikke krever særlig tillatelse eller konsesjon. I vernede vassdrag vil imidlertid konsesjonsmyndigheten legge til grunn en strengere fortolkning av vassdragsloven §§ 104—106. Tiltak i vernede vassdrag vil således lettere anses konsesjonspliktig enn tiltak i andre vassdrag. Dette fordi vernevedtaket i seg selv innebærer at det foreligger allmenne interesser i vassdraget som lett kan bli utsatt for skade av betydning som følge av en utbygging i vassdraget.

3.2.2. Verneobjektenes geografiske omfang

Det knytter seg både generelle og spesielle verdier til verneplanvassdragene. De spesielle er ofte knyttet til bestemte deler av vassdragene, mens de generelle (i særlig grad landskapsverdiene) knytter seg til hele vassdraget.

Den geografiske avgrensning av verneobjektene fremgår av kartvedlegget til verneplanen. Utgangspunktet er at hele vassdragets nedbørsfelt omfattes av vernevedtaket dersom ikke annet fremgår av Stortingets vedtak. Dette ble fastslått i Verneplan II.

Til grunn for en slik avgrensning ligger at det knytter seg vesentlige interesser til det å bevare hele vassdrag uberørt, i første rekke som referansevassdrag. Olje- og energidepartementet legger denne hovedregel til grunn også for de vassdrag som foreslås vernet i medhold av Verneplan III. Departementet finner imidlertid at denne regelen må kunne fravikes i enkelte særlige tilfelle. Dette kan gjelde for sidevassdrag som blir regnet som en perifer del av hovedvassdraget og der en utbygging kan skje uten vesentlige skadevirkninger for såvel de generelle som de spesielle verdiene. Dette kan bare skje dersom det klart blir fastslått at det aktuelle sidevassdrag ikke har noen betydning for den verdi vassdraget som helhet har som verneobjekt.

I Verneplan II ble uttalt at de mest kurante tvilsspørsmål vedrørende et vernevedtaks grenser burde kunne løses gjennom drøftinger mellom Olje- og energidepartementet og Miljøverndepartementet. Tvilsspørsmål ville ellers bli gjort til gjenstand for nærmere undersøkelser og fremlagt for Stortinget sammen med de 10 års vernede vassdrag.

Sperstadutvalget ble i sitt mandat bedt om å gå gjennom Verneplan I og II og liste opp de objekter der det foreligger uklarheter for så å komme med forslag til avgrensning av objektene. Sperstadutvalget har etter å ha gått gjennom objektene i Verneplan I og II satt opp en liste på 32 objekter der en har funnet det nødvendig med en avklaring. Hovedstyret har sluttet seg til utvalgets forslag til avgrensning med få unntak.

Utvalgets avgrensningsforslag er sendt de kommuner til uttalelse der avgrensningsforslaget synes å ha reell betydning. Bare et fåtall svar er kommet. Innkomne uttalelser vil bli behandlet under omtalen av de enkelte objekter i kap. 4 B.

3.2.3. Tiltak i vassdrag vernet mot kraftutbygging

Verneplanene har reist problemer i forbindelse med fortolkningen av hvilke tiltak som hindres av et vernevedtak, samt hvilket fysisk omfang vernevedtaket har. I enkelte tilfelle er disse problemene kombinert.

Særlig reiser det seg fortolkningsproblemer når det gjelder tiltak i forbindelse med eksisterende kraftverk.

I Verneplan II uttalte departementet følgende vedrørende dette:

«I en del av de vassdrag som inngår i verneplanen finnes det eldre kraftverk som det i lys av bl. a. økende energipriser kan være aktuelt å ruste opp eller modernisere.

På samme måte som for andre typer inngrep i vernede vassdrag må imidlertid det prinsipielle utgangspunkt for vurderingen være at det i vernede vassdrag ikke foretas inngrep som berører verdier som ligger til grunn for vernevedtaket. For vassdrag som allerede var regulert da vernevedtaket ble fattet, må man i utgangspunktet legge til grunn den regulering vassdraget hadde da vernevedtaket ble fattet.

Nødvendig vedlikehold og eventuell modernisering av eksisterende kraftverk innenfor gjeldende regulerings- eller utbyggingstillatelse vil normalt kunne foretas uten å komme i konflikt med verneinteressene. Det samme vil innenfor gjeldende regulerings- eller utbyggingstillatelse kunne gjelde økning av maskininstallasjonen. Ytterligere opprustning, f. eks. økning av fallhøyden, økning av magasin eller igangsetting av nedlagte kraftverk vil som hovedregel ikke kunne foretas i vernede vassdrag.

Spørsmål om opprustning eller ombygging av kraftverk i vernede vassdrag skal forelegges miljøverndepartementet til forhåndsuttalelse på et tidlig stadium i behandlingen.»

I forbindelse med tillatelse til utbygging av fallet fra Vansjø v/Moss til sjøen har departementet sett nødvendigheten av å fravike gjeldende manøvreringsreglement i et vernet vassdrag ut fra nye forutsetninger og behov. Også i fremtiden vil det være behov for å kunne vurdere mindre endringer og korreksjoner uten å måtte gå til formell opphevelse av vernet.

Eksempelvis vil endringer ut fra behov innen landbruk og vannforsyning kunne reise seg som i forbindelse med Haldenvassdraget og Vansjø.

I forbindelse med Verneplan III foreslår Hovedstyret i sin tilråding at

«Eksisterende kraftverk og reguleringer i vassdrag som er vernet må kunne bestå i fremtiden under samme forutsetninger som tidligere og det må være anledning til alminnelig vedlikehold og fornyelse av nedslitt maskineri og anlegg.

For gjenoppbygging av kraftverk som har vært ute av produksjon i mer enn 5 år kan tillatelse gis for samme omfang etter grundig saksbehandling der det legges stor vekt på verneinteressene.»

Hovedstyret sikter her formodentlig til vassdragsreguleringslovens § 3 post 1. Denne bestemmelse lyder som følger:

«Koncession utkræves ikke til gjenopførelse av lovlig bestaaende anlæg paa samme sted, saafremt arbeidet paabegyndes inden en frist

av 5 aar, fuldføres med rimelig hurtighet og ikke medfører nogen utvidelse av reguleringen. Til utbedring og ombygging av saadant anlæg utkræves heller ikke koncession, naar arbeidet ikke medfører nogen utvidelse av reguleringen.»

Av reguleringslovens forarbeid synes det imidlertid å fremgå at denne bestemmelsen er gitt med sikte på anlegg som lovlig besto, dvs. anlegg som er eldre enn konsesjonspliktens innføring. Bestemmelsen synes ikke å ta sikte på gjenoppbygging av anlegg som var bygget i henhold til konsesjon. Dette gjelder for øvrig reguleringsanlegg. I vassdragslovens § 111 post 2 er det bestemt at tillatelse etter vassdragslovens §§ 104 og 105 ikke kreves for gjenoppbygging innen en frist av 2 år. Også denne bestemmelsen synes i følge forarbeidene bare å komme til anvendelse på anlegg som lovlig bestod før innføringen av §§ 104 og 105.

Etter ordlyden er bestemmelsene imidlertid ikke begrenset til eldre anlegg. Bestemmelsen plassering i loven kan også peke i retning av at de ikke var ment som «overgangsregler». Reelt sett kan det være uheldig om gjenoppbygging etter noe lengre tid kan skje uten konsesjonsbehandling. Dette fordi naturmiljøet og også annen utnytting av vassdraget kan ha innstilt seg på en ny likevektstilstand.

På grunn av den uklarhet som hersker vedrørende ovennevnte spørsmål finner departementet at dette må vurderes videre i forbindelse med vurdering av spørsmål om lovfesting av vern av vassdrag.

Spørsmålet om vernevedtakets rekkevidde reiser seg også ved andre tiltak enn kraftutbygging.

Disse omfattes av Stortingets generelle henstilling om å unngå også andre inngrep enn kraftutbygging i det vernede vassdraget.

I Verneplan II uttales:

«Andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdi for naturvern, friluftsliv og vitenskap må søkes unngått.»

Dette følges opp i Innst. S. nr. 10 (1980—81) hvor Industrikomiteen uttaler:

«Komiteen vil understreke at skal verneplanens intensjoner oppnås, er det imidlertid viktig at det ikke foretas andre tiltak som kan gripe inn i de vernede vassdrag og som reduserer områdenes verneverdi. Miljøverndepartementet vil i samråd med de forskjellige fagdepartementer vurdere hvordan det best kan gis rettslig grunnlag for et slik vern. Komiteen slutter seg til dette.»

I forbindelse med Verneplan III gikk Sperstad-utvalgets flertall inn for at det må skaffes en særskilt lovhjemmel for å sikre verne-

Verneplan III for vassdrag

objektene mot utnyttelse som berører verneinteressene som lå til grunn for beslutningen om varig vern.

Et av utvalgets medlemmer, Fjærvoll, har på dette punkt avgitt en særuttalelse:

«For landbruket er det derfor helt avgjørende om vassdragsfredningen er, eller ønskes gjort til, et argument for fredning av hele eller deler av nedbørfeltet etter reglene i naturvernloven (eller etter reglene i den planlov som forberedes av Regjeringen). Er dette tilfelle, dreier saken seg om så fundamentale landbruks- og erstatningsspørsmål at den må gjennomgå på nytt fra grunnen av og under den forutsetning.»

Landbruksdepartementet har siden gitt sin tilslutning til Fjærvolls uttalelse.

Landbruksdepartementet har videre uttalt:

«Landbruksdepartementet antar med de konsekvenser som fremgår av Fjærvoll's særuttalelse, at det kan være et visst behov for annet vern enn bare mot kraftutbygging i visse vassdrag. Dette kan inntreffe i type- og referansevassdrag hvor næringsinteressene er uvesentlige og slikt vern ikke vil føre til uttynning av næringslivet og bosettingen i næringsvake distrikter.

Visse tiltak i vassdrag er uansett vernestatus av vital interesse for landbruket og må etter Landbruksdepartementets mening ikke rammes av slikt vern.

Dette gjelder:

- tørrleggings-, forbyggings- og flomdempingstiltak
- dyrkings- og driftsomlegginger
- vatning m/eventuelle vatningsdammer
- rasjonell skogsdrift, landbruksveger
- utmarksnæringer, utleiehytter m. v.

Det må derfor avklares hvordan landbruket som næring blir berørt. Det bør diskuteres hvilke deler av et vassdrag som er viktig å verne mot annet enn kraftutbygging. Hovedløpet kan være mest aktuelt å verne, men lite aktuell for inngrep fra landbrukets side. Inngrep i sideløpene er ofte mere avgjørende for landbruket.

Jorddyrking og drenering av jord og skog må være tillatt. Senking av mindre sideløp for å bedre avløp, er nødvendig for drenering, hindre flom og forsumping og forbedre arronderingen av produktive landbruksarealer, må være tillatt. Likeså lukking av mindre bekker for forbygnings-, erosjons og arronderingsformål.

Uttak av vann for vanlig vannforsyning og til vatning og bygging av små dammer for å samle opp vann til disse formål må være tillatt. Det samme gjelder bygging av nødvendige jordbruks- og skogsbilveger og veger for utnyttning av utmarksnæringer. Utnytting av utmarksnæringer for å styrke næringsgrunnlaget på gårdsbruk ved bygging av hytter og campingplasser, må på samme måte være tillatt.

Det bør selvsagt velges alternativ og løsninger som tar rimelig hensyn til vassdragsvernet.

Landbruket ville være best tjent med å få styrket egne lover, så hensyn til natur og miljø blir innarbeidet på den måten.

Alt i alt bør vern mot andre inngrep enn kraftutbygging avgrenses til spesielle type- og referansevassdrag eller deler av vassdrag med særlig høy nasjonal verneverdi og med konsekvenser som anført i Fjærvoll's særuttalelse.

Hovedstyret har sin tilråding lagt opp til et differensiert vernebegrep, og foreslår at de varig vernede vassdragene deles inn i tre grupper etter vernegrad.»

Miljøverndepartementet uttaler følgende om dette spørsmålet:

«Gjennom behandlingen av verneplanen for vassdrag har Stortinget bestemt at visse vassdrag ikke skal disponeres til kraftformål. Plenumsvedtakene må oppfattes som en instruks til Regjeringen om ikke å gi tillatelse til kraftutbygging i disse vassdrag.

Vassdragsvernet representerer et av de viktigste vernetiltak innenfor norsk naturvern i dag. Departementet vil vurdere spørsmålet om det bør foreslås en endring av naturvernloven med sikte på å formalisere Stortingets vernevedtak. En slik formalisering vil understreke ønsket om og viljen til varig vern av verneplanvassdragene. Under behandlingen av Verneplan I ga industrikomiteen uttrykk for enighet med departementet i at varig vern av vassdragene burde hjemles i naturvernloven. (Innst. S. nr. 207 for 1972—73). Også ved behandlingen av naturvernmeldingen (St. meld. nr. 68 for 1980—81) stilte Stortinget seg positiv til en slik lovfesting.

Samtidig vil departementet vurdere om det bør foreslås en hjemmel i naturvernloven som gir Kongen adgang til å verne mot kraftutbygging også andre vassdrag enn de som omfattes av verneplan I—III. En slik supplerings av verneplanene kan være aktuell i forhold til noen av kategori III vassdragene i Samlet plan. Denne kategorien inneholder vassdrag som bl. a. på grunn av verneinteressene må regnes som de mest verdifulle blant landets gjenstående uregulerte vassdrag. Vern av vassdrag med hjemmel i en slik bestemmelse vil være mest aktuell for vassdrag hvor konsesjon helt eller delvis er blitt avslått.

Verneplanvedtakene er begrenset til å omfatte forbud mot kraftutbygging. Men også andre former for inngrep som for eksempel vannuttak, forbygninger, massetak, forurensning, veibygging og forskjellig byggevirksoverhet kan redusere verneverdiene knyttet til de vernete vassdrag. Samfunnet har gitt avkall på store økonomiske verdier ved beslutningen om å avstå fra vannkraftutbygging for de vassdrag som er omfattet av verneplanen. Det vil være uheldig om de verdier som er beskyttet på dette vis skulle bli redusert eller ødelagt ved slike andre former for inngrep. De muligheter naturvernloven i dag gir for vern mot slike inngrep er å opprette landskapsvernområder, reservater, og vern av vassdrag eller andre deler av vassdrag med hjemmel i lovens § 11 tredje ledd. Slik disse bestemmelsene er utformet, vil naturvernloven bare i begrenset omfang kunne benyttes for å verne vassdrag mot inngrep eller tiltak som nevnt foran.

På denne bakgrunn mener departementet det er et behov for å vurdere en utvidet hjemmel i naturvernloven med sikte på å hindre eller kontrollere uønskede inngrep eller tiltak i enkelte vernete vassdrag. Dette er forøvrig også i samsvar med uttalelser i naturvernmeldingen. En slik hjemmel vil imidlertid bare bli brukt for et begrenset antall vassdrag og vassdragspartier. For de fleste vassdrags vedkommende må en søke å ta hensyn til verneverdiene gjennom de alminnelige virkemidler for å påvirke arealbruken. Særlig aktuelt i denne forbindelse er forholdet til forslaget om ny plan- og bygningslov, som ventes fremmet for stortinget i vårsesjonen 1985.

En eventuell utvidet lovhjemmel i naturvernloven for vern av vassdrag, eller et nærområde langs vassdrag, bør etter departementets oppfatning ta sikte på tekniske inngrep eller større omlegginger av bruken av areal. Ordinær landbruksdrift må normalt kunne drives som før, men det kan være behov for å regulere bygging av nye veier og omfattende flatehogst eller grøfting.

Før det blir truffet nærmere vedtak om vern av vassdrag med hjemmel i naturvernloven eller den kommende plan- og bygningslov, vil saken bli underkastet en ny behandling der berørte grunneiere, organisasjoner og lig måte. På denne måten kan man få avklart hvilke konflikter som måtte foreligge mellom vern og disponering av vassdraget med områder omkring til andre formål. Dermed kan man oppnå at de enkelte verneforslag ikke blir mer restriktive enn nødvendig sett i forhold til verneverdiene som ønskes beskyttet. Kommunale og fylkeskommunale planmyndigheter vil ha et særlig ansvar for å vurdere om et tilstrekkelig vern eventuelt kan etableres med hjemmel i ny plan- og bygningslov. Departementet antar at dette særlig vil være aktuelt bl. a. i deler av vassdrag med store landbruksinteresser eller nær byer og tettsteder.»

Problemet med andre inngrep reiser seg særlig i forhold til inngrep i tilknytning til landbruk, turisme, veibygging og flomsikring.

Stortingets verneplanvedtak er som hovedregel begrenset til vern av vassdrag mot kraftutbygging. Når ikke annet er sagt, vil vedtaket som regel gjelde hele vassdraget innenfor grensene av nedbørsfeltet.

I den grad vernet skal utvides til å gjelde tiltak ut over kraftutbygging, må dette gjøres i medhold av særskilt hjemmel. I den grad dette måte bli aktuelt etter nåværende eller senere utvidede hjemler, må de vedtak som treffes være basert på en selvstendig samfunnsmessig avveining mellom fordelene ved vedkommende tiltak sett i forhold til skadene på verneverdiene i vassdraget. En slik avveining forutsetter høring etter reglene i forvaltningsloven og naturvernloven.

Stortinget har henstilt om at en søker å unngå tiltak i verneplanvassdragene som reduseres deres verneverdi. Henstillingen gjelder i prinsippet alle.

Henstillingen vil ha særlig betydning overfor de tiltak som «styres» av det offentlige gjennom tillatelser, konsesjon, økonomiske ordninger (f. eks. tilskott) eller planvedtak, eller ved utøving av det offentlige eierrådighet. Også i disse tilfellene må det foretas en samfunnsmessig avveining mellom fordeler og skader/ulemper ved tiltaket.

3.2.4 Kompensasjon til kommuner for ikke utbygging av vassdrag

Flere kommuner har i sine uttalelser til Hovedstyrets innstilling reist krav om kompensasjon for ikke utbygging dersom vassdrag i disse kommuner blir vedtatt varig vernet. Departementet finner derfor grunn til å sitere en del av det som ble sagt om dette i Verneplan II:

«Retningslinjene for kompensasjon til kommunene for ikke-utbygging av vassdrag ble behandlet av Stortinget 28. mars 1973, jfr. St. meld. nr. 33 for 1972—73 og Innst. S. nr. 193 for 1972—73.

Ingen kommune har krav på å få kompensasjon ved vedtak om ikke-utbygging. Rimelighetsbetraktninger tilsier imidlertid at det kan ytes kompensasjon etter de av Stortinget fastsatte kriterier til økonomisk svakere stilt kommuner som av hensyn til landsomfattende naturverninteresser ikke får bygget ut sine kraftressurser. Behandlingen av søknader om kompensasjon foretas av lokale og sentrale myndigheter som har ansvaret for distriktsutbyggingen i samarbeid med vassdragsmyndigheten. Den endelige avgjørelse treffes av Stortinget i hvert enkelt tilfelle.

Det er fastsatt følgende betingelser for kompensasjon, jfr. forannevnte stortingsdokumenter:

- «— Det må foreligge en aktuell, reell utbyggingsinteresse fra en kraftutbygger.
- Det berørte distrikt må bestå av økonomisk svake eller relativt mindre godt stilte kommuner. Kompensasjon vil særlig være aktuelt hvor det dreier seg om fjellkommuner og avsidesliggende kommuner med små eller begrensede næringsmuligheter og skatteinntekter.
- Utbygging av vedkommende vassdrag bør være en av få naturgitte muligheter kommunene i vedkommende distrikt har for styrking av næringsgrunnlaget. Utbyggingen bør videre være av en slik størrelse at en eller flere kommuner i vedkommende distrikt ville ha kommet i en vesentlig bedre økonomisk stilling dersom utbyggingen hadde funnet sted.
- Ikke-utbyggingen må være et resultat av en totalvurdering som nevnt foran (avsnitt 2 i dette kapittel), og ikke av hensynet til distriktets befolkning.
- Som begrensning bør etter flertallets mening gjelde at distriktet må avfinne seg med rimelige innskrenkninger i et utbyggingsprosjekt, f. eks. av hensyn til fisket, neddemming av jord eller andre naturhensyn. Det samme bør i stor utstrekning

Verneplan III for vassdrag

gjelde hvor naturvernmessige vurderinger leder til valg av et alternativ som gir dyrene og mindre kraft og derved mindre inntekter til de berørte kommuner.

Når det gjelder spørsmålet om hva man skal kreve av beslutninger for at ikke-utbygging av vedkommende vassdrag er avgjort, stilles det i meldingen opp tre kriterier:

- 1) Ved nektelse av konsesjon etter § 8 i lov om vassdragsreguleringer,
- 2) Ved vernevedtak etter naturvernloven.
- 3) Ved at vedkommende vassdrag føres opp i en verneplan for unntak fra kraftutbygging.

For så vidt gjelder vern etter pkt. 3 synes det for departementet helt klart at en 10 års utsettelse slik en opererer med i verneplanen, må tåles uten noen form for kompensasjon.»

Ved fastsettelse av kompensasjonsbeløpets størrelse vil det bli lagt særlig vekt på følgende momenter:

- Næringsgrunnlag og økonomi i vedkommende kommune(r).
- Antatte konsesjonsavgifter ved utbygging, idet det dog her må ses hen til disse avgifters dobbelte formål.
- Beregnede skatteinntekter.
- Eventuell reduksjon i tilskudd av skatteutjevningssmidler og lærerlønnstilskudd.
- Verdien for lokalsamfunnet av å beholde vassdraget uberørt av kraftutbygging.

Kompensasjonen skal gis som et engangsbeløp og avsettes til et fond for utvikling av næringslivet og trygging av bosettingen i de berørte kommuner. Det er ønskelig at det lokalt blir utarbeidet handlingsprogram med sikte på utvikling av økonomisk framgang i distriktet basert på de økonomiske ressurser som blir tilført.

Kommunaldepartementet har hatt til behandling en sak om kompensasjon til Trysil og Engerdal kommuner i forbindelse med fredningen av Femunden. Ved kongelig resolusjon av 24. januar 1975 ble det bevilget 10 mill. kroner til Engerdal kommune og 4 mill. kroner til Trysil kommune. Det har i den siste tiden kommet inn noen flere søknader om kompensasjon.»

Olje- og energidepartementet vil bemerke at ordningen ikke har vært i bruk utenom Trysilvassdraget etter at ordningen ble introdusert i 1973.

Kravene til kommuner som skal motta slik kompensasjon er såvidt strenge at man vanskelig kan tenke seg at ordningen vil få noe omfang i praksis.

3.3. VIDEREFØRING AV VERNEPLAN-ARBEIDET. VERNEPLAN IV

I Hovedstyrets innstilling om Verneplan III er inntatt det standpunkt at en nå har fått den landsomfattende Verneplan for vassdrag som Stortinget har bedt om og at i samsvar med Stortingets forutsetning skal de gjenværende vassdrag vurderes ved vanlig konsesjonsbe-

handling ut fra vassdragsreguleringslovens regler.

Av de som har avgitt uttalelse til innstillingen er det imidlertid flere som har reist innvendinger mot Hovedstyrets standpunkt m. h. t. videreføringen av verneplanarbeidet.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (Norges jeger- og fiskeforening, Norges Naturvernforbund og Norske Turistforeningers Forbund) uttaler følgende i brev av 1.9. 1984:

«SRN-organisasjonen vil ta sterkt avstand fra Hovedstyrets uttalelse om at verneplanarbeidet nå må anses som avsluttet og at man ikke skal vurdere verneaspektet gjennom konsesjonsbehandlingen. Tvert imot mener vi det er dokumentert at verken Stortingets målsetting eller forutsetninger for verneplanarbeidet er oppfylt. Det er også klart at Stortinget har forutsatt at man gjennom konsesjonsbehandlingen også skal vurdere om et vassdrag skal vernes. Etter vår mening er det nødvendig at verneplanen må suppleres på to måter. For det første må langt flere av de midlertidig vernede vassdragene få varig vern. Videre må arbeidet med en Samlet plan følges opp med en Verneplan IV.»

Fra DVF, Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer, Venstres miljøvernutvalg og Statens friluftsråd er det fremkommet lignende synspunkter.

Olje- og energidepartementet er kommet til det samme standpunkt, på bakgrunn av siktemålet om å få vernet et variert og representativt utsnitt av norsk vassdragsnatur. Skal verneplanarbeidet videreføres synes det å være to veier å gå:

1. De foreliggende verneplaner suppleres med enkelte objekter som blir besluttet varig vernet, f. eks. etter sluttført konsesjonsbehandling.
2. Videreføring av verneplanarbeidet i en Verneplan IV.

Olje- og energidepartementet er kommet til at det vil være mest hensiktsmessig å videreføre verneplanarbeidet i en Verneplan IV. Etter departementets oppfatning bør følgende behandles i Verneplan IV:

1. De vassdrag som ikke var undergitt midlertidig vern, men som Kontaktutvalget likevel har tatt med i Verneplan III, dvs. Vefsna, vassdrag til Hellemofjord og vassdrag til Indre Visten.

Til grunn for Sperstadutvalgets mandat ligger følgende uttalelse fra Stortingets industrikomité i Innst. S. nr. 10 for 1980—81:

«De vassdrag som i Verneplan II er tatt ut til midlertidig vern sammen med de vassdrag som i Verneplan I ble gitt 10-års vern, skal departementet arbeide videre med frem til 1985.»

Verneplan III for vassdrag

Utvalget har gått utenfor sitt mandat så vidt gjelder 3 vassdrag i Nordland. Disse er Vefsna, vassdrag i Indre Visten og vassdrag til Hellemofjord. Utvalgets begrunnelse for så vidt angår disse tre vassdragene er at målsettingen med verneplanen slik denne er formulert i St. prp. nr. 4 (Verneplan I) om at verneplanen må gi en rimelig fordeling på de ulike landsdeler ikke er oppfylt ved de vedtatte verneplaner. Representasjonen syntes å være særlig skjev for Trøndelag og Nordland. Utvalget fant på denne bakgrunn å ville tilrå varig vern av Vefsna, Indre Visten og Hellemo.

Departementet vil bemerke at de vassdrag som er behandlet i Verneplan III har vært gjenstand for en grundig behandling. En har foretatt undersøkelser med siktemål å klarlegge de forskjellige naturfaglige og kulturvitenskapelige verdier, samt interesser knyttet til friluftsliv, vilt og fisk, landbruk og rein drift. NVE har foretatt utredninger av de ulike utbyggingsalternativ i vassdragene. Dette gjelder imidlertid ikke for de vassdrag der Sperstadutvalget har gått utenfor sitt mandat. Departementet vil derfor foreslå at en utsetter behandlingen av disse vassdragene for å vurdere dem i forbindelse med Verneplan IV.

2. De vassdrag som, etter den forutsatte videreføring av Samlet plan viser seg å ha særlig verdi for verneinteressene.

Departementet viser her til det som er sagt om dette i kap. 3.1. Det kan her tilføyes at ifølge St. prp. nr. 130 (1981—82) er hovedmålet med Samlet plan å gi en veiledning for konsesjonsbehandlingen, men i tillegg skal planen kunne gi grunnlag for å ta stilling til hvilke vassdrag som kan disponeres til andre formål. Samlet plan vil således også kunne være veiledende i verneplansammenheng. Ut

fra dette synes det naturlig at de vassdrag som etter den forutsatte videreføring av Samlet plan viser seg å ha særlig verdi for verneinteressene, blir behandlet i verneplansammenheng.

Olje- og energidepartementet vil som for de tidligere verneplaner, ha ansvaret for å samordne, utarbeide og fremlegge planen for Regjering og Storting. Dette arbeid gjennomføres i nært samarbeid med Miljøverndepartementet etter opplegg utarbeidet i fellesskap mellom departementene.

3.4. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER AV VERNEPLANEN

Som nyttbar vasskraft regnes i dag et kraftpotensial på 174 TWh/år midlere årsproduksjon. Dette omfatter kostnadsklassene I, IIA, IIB og III dvs. kraftpotensial som det samfunnsøkonomisk er billigere å utnytte enn alternativ varmekraft.

Hensynet til miljøfaktorene gjør at et økende kraftpotensial blir holdt utenfor utbygging ved at flere store vassdrag blir varig vernet eller ved at deler av en planlagt utbygging blir beskåret ved konsesjonsbehandlingen.

Hvilke direkte økonomiske konsekvenser det har å verne et vassdrag mot kraftutbygging er vanskelig å angi. Noen vassdrag på verneplanen er dyre å bygge ut samtidig som de er kontroversielle. Disse ville trolig ikke blitt bygget ut uavhengig av verneplanen.

Dreier det seg om rimelige utbyggingsprosjekter med god samfunnsøkonomisk lønnsomhet, kan kostnaden ved varig vern bli betydelig. Dette avhenger av utbyggingspris sett i sammenheng med prisen på alternative energikilder.

Den spesielle del

4. Departementets forslag til landsplan

4.1. GENERELLE OPPLYSNINGER

Det samme systemet for nummerering av de enkelte objekt som ble benyttet i Verneplan I og II er også tatt i bruk i nærværende verneplan. De vassdragsobjekter som ble behandlet i 1973 ble nummerert fortløpende fylkesvis fra Østfold til Finnmark. Nye objekter som kom inn i Verneplan II i 1980 er merket II nummerert fortløpende fylkesvis nordover til Finnmark.

I tillegg til nummereringen av verneobjektene er det også angitt et vassdragsnummer under beskrivelsen av de enkelte vassdrag. Dette refererer seg til NVE's vassdragsregister som deler landets vassdrag i 1000 hovedvassdrag nummerert fortløpende etter utløp i havet fra Østfold til Finnmark. Et vassdrag etter NVE's vassdragsregister er ikke det samme som objekt brukt her i verneplanen. Et objekt kan omfatte flere vassdragsnummer eller bare deler av et vassdragsnummer.

Objektnavnene er stort sett beholdt som i tidligere verneplaner. Noen endringer er det likevel der Stortinget har vedtatt bare deler av tidligere objekter midlertidig vernet. Eksempelvis er objekt nr. 26 Jotunheimen/Breheimen nå gitt betegnelsen Mørkrid, da bare denne delen ble midlertid vernet i 1973. Videre er fossenavn på en del objekter på Vestlandet nå tatt bort (Objekt nr. 77 Fosselv m/Steindalsfoss heter f. eks. nå bare Fosselv).

Samiske navn på objekter nord for Saltfjellet er tatt med.

Kraftpotensialet som er ført opp under det enkelte vassdragsobjekt er angitt som midlere årsproduksjon, ikke fastkraft. Man har dermed et mål for prosjektets størrelse som ikke er avhengig av hele produksjonssystemets sammensetning på det tidspunkt prosjektet eventuelt realiseres.

Kontaktutvalget har ordinært behandlet 61 objekter som Stortinget har gitt midlertidig vern. For å tilfredsstille den målsetting som er satt for verneplanen har utvalget i tillegg valgt å vurdere objektene Vefsna, Visten og Hellemo som ikke er blant de midlertidig vernede vassdrag. Utvalget har enstemmig tilrådd varig vern av 46 objekter. Disse representerer et potensial på 9,4 TWh. Dette inklu-

derer vassdragene Vefsna, Indre Visten og vassdrag til Hellemofjord som utvalget tilrår varig vernet. For objektene Bjerkreimsvassdraget, Vossovassdraget og Flåmsvassdraget som til sammen representerer et potensiale på 2,8 TWh var det dissens i utvalget.

I Vossovassdraget var det likevel enighet om å tilrår varig vern av Bordalselv og Strondovassdraget som har et samlet potensial på 0,3 TWh.

Hovedstyret har stort sett fulgt kontaktutvalgets tilråding, men har ut fra de innkomne uttalelser funnet det riktig å fravike utvalgets tilråding for noen objekters vedkommende. Hovedstyret har foreslått varig vern av 47 objekter med et samlet kraftpotensial på 8,6 GWh.

4.2. VERNEPLANEN OG KRAFTDEKKINGEN

I St. prp. nr. 4 for 1972—73 var en av hovedforutsetningene for verneplanen at den ikke måtte ha et slikt omfang at landets elektrisitetsbehov ble påført for store ofre. Dette må fortsatt gjelde.

Miljøverndepartementet uttaler bl. a. følgende om disse spørsmål:

«Etter Miljøverndepartementets oppfatning er det ikke nødvendig å bygge ut noen av de vassdrag som er med i Verneplan III for å nå målet for kraftoppdekningen i 1990. Verneplan III-vassdragene har da heller ikke vært innregnet som aktuelt potensial i behovs/dekningsprognosene. Pr. i dag er ingen av de midlertidig vernede vassdragene, med unntak av Forra, konsesjonssøkt. Denne søknaden er imidlertid ennå ikke sendt ut på høring. De kan følgelig neppe bidra til dekning av antatt etterspørsel i 1990.»

Regjeringen vil samtidig med Verneplan III for vassdrag fremlegge en ny Energimelding. Det vil her bli nærmere redegjort for kraftbalanse og dekningsplan frem til år 1995.

De vassdrag departementet nå tilrår konsesjonsbehandling av utgjør 2,3 TWh. En del av disse vassdrag som f. eks. Bjerkreim utgjør et betydelig kraftpotensial og har betydning for den regionale kraftoppdekking.

Det må understrekes at det at vassdrag blir frigitt for konsesjonsbehandling ikke automatisk innebærer at det blir bygget ut.

Verneplan III for vassdrag

Under konsesjonsbehandlingen kan det fremkomme opplysninger som gjør at myndighetene avslår konsesjon. I disse vurderinger vil en også ta hensyn til de foreliggende prognoser for det fremtidige kraftbehov.

4.3. DEPARTEMENTETS FORSLAG TIL VERNEPLAN III

Det forslag departementet nå legger frem i Verneplan III omfatter varig vern av 49 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensial på 10,3 TWh. De øvrige vassdragsobjekter har en funnet å tilrå frigitt for konsesjonsbehandling.

Med de vassdrag som er vernet i verneplan I og II vil til sammen 22 TWh være undergitt varig vern.

Objektene som er behandlet i Verneplan III fordeler seg slik etter kostnadsklasse og kraftpotensial:

1. Vassdrag som foreslås varig vernet:

Kostnadsklasse	Antall	GWh (sum)
I	6	2 595
II A	9	2 494
II B	10	3 065
III	17	2 017

2. Vassdrag som foreslås avgjort ved en eventuell konsesjonsbehandling:

Kostnadsklasse	Antall	GWh (sum)
I	—	—
II A	2	962
II B	2	658
III	5	223

I denne tabellen er bare tatt med objekter som har et nyttbart kraftpotensial. For noen objekter er det foreslått varig vern for en del av det, mens det øvrige foreslås konsesjonsbehandlet. Dette medfører at det fremkommer flere vassdrag i tabellene enn antall objekter som er behandlet i verneplanen.

Etter kostnadsnivå pr. 1.1. 1983 angir klassene:

Kostnadsklasse I	—128 øre/kWh
Kostnadsklasse II A	128—171 øre/kWh
Kostnadsklasse II B	171—214 øre/kWh
Kostnadsklasse III	214—300 øre/kWh

Indeksregulert pr. 1.1. 1985 angir klassene:

Kostnadsklasse I	—142,5 øre/kWh
Kostnadsklasse II A	142,5—190 øre/kWh
Kostnadsklasse II B	190 —237,5 øre/kWh
Kostnadsklasse III	237,5—332,5 øre/kWh

Det gjøres oppmerksom på at hvilke kostnadsklasse et objekt havner i, er avhengig av hvilket utbyggingsalternativ som velges. Departementet har i ovenstående tabeller tatt utgangspunkt i det rimeligste utbyggingsalternativ.

4.4. TABELLOVERSIKT

Fylke	Obj. nr.	Navn	Kraftpotensial GWh	Regjeringens forslag
Akershus	3	Hurdalsvassdraget og Leira	104	varig vern
Hedmark	9	Kynna	—	varig vern
Hedmark/Oppland	II 1	Imsa/Trya	108	konsesjonsbeh.
«	II 2	Grimsa	—	varig vern
«	II	Atna	367	varig vern
Oppland	14	Jora og øvre del av Lågen	458	konsesjonsbeh.
Oppland/Sogn og Fjordane	26	Mørkrid	510	varig vern
Buskerud	34	Vassdrag i Hemsedal	83	varig vern
«	36	Todøla	10	konsesjonsbeh.
«	37	Krøderen	—	tas ut
Vestfold/Telemark	II 5	Daleelv	33	konsesjonsbeh.
Telemark	44	Sjåvatnområdet	70	konsesjonsbeh.
«	45	Lifjellområdet	67	varig vern
«	46	Området mellom Seljordvatn og Flåvatn	22	varig vern
«	51	Området vest for Fyresvatn	—	varig vern

Fylke	Obj. nr.	Navn	Kraft- potensial GWh	Regjeringens forslag
Aust-Agder	56	Vegårdsvassdraget	88	varig vern
Vest-Agder	60	Lyngdalsvassdraget	481	varig vern
Rogaland	61	Bjerkreimsvassdraget	718	konsesjonsbeh.
«	70	Vikedalselva	264	varig vern
Hordaland	76	Granvinelvi	16	varig vern
«	77	Fosselv	130	varig vern
«	78	Eikjedalselv	48	varig vern
«	80	Vossovassdraget	1 530	
«		Raundalsvassdraget	1 220	varig vern
«		Strandavassdraget	220	varig vern
«		Bordalselv	90	varig vern
«	83	Ynnesdalsvassdraget	53	varig vern
Sogn og Fjordane	90	Undredalsvassdraget	160	varig vern
«	91	Flåmsvassdraget	562	varig vern
«	92	Utlavassdraget	—	varig vern
«	93	Feigevassdraget	644	varig vern
«	97	Storelva m/Laukelandsfoss	40	varig vern
«	98	Jølstra m/Huldrefoss	600	konsesjonsbeh.
Møre og Romsdal	102	Ørstavassdraget	10	konsesjonsbeh.
«	105	Vesteråselv m/Storseterfoss	34	varig vern
«	109	Stordalsvassdraget	238	varig vern
«	111	Istra m/Stigfoss	37	varig vern
«	114	Drivavassdraget	520	varig vern
«	116	Todalselva	1 1	varig vern
Sør-Trøndelag	124	Gaula	1 190	varig vern
«	II 10	Garbergelva	200	konsesjonsbeh.
Nord-Trøndelag	131	Forra	613	varig vern
«	131	Sona	300	varig vern
«	132	Snåsavatn	—	tas ut
«	133a	Ogna	180	varig vern
«	133b	Skjækra	160	varig vern
«	136	Høylandsvassdraget	68	varig vern
«	139	Sørilivassdraget	6	varig vern
«	II 15	Nesåa	107	varig vern
Nordland	141	Terråkelva	62	konsesjonsbeh.
«	146	Lomsdalsvassdraget	508	varig vern
«	154	Langvatn	—	tas ut
«	155	Valnesvassdraget	28	varig vern
«	162	Elvegårdselv (Vassdalen)	28	varig vern
Troms	172	Spansdalsvassdraget	—	varig vern
«	182	Barduassdraget		
«		ovenfor Altevatn	20	varig vern
«	184a	Nordkjøselva	14	varig vern
«	191	Reisavassdraget	577	varig vern
«	191a	Oksfjordvassdraget	—	varig vern
Finnmark	196	Repparfjordvassdraget	145	varig vern
«	198	Snefjordvassdraget	—	varig vern
«	200	Lakselva	185	varig vern
«	204	Julelva	—	varig vern
«	205	Vesterelva til Syltefjord	5	varig vern
«	219	Karpelva	10	varig vern

4.5. DE ENKELTE OBJEKTER

Objekt nr. 3

Hurdalsvassdraget og Leira

Vassdrag nr. 6 og 5

Fylker:	Akershus og Oppland.
Kommuner:	Nannestad, Hurdal, Gran, Østre Toten, Gjerdrum, Eidsvoll, Ullensaker, Lunner, Nittedal, Sørumsdal, Skedsmo, Fet.
Nedbørfelt:	Hurdalsvassdraget 720 km ² . Leira 642 km ² .
Skoggrense:	Begge feltene ligger under.
Middelvassføring:	15 m ³ /s og 14 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	122—213 m o. h., og 102—812 m o. h.
Jordbruksareal:	183 000 da.
Dyrkingsjord:	150 000 da.
Produktivt skogareal:	1 017 000 da.
Kraftpotensial:	104 GWh, kostn.kl. III.

Kontaktutvalget viser til at de høyreliggende skogåsene i nord er typiske for Østlandets barskogområder og gjør objektet egnet som typevassdrag. Naturvitenskapelig inneholder særlig Leira en rekke helt spesielle kvaliteter som i utstrakt grad nyttes for forskning og undervisning. Utvalget peker også på at Leirelva munner ut i og må ses i sammenheng med Nordre Øyeren naturreservat. De kulturvitenskapelige interesser er i første rekke knyttet til skogbruks- og industriminnene i direkte funksjonell tilknytning til elvene.

Store friluftsinnteresser er knyttet til vassdragene, og brukeromlandet omfatter deler av Osloområdet. Jakt- og fiskeinteressene er betydelige, særlig i Hurdalsvassdraget og Leiras øvre deler. Leiras nedre del er viktig gyteområde for fisk. Utvalget har i tillegg lagt spesiell vekt på de store friluftsinnteressene i disse områdene. Utvalget tilrår varig vern av Leira og Hurdalssjøens tilløpselver.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Hurdalsvassdraget og Leira bør gis varig vern. Hovedstyret presiserer i sin tilråding at en med Hurdalsvassdraget mener Hurdalssjøens tilløpselver.

Gran kommune v. hovedutvalget for kultur og fritid støtter Kontaktutvalgets og Hovedstyrets tilråding om varig vern av Hurdalsvassdraget og Leira.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus sammen med Bjerke Jeger- og fiskeforening, Øst-

landske naturvernforening og Nannestad Innlandsfiskeremnd gir sin tilslutning til Hovedstyrets forslag om varig vern av vassdraget. På bakgrunn av de fryktede miljømessige skadevirkninger av ytterligere kraftutbygging synes Hovedstyrets konklusjon å være fornuftig. Gevinsten av den forholdsvis beskjedne og dyre kraftutbyggingen synes dessuten å bli marginal.

Statens forurensningstilsyn uttaler at Leira er forurenset som følge av utslipp fra husholdninger og avrenning fra jordbruket. Avrenning fra jordbruket omfatter næringssalter og leirpartikler, noe som gjør vannet svært grumset. Reduksjon av sommervannføringen som følge av regulering, vil øke næringskonsentrasjonen og føre til mer gjengroing med vegetasjon. Reguleringer i Leiras nedbørfelt bør derfor unngås.

Statens friluftsråd gjør oppmerksom på den betydning selve Hurdalssjøen med sin store produksjons- og brukerverdi i fiskesammenheng og sin verdi for båt- og badeliv har i lokal og regional sammenheng.

Departementet tilrår at Hurdalsvassdraget og Leira gis varig vern.

Akershus Energiverk har reist spørsmål om gjenopptaking av reguleringer i Gjermåa og gjenopptaking av to nedlagte kraftverk i Leira, Krokfoss og Låkefoss. Nannestad kommune har satt frem krav om at et eventuelt vernevedtak får et forbehold som gjør det mulig å gjenoppbygge kraftverkene ved Krokfoss og Låkefoss.

Departementet finner at disse spørsmål ikke er tilstrekkelig utredet til at det kan fattes en endelig avgjørelse nå. Departementet vil etter at saken er nærmere utredet ta standpunkt til om ovennevnte tiltak lar seg gjennomføre innenfor et eventuelt vernevedtak. Før det fattes endelig avgjørelse vil saken bli forelagt Miljøverndepartementet til uttalelse.

Objekt nr. 9

KYNNA vassdrag nr. 14

Fylke:	Hedmark.
Kommuner:	Våler, Åsnes, Elverum.
Nedbørfelt:	341 km ² .
Skoggrense:	Hele feltet ligger under.
Middelvassføring:	5,1 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	216—705 m o. h.
Jordbruksareal:	4 600 da.
Dyrkingsjord:	45 000 da.
Produktivt skogbruksareal:	272 000 da.
Kraftpotensial:	Potensial for pumpeverk.

Verneplan III for vassdrag

Kontaktutvalget tilrår varig vern av vassdraget.

Bortsett fra tømmerfløtningsanleggene, som er av kulturhistorisk verdi, er vassdraget relativt lite berørt av inngrep. Kynna er et typisk skogvassdrag som benyttes mye av lokalbefolkningen til jakt og annet friluftsliv, spesielt kanopadling. Store natur- og kulturfaglige interesser knytter seg også til objektet som bl. a. inneholder et hydrologisk system av spesiell karakter. Verdien for vilt- og fiskeinteressene er meget stor. For landbruket vil et eventuelt pumpemagasin i dalen få meget alvorlige konsekvenser.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilråding om at Kynna bør gis varig vern.

Åsnes kommune slutter seg til *Hovedstyrets* innstilling om varig vern av Kynna, men forutsetter at vern mot utbygging ikke stenger for en fremtidig utnyttelse av landbruksressursene langs Kynna-vassdraget.

Departementet tilrår varig vern av Kynna.

Objekt nr. II 1

IMSA/TRYA vassdrag nr. 17, 4

Fylker:	Hedmark, Oppland.
Kommuner:	Stor-Elvdal, Ringebru, Øyer.
Nedbørfelt:	580 km ² . Imsa 505 km ² og Trya 75 km ² .
Skoggrense:	950—1 050 m. o. h.
Middelvassføring:	Imsa 8,2 m ³ /s, Trya 1,3 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	253—1 350 m. o. h.
Jordbruksareal:	2 000 da.
Dyrkingsjord:	7 500 da.
Produktivt skogareal:	170 000 da.
Kraftpotensial:	108 GWh, kostn.kl. III/IV.

Kontaktutvalget foreslår at de ulike verneinteresser i vassdraget ivaretas ved konsesjonsbehandling. Det vises til at verneinteressene som er påvist i Imsas og Tryas felt med visse unntak vil ivaretas ved eventuelt vern av tilgrensede verneobjekter slik utvalget foreslår. Utvalget foreslo i 1976 varig vern av objektet, mens det nærliggende objekt nr. 8 Mistra ble tilrådd konsesjonsbehandlet. Ved stortingsbehandlingen av Verneplan II høsten 1980 ble Mistra gitt varig vern. Imsa og Trya ble derimot vedtatt midlertidig vernet.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilråding om at verneinteressene bør ivaretas ved konsesjonsbehandling.

Hedmark energiverk uttaler at de anser Imsavassdraget som et av de mest aktuelle prosjekter i fylket. Imidlertid er også dette en kostbar utbygging. For å bedre noe på dette forholdet er det av avgjørende betydning at mulighetene for overføring av øvre del av Hira beholdes (jfr. nærmere omtale av dette under objekt nr. 11 — Atna).

Statens friluftsråd uttaler at de deler Sperstadutvalgets oppfatning om at verneinteressene i dette objektet med visse unntak vil ivaretas ved vern av tilgrensede objekter. Dette synes langt på vei også å ha gyldighet for friluftslivet, men forutsetter at Atnas sidevassdrag Hira vernes varig.

Departementet tilrår at Imsa/Trya frigis for konsesjonsbehandling.

Objekt nr. II 2

GRIMSA vassdrag nr. 19

Fylker:	Hedmark, Oppland.
Kommuner:	Dovre, Folldal, Alvdal, Sel.
Nedbørfelt:	535 km ² .
Skoggrense:	1 000—1 150 m o. h.
Areal under denne:	20 %.
Middelvassføring:	8,9 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	665—1 858 m o. h.
Jordbruksareal:	2 000 da.
Dyrkingsjord:	8 800 da.
Produktivt skogareal:	50 000 da.
Kraftpotensial:	

Kontaktutvalget tilrår varig vern av Grimsa. Utvalget uttaler at det knytter seg meget store verneverdier til Grimsa. Utvalget viser spesielt til de betydelige natur- og kulturvitenskapelige interesser, friluftsinnteressene og vilt- og fiskeinteressene. I utbyggingssammenheng hører objektet sammen med objekt nr. 11 Atna, og er som dette nær knyttet til Rondane nasjonalpark.

Hovedstyret slutter seg til *Kontaktutvalgets* tilråding om at Grimsa bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av vassdraget.

Verneplan III for vassdrag

Objekt nr. 11

ATNA vassdrag nr. 18

Fylker:	Hedmark, Oppland.
Kommuner:	Stor-Elvdal, Folldal, Sør-Fron, Dovre, Ringebu, Rendalen, Nord-Fron, Sel, Alvdal.
Nedbørfelt:	1 300 km ² .
Skoggrense:	1 000—1 150 m o. h.
Areal under denne:	55 %.
Middelvassføring:	28,5 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	338—2 178 m o. h.
Jordbruksareal:	10 800 da.
Dyrkingsjord:	19 000 da.
Produktivt skogareal:	266 000 da.
Kraftpotensial:	367 GWh, kostnadsklasse III.

Kontaktutvalget viser til at det er dokumentert meget store verneinteresser i området, som er nært tilknyttet Rondane nasjonalpark. For forskning innen geofagene har de øvre deler av området internasjonalt ry. Også sterke botaniske og ornitologiske interesser er knyttet til nedbørfeltet. Det ligger både vitenskapelige og opplevelsesmessige verdier i det store mangfoldet av kulturminner i området. Nærheten til nasjonalparken bidrar til å gjøre feltet spesielt verdifullt for friluftslivet, og brukes mye av såvel alminnelige fotturister, som av jegere og sportsfiskere.

Vassdraget vil være et verdifullt typevassdrag for sin region og er egnet som referansevassdrag. Utvalget viser til konklusjonen for objekt II. 2 Grimsa. Utvalget er oppmerksom på den betydning Hira har for eventuell utbygging av Imsa—Trya, men hensynet til Atna som referansevassdrag tilsier varig vern ned til samløpet med Glomma.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilråding om varig vern av Atna ned til sidevassdraget Hira, men mener de interesser som er knyttet til Hira bør avklares ved konsesjonsbehandling.

Hedmark energiverk slutter seg til Hovedstyrets tilråding om at de interesser som er knyttet til Hira, blir avklart ved konsesjonsbehandling. Det presiseres at overføringen av øvre del av Hira til Imsa-vassdraget reduserer Atnas nedbørsfelt med ca. 2,8 % og at dette dessuten er en perifer del av Atnavassdraget. På den andre side vil en slik overføring gi en kraftproduksjon på ca. 20 GWh/år. Videre vil dette redusere utbyggingsprisen i Imsa med ca. 10 %.

Statens friluftsråd uttaler at de ikke kan gå med på konsesjonsbehandling av sidevassdraget Hira.

Det nasjonale kontaktutvalg for vassdragsreguleringer uttaler at Hovedstyrets forslag om oppdeling av Atna ved at sidevassdraget Hira tas ut av verneforslaget, vil minske mangfoldet av naturtyper i Atnavassdraget. Ved dette forringes objektets verdi som typevassdrag og en konsekvens av et slikt vedtak vil være at Imsa må gis varig vern.

Miljøverndepartementet uttaler at de deler Sperstadutvalgets oppfatning om at verneinteressene i Imsa/Trya, med visse unntak vil kunne ivaretas ved vern av tilgrensede verneobjekter især Atna. Dette bygger imidlertid på den forutsetning at Atna vernes ubeskåret. Hensynet til Atna som referansevassdrag tilsier varig vern også av Hira. Miljøverndepartementet finner derfor å måtte frarå at sidevassdraget Hira frigis for konsesjonsbehandling.

Olje- og energidepartementet viser til Atnavassdragets betydning som type og referansevassdrag og tilrår varig vern av Atna ned til samløpet med Glomma.

Objekt nr. 14

JORA/ØVRE DEL AV LÅGEN vassdrag nr. 9

Fylker:	Oppland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag.
Kommuner:	Lesja, Dovre, Sunndal, Oppdal.
Nedbørfelt:	492 km ² .
Skoggrense:	1 000—1 100 m o. h.
Areal under denne:	20 %.
Bredekt areal:	0,3 %.
Middelvassføring:	7,5 m ³ /s.
Jordbruksareal:	1 500 da.
Dyrkingsjord:	1 400 da.
Produktivt skogareal:	16 400 da.
Kraftpotensial:	458 GWh, kostnadsklasse IIB/III.

Kontaktutvalget viser til at øvre deler av Lågen fra før er mye påvirket av menneskelig aktivitet, blant annet er det utført betydelige forbygningsarbeider.

Denne delen er etter utvalgets mening av svært begrenset betydning i vernesammenheng. En kraftutbygging i Lågen synes uaktuell uten at det samtidig skapes magasineringsmuligheter i Aursjøen eller i Joras felt. Ut-

Verneplan III for vassdrag

valget mener en utbygging i Jora vil få relativt små konsekvenser for verneinteressene. For at kraftressursene som ligger i Lågens øvre deler skal kunne utnyttes, vil utvalget tilrå at verneinteressene søkes ivaretatt gjennom en eventuell konsesjonsbehandling. Utvalgets tilråding gjelder imidlertid under den forutsetning at det velges et utbyggingsalternativ som ikke innebærer magasiner i Joras nedbørfelt bl. a. av hensyn til kulturminnene i området.

Hovedstyret uttaler at de forstår det slik at verneutvalget for dette objektet ikke ensidig har sett på registrerte verneverdier, men foretatt en helhetsvurdering der også virkningen av en kraftutbygging er trukket inn og da er kommet til at kraftutbygging kan gjennomføres på en slik måte at det vesentlige av verneverdiene bevares. Hovedstyret slutter seg til utvalgets konklusjon.

Lesja kommune viser til kommunens generalplan hvor det står:

«Regulering av Jore. Det er ikkje fremma konkrete planar for denne utbygginga, men visse løysingar har vore skissert. Ei regulering med magasin på søre Dalsida vil etter Lesja sitt syn opplagt medføra så store skadeverknader at utbygginga ikkje kan akseptast. Det er her betydelege dyrkingsareal, verdifullt beite, viltområde og skog. Dyrkingsjorda er ikkje fullt kartlagt, men det dreiar seg som før nemnt om ca. 2 000 daa. Og behovet for tilleggsgjord på Lesja er stigande for å byggja ut mindre bruk til sikre arbeidsplassar.

NVE, har opplyst at Jore kan utnyttast med fellesmagasin i Aursjøen, og at ei slik utnytting av Joravassdraget er fullt teknisk og økonomisk forsvarleg også utan ytterlegare regulering av Aursjøen utover dagens nivå. Ein er klar over at det er ulike utbyggingsinteresser for Aursjøen og Jore, men dette bør ikkje vera til hinder for ei samla vurdering av desse vassdraga. Lesja kan i alle høve ikkje akseptera at eigedomsforholda vedrørende fallrettane skal kunna føre til neddemming av søre Dalsida. Sjølv med felles magasinering i Aursjøen, er Lesja skeptisk til ei utbygging av Jore/Grøna, og ein vil på ingen måte gjeva «grønt lys» for slik utbygging før ein får nærmare klarlagt kva verknader dette alternativet vil medføra.»

Lesja kommune konkluderer med å si at de slutter seg til Sperstadutvalgets tilråding om at verneinteressene søkes ivaretatt gjennom en eventuell konsesjonsbehandling. Kommunen presiserer at forutsetningen er et utbyggingsalternativ som ikke innebærer magasiner i Joras nedbørfelt.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk viser til den uttalelse de gav til Sperstadutvalgets forslag og uttaler at de anser Jora/øvre del av

Lågen som meget viktig i verneplanssammenheng og kan ikke se at verneverdiene her kan sikres gjennom konsesjonsbehandling.

Statens forurensningstilsyn viser til at Hindåa er resipient for utslipp fra Dombås renseanlegg med kapasitet på 4 000 personenheter, men utslippstillatelsen forutsetter utslipp i Jora. Vannforsyningen til Joramo er basert på borebrønn i fjell nær Jora. Denne er muligens influert av både vannføring og vannkvalitet i Jora. Utbyggingsplanene som er skissert i verneplanen, vil gjøre Jora uaktuell som resipient og muligens virke inn på vannforsyningen til Joramo.

Eventuell utbygging av Jora med magasiner må vurderes nøye med hensyn til forholdene i Gudbrandsdalslågen og Mjøsa. Forholdene i Lågen og Mjøsa er til tross alle tiltakene i Mjøsa-aksjonen ikke så gode at SFT vil tilrå større endringer av vannføringen til Mjøsa. SFT vil gjenta fra uttalelsen av 14. februar 1984 at regulering av Otta, Finna og Jora må ses i sammenheng når det gjelder virkning på forurensningsforholdene i Lågen og Mjøsa.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som meget viktig for friluftslivet og viser videre til at verneinteressene her er sammenfallende og totalt sett *meget store*.

Rådet har lagt avgjørende vekt på den betydning vassdraget har som en del av et større, sammenhengende naturområde i Dovre og Lesjafjellene i tillegg til at det er et viktig naturområde for lokalbefolkningen. De store og tildels sammenfallende verneinteressene er med på å gi vassdraget økt verdi for friluftslivet. En tenker her særlig på de kunnskaps- og opplevelsesverdier som knytter seg til de betydelige kulturminneinteressene og brukerinteressene jakt og fiske i området. Det er videre verdt å merke seg at samtlige uttalelser fra landbruks- og vernehold går inn for varig vern av dette vassdraget.

Friluftsrådet er av den oppfatning at dette området allerede har måttet tåle belastninger av en slik art at ethvert nytt inngrep vil kunne føre til en merkbar forringelse av de verdier en fortsatt har i Jora.

Friluftsrådet tilrår varig vern av objektet.

Miljøverndepartementet har i sin uttalelse til Hovedstyrets innstilling gått inn for varig vern av Jora. I senere drøftelser mellom Miljøverndepartementet og Olje- og energidepartementet har Miljøverndepartementet funnet å kunne godta at Jora frigis for eventuell konsesjonsbehandling.

Verneplan III for vassdrag

Olje- og energidepartementet tilrår at vassdraget avklares gjennom konsesjonsbehandling. Departementet forutsetter i likhet med Kontaktutvalget at det ved eventuell konsesjonsbehandling velges et utbyggingsalternativ som ikke innebærer magasiner i Joras nedbørsfelt.

Det vises til at vassdraget allerede er mye berørt av menneskelige inngrep og til at en eventuell utbygging synes å kunne foretas uten store skadevirkninger for verneinteressene i vassdraget.

Objekt nr. 34*VASSDRAG I HEMSEDAL vassdrag nr. 51, 58*

Fylker:	Buskerud, Oppland, Sogn og Fjordane.
Kommuner:	Hemsedal, Vang, Lærdal, Ål, Vestre Slidre, Gol.
Nedbørsfelt:	356 km ² .
Skoggrense:	880—1 100 m o. h.
Areal under denne:	30 %.
Middelvassføring:	Mørkedøla (nedbørsfelt 150 km ²) 4,5 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	575—1 818 m o. h.
Jordbruksareal:	5 700 da.
Dyrkjingsjord:	11 000 da.
Produktivt skogareal:	11 000 da.
Kraftpotensial:	83 GWh, kostn.kl. I.

Kontaktutvalget uttaler at kraftutbyggingsinteressene i første rekke er rettet mot Mørkedøla. Inngrepene vil sannsynligvis bli svært små. Grøndølas felt er uberørt av tekniske inngrep og friluftstinteressene taler her for vern. Skogshornfeltet inneholder botaniske verdier og er dessuten et attraktivt friluftsområde. Utvalget tilrår at Mørkedølas nedbørsfelt frigis for konsesjonsbehandling. De øvrige deler av objektet tilrår varig vernet.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilråding om varig vern av objektet med unntak av Mørkedølas felt hvor interessene bør avklares ved konsesjonsbehandling.

Hemsedal kommune uttaler at en frigivning av Mørkedøla (Bjøbergbekken og Råskårani) for utbygging vil gi store negative skadevirkninger. Kommunen har innhentet uttalelse fra bondelaget, friluftsnemnda, fiskeforeningen, turisttrafikklaget, landbruksnemnda, viltnemnda, elforsyningen og Filefjell Reinlag.

Med bakgrunn i uttalelser fra ovennevnte instanser har kommunen satt opp følgende oversikt over hvilke skadevirkninger en eventuell utbygging vil medføre:

«Naturvern:

- Ein vert fråteken verdien som referansevassdrag for elvetransport
- Plantegeografisk område vert påverka
- Landskapsmessig konsekvensar med turr-lagde elvestrekningar eller sterkt redusert vassføring.

Friluftsliv:

- Svært stor verdi for friluftslivet
- Reduksjon av vassføringa i Mørkedøla reduserer friluftsverdien i området
- Vatnet frå Mørkedøla er viktig for Hemsil — sportsfiske og elvepadling. Elvepadling er ein ny aktivitet blant turistane i Hemsedal.

Vilt og jakt (jfr m a. fråsegn frå viltnemnda og Filefjell Reinlag)

- Viktig område for villrein, fjellrype, lirype, hekkeplassar for vadefuglar, småvilt
- Mørkedøla er dele mellom villreinsområde og tamreinsområde.

Ferskvannsfisk og fiske (jfr m a utkast til Terskelinformasjon):

- Store gyteplassar for aure i Mørkedøla og Hemsil går tapt
- Hemsil er ei svært god aureelv. Redusert vassføring øydelegg fisket
- Verdien av sportsfiske vert sterkt redusert.

Vassforsyning:

- Ved reduksjon av vassføringa frå Mørkedøla, vil grunnvass-standen verta lågare. Dette vil skape vanskar for kommunale og private vassforsyningsanlegg frå grunnboring. Vassforsyning kan ikkje skaffast frå andre stader utan svært store kostnader.

Vern og forurensing:

- Turrlegging eller tildels sterk reduksjon av vassføringa i Mørkedøla fører også med seg auka forurensing av Hemsila (større konsentrasjon p g a mindre vassføring)
- Turistverksemdene er knytt til kommunale avlaupsanlegg. Landbruket har gjennomført store førebyggjingsstiltak (sikring av gjødselskjellarar/siloar). Avrenning frå overflategjødsling vil ved mindre vassføring auka konsentrasjonen av forurensing.

Verneplan III for vassdrag

Kulturminnevern:

- Kulturminne frå steinalderen til idag kan verta øydelagde
- Ved Gyrinos er det buplassar frå steinalderen
- Det er spor etter jarnutvinning
- Kulturlandskapet vil få redusert verdi.

Jord- og skogbruk:

- All dyrka jord og dyrkingsjord i heila dalføret ned til Gol grense er avhengig av vatnet frå nedslagsfeltet til Bjøbergåni og Råskarbekken
- Jordbruksarealet er vel 2 000 dekar større enn oppgjeve i rapporten
- Mykje av den beste jorda i Hemsedal ligg på bae sider av Hemsil og er avhengig av vatn derifrå. Redusert grunnvasstand kan få verknader som ingen i dag har oversyn over
- Dei fleste bruka i hoveddalføret er heilt avhengig av vatnet frå Mørkedøla og Hemsil
- Bygda sjølv har trong for alt vatn som kjem frå dette fjellområdet, ikkje berre til jordvatning, men til alle andre formål, spesielt i tørkeår og i den årstida då snøsmeltninga i andre fjellområde stort sett er over
- Mørkedøla fungerer i dag som sjølvgrjerde.

Reindrift (jfr rapport om reindriftingsinteresser i objekt 34):

- Det er tamreindrift i området. Mørkedøla er det fysiske skille mellom tamreindriften i Filefjellområda og villrein i Nordfjella. Området bortleigt og gjeve inntektar til grunneigarane.»

Buskerud fylkeskommune tilrår at de angitte vassdrag i Hemsedal gis varig vern mot kraftutbygging.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurdering av dette vassdraget som «meget viktig for friluftslivet» og viser videre til at verneinteressene her totalt sett er store. Rådet legger avgjørende vekt på den betydning dette området har for friluftslivet totalt, regionalt og for hele landsdelen og peker videre på den nærings- og sysselsettingsverdi mulighetene for et variert friluftsliv synes å ha både for Hemsedal kommune og Buskerud fylke.

Fjellpartiet mellom Bygdn og Finse er fra før hardt belastet av kraftutbygging og vassdragene i kommunen er allerede sterkt påvirket gjennom en periode av omlag 20 år med kraftutbygging.

Statens friluftsråd tilrår med bakgrunn i ovenstående varig vern av hele objektet.

Departementet tilrår varig vern av objekt nr. 34 «Vassdrag i Hemsedal». De største vassdrag i Hemsedal er allerede bygget ut. Lokalt synes det å være stor motstand mot eventuell utbygging av Mørkedøla.

Objekt nr. 36*TODØLA vassdrag nr. 49*

Fylke:	Buskerud.
Kommuner:	Nes, Gol.
Nedbørfelt:	123 km ² .
Skoggrense:	1 000—1 050 m o. h.
Areal under denne:	90 %.
Middelvassføring:	2,7 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	151—1 182 m o. h.
Jordbruksareal:	1 400 da.
Dyrkingsjord:	1 000 da.
Produktivt skogareal:	75 000 da.
Kraftpotensial:	Ca. 10 GWh, kostn.kl. III.

Kontaktutvalget anser verneinteressene for å være beskjedne og foreslår at vassdraget frigis for konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilråding om konsesjonsbehandling av Todøla.

Nes kommune går inn for at Todølavassdraget tas ut av verneplan for vassdrag og at dette prosjekt frigis for konsesjonsbehandling.

Buskerud fylkeskommune tilrår at vassdraget frigis for konsesjonsbehandling.

Departementet tilrår at vassdraget frigis for konsesjonsbehandling.

Objekt nr. 37*KRØDEREN vassdrag nr. 49*

Fylke:	Buskerud.
Kommuner:	Krødsherad, Flå.
Nedbørfelt:	5 995 km ² .
Innsjøareal:	43 km ² .
Høyde over havet:	132 m o. h.
Største lengde:	38 km.
Største bredde:	2,1 km.
Største dyp:	130 m.
Middeldyp:	33 m.
Kraftpotensial:	—

Verneplan III for vassdrag

Kontaktutvalget viser til at Krødern allerede er regulert 2,6 m, og et eventuelt vernevedtak må i så fall rette seg mot en ytterligere regulering. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at objektet ikke naturlig hører hjemme i en verneplan for vassdrag. Kontaktutvalget tilrår på denne bakgrunn at objektet blir tatt ut av verneplanen.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilrådning om at Krødern blir tatt ut av verneplanen.

Buskerud fylkeskommune tilrår at Krødern tas ut av verneplanen.

Departementet tilrår at Krødern blir tatt ut av verneplanen.

byggingsplaner vil ikke berøre områdene ovenfor Svartangen og i betydelig mindre grad skade verneinteressene enn tidligere planer. Hovedstyret mener en avveining mellom verne- og kraftinteressene best kan avklares ved konsesjonsbehandling av Daleelva.

Lardal kommune har ingen merknader til hovedstyrets konklusjon at avveiningen mellom verne- og kraftinteressene best kan avklares gjennom konsesjonsbehandling av Daleelva.

Næringssjefen i Vestfold uttaler at Hovedstyrets innstilling er i tråd med fylkesutvalgets vedtak av 20. 2. 1984:

«Daleelven bør tas ut av Verneplan for vassdrag III. Spørsmålet om utbygging bør vurderes ved konsesjonsbehandling, herunder må Vannbruksplanen for Lågen tillegges vekt.»

Objekt nr. II 5

DALEELVA vassdrag nr. 73

Fylker:	Vestfold, Telemark, Buskerud.
Kommuner:	Lardal, Siljan, Kongsberg.
Nedbørfelt:	87 km ² .
Skoggrense:	Hele feltet ligger under.
Middelvassføring:	1,9 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	15—651 m o. h.
Jordbruksareal:	160 da.
Dyrkjingsjord:	230 da.
Produktivt skogareal:	80 000 da.
Kraftpotensial:	33 GWh. kostn.kl. III.

Kontaktutvalgets vurdering

Utvalget viser til at vassdragets sentrale beliggenhet mellom flere større befolknings-sentra i Vestfold og Telemark tilsier at det i størst mulig grad bør holdes fri fra ytterligere tekniske inngrep, med tanke på rekreasjon og friluftsliv. Noen inngrep er allerede gjort i forbindelse med tidligere tiders tømmerfløtning, men mye av dette har nå kulturvitenskapelig verdi. Utvalget tilrår at vassdraget gis varig vern mot kraftutbygging.

Hovedstyret viser til at de ved behandlingen av Verneplan II sluttet seg til forslaget om varig vern av Daleelva. De nå fremlagte ut-

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk uttaler at vassdragene II 5, Daleelv, 83 Ynnedalsvassdraget, 93 Feigevassdraget og 116 Todalselva er lavt prioritert som verneobjekter ut fra vilt og fiskeinteressene. Flere av disse objektene har imidlertid viktige kvaliteter med hensyn på vilt og fisk, men disse ivaretas i stor grad av varig vernede vassdrag i de samme regionene som disse vassdragene ligger. Det er utover dette viktige verdier i en del av disse vassdragene som må skånes mot kraftutbygging.

Direktoratet tror imidlertid dette kan gjøres ved konsesjonsbehandling.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som viktig for friluftslivet og viser videre til at vassdraget totalt sett må sies å være verneverdig.

Statens friluftsråd tilrår derfor varig vern av objektet.

Miljøverndepartementet uttaler «at Sjøvatn-området i Telemark bør vernes varig slik Hovedstyret har gått inn for. Daleelv i Vestfold har mindre verdi sett i nasjonal sammenheng og bør vurderes nærmere innenfor rammen av Samlet plan.»

Olje- og energidepartementet tilrår at vassdraget frigis for konsesjonsbehandling.

Objekt nr. 44**SJÅVATNOMRÅDET vassdrag nr. 88 og 89**

Fylke:	Telemark.
Kommuner:	Hjartdal, Notodden, Tinn.
Areal:	240 km ² .
Skoggrense:	1 000—1 100 m o. h.
Areal under denne:	75 %.
Middelvassføring:	Kåla: (nedbørfelt 53 km ²) 1,3 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	175—1 883 m o. h.
Jordbruksareal:	1 400 da.
Dyrkingsjord:	2 400 da.
Produktivt skogareal:	38 000 da.
Kraftpotensial:	70 GWh, kostn.kl. IIA.

Kontaktutvalget viser til at de tidligere har foreslått objektet vernet. Området er siden den gang blitt grundig undersøkt for å få påvist hvilke verneverdier som gjør seg gjeldende. Utvalget mener at disse og kraftutbyggingsinteressene bør kunne ivaretas ved en konsesjonshandling.

Hovedstyret mener verneinteressene er av en slik karakter at vassdrag i Sjøvatnområdet bør gis varig vern.

Hjartdal kommune uttaler at de med bakgrunn i de utbyggingsplaner som er skissert i Samlet plan (som synes å forutsette en senkning av Sjøvatn med 16 m) vil si seg enig med *Hovedstyret*.

Telemark fylkeskommune uttaler at så vidt gjelder Sjøvatnområdet bør ikke dette området gis varig vern slik som foreslått av *Hovedstyret*, men legges frem for konsesjonsbehandling som foreslått av *Kontaktutvalget*.

Telemark bondelag viser til at en eventuell utbygging av Sjøvatn i første rekke vil få innvirkning på bygden Tuddal. Tuddal Bondelag har i sin uttalelse til Samlet plan gått sterkt i mot en utbygging av Sjøvatnområdet. Dette blir begrunnet med at en utbygging vil skape store problem for landbruket og turistnæringen i bygden. Videre vil en utbygging medføre store negative konsekvenser for allmenne friluftsinnteresser.

Tuddal som ligger i Hjartdal kommune tilhører et område som fra før har sterkt utbygde vassdrag. Det er derfor viktig å verne det som er igjen av urørt natur for kommende slekter.

Telemark bondelag støtter uttalelsen fra Tuddal bondelag om varig vern av Sjøvatnområdet.

Skiensfjordens kommunale kraftselskap (SKK) uttaler at *Hovedstyrets* innstilling i saken og de forskjellige innkomne uttalelser til *Kontaktutvalgets* vurdering bygger på en altfor sterk forenkling av problemet, idet en har tatt utgangspunkt i en meget omfattende regulering av Sjøvatn, nemlig 16 m senkning.

SKK opplyser at de har foretatt en beregning og gjennomgåelse av i alt 10 reguleringsalternativ for Sjøvatn fra 0 og opp til 16 m. Valg av 16 m senkning har sammenheng med en tidligere konsesjonssøknad for disse vassdrag ca. 1960. En 16 m regulering som utvilsomt ville bety et meget omfattende miljøinngrep, vil gi et flerårsmagasin og var ønskelig ut fra en rent teknisk økonomisk vurdering.

SKK opplyser at selv en meget vesentlig mindre grad av regulering fortsatt vil gi en relativt høy produksjon og altså et brukbart prosjekt.

En 4 m regulering tilsvarer et magasin som i de fleste år vil være fylt til normalvannstand i forbindelse med snesmeltingen. SKK mener en slik regulering vil medføre liten grad av konflikter i relasjon til de forskjellige miljøfaktorer og være av liten betydning f. eks. for turistnæringen.

SKK viser videre til at av de ulike bemerkninger til *Sperstadutvalgets* rapport fremgår at man frykter de uheldige virkninger, øket forurensning mv., ved at to av bekkene som i dag renner til Tuddal blir overført. Dette gjelder Gjuvåi fra Heddersvatn og Kyrkjeåi fra Kovstulvatn m. fl. Begge bekker har i dag avløp til Bjårvatn ved Bjår i Tuddal. SKK gjør oppmerksom på at Kyrkjeåi kommer fra et felt med meget utstrakt hyttebygging. Det er således sannsynlig at Kyrkjeåi er en forholdsvis sterkt forurenset bekk, og at en overføring av dette vann neppe vil øke forurensningsgraden i Bjårvatn.

En meget vesentlig fordel ved Sjøvatnprosjektet med overføring til Hjartdøla kraftverk er at man her vinner inn verdifull kraftproduksjon uten bygging av ytterligere kraftverk eller overføringslinjer. Produksjonen skjer ved en bedre utnyttelse av eksisterende tunnelkapasitet, maskinkapasitet mv. SKK konkluderer med at de anførte innvendinger er så avgjørende at det bør føre til en ny behandling av Sjøvatnprosjektene. Den mest hensiktsmessige måten å gjøre dette på vil utvilsomt være at prosjektene blir gjort til gjenstand for vanlig konsesjonsbehandling.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk uttaler at det i Sjøvatnområdet kun er små eller ingen verneinteresser for vilt og fiskesiden.

Statens forurensingstilsyn viser til at objektet omfatter bl. a. Sjøvatnets, Skogsåas og Kvitåas nedbørsfelter.

I Skogsåas nedbørfelt er det ca. 400 bosatte og 3,8 km² dyrket mark. Skogsåa nyttes også i vannforsyningssammenheng, til vatning og som reservevannkilde, og det er planlagt et grunnvannsanlegg for Tuddal ved Tveitås innløp til Bjårvatn. Denne grunnvannsforekomsten mates sannsynligvis fra Bjårvatn. I tillegg er turisttrafikken stor, og det er flere hoteller og campingplasser langs de øvre deler av vassdraget.

Overføring av de øvre deler av Skogsåas nedbørfelt til Hjartdøla kraftverk vil redusere vannføringen sterkt gjennom Tuddal. Restvannføringen vil bli svært liten da den spesielle avrenningen er lav i området (ca. 25 l/sek./m³) og Skogsåa vil få preg av flomelv. Vannføringsreduksjonen vil medføre at vassdraget vil bli en svært dårlig resipient. Undersøkelser av vannkvaliteten i Bjårvatn har vist at vatnet er næringsrikt og at algemengden stor. Dette skyldes næringssalttilførsler fra jordbruk og husholdninger. Dersom tilløpselvene til Bjårvatnet tas bort, slik at vanngjennomstrømmingen blir mindre, kan en forvente at vatnet vil komme inn i en eutrofiende utvikling. Utviklingen kan til en viss grad motvirkes ved tiltak på avløpssektoren, men neppe stanses. Vannføringsreduksjonen kan også virke negativt inn på det planlagte grunnvannsuttaget. Det er ingen alternativer til denne grunnvannskilden.

Den ene av elvene ut fra Sjøvatn, Kåla, er også påvirket av forurensninger fra jordbruk og husholdninger. I tillegg tjener den som reservevannkilde. Reguleringen av Sjøvatnet vil redusere vannføringen i Kåla sterkt, slik at den ikke lenger vil være tjenlig som reservevannkilde eller resipient.

Kvitåvatnet er vannkilde for to hoteller og flere hytter.

På bakgrunn av det ovennevnte mener SFT at kraftutbygging i Sjøvatnområdet vil medføre store problemer for vannforsyning og vannkvalitet, og at kraftutbygging derfor bør unngås.

Statens naturvernråd gir sin tilslutning til Hovedstyrets innstilling om varig vern.

Miljøverndepartementet har i sin uttalelse til Hovedstyrets innstilling gått inn for varig vern av Sjøvatnområdet. I senere drøftelser mellom Miljøverndepartementet og Olje- og

energidepartementet, har Miljøverndepartementet funnet å kunne godta at dette vassdraget frigis for eventuell konsesjonsbehandling.

Olje- og energidepartementet tilrår at verneinteressene i Sjøvatnområdet blir ivarettatt ved konsesjonsbehandling. Ulempene ved eventuell utbygging synes å bli betydelig mindre ved de utbyggingsplaner som nå er fremlagt av Skiensfjordens kommunale kraftselskap.

Objekt nr. 45

LIFJELLOMRÅDET vassdrag nr. 87

Fylke:	Telemark.
Kommuner:	Bø, Notodden, Seljord, Hjartdal, Sauherad.
Areal:	725 km ² .
Skoggrense:	900—1 080 m o. h.
Areal under denne:	80 %.
Middelvassføring:	Hørteelva (nedbørfelt 160 km ²) 5,1 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	16—1 415 m o. h.
Jordbruksareal:	49 000 da.
Dyrkingsjord:	14 000 da.
Produktivt skogareal:	421 000 da.
Kraftpotensial:	67 GWh, kostn.kl. III.

Kontaktutvalget uttaler at Lifjellområdet ligger vel til rette for friluftsliv og ligger gunstig til i forhold til relativt store befolkningskonsentrasjoner. Det er registrert meget store kulturvitenskapelige verneverdier i området. Også de naturvitenskapelige kvaliteter er av betydelig omfang. Kontaktutvalget anser det for viktig å beholde dette ettertraktede friluftsområdet mest mulig uberørt og tilrår derfor at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at vassdrag i Lifjellområdet bør gis varig vern.

Hjartdal kommune slutter seg til Hovedstyrets vedtak om varig vern av Lifjellområdet.

Telemark fylkeskommune uttaler at så vidt gjelder Lifjellområdet bør Grunnåi tas ut av planen for varig vern og vurderes nærmere i konsesjonsbehandling.

Verneplan III for vassdrag

Skiensfjordens kommunale kraftselskap (SKK) understreker at en overføring av Gunnåi til Sundsbarm kraftverk er en meget skånsom form for utbygging, idet man unngår enhver form for regulering av vannene på Lifjell. Det pekes på at det eneste miljøinngrep som finner sted er en delvis tørrlegging av Grunnåi på en strekning som bare delvis er tilgjengelig, idet elva for øvrig går i et nesten utilgjengelig juv. Videre pekes på at selve Grunningsdalen som blir berørt av utbyggingen ikke er et uberørt område i dag, idet Statskraftverkernes dobbelte 300 kV-linje passerer langs dalføret.

SKK finner det vanskelig å forstå at en så skånsom utbygging kan medføre miljøinngrep av betydning. Det vil bl. a. praktisk talt være umulig å registrere denne utbygging f. eks. for vinterturister. Det er spesielt vanskelig å se noen nevneverdig sammenheng mellom Gunnåi-prosjektet og mulige kulturvitenskapelige interesser i området. SKK viser til brev fra Telemark Bonde- og Småbrukarlag av 25.1. 1984 og uttaler at de ikke kan se noen sammenheng mellom dette prosjektet og jordbruksinteressene. SKK konkluderer med at Grunnåiprosjektet tas ut av objekt nr. 45 — Lifjellområdet, og at prosjektet med tiden gjøres til gjenstand for vanlig konsesjonsbehandling, slik at man på et bedre grunnlag kan fastslå miljøvirkningene ved dette spesielle prosjekt.

Departementet tilrår varig vern av vassdrag i Lifjellområdet. Området er et ettertraktet friluftsområde som det er viktig å bevare mest mulig uberørt.

Objekt nr. 46

OMRÅDET MELLOM SELJORDVATN OG FLÅVATN vassdrag nr. 86

Fylke:	Telemark.
Kommuner:	Kviteseid, Seljord, Bø, Nome.
Nedbørfelt:	425 km ² .
Skoggrense:	800—950 m o. h.
Areal under denne:	95 %.
Middelvassføring:	Kileåi (nedbørsfelt 118 km ²) 2,7 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	60—1 074 m o. h.
Kraftpotensial:	22 GWh, kostn.kl. III.

Kontaktutvalget viser til at det er dokumentert store kulturvitenskapelige interesser i området. Særlig er minnene fra nyere tid av stor kunnskap og opplevelsesmessig verdi. Også de naturvitenskapelige interesser og friluftinteressene har dokumentert verdier i området. Utvalget viser til at Telemark fra før har lite varig vernede vassdrag og tilrår objektet varig vernet.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilråding om at vassdrag i området mellom Seljordvatn og Flåvatn bør gis varig vern. Hovedstyret vil presisere at grensen for området bør følge sydbredden av Seljordvatn, dvs. Seljordvatn og Bøelva inngår ikke i objektet.

Bø kommune uttaler at Hovedstyrets tilråding har tatt hensyn til Bø kommunes ønske om at Bøelva og Seljordvatn må unntas fra Verneplan III. Verneplanen vil etter dette ikke være til hinder for videre planlegging av fellingene i Bøelva dersom den blir vedtatt i samsvar med Hovedstyrets tilråding.

Kviteseid kommune mener Hileåi fra Dalsvatn til Flåvatn bør utbygges. Dette er også vedtatt i generalplanen for Kviteseid.

Dersom Hileåi likevel blir varig vernet vil Kviteseid kommune kreve full økonomisk kompensasjon for dette. Kviteseid kommune minner om reguleringen av Vestvatna som er gjort i 1892 og som dermed fører til at kommunen ikke får noen økonomisk kompensasjon for denne reguleringen.

Aall Ulefoss uttaler at deres forslag til utnyttelse av vannkraften er basert på allerede eksisterende regulering på egen eiendom og som det ikke foreligger innvendinger mot. På denne bakgrunn anser Aall Ulefoss ingen konflikt med de verneinteresser som oppgis for området. Siden Hileåi ligger midt inne i selskapets eiendom på 130 000 da. anses dette som en fordel.

Hovedpoenget ved enhver verving, må være en klar, saklig og faktisk påviselig skade på verneverdige interesser. Det er i dette tilfelle ikke fra noe hold sannsynliggjort skade på de interesser som ønskes vernet. Med bakgrunn i ovenstående konkluderer Aall Ulefoss med at Hovedstyrets innstilling er faktisk mangelfull og at en vurdering av ovennevnte forhold ikke vil gi grunnlag for fredning.

Telemark fylkeskommune uttaler at så vidt angår området mellom Seljordvatn og Flåvatn bør ikke dette området gis varig vern, men legges frem for konsesjonsbehandling.

Verneplan III for vassdrag

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern. Departementet vil i likhet med Hovedstyret presisere at grensen for området bør følge sydbredden av Seljordvatnet, dvs. Seljordvatn og Bøelva inngår ikke i objektet.

OBJEKT NR. 51

OMRÅDET VEST FOR FYRESVATN
vassdrag nr. 105

Fylke:	Telemark.
Kommune:	Fyresdal.
Nedbørfelt:	248 m ² .
Skoggrense:	750—850 m o.h.
Areal under denne:	60 %.
Middelvassføring:	Fardøla (nedbørfelt 62 km ²) 1,9 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	279—1 023 m o.h.
Kraftpotensial:	—

Kontaktutvalget viser til de vesentlige fornminneinteresser som knytter seg til dette området. Det er også av stor betydning for friluftslivet lokalt og for folk i Arendalsområdet. Utvalget tilrår at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilrådning om at vassdrag i området vest for Fyresvatn bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av området vest for Fyresvatn.

VEGÅRSVASSDRAGET vassdrag nr. 101, 102.

Fylker:	Aust-Agder, Telemark.
Kommuner:	Vegårshei, Tvedestrand, Gjerstad, Risør, Åmli, Moland, Nissedal, Froland.
Nedbørfelt:	495 km ² .
Skoggrense:	Hele feltet ligger under.
Middelvassføring:	15 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—491 m o.h.
Jordbruksareal:	13 000 da.
Dyrkningsareal:	3 200 da.
Produktivt skogareal:	336 000 da.
Kraftpotensial:	88 GWh, kostnads- klasse III.

Kontaktutvalget viser til at kulturvitenskapelige verdier i området er særdeles store, både fra forhistorisk og nyere tid. Kulturminnene er i meget stor grad tilknyttet vannsystemet. I vilt- og fiskesammenheng og friluftssammenheng er objektet også av stor verdi. Det brukes som friluftsområde av folk fra kystkommunene fra Kragerø til Arendal. Utvalget tilrår varig vern av Vegårsheivassdraget.

Hovedstyret mener de mange brukerinteresser knyttet til vassdraget bør avklares ved en konsesjonsbehandling. Ved en eventuell kraftutbygging vil Hovedstyret frarå overføring av deler av vassdraget til Arendalsvassdraget og eventuelle reguleringer anbefales holdt innenfor nåværende reguleringsgrenser.

Vegårshei kommune understreker vassdragets betydning som rekreasjonsområde, videre vassdragets avgjørende innvirkning på bosetting, utbygging, daglig liv mv. i bygdesamfunnet Vegårshei. Kommunen kan ikke godta annet enn varig vern av Vegårsvassdraget.

Tvedestrand kommune uttaler at Hovedstyrets innstilling synes å ha tatt hensyn til kommunestyrets vedtak og kan derfor slutte seg til denne. Kommunen anser Nærestadvassdraget som også renner ut i Songevann som et eget vassdrag.

Vegår grunneierlag går imot at Vegårsvassdraget blir konsesjonsbehandlet. Grunneierlaget uttaler at de ikke kan godta annet enn varig vern av vassdraget.

Grunneierforeningens standpunkt begrunnes med at Vegårshei Fellesfløtningsregulering av 1904 medførte store skader ved at området ble neddemmet i kortere og lengre perioder, samt store ulemper med neddemte veier. Videre vises til at variasjoner i vannhøyden vil føre til store ulemper for eksisterende sagbruk i Vegår, at Vegår fungerer som friluftsområde for store deler av fylkets befolkning og at det i Vegårsområdet er ca. 100 boplasser fra eldre og yngre steinalder som er blant de eneste i det såkalte skogbeltet.

A/S Songe Træsliperi uttaler at de gir sin tilslutning til Hovedstyrets innstilling om verneplan for vassdrag.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk viser til at nedbørsfeltet er viktig produksjonsområde for jaktbart vilt og der igjennom også et viktig jaktområde. Området har også stor referanseverdi i forbindelse med mangeårige

Verneplan III for vassdrag

skogsfuglstudier. Denne referanseverdien er imidlertid neppe særlig truet av en eventuell vassdragsutbygging. Vassdraget er av mindre interesse som produksjonsområde for fisk, da vassdraget er påvirket av sur nedbør. Vassdraget er et godt typeområde for vilt og fisk, men en god del av dette kan ivaretas av allerede vernede vassdrag. Dersom dette vassdraget ikke går til varig vern anser Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk det for meget viktig å passe på at konsesjonsbehandlingen kan ivareta verneinteressene på en skikkelig måte.

Statens forurensningstilsyn (SFT) viser til at det i Vegårsvassdragets nedbørfelt er ca. 3 500 bosatte og ca. 3,2 km² dyrket mark. Det er bygget renseanlegg for tettstedene Myra (600 personer) og Fiane (600 personer). Renseanlegget ved Myra skal bygges om og kapasiteten i hovedvassdraget er lite preget av forurensningstilførsler, men er påvirket av sur nedbør. Forholdene i Songevassdraget (nederst i vassdraget) er imidlertid dårlige. Dette skyldes dels naturlige forhold (sjøvannspåvirkning) og tidligere utslipp fra tresliperier. Forsuringen forsøkes motvirket ved kalking. Kalkingstiltakene vil bedre forholdene for fisk som laks, ørret og ål.

Vassdraget nyttes en del som vannkilde til jordbruksvatning og drikkevann. Drikkevannsforsyningen er planlagt endret, men det er ikke endelig avklart om hvilke alternative kilder som kan tas i bruk.

Overføring av Vegår til Nelaug vil redusere vassdragets nedbørfelt med over en tredjedel. Vegår er den største innsjøen i Vegårsvassdraget og har stor utjevnende effekt på vannføringen i hovedvassdraget. Etter overføring vil vassdraget få mer preg av flomelv, lavvannføringsperiodene vil bli langt hyppigere og av lengre varighet enn før overføring. Dette vil sannsynligvis resultere i en sterk reduksjon av resipientkapasiteten, og vannkvaliteten vil bli langt dårligere enn nå, til tross for de forurensningsbegrensende tiltakene. Vassdraget vil neppe egne seg som drikkevannskilde etter overføring.

På bakgrunn av det ovennevnte frarår SFT at Vegår overføres til Nelaug i Arendalsvassdraget. Ved eventuell utbygging i eget løp bør eventuell regulering av innsjøer holdes innenfor nåværende reguleringsgrenser.

Miljøverndepartementet mener verneinteressene i vassdraget totalt sett må sies å være store. Departementet har merket seg at fylkesmannen i Aust-Agder har gått inn for å oppvurdere verneinteressene av hensyn til det potensiale vassdraget synes å ha for naturvitenskap vilt og fiske.

Departementet har lagt avgjørende vekt på områdets verdi i friluftssammenheng så vel lokalt som i regional målestokk. Brukerinteressene knyttet til jakt og fiske er store, og mangfoldet av godt bevarte og synlige kulturminner i nedbørfeltet er med på å øke opplevels- og kunnskapsverdien for friluftslivsinteressene.

Med bakgrunn i ovenstående finner Miljøverndepartementet å måtte frarå konsesjonsbehandling av Vegårsvassdraget.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Vegårsvassdraget. Det er viktige verneinteresser i vassdraget og den lokale motstand mot en eventuell utbygging synes å være stor. Det presiseres at også Nærestadvassdraget omfattes av vernevedtaket.

OBJEKT NR. 60

LYNGDALSVASSDRAGET vassdrag nr. 123, 124, 126.

Fylke:	Vest-Agder.
Kommuner:	Hægebostad, Lyngdal, Kvinesdal, Åseral, Audnedal.
Nedbørfelt:	683 km ² , Skurvåas felt på 28 km ² kommer i tillegg.
Skoggrense:	700 m o.h.
Areal under denne:	90 %.
Middelvassføring:	36 m ³ /s.
Jordbruksareal:	26 000 da.
Dyrkningsjord:	9 900 da.
Produktivt skogareal:	312 000 da.
Kraftpotensial:	481 GWh, kostnadskl. IIA/IIB/III.

Kontaktutvalget viser til at dette objektet representerer særdeles store verneverdier både for vilt og fisk, friluftsliv, naturvitenskap og kulturvitenskap. På grunn av sin uberørtet inneholder objektet kvaliteter som gjør det særlig godt egnet som referanseobjekt både i naturvitenskapelig og viltbiologisk sammenheng. Det faktum at vassdraget er nesten uten tekniske inngrep, bidrar også til en stor friluftsmessig verdi. Utvalget legger stor vekt på Lyngnas betydning som typevassdrag for landsdelen og tilrår derfor at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Lyngdalsvassdraget bør gis varig vern.

Verneplan III for vassdrag

Statens forurensingstilsyn sier seg enig i forslaget om varig vern av Lyngdalsvassdraget da dette vassdraget er med i overvåkingsprogrammet for langtransporterte forurensinger (sur nedbør), og det er vannkvaliteten som følges.

Departementet tilrår varig vern av Lyngdalsvassdraget.

OBJEKT NR. 61

BJERKREIMVASSDRAGET vassdrag nr. 137.

Fylker:	Rogaland, Vest-Agder
Kommuner:	Bjerkreim, Gjesdal, Sirdal, Egersund, Time.
Nedbørfelt:	708 km ² .
Skoggrense:	500—600 m o.h.
Areal under denne:	15 %.
Middelvassføring:	58 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 018 m o.h.
Jordbruksareal:	52 000 da.
Dyrkningsjord:	7 600 da.
Produktivt skogareal:	93 000 da.
Kraftpotensial:	892/718 GWh, kost- nadsklasse IIA.

Kontaktutvalget viser til at verneverdiene i området er gjennomgående svært store. De naturvitenskapelige og kulturvitenskapelige interesser i vassdraget er meget betydelige. Det samme gjelder friluftsinnteressene, da området er av vesentlig betydning for vinterutfart for en hel region. Vilt- og fiskeinteressene er også store blant annet på grunn av et stort produksjonspotensial av laks.

Bjerkreimvassdraget representerer et betydelig kraftpotensial og er meget høyt prioritert fra kraftutbyggingsinteressene i regionen. Utvalget er kjent med planene om å benytte Austrumdalsvatn som drikkevannsmagasin for Jærenregionen.

Utvalget har vurdert det nærliggende Frafjordvassdraget i relasjon til Bjerkreimvassdraget. Til tross for de betydelige verneverdier, særlig på friluftssiden, som finnes i Frafjord kan vassdraget samlet ikke erstatte det langt mer varierte og innholdsrike Bjerkreimvassdraget. Kraftutbyggingsplanene omfatter reguleringsmagasiner og overføring av vann via et takrenneprosjekt, som vil gi mellom ca. 250 og 500 GWh avhengig av utbyggingsalternativ.

Medlemmene Gjessing, Gjærevoll, Hauge og Wikholm mener at Sørvestlandet har kommet

dårlig ut i verneplansammenheng. De vassdrag som allerede er vernet er gjennomgående små, forurenset og er lite egnet som typevassdrag for regionen. Disse medlemmene har ikke kunnet gå inn for en løsning som omfatter varig vern av Frafjordvassdraget og konsesjonsbehandling av Bjerkreimvassdraget. Bjerkreimvassdraget er godt egnet som typevassdrag, både fra en naturvitenskapelig og kulturfaglig synsvinkel. Vassdraget gjenspeiler det spekter av vassdragsnatur denne regionen har. De foretatte tekniske inngrep som her finnes, diskvalifiserer ikke for bruk av vassdraget som referanseobjekt. Videre er jakt-, fiske- og friluftsinnteressene i området meget sterke, og vassdraget er i kraft av sin størrelse og nærhet til store befolkningskonsentrasjoner, et godt bidrag til oppfylling av verneplanens målsetting. Disse medlemmene tilrår varig vern av Bjerkreimvassdraget.

Medlemmene Fjærvoll, Hillestad, Sperstad og Wingård er oppmerksomme på de store verneverdiene i Bjerkreimvassdraget, men legger også betydelig vekt på de omfattende brukerinteressene, særlig innenfor vasskraftutbygging og vannforsyning. Disse medlemmene mener at det i dette tilfelle er behov for ytterligere opplysninger om de motstridende interessene som vil komme fram under en konsesjonsbehandling, og vil anbefale at Bjerkreimvassdraget frigis for slik behandling. I denne forbindelse skal også nevnes den betydning det har for alle interessene i vassdragsutbygging og vern at flere vassdrag behandles samtidig for å få den mest optimale utnyttelse av vannressursene.

Hovedstyret mener de mange bruksinteresser i Bjerkreimvassdraget best kan avklares ved en konsesjonsbehandling.

Bjerkreim kommune går inn for at Bjerkreimvassdraget ikke blir tatt med i Verneplan III. Kommunen er av den mening at de ulike brukerinteresser best vil kunne avklares ved en konsesjonsbehandling, og ber om at vassdraget blir tatt med i Samlet plan.

Eigersund kommune går inn for varig vern av Bjerkreimvassdraget og viser til kommunestyrevedtak 14.4.1980. Vedtaket ble fattet med 24 stemmer. De øvrige 21 stemmer går inn for at Bjerkreimvassdraget blir tatt med i Samlet plan og tilrår at vassdraget blir vurdert med sikte på en skånsom utbygging.

Gjesdal kommune anser det som ønskelig at den delen av Bjerkreimvassdraget som lig-

Verneplan III for vassdrag

ger i eller kan dreneres til Gjesdal (Maudal) blir undergitt konsesjonsbehandling for å få klarlagt omfanget av kraftressursene og hvilke konsekvenser en eventuell utnytting av disse vil innebære.

Rogaland Bondelag viser til uttalelser fra bondelagene i Gjesdal og Bjerkreim. På denne bakgrunn uttaler Rogaland Bondelag at dersom det blir aktuelt med konsesjonsbehandling av vassdraget, går en ut fra at såvel grunneiere som lokale bondelag og fylkesbondelag vil få anledning til å uttale seg til alle sidene ved et inngrep av denne art. I dette legger bondelaget også at en må få rikelig tid til å arbeide med saken.

Rogaland fylkeskommune v/Energiutvalget gikk i sin uttalelse til Sperstadutvalget inn for konsesjonsbehandling av sidevassdragene i Bjerkreimvassdraget.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) som er et uformelt samarbeidsorgan mellom Norske Turistforeningers Forbund, Norges Jeger- og Fiskeforbund og Norges Naturvernforbund, uttaler at Rogaland hittil er kommet dårlig ut i verneplanarbeidet. Det er derfor behov for å supplere planen med minst ett større vassdrag.

Det er dokumentert store verneinteresser i Bjerkreimvassdraget, og det er godt egnet både som type- og referansevassdrag. Naturmessig er vassdraget et typisk Rogalandsvassdrag. Dette gjenspeiles også i viltforholdene. Nedbørfeltet har meget stor verdi til jakt.

Vassdraget har stor variasjonsbredde fra sure, fisketomme vann i øst og vest, til fiskerike vann med gunstig pH i vest. Vassdraget har en lang lakseførende strekning med et stort produksjonspotensial.

Bjerkreim er også et svært viktig friluftsområde. Det er særlig viktig som helgeutfartsområde for Jær-regionen (250 000 mennesker).

SRN-organisasjonene peker på at det er dokumentert så store verneverdier at vassdraget må vernes. Koblingen med Frafjordsvassdraget må vi ta avstand fra. Disse vassdragene representerer helt forskjellige naturtyper og kan ikke erstatte hverandre. På bakgrunn av at Rogaland har kommet så dårlig ut i verneplanen, må begge disse vassdragene få varig vern.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk viser til at Bjerkreimvassdraget er høyt prioritert som verneobjekt for vilt og fisk.

Statens forurensingstilsyn viser til at Bjerkreimvassdraget er med i overvåkingsprogrammet for langtransporterte forurensinger (sur nedbør), og det er vannkvaliteten som følges. Vassdraget ligger i den delen av landet som mottar de største mengdene sur nedbør. Statens forurensingstilsyn finner på denne bakgrunn at reguleringsinngrep i Bjerkreimvassdraget bør unngås i størst mulig grad.

Statens Naturvernråd mener Bjerkreimvassdraget bør bli varig vernet.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som «særdeles viktig for friluftslivet» og viser videre til at verneinteressene her er sammenfallende og totalt sett meget store. Rådet tilrår derfor varig vern av hele objektet. Dersom Bjerkreim vedtas konsesjonsbehandling går Statens friluftsråd subsidiært inn for varig vern av Frafjordvassdraget—Espedalselv—Degervasså, slik både fylkesfriluftsnemnda og fylkestinget tidligere har fremmet forslag om.

Miljøverndepartementet viser til at verneinteressene her er sammenfallende og totalt sett meget store. Miljøverndepartementet tilrår varig vern. Departementet viser til at dersom en skulle legge Hovedstyrets innstilling til grunn, ville en i Rogaland hvor oppimot 80 % av kraftpotensialet allerede er tatt i bruk for kraftformål, kunne stå til rest med 2 % av potensialet på varig vern. De varig vernede vassdragene utgjør i dag i underkant av 1 % av fylkets potensial, de er små, uten reelle utbyggingsinteresser og lite egnet til å oppfylle målsettingen med en verneplan for denne regionen. I en nasjonal sammenheng ligger dette fylket langt under gjennomsnittstallene for vassdragsvern. Så vel fylkestinget som fylkesfriluftsnemnda har hver for seg lagt fram forslag om vern som langt overstiger Hovedstyrets anbefaling. Henholdsvis på om lag 10 og 16 % av totalpotensialet.

Rogalandsheiene må sies å være det viktigste friluftsområdet for Jær-regionen. Blant de vernede vassdrag er det bare Vormo som kan sies å være et fjellvassdrag, og det er til gjengjeld svært lite i utstrekning — om lag 1/5 av arealet av Bjerkreim.

Bjerkreimvassdraget er Rogalands nest største vassdrag, og det eneste gjenværende av virkelig størrelse som kan vernes. Når en ser bort fra Bjerkreimvassdraget er de store vassdrag i fylket (Suldalslågen, Saudavassdraget, Ulla, Førre, Lyseelv, Flørilvassdraget,

Verneplan III for vassdrag

Oltedalselv, Hellelandselv, Grødemelv og Sira) forlenget kraftig regulert.

Fra nord til sør i fylket har en rekke utbygginger medført omfattende eksploateringer av naturområdene. Mest omfattende er Saudafaldene, Røldal-Suldal, Ulla-Førre, Lyse, Maudal, Dalane og Sira-Kvina. De fleste anleggene er store også i landsmålestokk. Gigantprosjektene Ulla-Førre og Sira-Kvina skiller seg ut som de to største i landet.

Ikke noe fjellområde i landet er så sterkt belastet med magasiner som Rogalandsfjellene. Svartevann og Blåsjø er blant landets største. Milevis av anleggsveier og kraftlinjer skjærer gjennom heiene. Rogalandsnaturen skulle følgelig ha bidratt mer enn tilstrekkelig til landets energiforsyning. Til nå er altså bare en meget liten del av Rogalandsheiene sikret mot nye inngrep.

Skal verneplanens målsetting om «variert tilbud av verneinteresser og typer av vassdragsområder», «noen av betydelig størrelse» og «sentral beliggenhet og som betyr mye for mange mennesker» ha noen autoritet, må Bjerkreimvassdraget vernes varig mot kraftutbygging.

En finner videre grunn til å minne om at vassdraget er med i overvåkingsprogrammet for langtransporterte forurensinger (sur nedbør). Utviklingstendensene i vannkvaliteten er avhengig av stabile hydrologiske forhold. Reguleringsinngrep i vassdraget bør av den grunn unngås.

En gjør oppmerksom på at Bjerkreimplanene i utkastet til Samlet plan er foreslått plassert i kategori III.

Olje- og energidepartementet tilrår at verneinteressene i Bjerkreim ivaretas gjennom eventuell konsesjonsbehandling. De største konfliktene synes å knytte seg til hovedvassdraget. Deler av vassdraget er allerede berørt av reguleringsinngrep. Store Myravatn som i dag er reguleringsmagasin for Maudal kraftverk har en reguleringshøyde på 22 m. Et nedbørfelt på 20,6 km² ovenfor Stølsvatn er overført til Figgjovassdraget til vannforsyningsformål. Det er også planlagt ytterligere reguleringer i vassdraget til vannforsyningsformål (Austrumdalsvatn). Deler av vassdraget renner også gjennom kulturlandskap der det blir berørt av menneskelige inngrep (utslipp fra gardsbruk, kloakkutslipp). De påviste verneinteresser synes derfor ikke å knytte seg like sterkt til alle deler av vassdraget.

Frafjordvassdraget som er et nærliggende vassdrag til Bjerkreimvassdraget synes til en viss grad å kunne erstatte Bjerkreimvassdraget i vernesammenheng.

OBJEKT NR. 70

VIKEDALSELVA vassdrag nr. 175

Fylker:	Rogaland, Hordaland.
Kommuner:	Vindafjord, Etne, Suldal, Sauda.
Nedbørfelt:	118 km ² .
Skoggrense:	500 m o.h.
Areal under denne:	ca. 60 %
Middelvassføring:	9 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 188 m o.h.
Jordbruksareal:	7 800 da.
Dyrkingsjord:	1 000 da.
Produktivt skogareal:	25 000 da.
Kraftpotensial:	264 GWh, kostnads-klasse IIB/III.

Kontaktutvalget viser til at Vikedalselva i dag er den viktigste lakse- og sjøaureelva i Ryfylke og tiltrekker fritidsfiskere fra hele sørvestlandet. Dessuten er det et viktig friluftsområde om vinteren på grunn av de stabile snøforholdene. Natur- og kulturverninteressene er også betydelige i området. Flere av de nærliggende vassdragene er preget av tildels store kraftutbygginger. Utvalget tilrår derfor at Vikedalselva blir varig vernet.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Vikedalselva bør gis varig vern.

Statens forurensingstilsyn uttaler at Vikedalsvassdraget er med i overvåkingsprogrammet for langtransporterte forurensinger (sur nedbør), og det er vannkvaliteten som følges. Vassdraget ligger i den delen av landet som mottar de største mengdene sur nedbør. Statens forurensingstilsyn er derfor enig i forslaget om varig vern av Vikedalsvassdraget.

Departementet tilrår at Vikedalselva gis varig vern.

OBJEKT NR. 76

GRANVINELVI vassdrag nr. 228

Fylke:	Hordaland.
Kommuner:	Granvin, Voss, Ulvik.
Nedbørfelt:	177 km ² .
Skoggrense:	700—800 m o.h.
Areal under denne:	50 %.
Middelvassføring:	9 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 570 m o.h.
Kraftpotensial:	16 GWh, kostnads-klasse III.

Verneplan III for vassdrag

Kontaktutvalget viser til at objektet inneholder viktige kvaliteter både av naturvitenskapelig art, og for vilt- og fiskeinteressene. Deler av Granvinelvas nedbørfelt er fra før holdt utenfor verneplanen. Den resterende del er sterkt påvirket av ulike inngrep og har derfor forholdsvis liten referanseverdi. En utnyttelse av vassdraget til kraftproduksjon forutsetter utbygging av fallet i Skjervefossen. Denne fossen har en meget stor landskapsestetisk verdi bl.a. på grunn av sin beliggenhet ved en hovedtrafikkåre på Vestlandet, og den er av stor betydning for bevaring av et helhetlig landskapsbilde. Særlig av hensyn til fossens spesielle verdi tilrår utvalget at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Granvinelvi bør gis varig vern.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 77*FOSSELV vassdrag nr. 236*

Fylke:	Hordaland
Kommune:	Kvam.
Nedbørfelt:	18 km ² .
Skoggrense:	ca. 650 m o.h.
Areal under denne:	20 ‰.
Middelvassføring:	2,0 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	12—1 269 m o.h.
Jordbruksareal:	74 da.
Dyrkingsjord:	0
Produktivt skogareal:	3 100 da.
Kraftpotensial:	130 GWh, kostnads- klasse IIB.

Kontaktutvalget viser til at Steindalsfossen er av stor verdi for turisttrafikken. Utvalget tilrår at vassdraget kan konsesjonsbehandles, men forutsetter at det ved en eventuell utbygging sikres en viss sommervassføring i Steindalsfossen.

Hovedstyret mener hensynet til turist- og friluftinteressene er av en slik art at Fosselv bør gis varig vern.

Kvam kommune sier seg enig med Hovedstyret og ber om at vassdraget får varig vern.

Arbeidsgruppa for vern av Myklavassdraget går inn for varig vern av Fosselv (Myklavassdraget). Arbeidsgruppen viser til at en even-

tuell utbygging vil ødelegge Steindalsfossen som turistmål og at friluftslivet lokalt og regionalt blir sterkt skadelidende. Videre vises til at en regulering av objekt 77 vil føre til konsekvenser for lakseoppgang i Steindalselva og for jakt og fiske i Myklavassdraget samt at forurensingssituasjonen vil bli katastrofalt forverret både i elva, Movatn og havnebassenget i Norheimsund.

Hordaland fylkeskommune tilrår at Fosselv objekt nr. 77 blir varig vernet. Det vises til at Steindalsfossen er et naturinnslag som har mye å si både for lokalmiljøet og for turistvirksomheten på Vestlandet. Det vil også være til stor skade for friluftinteressene som er knyttet til Kvamskogen dersom Myklavatn skulle bli regulert.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk viser til at det i Fosselv er kun små eller ingen verneinteresser for vilt og fiskesiden.

Statens naturvernråd gir sin tilslutning til Hovedstyrets forslag om varig vern av Fosselv.

Miljøverndepartementet mener Fosselv i Hordaland bør vernes varig slik Hovedstyret har gått inn for.

Olje- og energidepartementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 78*EIKJEDALSELV vassdrag nr. 247*

Fylke:	Hordaland.
Kommuner:	Samnanger, Kvam, Fusa.
Nedbørfelt:	94 km ² .
Skoggrense:	ca. 650 m o.h.
Areal under denne:	ca. 40 ‰.
Middelvassføring:	9,0 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	27—1 299 m o.h.
Jordbruksareal:	1 500 da.
Dyrkingsjord:	300 da.
Produktivt skogareal:	15 000 da.
Kraftpotensial:	48 GWh, kostnads- klasse IIB.

Kontaktutvalget viser til at Kvamskogen står helt sentralt som friluftsområde for Bergenregionen. Nedbørfeltet er en del av dette området. Fossen Bratte er i den forbindelse en spesiell attraksjon. Utvalget tilrår at Eikjedalselv med fossen Bratte gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Eikjedalselv bør gis varig vern.

Kvam kommune sier seg enig med *Hovedstyret* og ber om at vassdraget får varig vern.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR 80

VOSSOVASSDRAGET vassdrag nr. 254

Fylker:	Hordaland, Sogn og Fjordane.
Kommuner:	Voss, Aurland, Ulvik, Vik. Kvam, Vaksdal.
Nedbørfelt:	1 483 km ² .
Skoggrense:	850—950 m o.h.
Areal under denne:	40 %.
Middelvassføring:	83 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 604 m o.h.
Jordbruksareal:	37 500 da.
Dyrkingsjord:	13 800 da.
Produktivt skogareal:	198 000 da.
Kraftpotensial:	1 530 GWh, kostnadsklasse I/IIB.

Kontaktutvalget uttaler at Vossavassdraget viser stor variasjon i naturtyper fra høyfjell til lavland og inneholder meget store verneverdier både for vilt- og fiskeinteressene, friluftsliv, kulturvitenskap og naturvitenskap. Særlig store naturfaglige interesser er knyttet til delta- og våtmarksområdene i Strondavassdraget. I tillegg til at vassdraget inneholder et meget stort antall kulturminner, kan det sies at kulturminnesammensetningen er særegen. Området rommer en artsrik fauna med et stort produksjonspotensial for vilt. Nedbørfeltet er dessuten del av et stort og sammenhengende friluftsområde. Det er påvist store naturfaglige verdier innenfor alle de naturvitenskapelige fagområder.

Medlemmene Gjessing, Gjærevoll, Hauge og Wikholm mener at verneverdiene uten unntak er meget store, og objektet er ett av de viktigste en har på midlertidig vern. Det er godt egnet som typevassdrag for området mellom Sognefjorden og Hardangerfjorden, et område som idag ikke er representert på verneplanen. Vossavassdraget er videre i kraft av sin størrelse og nærhet til store befolkningsskonstrasjoner et godt bidrag til oppfylling av verneplanens målsetting. En viser her til at det er foretatt en rekke kraftutbygginger i området mellom Sognefjorden og Hardangerfjor-

den fra før (Aurlandsutbyggingen, Stølsheimutbyggingen, Matreutbyggingen, utbyggingene omkring Dale m. fl.). Hardangervidda med Kinso, Opo, Veig og Dagali erstatter ikke Vossavassdraget som verneobjekt.

De vurderinger som er gjort av verneinteressene i Vosso knytter seg til objektet som helhet. De tre grenene av vassdraget representerer et samspill av kvaliteter og kan ikke erstatte hverandre. En eventuell deling vil således redusere hensikten med et vern betraktelig. Disse medlemmene går inn for varig vern av Vosso, og ved en avveining mellom Vosso og Flåm, vil Vosso prioriteres foran.

Medlemmene Fjærvoll, Hillestad, Sperstad og Wingård er oppmerksomme på de store verneverdiene i Vossavassdraget, og vil gå inn for at to av de tre grenene ovenfor Vangsvatnet, nemlig Strondavassdraget og Bordalselv, gis varig vern. Når det gjelder Raundalsvassdraget representerer det store økonomiske verdier både for distriktet og for landet som helhet gjennom mulighetene for kraftutbygging. Etter disse medlemmers syn vil man, selv om man tillater en viss utnyttelse, kunne ha så mye av verneinteressene i behold at det i tilstrekkelig grad supplerer de vernede vassdragene man har i området fra før (Hardangervidda med Opo, Kinso, Veig og Dagali). En konsesjonsbehandling av Raundalsvassdraget vil derfor gi den beste avveining av alle verne- og brukerinteressene i dette delvassdraget.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om varig vern av Strondaelv og Bordalselv, men mener de ulike interesser knyttet til Raundalselv best kan avklares ved konsesjonsbehandling.

Voss kommune ved et flertall på 34 representanter i kommunestyret uttaler at de ikke har noe å merke til NVE's tilråding vedrørende Vossavassdraget, under den klare forutsetning at eventuell utbygging skal skje i eget løp.

Et mindretall på 9 representanter var uenig med NVE's tilråding vedrørende Vossavassdraget. Mindretallet peker på at dette vassdraget som har oppnådd høyeste verneklasse på alle fagområder er vurdert som en helhet og en kan derfor ikke vurdere elvene hver for seg. Det pekes videre på at ved å gi Vossavassdraget og Flåmsvassdraget varig vern har en sjansen til å bevare et stort og sammenhengende stykke urørt vestlandsnatur fra fjell til fjord.

Vaksdal kommune uttaler at en alt i alt ikke tror en eventuell utbygging vil ført til skadevirkninger som kan måles som økono-

Verneplan III for vassdrag

misk tap. Dersom utbyggingsplanene i fremtiden skulle føre til øket vassføring i Bolstadfjorden vil dette sett fra kommunens side være positivt for utskiftingen i bassenget. Kommunen gjør likevel oppmerksom på at morenemassene som er lagt opp ved Dæmring sikkert kan påvirkes dersom det kommer vesentlig mer strøm ved terskelen der.

Ulvik kommune ved et flertall på 11 representanter mener innstillingen fra Hovedstyret synes å ta rimelig hensyn til både verneinteressene og utbyggingsinteresser. Videre tilrår flertallet i samsvar med H-sak 145/84 at Raundalsvassdraget gis varig vern. Dersom Raundalsvassdraget gis varig vern peker Ulvik kommune på alternativ utarbeidet av BKK som kan gi en avgrenset utbygging.

Et mindretall på 6 representanter viser til at det er store ulikheter i samlet kraftpotensial mellom de vassdrag som tilrås konsesjonsbehandlet av Sperstadutvalget og av Hovedstyret i NVE. Ut fra en total energiøkonomisk vurdering mener mindretallet det er forsvarlig å skjære noe ned på det samlede kraftpotensial som kan konsesjonsbehandles. Mindretallet foreslår derfor at Raundalsvassdraget og Gaula må gis varig vern.

Kvam kommune ber om at Bordalselva får varig vern i samsvar med Hovedstyrets innstilling.

Hordaland fylkeskommune sier seg enig med Sperstadutvalgets tilråding om varig vern av Strondavassdraget og Bordalselv. Kommunen tilrår konsesjonsbehandling av Raundalsvassdraget i samsvar med tilråding fra medlemmene Fjærevoll, Hillestad, Sperstad og Wingård.

Fylkesmannen i Hordaland viser til at Raundalsvassdraget ved en eventuell utbygging representerer store økonomiske verdier for landet, men der er også store verneinteresser. En avveining av de ulike verne- og brukerinteressene vil best finne sted gjennom konsesjonsbehandling av denne delen av Vossavassdraget.

Fylkesmannens Miljøvernavdeling viser til at den plassering Raundalselva har fått i Samlet plan skulle tilsi at vassdraget nå bør behandles sammen med resten av Vossavassdraget, i Verneplan III med sikte på varig vern.

Voss bondelag uttaler at Sperstadutvalget har gjort et godt arbeid og at de konklusjoner som er trukket stemmer bra med de faktiske lokale forhold. Voss bondelag understre-

ker viktigheten av at det blir utført beite-registreringer i området. Dette er ikke gjort i dag. Voss bondelag peker på at vassdraget har stor betydning for selvreinsing av avfallsprodukter og annet som blir sluppet ut i vassdraget. Voss bondelag stiller spørsmål ved om vassdragets evne til selvreinsing og om dette i så fall vil føre til at regelverket om forurensingen skapt av jordbruket blir skjerpet. Det vises i denne forbindelse til lov om utslipp av pressaft og lov om spredning av husdyrgjødsel. Voss bondelag understreker at en skjerpelse av regelverket på dette punkt vil gå ut over alle bruk i området, kanskje spesielt mindre og ressursvake bruk.

Sogn og Fjordane fylkeskommune peker på at eventuell fremtidig utbygging av Raundalsfeltet vil få virkning for Sogn og Fjordane. Fylkeskommunen vil derfor måtte komme tilbake til dette når eventuelle utbyggingsplaner blir mer konkrete.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) uttaler at Vossavassdraget viser stor variasjon i naturtyper fra høyfjell til lavland og inneholder svært store verneverdier både for vilt- og fiskeinteresser, friluftsliv, kulturminner og naturvitenskap. Vassdraget er et av de få større tilnærmet uregulerte vestlandsvassdrag. Det omfatter flere ulike naturgeografiske regioner, vegetasjonssoner og fiskebiotoper. Vosso er meget godt egnet som typevassdrag for Hordalands fjordstrøk. De øvre deler av vassdraget er svært lite påvirket og har stor referanseverdi. Det er grunn til å nevne at et utvalg nedsatt av Norges Naturvitenskapelige Forskningsråd (NTNF) har foreslått Vossavassdraget som ett av fem referansevassdrag for Norge. Utvalgets formann var fagsjef Bo Wingård fra NVE.

Naturfaglig er det knyttet store verdier til vassdraget. Delta- og våtmarksområdene i Strondavassdraget er av stor ornitologisk verdi. Vassdraget er verdifullt i geofaglig sammenheng på grunn av at det er variert og dokumenterer kvartærtidens forløp på Vestlandet. Vosso er også særlig verdifullt fordi den danner en kontinuerlig forbindelse mellom de oseanisk påvirkete vestlige deler og det kontinentalt påvirkete Flåmsvassdraget. Sett i sammenheng øker dette den faglige verdi av både Vossavassdraget og Flåmsvassdraget.

Nedbørfeltet til Vosso er av stor viktighet som produksjonsområde for en rekke viltarter. Voss er den kommune på Vestlandet med flest felte hjort, og nedbørfeltet berører tre villreinområder.

Vassdraget omfatter en rekke forskjellige innsjøtyper med varierende fiskebestand.

Vassdraget er egnet som referansevassdrag for fisk. Vosso har en lang lakseførende strekning og en meget god produksjon av laks. Vassdraget har også en høy produksjon av innlandsfisk av god kvalitet.

Det er knyttet svært store friluftsinnteresser til vassdragsområdet. Sammen med nedbørfeltet til Flåmsvassdraget og Undredalsvassdraget danner det et større sammenhengende natur- og friluftsområde, vest for Hardangervidda. Turistforeningene har et godt utbygd hytte- og rutenett i området, og dette brukes mye særlig av folk fra Bergens regionen. Mjølfjellområdet har en rekke hytter og er også et svært viktig dags- og helgeutfartsområde. Vassdraget er også viktig for turisme og reiseliv med sin beliggenhet ved Bergensbanen.

De samarbeidende organisasjoner i SRN peker på at vassdraget har kommet i høyeste verneklasse for alle fagområder. Videre understrekes at disse vurderingene er basert på en *helthetsvurdering* av vassdraget.

SRN organisasjonene finner det derfor ikke faglig forsvarlig med en oppsplitting slik hovedstyret og fire av medlemmene av Sperstadutvalget har gått inn for. SRN vil således gå inn for at hele vassdraget får varig vern.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk uttaler at vassdraget som helhet er et meget viktig verneobjekt for vilt og fisk og finner ut fra vernekvalitetene at det ikke er forsvarlig å ta ut noen av delvassdragene til konsesjonsbehandling.

Kontaktutvalget for vassdragssaker ved Universitetet i Bergen beklager at Hovedstyret tilrår konsesjonsbehandling av Raundalsvassdraget, som er en viktig del av Vossavassdraget. Kontaktutvalget viser til at Stronda- og Raundalsvassdraget utfyller hverandre, naturfaglig sett. Verneinteressene i dette vassdraget er derfor særlig knyttet til helhetsverdien som gjør det godt egnet som typevassdrag for området mellom Hardanger- og Sognefjorden.

Statens naturvernråd mener Vossavassdraget burde vært varig vernet. Rådet legger særlig vekt på de store verneinteressene i Raundalsgrenen av Vossavassdraget.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som særdeles viktig for friluftslivet. Det vises til at vassdraget er et av de sju ubestridt mest verdifulle en har på Verneplan III.

Miljøverndepartementet tilrår varig vern av Vossavassdraget. Verneinteressene er her sammenfallende og totalt sett *meget store*.

Vassdraget er et av de sju ubestridt mest verdifulle en har på Verneplan III.

Vossavassdraget er et av de få større, gjenværende tilnærmet uregulerte Vestlandsvassdragene og omfatter mange naturgeografiske regioner, vegetasjonssoner, det er stort mangfold av arter og habitater på viltsiden og ulike biotoper på fiskesiden. I tillegg utgjør kulturminnebestanden et særlig stort mangfold, med variasjon både i type og over tid. I vassdraget finnes ulike innsjøtyper fra store fjordsjøer i intensive jordbruksområder til små næringsrike lavlandsvann og kalde, næringsfattige høgfjellsvann. Nettopp dette mangfoldet, variasjonsbredden og vekslingen mellom ulike kvaliteter gjør vassdraget som helhet enestående.

En fraksjon i Sperstadutvalget anbefalte konsesjonsbehandling av Raundalselva bl.a. på grunnlag av en antagelse om at kvaliteten i vassdraget ville kunne ivaretas av Kinso, Veig og Opo. Til dette vil departementet anføre at Kinso og Veig er typiske høgfjellsvassdrag som har et helt annet lengdesnitt fra Hardangerviddaplataet og ned mot sjøen. Opo har allerede fått deler av sitt øvre nedslagsfelt overført til Sauda, E-76 og Riksveg 47 går langs en stor del av elva og denne vegbyggingen har i betydelig grad satt sitt preg på den. Dessuten er nedre del av Opo sterkt påvirket av brevann fra Folgefonna. En kan derfor vanskelig se at disse elvene kan erstatte Raundalselv i vernesammenheng.

Miljøverndepartementet viser videre til at Vangsvannet jevnlig tilføres store mengder organisk stoff og næring fra bosetting, industri og jordbruk. Når vannet ikke er mer overgjødslet enn det er, er det takket være flommene vår og høst. En eventuell utbygging vil dempe flommene og spylingen av de nedre deler av vassdraget blir redusert, med den følge at både Vangsvannet og Bolstadfjorden kan bli overgjødslet. En slik situasjon kan oppstå selv med forurensningsbegrensende tiltak. Mye av forurensningstilførslene til vassdraget kommer fra jordbruksavrenning som det er vanskelig å få bukt med. På denne bakgrunn tilrår Miljøverndepartementet at vassdraget oppstrøms Vangsvannet unntas fra ytterligere reguleringer.

Miljøverndepartementet viser til at i Samlet plan er seks alternativer for kraftutbygging utredet. Fem av disse er vurdert å gi svært store negative konsekvenser og er i utkastet foreslått plassert i kategori III. Det sjette alternativet er av begrenset omfang. Det innebærer overføring av sideelver i sørøstre del av nedbørfeltet til Ulvik, er vurdert å gi store negative konsekvenser og er foreslått plassert i kategori II.

Verneplan III for vassdrag

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Vossovassdraget.

Vossovassdraget inneholder store verneverdier både for vilt- og fiskeinteresser, friluftsliv, kulturminner og naturvitenskap.

Ved å gi både Vosso, Flåm og Undredalsvassdraget varig vern, vil en bevare et større sammenhengende natur- og friluftsområde.

OBJEKT NR. 83*YNNESDALSVASSDRAGET vassdrag nr. 267*

Fylker:	Hordaland, Sogn og Fjordane.
Kommuner:	Masfjorden, Gulen.
Nedbørfelt:	120 km ² .
Middelvassføring:	13 m ³ /s.
Skoggrense:	400—500 m o.h.
Areal under denne:	ca. 40 %.
Laveste-høyeste punkt:	0—780 m o.h.
Kraftpotensial:	53 GWh, kostnads-klasse IIA.

Kontaktutvalget viser til at Gulenområdet er et av de dårligst forsynte områdene i hele landet med elektrisk kraft.

En utbygging av Kløvtveitvassdraget vil ha avgjørende betydning for distriktets kraftforsyning i fremtiden. Prosjektet er i stor grad avhengig av en overføring av Transdalsvatns felt (3,3 km²) og Austgulvatns felt (3,7 km²) som begge ligger i øvre deler av Ynnesdalsvassdraget. De utgjør tilsammen ikke mer enn ca. 6 % av feltets totale areal. Overføringen vil neppe få særlig merkbar effekt på den totale vassføring i Ynnesdalselv.

Relativt moderate verneinteresser er knyttet til vassdraget. Det er imidlertid et av de svært få objekter på verneplanen som ligger i den ytre kystsonen på Vestlandet. Objektet har derfor meget stor verdi som typevassdrag, noe som i seg selv gjør det verneverdig. Utvalget finner likevel å måtte ta hensyn til den vanskelige kraftsituasjon i området og tilrår Ynnesdalsvassdragets nedbørfelt gitt varig vern med unntak av de foran nevnte felter.

Hovedstyret tilrår at de ulike interesser avklares ved konsesjonsbehandling.

Masfjorden kommune rår til konsesjonsbehandling av Ynnesdalsvassdraget.

Gulen kommune peker på at verneverdien av Ynnesdalsvassdraget ikke blir redusert ved en frigivning av Transdalsvatnet og Austgul-

vatnet, som er nødvendig for å sikre en utbygging av Kløvtveitvassdraget som er det mest aktuelle prosjekt i området med en rimelig størrelse og økonomi.

Fylkesmannen i Hordaland v/Miljøvern-avdelingen understreker at Ynnesdalsvassdraget gjennom de naturfaglige rapportene som ligger til grunn for Verneplan III er utpekt som et særlig sentralt typevassdrag fra de ytterste kyststrøkene på Vestlandet. Miljøvern-avdelingen mener at dersom en skal ta vare på denne kvaliteten er det viktig å holde hele vassdraget urørt. Det pekes videre på at det knytter seg friluftsinnteresser til Kløvtveit-Austgulenområdet, et fjellområde som blir nytt til dagsturer av mange mennesker i kommunen både på Hordaland og Sogn og Fjordane sin side av fylkesgrensen. Miljøvern-avdelingen mener ut fra dette at hele Ynnesdalsvassdraget må sikres varig vernestatus dersom de verdier som er knyttet til vassdraget skal bli ivaretatt på en fullgod måte.

Sogn og Fjordane fylkeskommune peker på at fredning av Ynnesdalsvassdraget må sees i sammenheng med interesser i Hordaland, men ikke omfatte mindre deler i forbindelse med eventuell utbygging i Kløvtveitvassdraget.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk peker på at Ynnesdalsvassdraget er lavt prioritert som verneobjekt ut fra vilt- og fiskeinteressene.

Statens friluftsråd går imot konsesjonsbehandling av hele vassdraget som foreslått av Hovedstyret og slutter seg til Sperstadutvalget.

Miljøverndepartementet tilrår varig vern av Ynnesdalsvassdraget med unntak av de felt som er nevnt av Kontaktutvalget.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Ynnesdalsvassdrag med unntak av de felt som er nevnt av Kontaktutvalget.

OBJEKT NR. 90*UNDREDALSELVI vassdrag nr. 291*

Fylker:	Sogn og Fjordane, Hordaland.
Kommuner:	Aurland, Voss.
Nedbørfelt:	92 km ² .

Verneplan III for vassdrag

Skoggrense:	950 m o.h.
Areal under denne:	ca. 20 %.
Middelvassføring:	5 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 761 m o.h.
Jordbruksareal:	660 da.
Dyrkingsjord:	0.
Produktivt skogareal:	5 800 da.
Kraftpotensial:	160 GWh, kostnads- klasse IIA.

Kontaktutvalget viser til at det er knyttet store naturvitenskapelige og kulturvitenskapelige interesser til vassdraget, bl.a. på bakgrunn av dets uberørte preg. Som friluftsområde er det verdifullt som en del av et større og tilnærmet uberørt område. Utvalget tilrår at Undredalsvassdraget gis varig vern mot kraftutbygging.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Undredalselvi bør gis varig vern.

Aurland kommune går inn for varig vern av Undredalsvassdraget.

Sogn og Fjordane fylkeskommune tilrår at Undredalsvassdraget blir varig vernet.

Oslo Lysverker viser til at et mindretall i Aurland kommunestyre gikk inn for utbygging med tanke på å få redusert flomfaren som stadig er et problem for befolkningen i Undredal. Oslo Lysverker peker på at ved inntak i elven på kote 950 vil 35 km² eller 38 % av nedbørfeltet bli overført. Dette vil kunne redusere skadeflommene i betydelig grad. Oslo Lysverker peker videre på at inntaket vil bli liggende i et relativt trangt dalparti, ca. 3 km nedenfor Grindafletvatnet. Selve vatnet blir ikke berørt ved overføringen. Inntaket vil ikke være synlig fra turiststien som går fra Grindaflethytta til Undredal.

Oslo Lysverker peker også på at Undredalsvassdraget ikke lenger ligger i et område uberørt av tekniske inngrep, da en nå har fått veitunnel fra Flåm—Langhuso og at en nå også starter opp med neste veitunnel fra Langhuso—Gudvangen på den fremtidige sambindingsveien Oslo—Bergen. Det blir til slutt pekt på at en ut fra de foreliggende opplysninger kan regne med bedre klimatiske forhold og bedre vekstvilkår langs elven, når deler av det kalde høyfjellstilsiget blir overført. Oslo Lysverker mener en med ovenstående har pekt på forhold som bør være så tungtveiende at de berettiger til frigivelse av vassdraget til konsesjonsbehandling etter søknad.

Departementet tilrår varig vern av Undredalselvi.

OBJEKT NR. 91

FLAMSVASSDRAGET vassdrag nr. 292

Fylker:	Sogn og Fjordane, Hordaland.
Kommuner:	Aurland, Ulvik.
Nedbørfelt:	279 km ² .
Skoggrense:	Ca. 950 m o.h.
Areal under denne:	15 %.
Bredekt areal:	0,5 %.
Middelvassføring:	15 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 765 m o.h.
Jordbruksareal:	3 467 da.
Dyrkingsjord:	0.
Produktivt Skogareal:	20 200 da.
Kraftpotensial:	562 GWh, kostnads- klasse I.

Kontaktutvalget viser til at vassdraget har meget høy verneverdi i naturfaglig og kulturfaglig sammenheng. Som viltområde har nedbørfeltet også en relativt stor verdi. Flåmselva er kjent som en god lakseelv. De øvrige deler av feltet er godt egnet for friluftsliv. Objektet representerer betydelige kraftressurser.

Medlemmene Fjærvoll, Gjessing, Gjærevoll, Hauge, Hillestad og Wikholm mener at verneinteressene i Flåm er store og vassdraget har meget stor verdi som typevassdrag for regionen. Videre har det enkelte særlige kvaliteter som ikke kan erstattes av andre verneobjekter. Disse medlemmene tilrår varig vern av Flåmsvassdraget.

Medlemmene Sperstad og Wingård er enige i at det er store natur- og kulturfaglige verneinteressener i Flåmsvassdraget. Foruten disse er friluftsliv- og reiselivsinteressene betydelige, bl.a. er Kjosafossen en nasjonal turistattraksjon. Reiselivsinteressene kan langt på vei tilfredsstilles ved tilstrekkelig minstevassføring til Kjosafossen. Disse medlemmene mener at utbyggings- og verneinteressene i vassdraget best kan ivaretas gjennom en konsesjonsbehandling der en får vurdert både Flåmsvassdraget og Raundalsvassdraget i et helhetsspektiv. Flåmsvassdraget tilrås derfor frigitt for konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg med 3 mot 2 til Kontaktutvalgets flertallstilråding om varig vern av Flåmsvassdraget.

Aurland kommune går med 13 mot 8 røster inn for varig vern av Flåmsvassdraget.

Sogn og Fjordane fylkeskommune tilrår varig vern av Flåmsvassdraget.

Oslo Lysverker mener at Flåmsvassdraget sammen med Underdals- og øvre Vosso-over-

Verneplan III for vassdrag

føringen byr på store utbyggingsverdier som det synes betenkelig å frede. Oslo Lysverker fremholder at de på samme måte som Skiensfjordens kommunale kraftselskap, som også er eier av fallretter i Flåm, er i den situasjon at Flåm er det eneste større utbyggingsprosjekt man har som kan gi et sårt tiltrengt bidrag til dekning av forventet økning i behovet for elektrisk kraft i kommende år. Videre fremholdes at kun gjennom en omsorgsfull konsesjonsbehandling, med alle de forarbeider og undersøkelser dette betinger, vil en kunne få den fulle oversikt over konsekvensene ved en eventuell utbygging. Flåm bør derfor frigis for konsesjonsbehandling etter søknad.

Skiensfjorden kommunale kraftselskap (SKK) viser til at de er medeier i fallrettighetene i Flåmsvassdraget med ca. 30 %. SKK ble eier av disse rettighetene etter et make-sifte med Statskraftverkene i forbindelse med Statskraftverkens ønske om utbygging av Folgefonnverkene, hvor SKK tidligere eide en del av fallrettighetene. SKK fremholder at eventuell utbygging av Flåmsvassdraget vil tilføre deres distrikt i Nedre Telemark et verdifullt og høyst nødvendig bidrag til fremtidig kraftdekning. SKK er av den oppfatning at det er bare gjennom en omhyggelig og detaljert saksbehandling at det er mulig å treffe en forsvarlig avgjørelse i det vanskelige spørsmål om utbygging eller ikke utbygging av Flåmsvassdraget. Ut over en mulig utnyttelse av Flåmsvassdraget har SKK ikke andre muligheter for egen fremtidig kraftforsyning, idet to potensielle prosjekter i Telemark også er foreslått fredet av Hovedstyret — objekt nr. 44 og 45. Videre fremholdes at situasjonen for SKK er litt spesiell i kraftsammenheng. SKK er det største interkommunale selskap i Telemark og forsyner ca. 60 % av fylkets innbyggere, foruten en del av industrien. Telemark er det fylket som på landsbasis har størst grad av utbygget vannkraft innenfor sine grenser og har gjennom mange år også vært det fylke som har eksportert mest kraft ut over fylkets grenser. En deltakelse for SKK i en eventuell utbygging av Flåmsvassdraget ville utligne en del av denne skjevhet.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) viser til at Flåmsvassdraget har meget stor verdi som typevassdrag for Sogn og Fjordanes indre fjordstrøk. Videre er dokumentert svært store verneinteresser spesielt innen naturvitenskap og kulturminner.

Øvre deler av nedbørfeltet utgjør sammen med nedbørfeltet til Tanndalsvassdraget og Undredalsvassdraget et stort sammenhengende

de natur- og friluftsområde. Dette store urørte området inneholder mange ulike naturtyper og vil være et viktig referanseområde for flere tilgrensende, utbygde nedslagsfelt.

Vassdragsområdet inneholder også viktige leveområder for villrein, hjort, rype og orrfugl. Jakten har stor regional og lokal verdi. Vassdraget er verdifullt som produksjonsområde for laks og sjøørret. I nedbørfeltet finnes det en rekke gode fiskevann med fin bestand av ørret. Området har stor verdi for sportsfiske.

De øvre deler av nedbørfeltet har gode muligheter for fot- og skiturer. Turistforeningene har et bra utbygd hytte- og rutenett. For øvrig har vassdraget svært stor verdi for turisme og reiseliv. Flåmsbanen er en av Norges største turistattraksjoner og dalen er godt kjent i inn- og utland. Dalen er en av Norges vakreste og mest storslåtte og det ville være en tragedie om vassdraget ble utbygget. Vassdraget er satt i høyeste verneklasse for naturvitenskap og kulturvitenskap og nest høyeste for fisk/vilt og friluftsliv. De samarbeidende organisasjoner går derfor inn for vern av Flåmsvassdraget.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF) uttaler at det er registrert store verneverdier i Flåmsvassdraget og er derfor svært tilfreds med Hovedstyrets innstilling om Flåmsvassdraget.

Universitetet i Bergen v/Kontaktutvalget for vassdragssaker sier seg tilfreds med at Hovedstyret tilrår varig vern av Flåmsvassdraget som det var dissens om i Sperstadutvalget. Dette faller sammen med de konklusjoner fagmiljøene ved Det matematiske naturvitenskapelige fakultet tidligere har kommet fram til. Det fremholdes at i det naturvitenskapelige utredningsarbeidet i 10-års vernede vassdrag på Vestlandet ble Flåms- og Vossovassdraget vurdert som de mest verdifulle av de undersøkte vassdragene.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som «meget viktig for friluftslivet» og viser videre til at verneinteressene her er sammenfallende og totalt sett meget store. Videre fremholdes at Rjoandefossen er en av våre høyeste fosser. Den rangerer blant de 20 største fossefall i verden.

Statens friluftsråd tilrår derfor varig vern av objektet.

Miljøverndepartementet slutter seg til flertallets innstilling i Sperstadutvalget og tilrår varig vern. Det pekes på at verneinteressene

Verneplan III for vassdrag

her er sammenfallende og totalt sett meget store. Videre vises til at Rjoandefossen er en av våre høyeste, uregulerte fosser regnet etter total fallhøyde og til at den rangerer blant de tyve største fossefall i verden.

Det vises videre til at de øvre deler av nedslagsfeltet, sammen med nedslagsfeltet til Raundalsvassdraget og Undredalsvassdraget, utgjør et stort sammenhengende naturområde med store naturkvaliteter og regionale og nasjonale friluftsinnteresser. Det er få gjenværende områder av denne størrelsen på Vestlandet. Verneobjektene ellers er i hovedsak spredte enkeltvassdrag. Den samlede verdi av disse tre nedslagsfeltene vil langt overstige summen av de tre enkeltvis. Området er meget viktig for friluftslivet og fungerer som avlastningsområde for Hardangervidda.

Miljøverndepartementet gjør til slutt oppmerksom på at utbyggingsplanene for Flåmsvassdraget er vurdert å medføre, uten unntak, svært store negative konsekvenser i utkastet til Samlet plan og er foreslått plassert i kategori III.

Olje- og energidepartementet tilrår at Flåmsvassdraget gis varig vern. Det er sterke verneinteresser knyttet til vassdraget. Den berørte kommune og fylkeskommune går inn for varig vern av vassdraget.

OBJEKT NR. 92

UTLAVASSDRAGET vassdrag nr. 302

Fylker:	Sogn og Fjordane, Oppland.
Kommuner:	Årdal, Luster, Lom, Vang.
Nedbørfelt:	330 km ² , inklusive varig vernede områder som utgjør 184 km ² .
Skoggrense:	1 000—1 100 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 15 %.
Bredekt areal:	Ca. 14 %.
Middelvassføring:	14,0 m ³ /s (beregnet for uregulert felt 240 km ²).
Laveste-høyeste punkt:	100—2 405 m o.h.
Kraftpotensial:	—

Kontaktutvalget viser til områdets verdi som en del av landets mest kjente og mest

benyttede fotturiststrøk. Store deler av nedbørfeltet er allerede vernet som nasjonalpark og landskapsvernområde. Vassdraget inneholder også store verdier av naturvitenskapelig og kulturvitenskapelig art. Objektet inneholder begrensede kraftressurser. På bakgrunn av dette finner utvalget det naturlig å tilrå hele nedbørfeltet ovenfor samløpet med Avdalselva gitt varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Utlavassdraget ovenfor samløpet med Avdalselva bør gis varig vern.

Luster kommune tilrår varig vern av Utlavassdraget.

Sogn og Fjordane fylkeskommune går inn for varig vern av elvene innen Utlalandskapsvernområde med sideelver.

Det nasjonale Kontaktutvalg for vassdragsreguleringer peker på at ved opprettelsen av Utladalen landskapsvernområde vedtok Stortinget at vedtaket ikke omfattet bekker og elvene i deler av området. En ville la dette stå åpent inntil behandlingen av Verneplan III.

Det nasjonale Kontaktutvalg mener derfor at en nå bør sørge for at vernet blir gjort gjeldende for de elver og bekker unntaket gjelder. Kun gjennom et slikt vedtak kan en få sikret at landskapsvernområdet blir opprettet med hele dets landskapsmessig innhold.

Miljøverndepartementet forutsetter at Utlavassdraget vernes i sin helhet, medregnet sidevassdraget i Avdalen. Til tross for at sideelvene Gravidøla og Slufsedøla ikke hører med til den delen av Utlal som i sin tid ble gitt midlertidig vern, kan Md ikke gå med på en overføring av de øvre deler av disse til et eventuelt prosjekt i Feigum/Fardalsvassdraget. De nevnte sideelver ligger i sin helhet innenfor Utladalen landskapsvernområde som ved kgl. res. av 5. desember 1980 ble opprettet i samband med etableringen av Jotunheimen nasjonalpark. Ikke minst sett i sammenheng med det nedlagte gårdsbruk Avdalen representerer disse sideelvene betydelige landskapsmessige verneverdier.

Departementet tilrår at Utlavassdraget gis varig vern, medregnet sidevassdraget i Avdalen (Slufsedøla og Gravidøla).

OBJEKT NR. 93**FEIGEVASSDRAGET** vassdrag 306

Fylke:	Sogn og Fjordane.
Kommuner:	Luster, Årdal.
Nedbørfelt:	49 km ² .
Skoggrense:	Ca. 1 100 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 15 %.
Middelvassføring:	2,6 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 598 m o.h.
Jordbruksareal:	32 da.
Dyrkningsjord:	0.
Produktivt skogareal:	1 200 da.
Kraftpotensial:	657 GWh, kostnads- klasse III.

Kontaktutvalget viser til at det i fjellområdet mellom Årdal og Lustrafjorden kan det utvinnes store kraftmengder. Årdal og Sunndal Verks planer for utbygging av området omfatter blant annet bruk av Feigedalsvatn som magasin. Utvalget er kjent med at magasinmulighetene i fjellområdet forøvrig er meget beskjedne og at kraftressursene her, av økonomiske grunner, neppe kan utnyttes uten bruk av magasineringsmuligheten man har i Feigedalsvatnet.

Verneinteressene i vassdraget er i hovedsak konsentrert om Feigefossen og dens betydning for lokalmiljø og turisttrafikk i Luster. Fossen er et vakkert landskapselement med stor identitetsverdi for lokalbefolkningen.

Utvalget ser det som viktig at Luster får beholde Feigefossen som et av de mest karakteristiske landskapselementer. På den annen side bør en unngå en båndlegging av objektets øvre deler som fullstendig hindrer en rasjonell utnyttelse av hele fjellområdet. Utvalget vil tilrå varig vern av Feigevassdraget, likevel slik at Feigedalsvatn kan nyttes som magasin som muliggjør en utnyttelse av de omkringliggende områder til kraftproduksjon. Forutsetningen er at vassføringen i Feigevassdraget gjennom hele året holdes nært opptil naturlig nivå og variasjon.

Hovedstyret mener verne- og kraftinteressene best kan avklares ved en konsesjonsbehandling, men ved en eventuell utbygging må det søkes opprettholdt en mest mulig naturlig vannføring i Feigefossen.

Luster kommune rår med 21 mot 16 stemmer til konsesjonsbehandling av Feigevassdraget og at Feigevatnet kan nyttes som magasin i forbindelse med overføring av en del nabovassdrag.

En forutsetning for at kommunestyret går inn for konsesjonsbehandling er at vassførin-

gen i Feigefossen gjennom hele året blir den samme som før en eventuell utbygging gjennom hele året. Videre er forutsetningen at elevene i Utladalen landskapsvernområde (Gravdøla og Slufsedøla) blir holdt utenfor ved konsesjonsbehandlingen. Luster kommune uttaler også at det ikke må reguleres mer vann mot Lustrafjorden før virkningene av tidligere utbygginger og Breheimen er klarlagt og nødvendige tiltak for å avhjelpe skadene er satt i verk. Videre blir det fra kommunens side understreket at en alt nå vil gjøre det klart at en ikke vil gå med på en ny kraftutbygging uten at det foreligger klare tilbud fra utbyggeren om å bekoste tiltak av varig verdi for kommunen.

Sogn og Fjordane fylkeskommune tilrår varig vern av Feigumfossen. Freding av Feigumfossen behøver ikke dra med seg at vassdraget ovenfor fossen blir vernet fra å kunne bli nytet som magasin for vatn fra andre vassdrag.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) uttaler at Feigevassdraget ligger sentralt på halvøya mellom Årdal og Skjolden. Det er et vassdrag som i dag går urørt fra høyfjell til fjord. Feigefossen er et kjent landskapselement som kan sees fra hovedveien gjennom Luster. Det blir pekt på at vassdraget har gode muligheter for jakt og fiske. Området har etterhvert fått en liten, men voksende villreinstamme. Det er godt sportsfiske i elva og deler av vannene.

Vassdragsområdet er en del av et større sammenhengende naturområde. I dag er halvøya vest for veien over Berdalsbandet et av de få villmarksområdene i Sogn og Fjordane. Den Norske Turistforening har i samarbeid med lokale turlag planer om et hytte- og rutenett gjennom området.

Etter SRN-organisasjonenes mening er dette vassdraget vurdert for lavt av Sperstadutvalget. Såvel de naturvitenskapelige verdier som vilt og fisk burde vært satt vesentlig høyere. Etter deres mening burde begge disse interessene vært satt i verneklasse 2.

SRN-organisasjonene mener Sperstadutvalget i vurderingen av dette vassdraget har gjort et merkelig krumspring. På den ene siden uttaler utvalget at vassdraget skal få varig vern, mens det samtidig går inn for et stort reguleringsmagasin og anleggsvei ved Feigedalsvatn. Hovedstyret har gått inn for konsesjonsbehandling, men med betingelser om vannføring i Feigefossen. SRN-organisasjonene peker imidlertid på at vassdraget har stor verneverdi også utenom Feigefossen. De vil derfor gå inn for at hele vassdraget får varig vern.

Det Nasjonale Kontaktutvalg for vassdragsreguleringer uttaler at vernevedtaket av Feigumvassdraget synes inkonsekvent. Vernet omfatter bare naturlig vannføring i fossen og videre nedstrøms til utløpet i fjorden. For andre vassdrag hvor det er gjort merknader ad vannføringen i fossefall, er disse blitt foreslått undergitt konsesjonsbehandling. Det Nasjonale Kontaktutvalg for vassdragsreguleringer mener derfor at Feigumvassdraget bør få samme behandling.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF) uttaler at Feigevassdraget er av de vassdrag som er lavt prioritert som verneobjekter ut fra vilt og fiskeinteressene. Det uttales at flere av disse objektene har viktige kvaliteter med hensyn på vilt og fisk, men disse ivaretas i stor grad av varig vernede vassdrag i de samme regionene som disse vassdragene ligger. Det er utover dette viktige verdier i en del av disse vassdragene som må skånes mot kraftutbygging. DVF tror dette kan gjøres ved konsesjonsbehandling.

Statens Naturvernråd understreker viktigheten av at Feigefossen blir vernet slik Sperstadutvalget har foreslått.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som «meget viktig for friluftslivet» og viser videre til at vassdraget totalt sett må sies å være verneverdig. Det vises videre til at Feigumfossen er en av de få blant våre høyeste fosser som fortsatt er urørt. Fossen rangerer blant de 50 største fossefall i verden der både berørte og urørte er tatt med.

Statens friluftsråd tilrår derfor varig vern av hele objektet.

Miljøverndepartementet ser det som en særlig viktig oppgave å få bevart de siste fossilandskap i norsk natur, og tilrår derfor varig vern av hele objektet. Feigumfossen er et viktig landskapselement især for lokalbefolkningen, men er også en viden kjent turistattraksjon i et område som rommer store landskapskvaliteter, naturvern og kulturverninteresser. Halvøya mellom Lustrafjorden og Årdalsfjorden er uvanlig lite påvirket av inngrep og regnes som et av de få gjenværende områder med «kvalifisert villmark» i fylket. Md peker videre på at området utvilsomt har et vesentlig større potensiale for friluftsliv, jakt og fiske enn det dagens bruk tyder på.

Miljøverndepartementet viser også til at Luster kommune, som når Breheimen er utbygget, vil bli landets største eksportkommune av vannkraft, har bedt om at Feigumfossen

må vernes varig. Kommunen har også tatt til orde for at området Feigum-Kroken-Urnes-Solvorn blir vernet som landskapsvernområde, med fossen som et viktig element. Miljøverndepartementet viser ellers til at Feigum/For-dalsplanene er vurdert å medføre store negative konsekvenser i utkastet til Samlet plan.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Feigevassdraget. Departementet viser til at flere store vassdrag i Luster allerede er bygget ut og at Feigumfossen synes å ha stor betydning både for lokalmiljøet og turisttrafikken i Luster.

OBJEKT NR. 26

MØRKRID vassdrag nr. 308

Fylker:	Sogn og Fjordane, Oppland.
Kommuner:	Luster, Skjåk.
Nedbørfelt:	277 km ² .
Skoggrense:	850—1 000 m o.h.
Areal under denne:	20 %.
Bredekt areal:	Ca. 10 %.
Middelvassføring:	18 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 943 m o.h.
Jordbruksareal:	2 700 da.
Dyrkningsjord:	25 da.
Produktivt skogareal:	8 500 da.
Kraftpotensial:	510 GWh, kostnads-klasse I.

Kontaktutvalget viser til at vassdraget er forholdsvis uberørt av tekniske inngrep, men ligger i et område hvor kraftressursene etter hvert vil bli ganske sterkt utnyttet. I nedbørfeltet er det meget store verneverdier. Både de naturvitenskapelige og kulturvitenskapelige interesser, samt friluftsinnteressene er meget betydelige i nedbørfeltet. Som turområde er det nært tilknyttet Jotunheimen/Breheimen. Verdien for vilt- og fiskeinteressene er også stor. Elva har et høyt produksjonspotensial for laks og sjøaure, og det er stor interesse for å utnytte dette mer effektivt ved å iverksette biotopjusterende tiltak. Utvalget tilrår at Mørkrid vernes varig mot kraftutbygging, men at det gis adgang til å bygge lakseterskler i elvas nedre deler.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Mørkridvassdraget bør gis varig vern.

Verneplan III for vassdrag

Luster kommune tilrår varig vern av Mørkridvassdraget.

Sogn og Fjordane fylkeskommune tilrår varig vern av Mørkridvassdraget.

Departementet tilrår varig vern av Mørkridvassdraget.

OBJEKT NR. 97*STORELVA vassdrag nr. 350*

Fylke:	Sogn og Fjordane.
Kommuner:	Fjaler, Gaular.
Nedbørfelt:	28 km ² .
Skoggrense:	500 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 30 %.
Middelvassføring:	2,1 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 305 m o.h.
Produktivt skogareal:	2 400 da.
Kraftpotensial:	40 GWh, kostnads- klasse III.

Kontaktutvalget viser til at verneinteressene i vassdraget er små. Utvalget tilrår at vassdraget frigis for konsesjonsbehandling, men forutsetter at det ved en eventuell utbygging sikres en viss sommervassføring i Laukelandsfossen.

Hovedstyret har lagt vekt på fossens betydning som landskapselement og tilrår vassdraget varig vernet.

Gaular kommune har ikke bemerkninger til Hovedstyrets innstilling om at vassdraget blir tilrådd varig vernet mot kraftutbygging.

Fjaler kommune tilrår med 17 mot 12 stemmer at vassdrag nr. 350 — Storelva m/Laukelandsfossen blir varig vernet mot kraftutbygging.

Sogn og Fjordane fylke tilrår varig vern av Storelva med Laukelandsfossen.

Statens Friluftsråd gir sin tilslutning til Hovedstyrets forslag og varig vern.

Miljøverndepartementet uttaler at Storelva i Sogn og Fjordane bør vernes varig slik Hovedstyret har gått inn for.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Storelva.

OBJEKT NR. 98*JØLSTRA vassdrag nr. 346*

Fylke:	Sogn og Fjordane.
Kommuner:	Jølster, Førde, Gaular, Naustdal, Balestrand, Gloppen.
Nedbørfelt:	712 km ² .
Skoggrense:	550—600 m o.h. i vest og 700—800 m o.h. i øst.
Areal under denne:	40 %.
Bredekt areal:	4 %.
Middelvassføring:	52 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 650 m o.h.
Jordbruksareal:	41 000 da.
Dyrkingsjord:	21 000 da.
Produktivt skogareal:	153 000 da.
Kraftpotensial:	550—600 GWh.

Kontaktutvalget viser til at objektet inneholder meget store verdier for naturvitenskap og kulturvitenskap og har stor verdi som typevassdrag. Også for vilt og fisk har vassdraget særlig stor verdi, bl.a. med en kjent og verdifull laksestamme. Stor interesse knytter det seg også til aurebestanden i Jølstravatnet. For friluftsliv og reiseliv inneholder området kvaliteter av stor verdi, bl.a. med den vakre Huldrefossen som et viktig landskapselement. Den skisserte kraftutbygging bl.a. med et 5 m senkingsmagasin i Jølstravatn synes uakseptabel under dagens forhold.

Utvalget viser videre til at det verdifulle vassdraget Gaular nå er utsatt som konsesjonssak og ført opp på Samlet plan. Utvalget foreslår Jølstra frigitt for konsesjonsbehandling dersom konsesjonsmyndighetene skulle vedta:

- varig vern av Gaular
- avslå konsesjonssøknaden for Gaular. I tilfelle anbefaler utvalget at Gaular vernes varig. Dersom disse vilkår ikke kan oppfylles, tilrår utvalget varig vern av Jølstra.

Hovedstyret mener hensynet til de ulike brukerinteresser best kan ivaretas ved en konsesjonsbehandling.

Jølster kommune tilrår med 21 røster at Jølstra frigis for konsesjonsbehandling. I tilrådingen vises til at Verneplan III vurderer en rekke vassdrag hovedsaklig målt med økologisk/naturfaglige, kulturhistoriske og rekreasjonsverdimål, i tillegg til at verdien av næringsvirksomhet og potensiell kraftutbygging blir vurdert.

Jølster kommune har merket seg at Sperstadutvalget i sin vurdering av Jølstravassdraget ser utbygging av dette som et enten/

Verneplan III for vassdrag

eller. Fra Jølster kommunes side ble det under Sperstadutvalgets befarings av vassdraget 8. juni 1983, lagt stor vekt på en delvis utbygging der vassdragene ovenfor Jølstravatnet og om mulig elven nedenfor vannet måtte holdes utenfor en eventuell fredning. Kommunen kan ikke se at en slik utbygging på noe punkt vil komme i strid med de verneinteressene av ulik art som er omtalt og klassifisert i planen. Kommunen understreker at de ikke kan bære omkostningene ved en eventuell verning eller totalfredning av vassdraget uten å kreve full erstatning. Kommunen viser her til særmerknad fra medlem Fjærevoll (s. 192, vedlegg B i NOU 1983:41) som en slutter seg til. Kommunen forutsetter at alle utbyggingsprosjektene blir bygget ut mot Jølster.

Jølster kommune mener Jølstravassdraget bør vurderes som en sammensetting av 3 soner som kan gis hver sin status:

- a) *Tilsigsområde til Jølstravatnet/Høyfjells-vassdragene.* Her kan gjennomføres økonomisk gunstige kraftutbyggingsprosjekt som forutsetter få naturinngrep.
- b) *Jølstravatnet* må ikke få større regulering enn i dag.
- c) *Elven Jølstra* har kraftverk som uten store inngrep kan øke kraftproduksjonen og der kan på ny bygges kraftverk i Kvamsfossen.

Kommunen mener det må være anledning til å vurdere fremtidige tiltak i sone a og c med sikte på kraftutbygging både av hensyn til kraftproduksjon og hensyn til næringsvirksomhet og kommunal økonomi. De miljøkrav som skal stilles til prosjektene bør en vente med å ta standpunkt til, til prosjektene skal konsesjonsbehandles eller i forbindelse med en prioritering av prosjektene.

Et mindretall på 4 røster i kommunestyret uttaler at Ap-gruppen i Jølster kommunestyre vil peke på den utstrakte jordbruksnæring som i dag blir drevet rundt store deler av Jølstravassdraget. Ut fra dette er gruppen helt uenig i at hele eller deler av vassdraget blir vernet eller fredet. Dette fordi en er redd for at et slikt vedtak kan legge restriksjoner på bruken av og aktiviteten rundt vassdraget. Slike restriksjoner vil først og fremst ramme og legge hindringer i veien for et effektivt jordbruk i fremtiden.

Førde kommune mener Jølstra og Gaular er to ulike vassdrag som må vurderes hver for seg på fritt grunnlag. Når det gjelder de kraftstasjoner som ligger ved Jølstra, må de kunne bygges for å utnytte de ressurser som alt ligger der uten at dette vil medføre endringer i vassføringen i Jølstra. Videre bør enkelte sidevassdrag frigis for konsesjonsbe-

handling der det ligger naturlig til rette for en utbygging uten for store inngrep. Kommunen har ellers ingen bemerkninger til at hovedvassdraget blir vernet.

Gaular kommune gir uttrykk for skepsis til utbygging av den delen av Jølstravassdraget som ligger i Gaular kommune (Gravervatnet), både p.g.a. stor neddemming av verdifullt beiteareal og ulemper for andre brukerinteresser. Kommunen er likevel enig med Hovedstyret i at hensynet til brukerinteressene best kan ivaretas gjennom en konsesjonsbehandling. Kommunen viser til at Gaularvassdraget er konsesjonssøkt. Hovedstyret har gitt sin innstilling i 1978 og det er inngått avtale om utbyggingen mellom kommunen og Sogn og Fjordane fylkeskommune. Jølstravassdraget er ikke konsesjonssøkt. Kommunen finner det derfor underlig at de to vassdragene på så ulike grunnlag blir stilt opp mot hverandre slik det er gjort i Sperstadutvalgets tilråding. Kommunen har i denne sammenheng merket seg at Statens friluftsråd i sin uttalelse til Verneplan III, 3.7.1984 tilrår varig vern av Gaularvassdraget selv om vassdraget ikke er med i verneplanen. Uttalelsen er også fremsatt uten at rådet har vært på befarings i vassdraget. Gaular kommune peker på at de på bakgrunn av det grunnlagsmateriale som er utarbeidet gjennom konsesjonsbehandlingen har gått inn for utbygging av Gaularvassdraget. Kommunen savner tilsvarende grunnlagsmaterieell for vurdering av den del av Jølstravassdraget som ligger i Gaular. Med bakgrunn i det som foreligger i dag sier kommunen seg enig i fylkesmannen i Sogn og Fjordane sin uttalelse 31.1.1985.

I forbindelse med behandlingen av Samlet plan for vassdrag har Gaular kommune gått mot utbygging av de mindre vassdragene i kommunen, 337 Lauvatn og Åmodt. Kommunen finner det naturlig å vurdere den delen av Jølstravassdraget som ligger i Gaular kommune på samme måte.

Et mindretall i kommunestyret uttaler at Jølstra så vidt berører Gaular kommune. Bare 1 % av nedbørsfeltet er fordelt på de 4 omkringliggende kommunene — Gaular, Balestrand, Naustdal og Gloppen.

Mindretallet uttaler at i og med at Jølstra og Gaular både i NOU 1983:41 og i flere uttalelser nå er koblet, vil en primært gå inn for at begge disse vassdragene blir vernet mot kraftutbygging. Dersom bare ett vassdrag blir vernet, bør dette være Gaularvassdraget. Begrunnelsen for dette er som følger:

1. Gaular er vurdert som det best egnede type- og referansevassdrag på denne delen av Vestlandet.

2. I vassdragsrapportene i forbindelse med Samlet plan er Gaular gitt høyere verneverdi enn Jølstra.
3. Gaular er mindre påvirket av tekniske inngrep enn Jølstra som er delvis utbygget.
4. Brukerkonfliktene ved planlagt regulering av Gaularvassdraget er vurdert til å bli svært store.
5. Planlagte småkraftverk i Jølstra vil ha mindre miljømessige virkninger.

Sogn og Fjordane fylkeskommune mener Jølstra bør få midlertidig vern. Endelig vernestatus bør avgjøres ut fra erfaringene med en gjennomført utbygging av Gaular og med utgangspunkt i at ett av de større utbygde vassdrag i Sunnfjord/Gloppen bør varig vernes.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) viser til at alle vegetasjonstyper fra bredekt høyfjell til havnivå er representert. De fleste av regionens naturfaglige kvaliteter er godt representert og vassdraget er egnet som typevassdrag.

Vassdragsområdet er et viktig viltområde med gode stammer av flere viltarter.

Jølstra har en middels lang lakseførende strekning, men fisket har begrenset adgang for allmenheten. Innlandsfisket i de øvrige deler av vassdraget er imidlertid viktig og totalt sett har Jølstra meget stor verdi for sportsfiske.

De øvrige deler av nedbørfeltet brukes en del til fot- og skiturer. For øvrig er hele feltet mye brukt til jakt og fiske. Vassdraget er også viktig for turismen.

Jølstra har kommet i høyeste verneklasse for naturvitenskap, kulturvitenskap, kulturminner og fisk og vilt, mens friluftsinteressene har kommet i nest høyeste verneklasse. Sperstadutvalget har koblet vassdraget mot nabovassdraget Gaular. De går inn for konsesjonsbehandling av Jølstra hvis Gaular blir vernet og vern hvis Gaular blir utbyggt. Hovedstyret har gått inn for konsesjonsbehandling av Jølstra uavhengig av Gaular. SRN vil sterkt beklage dette. Etter SRNs mening er det dokumentert så store verneverdier i Jølstra at den må vernes uavhengig av Gaular.

Forøvrig vises til de enkelte organisasjoners uttalelse om Sperstadutvalgets innstilling når det gjelder forholdet Jølstra—Gaular.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF) viser til at Jølstra med Huldrefoss står meget sentralt og er av stor verdi som typeområde for vilt og fisk. Det har også stor referanseverdi på grunn av størrelse, spennvidde og typisk artssammensetning. Det har stor pro-

duksjonsverdi for vilt og svært stor produktionsverdi for innlandsfisk. Kvaliteten på fisken er meget høy og vassdraget har stor betydning både til fritidsfiske og som næringsfiske for grunneierne. Av særkvaliteter er kanskje den pelagiske ørretstammen i vassdraget viktigst. Jølstravassdraget kan ikke erstattes av varig vernede vassdrag eller andre midlertidig vernede vassdrag i regionen. Det konsesjonsbehandlede Gaularvassdraget ligger imidlertid i samme region og er også et svært viktig typevassdrag. DVF finner det imidlertid ikke riktig å vurdere Jølstras status opp mot Gaular så lenge Gaularvassdraget ikke er tatt inn på verneplanen.

Universitetet i Bergen v/Kontaktutvalget for vassdragssaker går imot innstillingen om konsesjonsbehandling av Jølstravassdraget og mener dette spørsmålet bør sees i sammenheng med Gaularvassdraget, Naustdal/Gjenge-dalsvassdragene, helst også Strynvassdraget i samme region.

Statens friluftsråd konstaterer at Jølstra er vurdert som «meget viktig for friluftslivet» og at verneinteressene her er sammenfallende og totalt sett meget store.

Rådet finner imidlertid at Gaular i større grad kan bidra til å oppfylle verneplanens målsetting i denne regionen og foreslår derfor varig vern av dette objektet. Ved eventuell konsesjonsbehandling av Jølstra forutsettes at Jølstravatn og Huldrefossen holdes utenfor planene. Dersom disse vilkår ikke kan oppfylles tilrår Statens friluftsråd varig vern av Jølstra.

Olje- og energidepartementet tilrår at verneinteressene i vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

Jølstravatnet er regulert 1,5 m og det er to mindre kraftverk langs Jølstra. Vassdraget synes derfor ikke å utpeke seg som spesielt verneverdig ut fra type/referanseaspektet.

Når det gjelder den av Sperstadutvalget foretatte sammenkobling av Jølstra og Gaular vil departementet bemerke at disse vassdragene må vurderes hver for seg.

OBJEKT NR. 102

ØRSTAVASSDRAGET vassdrag nr. 395

Fylke:	Møre og Romsdal.
Kommuner:	Ørsta, Volda.
Nedbørfelt:	158 km ² .
Skoggrense:	Ca. 600 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 55 %.

Verneplan III for vassdrag

Middelvassføring: 13,4 m³/s.
 Laveste-høyeste punkt: 0—1 432 m o.h.
 Kraftpotensial: 10 GWh, kostnads-
 klasse III.

Kontaktutvalget uttaler at naturvitenskap, kulturvitenskap og friluftsinnteresser har registrert forholdsvise moderate verneinteresser i vassdraget. Når det gjelder vilt og fisk kommer imidlertid Ørstavassdraget i en særstilling. Særlig den livskraftige laksestammen utgjør et verdifullt aktivum for elva. Utvalget tilrår konsesjonsbehandling av objektet, under forutsetning av at det legges spesiell vekt på å bevare laksestammens livsbetingelser i elva, og våtmarksområdene betydning for vilt.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Ørstavassdraget kan konsesjonsbehandles.

Møre og Romsdal fylkeskommune viser til tidligere uttalelser til Verneplan for vassdrag og sier seg enig i innstillingen fra Hovedstyret, likevel slik at spørsmålet om konsesjonsbehandling av Ørstavassdraget må behandles i forbindelse med Samlet plan.

Ørsta Elverk viser til at det i Sperstadutvalgets og Hovedstyrets innstilling er opplyst at kraftpotensialet i Ørstavassdraget er 10 GWh. Elverket opplyser at de har inne konsesjonssøknad for Vatne kraftverk som er tenkt plassert i øverste del av vassdraget i Storelva. Kraftpotensialet er 22 GWh. Kraftselskapet kommenterer videre et brev fra DVF av 3.2.1984. I andre avsnitt sies her at «liten vassføring allerede er et problem for laksen og fisket om sommeren og at den skisserte utbygging vil forverre dette forholdet». Kraftverket mener DVF's uttalelse på dette punkt er feil da den allerede eksisterende utbygging har øket vassføringen og den omsøkte utbygging vil ytterligere øke vassføringen. Dette er positivt for Ørsta elva som fiskeelv.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk anser objektet som viktig i verneplanssammenheng og kan ikke se at verneverdiene kan sikres gjennom konsesjonsbehandling.

Departementet tilrår at verneinteressene i Ørstavassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 105

VESTERÅSELV vassdrag nr. 413

Fylke: Møre og Romsdal.
 Kommuner: Stranda, Norddal.
 Nedbørfelt: 24 km².

Skoggrense: Ca. 950 m o.h.
 Areal under denne: 20 %.
 Bredekt areal: 7 %.
 Middelvassføring: 1,4 m³/s.
 Laveste-høyeste punkt: 70—1 775 m o.h.
 Jordbruksareal: 380 da.
 Dyrkingsjord: 0.
 Produktivt skogareal: 770 da.
 Kraftpotensial: 34 GWh, kostnads-
 klasse IIA.

Kontaktutvalget viser til at Storseterfossen årlig blir besøkt av en mengde turister og er en av Geirangers store turistattraksjoner. Det er dessuten påvist en rekke kvaliteter som har stor naturvitenskapelig verdi, bl.a. en rik og variert flora. Utvalget tilrår at Vesteråselv med Storseterfoss gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Vesteråselv bør gis varig vern.

Stranda kommune tilrår varig vern av Vesteråselva.

Tafjord Kraftselskap viser til at i Sperstadutvalgets utredning Verneplan for vassdrag III har Vesteråselva for de forskjellige interesser fått følgende karakterer:

Interesse	Verneklasse
Naturvitenskapelige	2
Kulturvitenskapelige	3
Vilt- og fiske	4
Friluft	4
Landbruk	moderate

Til tross for de beskjedne verneinteressene som knytter seg til dette objekt sammenholdt med andre som er vurdert i Verneplan III har Sperstadutvalget foreslått varig vern.

Kraftselskapet forstår det slik at det utvalget særlig har lagt vekt på, er Storseterfossen i Vesteråselva sin betydning for turistnæringen i Geiranger.

Ved overføring av avløpet fra noe under halvpart av nedbørfeltet til Storseterfossen til Tafjord og utnyttelse i bestående magasin og kraftverk kan det innvinnes ca. 34 GWh til en rimelig pris, kostnadsklasse II A.

Kraftselskapet understreker at selv om dette ikke er store energimengder sett i nasjonal sammenheng er det av betydning for den region Tafjord Kraftselskap forsyner, da vasskraftressursene i Tafjord nå må sies stort sett å være utnyttet.

Kraftselskapet har forståelse for turistnæringens betydning for Geiranger og det grunnlag denne næring bygger på.

Verneplan III for vassdrag

Med den beskjedne karakter de forskjellige interesser har fått, mener en likevel det er riktig å arbeide videre med dette prosjektet for å se om det er mulig å finne fram til løsninger som er akseptable for f.eks. turistnæringen samtidig som vasskraftpotensialet kan utnyttes. Ut fra dette tilrås at Vesteråselva blir overført til konsesjonsbehandling uten at det derved er tatt stilling til om det skal skje en utbygging.

Departementet tilrår varig vern av Vesteråselva. Storeseterfossen synes å ha stor betydning for den lokale turisttrafikken. Stranda kommune går inn for varig vern av Vesteråselva.

OBJEKT NR. 109*STORDALSVASSDRAGET vassdrag nr. 419*

Fylke:	Møre og Romsdal.
Kommuner:	Stordal, Norddal.
Nedbørfelt:	203 km ² .
Skoggrense:	700—800 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 40 %.
Middelvassføring:	12 m ³ /s.
Bredekt areal:	0,1 %.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 531 m o.h.
Jordbruksareal:	5 300 da.
Dyrkingsjord:	7 400 da.
Produktivt skogareal:	42 000 da.
Kraftpotensial:	238 GWh, kostnads- klasse IIA.

Kontaktutvalget uttaler at vassdraget representerer store verneverdier for naturvitenskap og kulturvitenskap. Også for vilt- og fiskeinteressene er verdien stor bl.a. på grunn av et godt laksefiske. Området fungerer som friluftsområde for et stort antall personer. En eventuell utbygging kan få omfattende skadevirkninger for landbruket i området. Utvalget tilrår at Stordalsvassdraget gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Stordalsvassdraget bør gis varig vern.

Tafjord Kraftselskap peker på at i Sperstadutvalgets innstilling er de enkelte interesser vurdert i forhold til det mest omfattende hovedalternativ A.

Kraftselskapet uttaler at med flere alternativ for utbygging i vassdraget, burde de forskjellige interesser også vurderes alternativt. Selskapet mener dette ikke er gjort i denne saken. Tafjord Kraftselskap anmoder om at

det ikke gjøres vedtak om varig vern av Stordalsvassdraget før også hovedalternativ B har fått en tilsvarende vurdering som hovedalternativ A.

Departementet tilrår varig vern av Stordalsvassdraget.

OBJEKT NR. 111*ISTRA vassdrag nr. 432*

Fylke:	Møre og Romsdal.
Kommuner:	Rauma.
Nedbørfelt:	66 km ² .
Skoggrense:	500—700 m o.h.
Areal under denne:	20 %.
Bredekt areal:	3,5 %.
Middelvassføring:	3,1 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	3—1 793 m o.h.
Jordbruksareal:	1 100 da.
Dyrkingsjord:	1 900 da.
Produktivt skogareal:	8 000 da.
Kraftpotensial:	37 GWh, kostnads- klasse IIB.

Kontaktutvalget viser til at Istra renner langs den kjente Trollstigveien. Stigfossen er et landskapselement som bidrar til å gjøre denne veien til en turistattraksjon. Forøvrig representerer objektet relativt store naturvitenskapelige verneverdier, blant annet verdi som typevassdrag for ulike regioner. Utvalget legger vekt på vassdragets betydning for turisttrafikken på denne delen av Vestlandet, og tilrår Istra med Stigfoss varig vernet mot kraftutbygging.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Istra bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Istra.

OBJEKT NR. 116*TODALSELVA vassdrag nr. 455*

Fylker:	Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag.
Kommuner:	Surnadal, Sunndal, Oppdal.
Nedbørfelt:	251 km ² .
Skoggrense:	500—800 m o.h.
Areal under denne:	25 %.
Middelvassføring:	13,5 m ³ /s (etter regulering).
Laveste-høyeste punkt:	0—1 630 m o.h.
Jordbruksareal:	3 200 da.
Dyrkingsjord:	3 300 da.
Produktivt skogareal:	19 000 da.
Kraftpotensial:	171 GWh, kostnads- klasse IIB.

Kontaktutvalget viser til at de øvre deler av feltet er en del av Trollheimen. For friluftslivet er nedbørfeltet av meget stor verdi. Også naturfaginteressene og kulturfaginteressene har dokumentert store verneverdier i området. Skadevirkningene på landbruket av en eventuell utbygging, vil bli omfattende. Utvalget tilrår derfor at Todalselva gis varig vern mot kraftutbygging.

Hovedstyret mener de ulike brukerinteresser best kan avklares ved en konsesjonsbehandling av Todalselva.

Surnadal kommune slutter seg til innstillingen fra Hovedstyret om at de ulike bruksinteressene best kan avklares ved en konsesjonsbehandling av Todalselva.

Et mindretall på 2 av 9 i Surnadal kommunestyre tilrår at Todalselva blir varig vernet i samsvar med Sperstadutvalgets tilråding i verneplan for vassdrag III.

Sunddal kommune finner ikke grunnlag for å avgi uttalelse vedrørende Hovedstyrets konklusjon for Todalselva. Det gjøres imidlertid oppmerksom på at en utbygging som planlagt for Todalselva vil resultere i redusert vannføring i nedre del av Drivavassdraget.

Et mindretall på 16 representanter av 37 i kommunestyret slutter seg til Sperstadutvalgets innstilling om varig vern av Todalsvassdraget.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal støtter Sperstadutvalgets forslag når det gjelder vern av vassdrag i Møre og Romsdal, og er derfor ikke enig i at Todalselva skal tas ut av verneplanen og konsesjonsbehandles. Fylkesmannen mener Sperstadutvalget klart har dokumentert at vassdraget er verneverdig og viser til at grendefolket i selve Todalen er klart for vern av vassdraget.

Fylkesmannen mener imidlertid at den viktigste grunn til at vassdraget bør vernes er hensynet til verneplanen for Trollheimen. Konsesjonsbehandling og utbygging av Todalselva kan ikke forenes med et sammenhengende verneområde som omfatter både Innerdalen og den sentrale Trollheimen.

Fylkesmannen mener en eventuell konsesjonsbehandling av Todalselva er det eneste reelle hinder for at en slik løsning kan gjennomføres.

Fylkesmannen viser til at over 80 % av vannressursene i Trollheimen allerede er bygget ut. Todalselva har ikke noe stort kraftpotensiale og vil heller ikke gi særlig billig kraft. Skadevirkningene på verneinteressene i Trollheimen er langt større enn de godene som vil følge med en utbygging av Todalselva.

Todalen bondelag ved et flertall på 3 representanter i styret uttaler at bondelaget er delt i sin oppfatning angående utbygging av Todalsvassdraget. Styret mener derfor de ikke kan gå inn for det ene eller det andre angående kraftutbygging. Laget er imidlertid sterkt imot at verning av vassdraget kan få betydning for bruken av eiendommene til næringsformål. Styret kan av den grunn ikke gå inn for at Todalsvassdraget blir varig vernet.

Et mindretall på 2 representanter i styret i Todalen bondelag går imot kraftutbygging i Todalsvassdraget p.g.a. de konsekvenser det vil få for bygda. De går også imot en verning av vassdraget som vil legge begrensninger på bruken av eiendommene til næringsformål.

Todalen utmarkslag uttaler at de er skeptisk til videre planlegging på grunn av at en utbygging vil føre med seg mange ulemper for Todalen. Videre har en dårlig erfaring med tidligere utbygging, med skjønn og erstatningsoppgjør.

Fylkesagronom Knut Herje viser til at det i Sperstadutvalgets innstilling blir konkludert med at «skadevirkningene på landbruket av en eventuell utbygging vil bli omfattende».

Fylkesagronomen viser til at flere av de konklusjoner utvalget har trukket angående landbruksinteressene ikke er korrekte. Han fremholder at det ikke er verdifulle beitevidder som blir neddemt ved en eventuell utbygging av Todalsvassdraget. Videre er de areal som kan få tørkeproblem vesentlig mindre enn det Sperstadutvalget har lagt til grunn. Han viser videre til at spørsmålet om selvgjerde er ordnet i det tidligere Driva-skjønnet. Etter fylkesagronomens mening kan en ikke si at skadevirkningene for landbruket blir omfattende. Nede i selve Todalen kan det bli tørkeproblem, men dette vil bli klarlagt av Grunnvasskontoret i NVE gjennom de planlagte grunnvannsundersøkelsene.

Sør-Trøndelag Kraftselskap viser til at det oppgitte kraftpotensialet på 171 GWh er restpotensialet uten tilbakeføring av vatn fra Tovatna, Fallbekkvatna og Tverrdalselv som i dag utnyttes i Driva Kraftverk.

Sør-Trøndelag Kraftselskap gjør oppmerksom på at konsesjon på overføringen til Driva Kraftverk i henhold til kongelig resolusjon av 3.10.1969 er gitt på ubegrenset tid.

Norsk Sameråd viser til at følgende er sagt om reindriftsinteressene i Sperstadutvalgets innstilling: «Da det aktuelle området er av stor betydning for reindrifta i Trollheimen vil ei eventuell regulering kunne få store uheldige konsekvenser for reindrifta her.»

Verneplan III for vassdrag

Norsk Sameråd viser til at de har engasjert seg meget sterkt for å sikre fortsatt samisk reindrift i Trollheimen. Regjeringen har nå fremsatt forslag til lov som gir hjemmel til ekspropriasjon av reinbeitearealer i Trollheimen. På denne bakgrunn finner Norsk Sameråd det unaturlig å frigi Todalselva til konsejnsbehandling.

Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) viser til at *Todalselva* berører den samiske tamreindriften i Trollheimen. Utbygging medfører at verdifulle sommer- og høstbeiter går tapt, flytteleier blir sperret og stor forstyrrelse i et særverdiområde for reindriften. I Trollheimen er det tidligere gjennomført mange store inngrep. Reindriftens områder rundt Todalsvassdraget er derfor særlig sårbare for inngrep. NRL krever derfor varig vern av Todalselva av hensyn til reindriften. NRL kan ikke godta at de uavklarte forholdene i Trollheimen omkring reindriften beitearealer og konsesjon for reindrift i Trollheimen brukes som argument mot varig vern.

Universitetet i Trondheim v komitéen for miljøvern (KOMMIT) viser til at selv om vassdraget ikke er i høyeste verneklasse i noen av faginteressene, er den samlede verneverdi høy. I tillegg kommer at resten av Trollheimsområdet er sterkt berørt av kraftutbygging, slik at de gjenværende uregulerte deler av dette vassdraget er det eneste større vannsystem i området som ikke er bygd ut.

KOMMIT viser også til det arbeid som pågår for å opprette et verneområde i Trollheimen. Ytterligere reguleringer i Todalselva vil sterkt forringe verdien av dette, idet det aktuelle området vil bli skåret i to. Ut fra det ovennevnte tilrår KOMMIT at Hovedstyrets innstilling ikke tas til følge og at Todalselva blir varig vernet.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) viser til at de øvre deler av nedbørfeltet hører med til natur- og friluftsområdet Trollheimen. Deler av dette området er allerede belastet med kraftutbygging og det er svært viktig å bevare det gjenværende.

Todalselva er egnet som typevassdrag for den vestlige del av Trollheimen.

Nedbørfeltet til Todalselva er svært godt egnet og blir mye brukt til fot- og skitur. Området har et godt utbygd hytte- og rutennett og er svært viktig for friluftslivet. Trollheimen har stor nasjonal betydning og området er særlig viktig for Trondheimsregionen.

Sperstadutvalget har gått inn for varig vern, mens hovedstyret har foreslått konse-

sjonsbehandling. På bakgrunn av de store friluftinteressene og verdien som et typevassdrag vil SRN-organisasjonene sterkt støtte Sperstadutvalgets syn.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF) uttaler at Todalselva sammen med en del andre vassdrag på verneplanen er lavt prioritert som verneobjekt ut fra vilt og fiskeinteressene. Flere av disse objektene har imidlertid viktige kvaliteter med hensyn på vilt og fisk, men disse ivaretas i stor grad av varig vernede vassdrag i de samme regionene som disse vassdragene ligger. Det er ut over dette viktige verdier i en del av disse vassdragene som må skånes mot kraftutbygging. DVF tror imidlertid dette kan gjøres ved konsejnsbehandling.

Statens friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som «meget viktig for friluftslivet» og viser videre til at verneinteressene her er sammenfallende og totalt sett store. Statens friluftsråd tilrår derfor varig vern av objektet.

Miljøverndepartementet viser til at verneinteressene i dette vassdraget er sammenfallende og totalt sett store.

Todalselva er det største vassdraget i Trollheimsregionen som har relativt store uberørte arealer. Trollheimen inkludert Drivas nordfelt, er for øvrig meget sterkt berørt av kraftutbygging. Kraftutbyggingsmagasin som Gjevillvatnet, Gråsjoen, Follsjoen og Tovatna, Dalsvatnet og Angårdsvatnet utgjør mer enn halvparten av det totale vannareal i Trollheimen.

I forbindelse med Drivautbyggingen har Todalselva fått redusert vannføring langs hele hovedløpet, selv om virkningene er relativt små ved utløpet i havet. Det må imidlertid understrekes at store sidedaler er uberørt, det gjelder særlig Romådalen, Naustådalen og Neådalen. Disse har betydelig landskaps- og referanseverdi. De østre deler av nedbørfeltet er foreslått vernet som en del av et større landskapsvernområde i Trollheimen.

I likhet med Sperstadutvalget tilrår departementet varig vern av Todalsvassdraget.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Todalselva. Nedbørfeltet er av stor betydning for friluftslivet. Også naturfaginteressene og kulturfaginteressene har dokumentert store verneverdier i området. Deler av Todalselva inngår i forslaget til et større landskapsvernområde i Trollheimen.

Verneplan III for vassdrag

OBJEKT NR. 114*DRIVAVASSDRAGET vassdrag nr. 449*

Fylker:	Møre og Romsdal, Oppland, Sør- Trøndelag.
Kommuner:	Sunndal, Oppdal, Dovre, Lesja.
Nedbørfelt:	2 482 km ² .
Skoggrense:	800—1 100 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 30 %.
Bredekt areal:	0,2 %.
Middelvassføring:	67,5 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—2 286 m o.h.
Jordbruksareal:	25 000 da.
Dyrkingsjord:	15 000 da.
Produktivt skogareal:	72 000 da.
Kraftpotensial:	Ca. 460—520 GWh, kostnadsklasse IIB.

Kontaktutvalget viser til at vassdraget inneholder særlig store og sammenfallende verneinteresser, og at de faglige verdiene i deler av vassdraget opptre i tildels enestående kombinasjoner som gjør vassdraget særlig verneverdig.

Området er klassisk når det gjelder tolkning av landformutviklingen i Norge i de senere delene av jordhistorien, og det viser med klarhet et spekter av nåtidens prosesser. I nedbørfeltet finnes noen av de mest verdifulle plantelokaliteter i hele landet, og det er blitt et klassisk område for botanikere. Det legges også vekt på at området er meget rikt på kulturminner, noe som bl.a. bidrar til rike opplevelser ved friluftsliv. For vilt, fisk og friluftsliv er objektet særdeles verdifullt. Verneinteressene knytter seg i vesentlig grad til de øvre deler av vassdraget med bl.a. Åmotselva, og til det vidt forgreinede Grøuvassdraget. Noen av sideelvene i vassdraget er allerede utbygd, og i sideelva Grøa er det store utbyggingsinteresser. Utvalget vil på grunnlag av de meget store verneverdier som er dokumentert, tilrå at sideelvene Dindalselva og Grøvu med tilløpselver samt øvre del av Drivavassdraget ned til og med samløpet med Skjørødøla gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Driva bør gis varig vern med en avgrensning som utvalget har tilrådd.

Sunndal kommune har ikke merknader til Hovedstyrets innstilling vedrørende Drivavassdraget.

Sør-Trøndelag fylkeskommune tilrår varig vern av Driva.

Sør-Trøndelag Kraftselskap viser til at den knappe tid som var til disposisjon for en planlegging av Grøuvassdraget ikke ga mulighet for en grundig nok utredning av de muligheter som finnes i vassdraget for kraftproduksjon. Vassdraget kan bygges ut i andre alternativer enn de to som er vurdert av utvalget og Hovedstyret med beskjedne naturinngrep. Når det gjelder Driva elv ble det under konsesjonsbehandlingen for Driva 1 påpekt at en samkjøring av Driva 1 og 2 (Grøvu) på en fornuftig måte ville kunne bedre forholdene både for fisket i elva og jordbruksinteressene i Sunndalen.

Sør-Trøndelag Kraftselskap mener det ikke er forsvarlig ut fra samfunnsinteressene å ta stilling til fredning av et vassdrag med et kraftpotensial på ca. 500 GWh som ligger så sentralt og hvor naturinngrepene etter vår mening er beskjedne uten en grundig vurdering basert på konsesjonsbehandling.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag finner det gledelig at Hovedstyrets innstilling angående Drivavassdraget faller sammen med fylkesmannens uttalelse.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) uttaler at både natur- og kulturvitenskapelig inneholder de gjenværende, uregulerte deler av Drivavassdraget svært store verneverdier, og er da også for begge interessers vedkommende plassert i verneklasse 1. KOMMIT vil også bemerke (til Sperstadutvalgets vurdering av vilt- og fiskeinteressene) at en eventuell Grøvuutbygging etter begge eksisterende alternativer i praksis vil medføre ødeleggelse av villreinstammen i Snøhettaområdet, idet mesteparten av kalvingsområdene vil bli ødelagt eller utsatt for forstyrrelse. KOMMIT mener dette forhold burde medføre en oppgradering av viltinteressene fra verneklasse 2 til 1. Ut fra ovennevnte støtter KOMMIT Hovedstyrets innstilling om vern.

Departementet tilrår varig vern av Drivavassdraget i samsvar med Hovedstyrets forslag.

OBJEKT NR. 124*GAULA vassdrag nr. 497*

Fylker:	Sør-Trøndelag, Hedmark.
Kommuner:	Trondheim, Melhus, Klæbu, Midtre Gauldal, Selbu, Holtålen, Tydal, Røros, Rennebu, Os, Tynset.

Verneplan III for vassdrag

Nedbørfelt:	3 651 km ² .
Skoggrense:	700—920 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 60 %.
Middelvassføring:	91 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 332 m o.h.
Kraftpotensial:	1 190 GWh kostnads- klasse IIB/III/IV.

Kontaktutvalget viser til at verneinteressene i objektet er særdeles store idet både naturvitenskap, kultur, vilt-, fisk og friluftsin-
teressene har gitt det høyeste prioritet.

Elva har en betydelig laksestamme over en stor strekning og både for jakt og fiske har nedbørfeltet meget stor rekreativ verdi. På grunn av sin størrelse og varierte berggrunn fanger Gaula opp det meste av biotop- og arts-
mangfoldet i de sørlige deler av Trøndelags-
regionen. Som typevassdrag står det sentralt. Vassdraget har store verneverdier av spesiell naturvitenskapelig karakter. Det inneholder en rekke fluvialgeomorfologisk og kvartær-
geologisk verdifulle lokaliteter. Det knytter seg særlig botaniske interesser til suksessjoner langs elvekanten, og et svært artsrikt fugle-
liv er knyttet til skog og våtmarker. Kultur-
minnene belyser et stort spekter av sosiale miljøer. En eventuell utbygging vil føre til tap og ulemper for reindriften i vassdragets østlige deler.

Utvalget mener at et stort vassdrag i Trøn-
delag eller Nordland i sin helhet bør være re-
presentert på verneplanen. Gaula inneholder
betydelige verneverdier og er godt egnet til å
representere Trøndelag og Nordland. Utvalget
vil derfor tilrå varig vern av Gaula.

Vefsnavassdraget i Nordland er også vur-
dert som et mulig objekt for vern av et større
vassdrag i Midt-Norge.

Hovedstyret mener de ulike bruksinteres-
ser best kan avklares ved en konsesjonsbe-
handling av Gaula. Særlig er det av betydning
at flomproblemene i vassdraget kan løses.

Midtre Gauldal kommune går ved et flertall
på 21 representanter (av 37) i kommunestyret
inn for varig vern av Gaula. Kommunestyret
kan ikke slutte seg til Hovedstyrets konklus-
sjon om at brukerinteressene best kan avkla-
res ved konsesjonsbehandling. Kommunen
hevder at de ulike interesser er godt nok av-
klart gjennom NOU:44 Verneplan for vass-
drag III og Samlet plan-utredningen. Ifølge
Samlet plan-utredningen vil flomdempingen
bli forholdsvis liten etter foreliggende planer.
Kommunen er ikke overbevist om at flompro-
blemene løses ved en utbygging.

Et mindretall på 16 representanter i kom-
munestyret går inn for at Gaula blir unntatt

fra varig vern, men har på det nåværende
tidspunkt ikke tatt standpunkt til noen av de
skisserte utbyggingsalternativer.

Melhus kommune går inn for fortsatt vern
av Gaula.

Holtålen kommune ved et flertall på 13 re-
presentanter (av 21) i kommunestyret sier seg
enig i innstillingen til Hovedstyret for Norges
vassdrags- og elektrisitetsvesen når det gjel-
der Gaula.

Et mindretall på 8 representanter i kom-
munestyret viser til at Gaulavassdraget peker
seg ut som et viktig typevassdrag i Midt-
Norge og representerer den siste mulig for å
få vernet et hovedvassdrag i Trøndelag mot
kraftutbygging. Etter at alle høringsinstanser
som hittil har uttalt seg (kommunale, fylkes-
kommunale, statlige) kan en fastslå at verne-
interessene i objekt nr. 124 Gaula er særdeles
store idet både naturvitenskap, kultur, vilt-,
fisk- og friluftsin-teressene har gitt det høyeste
prioritet.

Ut fra ovenstående mener mindretallet
kommunestyret må frarå en konsesjonsbe-
handling. Dette uavhengig av hvilken status
Vefsnavassdraget i Nordland fylke får.

Rennebu kommune viser til kommunens ut-
talelse til Samlet plan for vassdrag — Gaula,
og peker på at det synes for vidtrekkende å
foreta varig vern av området. Med varig vern
forståes det slik at ethvert utbyggingsalternat-
iv av vassdraget for all fremtid er avskåret.

Det synes rimelig at området/vassdraget Ila
bør underkastes en nærmere utredning slik at
de ulike verdier kan vurderes opp mot hver-
andre. Det kan tenkes her både på kommu-
naløkonomiske forhold og verdier for områ-
dets grunneiere, samt alternative utnyttbare
kraftmengder. Rennebu kommune mener dette
best kan avklares ved en eventuell konsesjons-
behandling.

*Sør-Trøndelag fylkeskommune v/fylkesut-
valget* uttaler at det bør vurderes om deler av
Gaulas nedbørfelt kan/bør vernes mot kraft-
utbygging samtidig som flomsikring for dal-
føret tillegges betydelig vekt. Videre bør vur-
deringen av Gaulas framtidige status ses i
sammenheng med at de 2 andre hovedvassdra-
gene i fylket i stor grad er utbygd, og at
Gaula derved har særskilt verdi for fylket.
Fylkesutvalget finner det hensiktsmessig at
deler av vassdraget frigis til eventuell senere
kraftutbygging når behovet tilsier det. Av-
grensing av et eventuelt verneområde må ut-
redes. Utvalget vil særlig begrunne sitt syns-
punkt med at deler av vassdraget allerede er

utbygd, at kommunene Holtålen og Midtre Gauldal vil få store økonomiske fordeler av utbygging, og at hensynet til fleksibilitet og handlefrihet i energidekningen ikke muliggjør fullt vern av det største utbyggingsprosjektet i fylket. Utvalget mener også at flomrisiko og økonomiske skadevirkninger knyttet til flommer bør utredes videre.

Andre forhold knyttet til Gaula bør utredes videre uavhengig av verneproblematikken. Utvalget ber de ansvarlige forvaltningsorganer prioritere langt sterkere oppryddingstiltak knyttet til gruveforurensning. Det må opprettes nedbørsstasjoner, innografer og forurensningsmålestasjoner. En vannbruksplanlegging i Gaulavassdraget bør bli en videreføring av Verneplan III og Samlet plan for vassdrag.

Et mindretall på 5 representanter i fylkesutvalget mener Verneplan III for vassdrag (NOU 1983:4) gir et klart uttrykk for at Gaula er verneverdig. På denne bakgrunn vil fylkesutvalget gå inn for fortsatt vern av Gaula.

Det vises for øvrig til at Regjeringen vil legge fram en samlet plan for vassdrag innen utgangen av 1984.

Gaula vil også i fylkeskommunal sammenheng bli vurdert gjennom denne behandling.

Om Stortinget mot formodning ikke går inn for fortsatt vern av Gaula, vil en be om at eventuell konsesjonsbehandling og utbygging først skjer etter 1995. Dette vil gjøre det mulig å arbeide for dekning av energibehovet gjennom alternative energikilder og energiøkonomisering og derved unngå utbygging av dette svært verneverdige vassdraget.

Det er viktig at mulighetene for flomdempende tiltak for Gaula utredes videre — uansett vern eller ikke.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag mener at spørsmålet om vern eller utbygging bør utstå til «Samlet plan» er behandlet.

Sør-Trøndelag Kraftselskap viser til sin uttalelse i brev av 16.2.1984 og slutter seg til Hovedstyrets innstilling om konsesjonsbehandling.

Sør-Trøndelag Bondelag viser til at Gaula er Midt-Norges største hovedvassdrag og regnes som det beste laksevassdraget i landsdelen ved sida av Namsen. De store jordbruksinteressene sammen med særlige verneverdier innen friluftsliv, natur og kulturminner, gjør at utbygging av Gaula vil være i særlig grad konfliktfullt.

Dette framgår også av de vurderinger som er gjort på fylkesnivå i forbindelse med Samlet plan for vassdrag. Vassdragsrapporten for

Gaula omfatter i alt 14 alternativer basert på 4 hovedalternativer. De fire lokallag som hittil har uttalt seg (i Midtre Gauldal) har gått imot utbygging. I elveeierlagene er meningene noe delte, men med hovedvekt imot.

Et moment i positiv retning er at skadevirkningene i Gaula vil dempes noe, men vurderingene i så måte spriker.

Sør-Trøndelag Bondelag ønsker på nåværende tidspunkt ikke å ta et bastant standpunkt for eller imot utbygging, men det må understrekes at sjøl det hovedalternativ som kan synes mest lempelig sammen med en akseptabel energipris — alt. III — medfører så store minusvirkninger at utbygging er sterkt betenkelig.

Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) viser til at en regulering av Gaula berører Riast/Hylling reinbeitedistrikt og vil gi store negative konsekvenser for reindriften. Regulering vil medføre tap av særlig verdifulle beiteområder og gi store forstyrrelser i driftsmønsteret. Riast/Hylling reinbeitedistrikt er hardt belastet med inngrep fra før. De gjenstående områdene er derfor sårbare for inngrep. Av hensyn til reindriften krever NRL varig vern av Gaula.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) viser til at Trøndelag hittil er kommet svært dårlig ut i verneplanarbeidet. Det er viktig å få vernet minst et større vassdrag fra Trøndelagsregionen. Gaula er i dag det eneste store tilnærmet uregulerte vassdrag i Trøndelagsregionen.

Det er dokumentert særdeles store verneinteresser i Gaula. Både naturvitenskapelig, kultur, vilt- og fiske- og friluftsinnteressene er gitt høyeste prioritet. Vassdraget omfatter et stort område med variert berggrunn og et mangfold av plante- og dyrebiotoper. Det inneholder en rekke geofaglig verdifulle lokaliteter. Vassdraget er usedvanlig godt egnet som et typevassdrag for Trøndelagsregionen. Gaula er en svært viktig fiskeelv med en betydelig laksestamme. Nedbørfeltet har svært stor verdi for jakt og fiske.

Gaulas nedbørfelt har stor betydning for friluftslivet både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. I de nedre deler av nedbørfeltet er det særlig padling og laksefiske som er viktig. De øvre deler av feltet har gode muligheter for jakt, fiske, fotturer og skiturer. Deler av området har et godt utbygd hytte- og rutenett. Området brukes særlig mye av folk fra Trondheimsregionen.

SRN-organisasjonene peker på at alle faggruppene har vurdert Gaula til høyeste verneklasse. Ifølge målsettingen for verneplanarbeidet skal verneplanen sikre en rimelig for-

Verneplan III for vassdrag

deling på de ulike landsdeler. Trøndelag har hittil kommet svært dårlig ut i verneplanarbeidet. Det er derfor helt nødvendig at Gaula får varig vern.

Sperstadutvalget har trukket inn Vefsna i Nordland og foreslått den vernet i steden for Gaula. SRN er enige i at det er store verneverdier i Vefsna og at den bør vernes, men det bedrer ikke situasjonen i Trøndelag. SRN tar avstand fra den «hestehandel» Sperstadutvalget har gått inn på. I en verneplan er det de faglige forutsetningene som må tillegges vekt. SRN går derfor sterkt inn for at Gaula får varig vern.

Universitetet i Trondheim v/Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer mener at ut fra de verneinteressene Kontaktutvalget har ansvaret for er Forra og Gaula de mest betydningsfulle vassdrag i planen for Trøndelag. Dersom forslaget om konsesjonsbehandling av disse vassdragene følges, innebærer det at verneplanen fullstendig mister sin balanse og blir et ensidig forslag til fordel for kraftutbyggingsinteressene. Verneplanen vil dermed stå uten noe skikkelig referansevassdrag for Trøndelag.

Kontaktutvalget mener dette vil være sterkt i strid med verneplanens forutsetning om en rimelig fordeling mellom de ulike landsdeler.

Universitet i Trondheim v/Muséet vil sterkt beklage at Hovedstyret har sluttet seg til Sperstadutvalgets innstilling om konsesjonsbehandling av Gaula. Muséeet ser på dette vassdraget som det mest verneverdige av alle vassdrag i Muséeets distrikt.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) viser til at det for Gaulavassdraget foreligger en spesiell situasjon. Sperstadutvalget foreslår varig vern av vassdraget, som er et av 8 vassdrag i verneplanforslaget med verneklasse 1 i alle interessekategorier. Imidlertid foreslås vassdraget samtidig frigitt for konsesjonsbehandling dersom Vefsna i Nordland blir varig vernet. Også Vefsna har meget høy verneverdi. Hovedstyret går inn for konsesjonsbehandling av Gaula og varig vern av Vefsna.

Til Sperstadutvalgets innstilling bemerker KOMMIT at ut fra den dokumentasjon utvalget selv gir, er det ulogisk å la Vefsna erstatte Gaula. Begge er vassdrag med en verneverdi som rangerer dem blant landets mest verneverdige vassdrag, men *de overlappende verneverdiene* er små. Ut fra vurderingene til alle faginstansene, kan de to vassdragene ikke erstatte hverandre. Vassdragene ligger langt fra hverandre (400 km) og i forskjellige naturgeografiske regioner. Vassdragene kan over-

hodet ikke erstatte hverandre når det gjelder å dekke behov for arealer til friluftsliv og rekreasjon. KOMMIT bemerker at Gaula er det siste av de store vassdragene i Sør-Trøndelag, der hovedelva ikke er regulert. Uten vern av Gaula vil fylket komme svært dårlig ut på verneplanen.

Ut fra det som er sagt ovenfor går KOMMIT imot Hovedstyret og tilrår at Gaula gis varig vern, uavhengig av den behandling Vefsna får.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk anser Gaula som meget viktig i verneplansammenheng og kan ikke se at verneverdiene her kan sikres gjennom konsesjonsbehandling.

Statens Naturvernråd er enig i at Vefsna gis varig vern, men kan ikke akseptere at dette fører til konsesjonsbehandling av Gaula. Det er en kjensgjerning at Gaula har fått høyeste vernekarakter fra samtlige områder. Statens Naturvernråd mener det burde være rimelig at *to* store vassdrag blir vernet i området Sør-Trøndelag — søndre del av Nordland og minner om at Gaula ligger nær den største befolkningskonsentrasjon i Trøndelag.

Statens Friluftsråd legger avgjørende vekt på den faglige vurderingen av dette vassdraget som «særdeles viktig for friluftslivet» og viser videre til at verneinteressene her er sammenfallende og totalt sett *meget store*. Vassdraget er ett av de ubestridt mest verdifulle en har på Verneplan III.

Rådet gir sin tilslutning til forslaget om vern av Vefsna av hensyn til verneplanens målsetting i Midt-Norge. En kan imidlertid ikke akseptere at dette fører til konsesjonsbehandling av Gaula. Det burde være rimelig å verne *to* store vassdrag i området.

Miljøverndepartementet viser til at verneinteressene i Gaula er sammenfallende og totalt sett *meget store*. Vassdraget er ett av de sju ubestridt mest verdifulle en har på Verneplan III. En slik vurdering omfatter også Hiåsjøområdet. Gaula ble i sin tid vernet midlertidig med tre unntak, deriblant Hiåsjøene, som skulle kunne nyttes i Øvre-Orklautbyggingen. Orkla er nå utbygget uten dette delfeltet. Da de dokumenterte verdier i området i tillegg viser seg å være av stor betydning for hele Gaudalsvidda, bør reservasjonen bortfalle ved varig vern av Gaula.

Ved behandlingen av Verneplan II ble det pekt på de betydelige verneinteresser som lå i Orkla, Gaula og Forra. En mente verneinteressene i Orkla var større enn i Gaula, men utbyggingsinteressene var også store. Orkla ble derfor anbefalt konsesjonsbehandlet og er, som nevnt, senere bygget ut.

Verneplan III for vassdrag

Departementet gir sin tilslutning til Sperstadutvalgets forslag om varig vern av Vefsna av hensyn til verneplanens målsetting i Nordland, men kan ikke akseptere at dette fører til konsesjonsbehandling av Gaula. Vefsna er mindre påvirket av menneskelige inngrep, og referanseverdien er rimeligvis større.

Imidlertid arbeides det med å rense opp i gruveforurensningene i Gaula, og det er håp om å få dem under kontroll.

Gjennom de naturvitenskapelige undersøkelser som er foretatt i de midlertidig vernede vassdrag, er det pekt på de verneinteresser som er gått tapt i og med at det på Østlandet ikke kan bli vernet noe stort, helhetlig vassdrag. Et vern av Gaula vil være det nærmeste en kommer i retning av å fange opp slike aspekter i verneplanen. Det burde være rom for vern av to større vassdrag mellom Dovrefjell og Saltfjellet. Det riktige vil derfor være å verne både Gaula og Vefsna.

Gaula peker seg ut som et viktig typevassdrag i Midt-Norges søndre del og representerer siste mulighet til å få vernet et helt hovedvassdrag i Trøndelag mot kraftutbygging. Videre er vassdraget i kraft av sin størrelse og nærhet til store befolkningskonsentrasjoner et godt bidrag til å oppfylle verneplanens målsetting i denne regionen.

Selv om Vefsna kan ivareta deler av typeaspektet for Trøndelag og Nordland i samme grad som Gaula, kan Vefsna ikke fylle de mange andre funksjonene som Gaula idag har. Det er knyttet store regionale interesser til Gaulas nedbørfelt både på bruker- og verne-siden, som alle trekker i retning av varig vern mot kraftutbygging.

En har også her lagt stor vekt på den vurdering som er gitt av Gaula i utkastet til Samlet plan. Her er planene vurdert å medføre svært store negative konsekvenser og er foreslått plassert i kategori III.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Gaula.

Gaula er satt i verneklasse 1 både når det gjelder naturvitenskap, kulturvitenskap, vilt- og fiskeinteresser og friluftinteresser. Gaula står sentralt som typevassdrag i Trøndelagsregionen. Vassdraget har også betydning som referansevassdrag selv om enkelte delfelt er tildels sterkt berørt av kraftutbygging.

Når det gjelder den av Sperstadutvalgets foretatte kobling mellom Gaula og Vefsna vises til det som er sagt angående Vefsna i Verneplanens generelle del. Det fremgår her at departementet ikke vil ta standpunkt til vern eller konsesjonsbehandling av Vefsna nå, men at dette skal vurderes i en Verneplan IV.

OBJEKT NR. II 10

GARBERGELVA vassdrag nr. 499

Fylker:	Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag.
Kommuner:	Selbu, Stjørdal, Meråker.
Nedbørfelt:	159 km ² .
Skoggrense:	Ca. 500 m o.h.
Areal under denne:	60 %.
Middelvassføring:	2,8 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	160—1 171 m o.h.
Jordbruksareal:	5 200 da.
Produktivt skogareal:	8 300 da.
Kraftpotensial:	200 GWh, kostnads- klasse IIB/III.

Kontaktutvalget uttaler at det er påvist store kulturvitenskapelige og naturvitenskapelige verdier i nedbørfeltet. Kulturminnene fra kvernindustrien fremheves som spesielt verdifulle. I naturfaglig sammenheng er de ornitologiske verdier knyttet til våtmarksområdene Stråsjøen og Prestøyan av meget stor betydning. Også vilt- og fiskeinteressene har dokumentert store verneinteresser i området. For reindriftsnæringen er deler av nedbørfeltet av særlig stor verdi. Utvalget tilrår derfor varig vern av objektet.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Garbergelva bør gis varig vern.

Selbu kommune er fullt innforstått med det nasjonale ønske om å beholde enkelte vassdrag uregulert. Kommunen kan i dag likevel ikke støtte forslaget om varig vern av Garbergelva. Kommunestyret tilrår isteden at utbyggingsplanene for vassdraget blir undergitt vanlig konsesjonsbehandling.

Kommunen begrunnet sitt standpunkt med at saksbehandlingen for Verneplan III så langt på ingen måte har vært tilfredsstillende. Sperstadutvalget har ensidig tatt utgangspunkt i forholdsvis spesielle verneinteresser knyttet til et konkret vassdrag uten å se på helheten for vassdraget. Dette arbeidet er utført sentralt og uten at lokale fagorgan og kommunale myndigheter har hatt innflytelse på arbeidsopplegget eller på utvalgsinnstillingen. Etter kommunens syn bærer også innstillingen preg av manglende lokalkjennskap og inneholder betydelige feil.

Kommunen er kjent med opplegget for behandlingen av «Samlet Plan» hvor det bl.a. skal utarbeides en fullstendig vassdragsrapport hvor alle interesser knyttet til vassdraget er vurdert opp mot hverandre. Kommunen

Verneplan III for vassdrag

kan ikke skjønne hvorfor de vassdragene Verneplan III omfatter ikke skal undergis den samme helhetsvurdering.

Garbergelva har mange alternative utbyggingsmuligheter. Ved et aktivt samarbeide mellom utbygger, lokale myndigheter og fagfolk på miljøspørsmål, er det svært gode muligheter for å finne fram til utbyggingsalternativer som på en tilfredsstillende måte kombinerer utbyggingsinteresser og vernebehov.

Kommunestyret stiller seg tvilende til noen av de konklusjoner Sperstadutvalget bygger sin innstilling på. Derfor synes det behov for ytterligere undersøkelser bl.a. av de kulturhistoriske verdier og div. næringsinteresser i vassdragsområde for å få et mest mulig korrekt grunnlag for avgjørelsen om vern og/eller utbygging. Slike utredninger kan best finne sted i forbindelse med en konsesjonsbehandling.

Dersom videre planlegging og konsesjonsbehandling klargjør at utbygging ikke er forenlig med verneinteresser og/eller andre lokale interesser, regner kommunestyret med at man kan ta opp igjen spørsmålet om varig vern senest i forbindelse med konsesjonsbehandlingen.

Skulle nasjonale interesser — på tvers av lokale behov og ønsker — likevel føre til varig vern av vassdraget, forutsetter kommunestyret at staten etablerer en kompensasjonsordning til det lokalsamfunn som berøves mulighetene for en økonomisk avkastning ved en utbygging.

Selbu kommune har merket stagnasjonen i kommuneøkonomien, men står fortsatt framfor store uløste oppgaver. Skatter og avgifter ved en utbygging av Garbergelva kan etter dagens forhold være svært avgjørende for på hvilken måte kommunen kan makte å gjennomføre disse oppgavene.

Sør-Trøndelag fylkeskommune v/fylkesutvalget tilrår konsesjonsbehandling av Garbergelva, men vil avvente den vassdragsrapport som plan- og næringsavdelingen skal utarbeide før det tas standpunkt til hvilket kraftutbyggingsalternativ som bør konsesjonsbehandles.

Et mindretall på 5 representanter i fylkesutvalget går inn for varig vern av Garbergelva.

Trondheim Elektrisitetsverk peker på at det grunnlag Kontaktutvalget har bygget sin vurdering på bærer preg av manglende lokalkunnskap og er til en viss grad ufullstendig og uriktig spesielt når det gjelder kulturminner, reindrift og jordbruk. Trondheim Elektrisitetsverk mener de naturvitenskapelige interesser, viltinteressene og jord- og skogbruks-

interessene kan imøtekommes ved valg av utbyggingsalternativ. Både Stråsjøen og Prestøyen som det er knyttet ornitologiske interesser til, kan spares for utbygging.

Videre vises til at de kulturvitenskapelige interesser er knyttet til kvernsteindriften og blir berørt av de utbyggingsalternativene som betinger magasin i området ved Kvern fjellvatna. Her er kulturminnene ganske grundig dokumentert etter en bestilling fra Trondheim Elektrisitetsverk med tanke på søknad om utbygging.

I og med at kvernsteindriften foregikk langs en smal 35 km lang forekomst og med hovedaktivitet utenfor nedbørfeltet, mener vi at andre områder i kvern fjellet kan ha de samme historiske kvaliteter som de som er påvist ved Kvern fjellvatna. Hvis vassdraget blir frigitt for konsesjonsbehandling, vil det være av interesse å få dette undersøkt nærmere.

Trondheim Elektrisitetsverk viser videre til at det i Kontaktutvalgets innstilling heter om reindriftsinteressene at områdene er av særverdi og peker seg ut som fint kalvingsland med godt vårbeite. Konklusjonen er at en utbygging vil bety store omlegginger av reindriften i distriktet. Trondheim Elektrisitetsverk finner med bakgrunn i tidligere utredninger og lokal kjennskap til hvordan reindriften utøves i området denne konklusjonen overraskende og betydelig overdrevet.

I forbindelse med reindriftsskjønnet som følge av regulering av Nea og Lødølja, laget statskonsulent Loyd Villmo en sakkyndig utredning datert 3. juni 1970 for skjønnsretten. I denne utredningen er reindriftsforløpet i Essand beitedistrikt utførlig beskrevet etter opplysninger fra reindriftssamene og lappefogden.

Ut fra denne beskrivelsen mener Trondheim Elektrisitetsverk det må kunne hevdes at utbyggingsplanene i Garbergelva berører reindriftnæringen marginalt, i det virksomheten i dette området i det vesentligste foregår øst for de planlagte neddemningsområdene.

Trondheim Elektrisitetsverk fremholder at det i Fylkesplanen for Sør-Trøndelag er forutsatt en gjennomsnittlig årlig vekst i elforbruket til alminnelig forsyning på 3,2 %, 2,5 %, 1,8 % og 1,5 % i de 4 femårsperiodene 1980—2000. I prognosene er medregnet redusert fastkraftbehov gjennom forventet gevinst av energiøkonomisering. Tilgangen på ny fastkraft i perioden forutsettes å komme fra Slind kraftverk, Nedre Nea kraftverk og prosjektene i kategori I i Samlet plan, tilsammen 327 GWh som er 570 GWh mindre enn behovet ved år 2000.

Størsteparten av dette underskuddet vil ligge i Trondheim Elektrisitetsverks forsyningsområde.

Verneplan III for vassdrag

Etter Trondheim Elektrisitetsverks skjønn bør Garbergelva frigis for konsesjonsbehandling fordi en her står overfor et tilfelle hvor det er fullt mulig å forene naturvern, kraftutbygging og andre brukerinteresser på en hensiktsmessig måte.

En vegutløsning fram til områdene kan bli en fordel for reindriften og de kulturvitenskapelige interesser, samt andre brukerinteresser.

Hvis det blir vedtatt å utsette sluttbehandlingen av Garbergelva og myndighetene ønsker det, foreslås at Trondheim Elektrisitetsverk bestiller en nærmere undersøkelse av kulturminner og reindrift og eventuelt andre brukerinteresser i området.

Sør-Trøndelag Kraftselskap ber om at Garbergelva frigis for konsesjonsbehandling.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag finner det gledelig at Hovedstyrets innstilling vedrørende Garbergelva faller sammen med fylkesmannens uttalelse.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) slutter seg til Hovedstyrets innstilling om at Garbergelva bør gis varig vern.

Miljøverndepartementet har i sin uttalelse til Hovedstyrets innstilling gått inn for varig vern av Garbergelva. I senere drøftelser mellom Miljøverndepartementet og Olje- og energidepartementet har Miljøverndepartementet funnet å kunne godta at Garbergelva frigis for eventuell konsesjonsbehandling.

Olje- og energidepartementet tilrår at verneinteressene i Garbergelva avklares ved eventuell konsesjonsbehandling. Verneinteressene, spesielt de naturvitenskapelige interesser synes i stor grad å knytte seg til naturreservatet Stråsjøen—Prestøyan (opprettet ved kgl. res. 23. desember 1983). I vernevedtaket er inntatt forbehold om at Stråsjøens—Prestøyan status som naturreservat skulle vurderes på nytt dersom det ble vedtatt utbygging av vassdraget. Trondheim Elektrisitetsverk viser til at de naturvitenskapelige interesser, viltinteressene og jord- og skogbruksinteressene kan imøtekommes ved valg av utbyggingsalternativ. Både Stråsjøen og Prestøyan kan spares for utbygging. Selbu kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune tilrår konsesjonsbehandling av Garbergelva.

OBJEKT NR. 131

STJØRDALSVASSDRAGET vassdrag nr. 504

Fylker:

Sør-Trøndelag,
Nord-Trøndelag.

Kommuner:

Nedbørfelt:

Skoggrense:

Areal under denne:

Middelvassføring:

Laveste-høyeste punkt:

Jordbruksareal:

Dyrkingsjord:

Produktivt skogareal:

Kraftpotensial:

Selbu, Stjørdal,
Meråker, Levanger,
Verdal.

2 130 km².

Ca. 600—700 m o.h.

Ca. 70 %.

74 m³/s.

0—1 249 m o.h.

Forra: 71 000 da.

Forra: 33 000 da.

Forra 138 000 da.

Forra og Sona:

913 GWh kostnads-
klasse IIA/III.

Kontaktutvalget uttaler at naturvitenskap, kulturvitenskap, vilt- og fiskeinteresser og friluftinteresser har dokumentert meget store verneinteresser i vassdraget. De største interessene knytter seg til sidevassdragene Forra og Sona. Særlig er de store myrområdene i øvre Forradalsområdet av meget stor verdi. De øvre deler av Stjørdalsvassdraget er fra før berørt av kraftutbygging. Utvalget vil derfor tilrå at Forra og Sona gis varig vern.

Særuttalelse fra utvalgets medlem Ottar Fjærvoll:

Foruten meget store vitenskapelige og generelle naturverninteresser, er det i Forras nedbørfelt dokumentert helt uvanlig store og gode reserver av dyrkbar jord. I vår situasjon bør dyrkingsreserver stå til disposisjon for nydyrking.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag har utarbeidet et utkast til Verneplan for Våtmarker i Nord-Trøndelag, datert 1981. Storparten av dyrkingsreserven i Forraområdet inngår i planen som nå er til høring sentralt.

Sperstadutvalgets tilråding om varig vern av Forra mot kraftutbygging forrykker—iallfall så langt det gjelder Forraområdet—grunnlaget for planutkastet så sterkt at det bør sendes tilbake til Fylkesmannen så planarbeidet kan videreføres på det grunnlag som nå avtegnes.

Grunneiere, rettighetshavere og landbruksmyndigheter har nettopp i Forra-området hatt uvanlig store vansker med avveining mellom jord- og skogbruk, naturvern og vassdragsregulering m.a. fordi skader forvoldt ved vassdragsutbygging erstattes med 125 %, mens erfaring og rettspraksis når det gjelder dyrkbar jord som inngår i reservater der bestemmelsene setter bom for nydyrking, hittil nærmest har vært at den som tilfeldigvis rammes av tiltaket må bære byrden ved denne type offentlige inngrep.

Hovedstyret viser til Stortingets behandling av Verneplan II der det ble forutsatt at vass-

Verneplan III for vassdrag

dragene i Nord-Trøndelag skulle vurderes under et. Hovedstyret vil som en mulig løsning av de ulike interesser vise til alternativet med inntak i Feren. Etter dette alternativ kan Forramyrene vernes. En avklaring av disse forhold kan best avklares ved en konsesjonsbehandling av Forra. Hovedstyret tilrår at sidevassdraget Sona vernes varig.

Verdal kommune gir sin tilslutning til Hovedstyrets innstilling om Verneplan for vassdrag.

Et mindretall på tre i kommunestyret tilrår i likhet med Sperstadutvalget at objekt 131 Forra gis varig vern.

Levanger kommune ved 10 (av 12) representanter i kommunestyret tar Hovedstyrets innstilling til etterretning.

Et mindretall på 2 representanter i kommunestyret slutter seg til uttalelsen fra natur- og miljøvernutvalget som konkluderer som følger:

Vassdragene i Trøndelag bør også i vernesammenheng sees samlet. Av våre vassdrag er to gitt høyeste karakter i vernesammenheng: Stjørdalsvassdraget og Gaula. Både Sperstadutvalget og Hovedstyret går inn for at Gaula konsesjonsbehandles med tanke på utbygging. Stjørdalsvassdraget er også for en stor del innstilt til konsesjonsbehandling. Om Forra også blir med, vil begge de to vassdragene kunne bli utbygd.

Sperstadutvalget har kommet fram til at Forra har de kvaliteter som tilsier at den bør vernes. Verneverdiene synes å være svært mange og store. I verneplanen er det lagt særlig vekt på vassdragets verdi som type- og referansevassdrag. Det synes klarlagt at en kombinasjon av vern og utbygging ikke er mulig. Det eksisterer heller ikke noe alternativ til Forra i vernesammenheng.

Ut fra de foreliggende fakta rår en til at Levanger kommune fastholder sitt tidligere standpunkt til Verneplan III.

Nord-Trøndelag fylkeskommune viser til «prioritetsplan for Nord-Trøndelag» der Forra/Dillfoss redusert og uten overføring av Glunka og Skravla er ført opp i gruppe 2 (av 5).

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag viser til at sett fra et naturvernsynspunkt er ikke et inntak i Feren med avstenging av Forra, noen brukbar løsning. En innskrenkning av reguleringsomfanget på denne måten, vil riktig nok ivareta ønske om ikke å demme ned de store myrområdene nedover langs Forra, men Forra som elv vil fortsatt bli ødelagt både som typevassdrag og referansevassdrag. Med en så vidt

kraftig regulering av Forra, vil elva miste vesentlige verdier i friluftssammenheng, og verneverdiene av arealene langs elva vil på grunn av et slikt teknisk inngrep bli redusert selv om myrene ikke blir direkte demmet ned.

Det er gjentatte ganger i forbindelse med verneplandiskusjonen sagt at vassdrag som blir vernet mot kraftutbygging, også må vurderes med hensyn til andre inngrep som kan redusere vassdragets naturkvalitet.

Når det gjelder Forra, er mulighetene for å få vernet omkringliggende arealer av betydelig størrelse, meget store. Årsaken til dette er at samtidig som det er lite fast bosetning i øvre deler av Forras nedslagsfelt, er variasjonsrikdommen i naturen så stor at vesentlige arealer kan legges ut til naturreservater. Det foreslåtte naturvernreservat fra Feren og nedover langs Forra er på 88 km². En konsesjonssak med tanke på å overføre Feren til Inna vil i vernesammenheng ikke avklare noe som ikke er kjent fra før.

Aksjon Vern Forra beklager sterkt at Hovedstyret foreslår at Forra skal tas ut av verneplanen for vassdrag. Prosjektet «10 års vernede vassdrag» viser at Forra er et av landets mest verneverdige vassdrag. Forra har nasjonale og til dels internasjonale verneverdier og har stor verdi som referansevassdrag. Ingen av de øvrige vassdrag på verneplanen kan erstatte Forra i denne sammenheng. «Aksjon Vern Forra» viser til at Hovedstyret i sitt vedtak henviser til et redusert utbyggingsalternativ for Forra og finner at en ved dette kan verne Forramyrene. «Aksjon Vern Forra» mener imidlertid dette alternativet vil ødelegge Forra som referansevassdrag både på grunn av den kraftige reguleringen i Feren og på grunn av redusert vannføring i Forra. Videre har fylkesmannen i Nord-Trøndelag lagt fram et forslag til naturreservat etter naturvernloven i Forra-området. Inngrepene som følge av det reduserte alternativet vil medføre at et slikt reservat vil miste mesteparten av sin verdi.

«Aksjon Vern Forra» hevder også at en utbygging vil komme i svært sterk konflikt med de store friluftssammenhengene som er knyttet til Feren og Forra. Det vises videre til at Hovedstyret grunngir sitt forslag med at vassdragene i Nord-Trøndelag bør vurderes under ett. Det hevdes at dette hovedsakelig har sin bakgrunn i debatten som er ført om Forra kontra Sanddøla.

Prinsipielt mener Aksjon Vern Forra at det må være de dokumenterte verneverdiene i Forra som må bestemme vassdragets status på verneplanen, og ikke forhold knyttet til vassdrag utenfor planen. Når Sanddøla like-

vel dras inn i debatten, vil Aksjon Vern Forra henvise til det som kontaktutvalget for vassdragsreguleringer ved Universitetet i Trondheim har sagt om dette forholdet. Her heter det bl.a. at Sanddøla ikke kan erstatte Forra som referansevassdrag og at en utbygging etter det reduserte alternativet Forra—Dillfoss vil komme i større konflikt med de biologiske verneverdiene enn tilfellet vil være ved en utbygging av Sanddøla.

Norske Reindriftssamers Landsforbund viser til at Forra berører Færen reinbeitedistrikt. Dette distrikt er belastet med mange reguleringer. Forra er nå det eneste vassdraget som ikke er regulert innen Færen reinbeitedistrikt og er derfor særlig sårbart for inngrep. Det aktuelle området er i dag viktige høst-, vinter- og vårbeiter. Vinter- og vårbeiter er minimumsfaktoren i Færen distrikt. En regulering vil gi tap av beiteområder og føre til at viktige flytte- og trekkleier blir stengt.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) viser til at Forra er et av de få større vassdrag som kan vernes i Midt-Norge. Vassdraget har meget store verneverdier. Særlig viktig er sidevassdraget Forra. Dette er et av landets mest verneverdige vassdrag og har også internasjonale verneverdier. Spesielt kan nevnes vassdragets naturfaglige kvaliteter, som er godt dokumentert og som ikke kan erstattes med eventuelt vern av andre vassdrag. Vassdraget har stor referanseverdi. Verneverdiene er særlig knyttet til våtmarksområdene i de øvre deler av vassdraget. Disse er foreslått vernet som naturreservat i et forslag som er utarbeidet av fylkesmannen i Nord-Trøndelag. Vi mener at Forra-området må sikres ved at dette forslaget snarest blir vedtatt.

Stjørdalsvassdraget er også et meget viktig jaktområde med mange jegere og et høyt jaktutbytte. Stjørdalselva har en lang lakseførende strekning med høy bruksverdi og tilgang for allmenheten. Innlandsfisket har størst betydning for lokalbefolkningen. Fjellområdet er mye brukt til dags- og helgeturer, mens myrområdene er gode moltemyrer.

I behandlingen av Stjørdalsvassdraget gikk Sperstadutvalget inn for et kompromiss i det en foreslo varig vern av Forra og Sona og konsesjonsbehandling av vassdragene i Meråker.

De samarbeidende organisasjoner i SRN vil sterkt beklage at Hovedstyret ikke kan gå med på kompromissforslaget for Stjørdalsvassdraget. Utvalget skisserer en løsning som kunne tilgodesett alle interesser og skapt ro omkring et av landets mest kontroversielle vassdrag.

Når Hovedstyret går inn for konsesjonsbehandling av Forra, står Trøndelag i fare for å komme ekstremt dårlig ut i verneplansammenheng. Dersom forslaget vinner frem, vil samtlige av landsdelens mest verneverdige vassdrag være satt utenfor verneplanen. Tilbake blir noen få mindre vassdrag med ubetydelig lavere verneverdi. Dette resultat er klart i strid med verneplanens forutsetninger om en balansert fordeling mellom landsdelene. Dersom Hovedstyrets innstilling følges, blir verneplanen for Trøndelag uten verdi. Planens innhold vil hovedsakelig bli et resultat av kraftutbyggingsinteressene og minimalt av verneinteressene.

Hovedstyret bygger sin argumentasjon for konsesjonsbehandlingen av Forra blant annet på at vassdragene i Nord-Trøndelag må vurderes samlet og at spesielt Forra og Sanddøla må sees i sammenheng. Hovedstyret viser i denne forbindelse til blant annet uttalelser fra Lierne kommunestyre som ønsker konsesjonsbehandling av Forra i den hensikt å gjøre sjansen for utbygging av Sanddøla mindre. En slik argumentasjon er sterkt usaklig. *Forras stilling i verneplansammenheng må bestemmes av verneverdiene i dette spesielle vassdraget og ikke av at det i samme fylke tilfeldigvis er kontroversielle utbyggingsplaner i et annet vassdrag.*

I sin innstilling peker Hovedstyret videre på en mulig «løsning» med redusert utbygging av Forra — med demning ved Færoset og overføring av Forra til Verdal. Hovedstyret mener at ved dette alternativ kan Forramyrene verdier reddes.

Denne skisserte løsning er uakseptabel. Forramyrene og Forra er som våtmarksområde en naturlig enhet. Det vil være meningsløst å verne myrene og samtidig tørlegge elva eller eventuelt bygge terskler. Det burde være selv sagt at det ikke er aktuelt å opprette et våtmarksreservat i tilknytning til en tørrlagt elv. Dette skisserte inngrepet vil videre totalt ødelegge vassdragets referanseverdi.

Universitetet i Trondheim v/Kontaktutvalget for vassdragsreguleringssaker beklager sterkt Hovedstyrets forslag om å ta Forra ut av verneplanen. Det vises til at Forra har meget store verneverdier av spesiell naturfaglig kvalitet som er godt dokumentert og til at Forra ikke kan erstattes av andre vassdrag i Trøndelag. Vassdraget har stor referanseverdi.

Når det gjelder Hovedstyrets uttalelse om at en ved redusert utbygging av Forra kan verne Forramyrene viser utvalget til at Forras verneverdier er sterkt knyttet til vannsystemene og til at det reduserte alternativet vil påvirke disse sterkt både ved regulering av

Verneplan III for vassdrag

Færen og redusert vannføring i Forra. Det reduserte alternativet vil ødelegge Forra som referansevassdrag.

Vurdert ut fra de verneinteressene Kontaktutvalget har ansvar for, er Forra og Gaula de mest betydningsfulle vassdrag i planen for Trøndelag. Dersom forslaget om konsesjonsbehandling av disse vassdraga følges, innebærer det at verneplanen fullstendig mister sin balanse og blir et ensidig forslag til fordel for kraftutbyggingsinteressene. Verneplanen vil dermed stå uten noe skikkelig referansevassdrag for Trøndelag. Dette vil være sterkt i strid med verneplanens forutsetning om en rimelig fordeling mellom de ulike landsdeler.

Hovedstyret begrunner også sitt forslag med Stortingets forutsetning om at vassdraga i Nord-Trøndelag skulle vurderes under ett. Bak denne generelle formuleringen ligger hovedsakelig forholdet Forra—Sanddøla.

Angående forholdet Forra—Sanddøla vil Kontaktutvalget uttale følgende:

Sanddøla kan ikke erstatte Forra som referansevassdrag og mangler flere av de spesielle kvaliteter en finner i Forra. Verneverdiene er i Forra mer knyttet til selve vassdraget enn i Sanddøla. En utbygging av Forra etter redusert alternativ Forra—Dillfoss vil derfor komme i større konflikt med verneverdiene i vassdraget enn tilfellet vil være ved en utbygging i Sanddøla. Kontaktutvalget vil for øvrig uttale at en anser bruken av Sanddøla som argument for å ta Forra ut av verneplanen som usaklig. Utvelgelsen av vassdrag på verneplanen må skje ut fra verneverdiene i de aktuelle vassdraga, og ikke ut fra utenforliggende forhold som f.eks. utbyggingsplaner i andre vassdrag. Skal først Sanddøla og Forra sammenlignes ville den eneste logiske måte å gjøre det på vært gjennom en vurdering av *begge* vassdrag i verneplan III. Dette har Kontaktutvalget tidligere gitt uttrykk for i sin uttalelse av 30.1.84 om Sperstadutvalgets innstilling.

Kontaktutvalget kan ikke se at det ligger saklige argumenter til grunn for forslaget om å ta Forra ut av verneplanen og vil derfor anbefale at Sperstadutvalgets forslag om varig vern av Forra blir vedtatt.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) viser til at Forra er et av de få vassdrag som er gitt høyeste verneverdi i alle interessekategorier. De faglige vurderinger tilsier klart at dette vassdraget ikke kan erstattes av andre vassdrag i Trøndelag og det har i tillegg stor referanseverdi.

Det foreligger planer for utbygging i de deler av vassdraget som ikke foreslås vernet av Sperstadutvalget (Meråker) som vil skade

naturvitenskapelige, kulturhistoriske og viltinteresser langt mindre enn en utbygging av Forra. Denne utbyggingen vil langt på vei kunne erstatte den kraftmengde som en eventuell utbygging av Forra vil gi.

På denne bakgrunn går vi imot at Forra undergis konsesjonsbehandling. Vi støtter Hovedstyrets innstilling om at Sona gis varig vern. Sammen med vern av Garbergelva gjør dette at et større, relativt uberørt område med tildels betydelig verneverdi forblir uberørt av utbygging.

Det nasjonale Kontaktutvalg for vassdragsreguleringer viser til at Forra har internasjonal vernekvalitet naturvitenskapelig. Utvalget tilrår derfor varig vern av Forra.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk viser til at Forra uten tvil er den mest verdifulle delen av Stjørdalsvassdraget sett ut fra vilt og fiskeinteressene. Færen er et av de største vatn i Trøndelagsregionen som er uberørt av kraftutbygging og er således av svært stor betydning som referanseområde sett fra et fiskeribiologisk synspunkt. Færoset i Færen utgjør dessuten en viktig trekk- og rasteplass for en rekke våtmarksfugl og er venteplass for disse før vatna på Forramyrene blir isfrie om våren. Forramyrene med stillene i Forra er uten tvil en av de aller viktigste hekke- og myteområdene for ender og vadere i Midt-Norge. Fra et helhetlig viltsynspunkt er Forra et meget viktig typeområde. Videre er viltproduksjonen i området høy og jaktutnyttelsen stor. Stjørdalselva er i likhet med Gaula representativ for de største midtnorske lakseelver. En utbygging i Forra er svært viktig for laksefisk og rikere enn Sonadelen. Stjørdalsvassdraget er dessuten av de vassdrag som er av stor betydning for å nå verneplanens intensjoner.

Statens Naturvernråd beklager den innstilling som foreligger fra NVE's hovedstyre som anbefaler konsesjonsbehandling av vassdrag der Sperstadutvalget enstemmig gikk inn for vern. Dette gjelder blant annet Forra i Nord-Trøndelag, et av landets mest verneverdige vassdrag. Her er dokumentert verneinteresser ikke bare av nasjonal, men også av internasjonal betydning.

Statens Friluftsråd beklager sterkt at Hovedstyret har anbefalt konsesjonsbehandling av vassdrag Sperstadutvalget gikk inn for vern av. Det pekes her særlig på Forra som rommer kvaliteter til dels av internasjonal karakter.

Miljøverndepartementet viser til at verneinteressene i Stjørdalsvassdraget er sammenfallende og totalt sett meget store. Vassdraget er ett av de sju ubestridt mest verdifulle en har på Verneplan III.

Forrassdraget ble første gang foreslått bevart i samband med Gabrielsenkomitéens arbeid for om lag 20 år siden. Objektet ble deretter sett i sammenheng med resten av Stjørdalsvassdraget og Verdalsvassdraget og behandlet av Sperstadutvalget i samband med den første verneplanen. Av hensyn til behovet for en nærmere avklaring av de ulike interesser, besluttet Stortinget å utsette saken i 1973.

I samband med Sperstadutvalgets arbeid med Verneplan II i 1976 ble objektet midlertidig vernet sammen med de øvrige 10 års vernede vassdragene.

Stortinget fant imidlertid grunn til å *ta ut* Verdalsvassdraget (Inna og Helgaa) til konsesjonsbehandling.

I Sperstadutvalgets innstilling til Verneplan III går utvalget enstemmig inn for varig vern av sidevassdragene Forra og Sona med den begrunnelse at de største interessene er knyttet til disse. Med dette aksepteres for så vidt konsesjonsbehandling av de øvrige deler av Stjørdalsvassdraget.

Forslaget om vern bare av Sona og Forra har blitt akseptert i vernekretser, til tross for at en slik oppsplitting av hovedvassdraget fører til at regionen kan tape verdifulle deler av ett av sine større, midlertidig vernede vassdrag.

I samband med Verneplan II ble Sandøla/Luru besluttet konsesjonsbehandlet. Imidlertid var det en holdning i Stortinget for en noe mer samlet vurdering av vassdragene i fylket, da en så klare betenkeligheter med senking av sjøene i Lierne.

Diskusjonen om den framtidige kraftdekningen i fylket synes således å ha vært fiksert omkring et konfliktfylt valg mellom de to nevnte objektene. Samlet plan og nye vurderinger av de øvre deler av Stjørdalsvassdraget viser imidlertid at det finnes større økonomisk utbyggbare vannkraftprosjekter i fylket enn det en har forutsatt til nå.

Det er bred politisk enighet i Nord-Trøndelag fylke om vern av Sona (300 GWh). Videre opererer en nå med et lavere potensial på Forra enn det Sperstadutvalget gjorde i sin innstilling. Realistiske planer for dette vassdraget synes følgelig å innebære en kraftøkning i fylket som ikke kan sies å ligge særlig mye høyere enn det som nå aksepteres tatt ut av Verneplanen (Meråker/Tevla — 370 GWh).

I utkastet til Samlet plan er det i tillegg til dette ført opp åtte prosjekter i kategori I som til sammen vil kunne gi om lag 235 GWh

innen år 2000. Videre opererer en med en reserve på omlag 75 GWh i kategori II.

Når det gjelder kraftforsyningssituasjonen må det også nevnes at samkjøringen er ytterligere styrket ved at det nå bygges en ny 400 KV linje fra Nordland og inn i Nord-Trøndelag.

Med utgangspunkt i at verneinteressene i samband med spørsmålet om vern av Forra alt har gitt fra seg betydelige deler av det opprinnelige verneobjektet og at det videre er pekt på nye, mulige alternativer til utbygging av de to store vassdragene Forra og Sandøla, vil Miljøverndepartementet tilrå varig vern av objektet.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Forra og Sona. Forra er satt i verneklasse 1 både når det gjelder naturvitenskap, kulturvitenskap, vilt- og fiskeinteresser og friluftsinnteresser. Forra er av store verdi som type og referansevassdrag. Forra synes også inneholde verneverdier av internasjonal karakter.

I forbindelse med behandlingen av Verneplan II uttalte Industrikomiteen (Innst. S. nr. 10 1980—81) følgende vedrørende Stjørdalsvassdraget (Forra/Sona):

«*Flertallet* slutter seg til departementets forslag om midlertidig vern av Stjørdalsvassdraget (dvs. Forra og Sona). *Flertallet* går videre inn for departementets forslag om konsesjonsbehandling av Inna og Helgaa, samt vassdragene Ormesetfosen — Meltingen — Sanddøla/Luru/Grana.

Lierne kommune har hatt møte med komiteen i forbindelse med behandlingen av prosjekt nr. 138, om eventuell regulering av Sanddøla/Luru/Grana. Kommunen presiserte at en eventuell senking av de store innsjøene i Lierne kan bli til ubotelig skade for lokalsamfunnet.

Flertallet går ut fra at alle sider ved en eventuell utbygging blir grundig vurdert i forbindelse med konsesjonsbehandlingen.

Flertallet vil vise til det som er presisert innledningsvis i denne innstilling, at man ved konsesjonsbehandling ikke har tatt standpunkt til om, eller i tilfelle i hvilken grad vassdrag som skal konsesjonsbehandles skal bygges ut.

Flertallet vil videre understreke at midlertidig vern av deler av Stjørdalsvassdraget innebærer at man vil komme tilbake til en endelig vurdering når verneperioden utløper i 1985.

Flertallet vil for øvrig peke på at konsesjonsbehandling av vassdragsprosjekter erfaringsmessig er meget tidskrevende. Av den grunn bør det være mulig etter den midlertidige verneperiode å foreta en samlet vurdering, både av Stjørdalsvassdraget og de viktigste vassdrag som innstilles til konsesjonsbehandling.»

Verneplan III for vassdrag

Departementet vil bemerke at en samlet vurdering av Stjørdalsvassdraget og Sanddøla/Luru, syntes å forutsette en konsesjonsbehandling av Sanddøla/Luru. Konsesjonssøknad for Sanddøla/Luru er imidlertid ennå ikke sendt. Sanddøla/Luru er heller ikke behandlet i verneplanssammenheng. De opplysninger som i dag foreligger om Sanddøla/Luru synes derfor å være utilstrekkelige til i dag å kunne foreta en samlet vurdering av de to vassdragene. Departementet finner imidlertid på bakgrunn av de dokumenterte verneinteresser som finnes i Forra at en har tilstrekkelig grunnlag til i dag å foreslå varig vern av Forra.

OBJEKT NR. 132*SNÅSAVATNET vassdrag nr. 517*

Fylke:	Nord-Trøndelag.
Kommuner:	Steinkjer, Snåsa.
Nedbørfelt:	1 418 km ² .
Innsjøareal ved høyeste reguleringsvannstand:	121,6 km ² .
Høyde over havet:	22 m.
Største lengde:	42 km.
Største bredde:	5,5 km.
Største dyp:	121 m.
Middel dyp:	46 m.
Kraftpotensial:	—

Kontaktutvalget viser til at vatnet allerede er noe regulert, og et eventuelt vernevedtak må i så fall rette seg mot en ytterligere regulering. Utvalget er imidlertid av den oppfatning at objektet ikke naturlig hører hjemme i en verneplan for vassdrag. Objektet tilrås tatt ut av verneplanen.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Snåsavatn tas ut av verneplanen.

Snåsa kommune mener hele Snåsavassdraget burde vært vernet mot ytterligere utbygging. Dersom Hovedstyret ikke finner å ville endre sitt standpunkt, mener kommunen det må være en klar forutsetning at vassdraget skal være med i verneplan for innsjøer.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) er ikke uten videre enig i at objektet tas ut av verneplanen. De naturvitenskapelige interessene er såvidt store, og den landskapsmessige effekt av Snåsavatnets vannspeil så dominerende at en ytterligere regulering utover den relativt ubetydelige regulering som eksisterer i dag ikke er ønskelig.

KOMMIT vil derfor tilrå at objektet tas med i verneplanen.

KOMMIT finner situasjonen her noe spesiell, idet kun Snåsavatnet omfattes av vern og antar at et vern også vil gjelde de naturlige hydrologiske forhold i vannet slik at større reguleringer i tilløpssvassdragene ikke er aktuelle.

Statens Friluftsråd beklager at en ikke har funnet det riktig å ta objektet inn på verneplanen, og ber om at de verdier som her er dokumentert søkes ivaretatt på annen egnet måte.

Departementet tilrår at objektet tas ut av verneplanen. Et objekt som allerede i sin helhet er regulert synes ikke naturlig å høre hjemme i en verneplan for vassdrag.

OBJEKT NR. 133 a*OGNA vassdrag nr. 516*

Fylke:	Nord-Trøndelag.
Kommuner:	Steinkjer, Snåsa, Verdal.
Nedbørfelt:	571 km ² .
Skoggrense:	500—600 m o.h.
Areal under denne:	80 %.
Middelvassføring:	21,5 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	5—818 m o.h.
Jordbruksareal:	24 000 da.
Dyrkingsjord:	105 000 da.
Produktivt skogareal:	193 000 da.
Kraftpotensial:	180 GWh, kostnadsklasse III.

Kontaktutvalget viser til at objektet inneholder mange verdifulle kulturminner og har stor verdi for kulturvitenskapen. Elva er en god lakseelv, og vassdraget har en betydelig produksjon av innlandsfisk. Ved vurderingen legges det også vekt på nedbørfeltets betydning for friluftslivet i Steinkjerregionen. Utvalget tilrår at Ognå gis varig vern mot kraftutbygging.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Ognå bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Ognå.

OBJEKT NR. 133 b*SKJÆKRA I VERDALSVASSDRAGET vassdrag nr. 514*

Fylke:	Nord-Trøndelag.
Kommuner:	Verdal, Steinkjer, Snåsa.

Verneplan III for vassdrag

Nedbørfelt:	252 km ² .
Skoggrense:	Ca. 500—600 m o.h.
Areal under denne:	40 %.
Middelvassføring:	11,7 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	105—1 139 m o.h.
Jordbruksareal:	0.
Dyrkingsjord:	500 da.
Produktivt skogareal:	29 000 da.
Kraftpotensial:	160 GWh, kostnads- klasse IIB.

Kontaktutvalget uttaler at Skjækras verdi for naturvitenskap, kulturvitenskap, vilt- og fiskeinteresser og friluftinteresser er stor. Utvalget peker spesielt på at nedbørfeltet er minimalt påvirket av menneskelig aktivitet. Området er av meget stor verdi for reindriftsinteressene. Fra landbrukshold er det pekt på at isgang, oppstuvning og flom kan føre til skade, men Skjækras eventuelle innflytelse på disse forholdene er ikke utredet. Objektet tilrås varig vernet.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Skjækra bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Skjækra.

OBJEKT NR. 136

*HØYLANDSVASSDRAGET (BJØRA m.v.)
vassdrag nr. 579*

Fylke:	Nord-Trøndelag.
Kommuner:	Høylandet, Overhalla, Grong, Nærøy, Nam- skogen, Fosnes.
Nedbørfelt:	554 km ² .
Skoggrense:	300—600 m o.h.
Middelvassføring:	25 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	5—820 m o.h.
Jordbruksareal:	22 000 da.
Dyrkingsjord:	62 000 da.
Produktivt skogareal:	183 000 da.
Kraftpotensial:	68 GWh, kostnads- klasse III.

Kontaktutvalget uttaler at objektet representerer store verneinteresser både når det gjelder naturvitenskap og kulturvitenskap, og når det gjelder vilt- og fiskeinteresser. Særlig vil utvalget legge vekt på verdiene knyttet til ornitologi og ferskvannsbiologi i vassdraget. Også den rike kulturminnebestanden er av meget stor betydning. Utvalget tilrår at Høylandsvassdraget gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Høylandsvassdraget bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Høylandsvassdraget.

OBJEKT NR. 139

SØRLIVASSDRAGET vassdrag nr. 968

Fylke:	Nord-Trøndelag.
Kommuner:	Lierne, Snåsa.
Nedbørfelt:	1 174 km ² .
Skoggrense:	550—650 m o.h.
Areal under denne:	60 %.
Middelvassføring:	30 m ³ /s. (ved Rengens utløp).
Laveste-høyeste punkt:	345—1 390 m o.h.
Kraftpotensial:	6 GWh, kostnads- klasse III.

Kontaktutvalget viser til at det er betydelige verneinteresser i vassdraget. Spesielt er verdien for naturvitenskap og kulturvitenskap av særlig stor betydning. Nedbørfeltet har også stor verdi for friluftslivet, noe som bl.a. henger sammen med den nære beliggenheten til Gressåmoen nasjonalpark. Utvalget tilrår at vassdragets nedbørfelt på norsk side gis varig vern. Dette inkluderer nedbørfeltet til Grøvåa med Stuguvatnet som løper sammen med hovedvassdraget på svensk side av grensen.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Sørlivassdraget bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Sørlivassdraget.

OBJEKT NR. II 15

NESÅA vassdrag nr. 579

Fylke:	Nord-Trøndelag.
Kommuner:	Grong, Namsskogen, Røyrvik, Lierne.
Nedbørfelt:	274 km ² .
Skoggrense:	500—600 m o.h.
Areal under denne:	35 %.
Middelvassføring:	9,2 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	70—1 150 m o.h.
Jordbruksareal:	1 800 da.
Dyrkingsjord:	13 000 da.
Produktivt skogareal:	48 000 da.
Kraftpotensial:	107 GWh, kostnads- klasse IIA.

Kontaktutvalget viser til at nedbørfeltet har en viss verdi når det gjelder naturvitenskap, kulturvitenskap, vilt og fisk og friluftsliv. Utvalget tilrår likevel vassdraget frigitt for konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Nesåa kan konsesjonsbehandles.

Namskogan kommune går inn for varig vern av Nesåavassdraget. Dette er i samsvar med uttalelser fra Namskogan fjellstyre, turist- og friluftsnemnda, landbruksnemnda og viltneemnda.

Reindriftskontoret i Nord-Trøndelag går inn for at Nesåa gis varig vern.

Nord-Trøndelag fylkeskommune v/fylkesutvalget tilrår at Nesåa konsesjonsbehandles.

Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) viser til at Nesåa ligger i Østre Namdal reinbeitedistrikt som er sterkt berørt av tekniske inngrep fra før. Spesielt har vassdragsreguleringer medført store tap og ulemper i distriktet, f.eks. Namsvannreguleringen som var en katastrofe for reindriften og sameene i området. Det berørte området rundt Nesåa er derfor særlig sårbart for inngrep.

Det er meget viktig som høst-, vinter- og vårbeite, og det meste er trivselsland med særverdi for reindriften. Området er dessuten et viktig gjennomflyttingsområde vår og høst. Utbygging av Nesåa medfører tap av viktige beiter og trivselsområder, samt stenging og innsnevring av viktige trekk- og flytteleier. Disse skadevirkningene kommer på toppen av tidligere inngrep. Av hensyn til reindriften krever NRL varig vern av Nesåa.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) uttaler at Nesåa har moderate verneverdier på områdene naturvitenskap, kulturvitenskap, vilt og fisk og friluftsliv. Landbruk og resipientforhold vil ikke bli vesentlig berørt. Ut fra dette tilrår Spersstadutvalget konsesjonsbehandling, noe som støttes av Hovedstyret.

En har imidlertid ikke lagt vekt på den store betydning dette området har for reindriften. Ut fra at dette er et av de siste områdene som er relativt uberørt av tekniske inngrep i Østre Namdal Reinbeitedistrikt, at det er snakk om trivselsland og område med særverdi for reindriften, og den forholdsvis lille kraftgevinst en utbygging vil gi, foreslår KOMMIT Nesåa varig vernet. Jfr. også det som er sagt i den generelle delen av verneplanens vektlegging av reindriftsinteresser (s. 2—3).

Miljøverndepartementet tilrår at Nesåa behandles innenfor rammen av Samlet plan.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Nesåa. Det synes å være betydelige reindriftsinteresser i området. De berørte kommuner går inn for varig vern av vassdraget.

OBJEKT NR. 141

TERRÅKELVA vassdrag nr. 607

Fylker:	Nord-Trøndelag, Nordland.
Kommuner:	Bindal, Nærøy.
Nedbørfelt:	60 km ² .
Skoggrense:	Ca. 400 m o.h.
Middelvassføring:	3,9 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—795 m o.h.
Jordbruksareal:	110 da.
Dyrkingsjord:	200 da.
Produktivt skogareal:	2 700 da.
Kraftpotensial:	62 GWh, kostnadsklasse III.

Kontaktutvalget viser til at bortsett fra lokale friluftsjntresser er det relativt beskjedne kvaliteter knyttet til nedbørfeltet. Utvalget tilrår objektet frigitt for konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Terråkelva kan konsesjonsbehandles.

Nordland fylkeskommune tilrår mot 22 stemmer i fylkestinget at Terråkelva i Bindal kommune bør konsesjonsbehandles.

Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) viser til at Terråkelva ligger i områder som brukes av Kappfjell/Bindal reinbeitedistrikt. Dette distriktet er hardt belastet av inngrep fra før f.eks. Åbjørautbyggingen. En regulering av Terråk-vassdraget vil medføre sperring og innsnevring av flytteleiene mellom vinter- og barmarksbeitene. Det vil også medføre tap av vinter-, vår- og kalvingsområder som er trivselsland med særverdi for reindriften.

NRL krever varig vern av Terråkelva av hensyn til reindriften.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) viser til at på grunn av tidligere utbygging er de naturvitenskapelige verneverdiene små, det samme gjelder de kulturvitenskapelige. Området er mye brukt til friluftsliv av lokalbefolkningen, og er eneste alternativ, særlig etter at Åbjørautbyggingen

reduserte mulighetene for jakt og fiske i dette vassdraget. Utbygging etter foreliggende planer vil gi sterk konflikt med vannforsyningsinteressene.

KOMMIT mener man også her har sett to-talt bort fra reindriften i vurderingen.

Reineierne i Kappfjell/Bindal distrikt har flyttveiene mellom vinterbeiter og øvrige beiter gjennom området. Disse vil bli sperret eller innsnevret gjennom de skisserte utbyggingsplaner, i tillegg til at beite vil gå tapt. En utbygging vil etter alt å dømme medføre at driften i distriktet må legges om, noe som vil gi store ulemper i et distrikt som fra før er belastet med bl.a. Åbjørautbyggingen.

Ut fra hensynet til reindriften, vassdragets lille kraftpotensiale og lokalbefolkningens behov for friluftslivsområder vil vi anbefale varig vern av vassdraget.

Miljøverndepartementet tilrår at Terråk-elva behandles innenfor rammen av Samlet plan.

Olje- og energidepartementet tilrår at verneinteressene i Terråk-elva avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 146

LOMSDALSVASSDRAGET vassdrag nr. 621

Fylke:	Nordland.
Kommuner:	Brønnøy, Vevelstad, Vefsn, Grane.
Nedbørfelt:	240 km ² .
Skoggrense:	100—400 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 7 %.
Middelvassføring:	22 m ³ /s.
Laveste-høyeste punkt:	0—1 246 m o.h.
Kraftpotensial:	508 GWh, kostnads-klasse IIA.

Kontaktutvalget viser til at objektet er av de få større vassdrag som er tilnærmet ubørørt av tekniske inngrep og som renner fra bre til fjord.

Det er dokumentert meget store naturvitenskapelige verdier i området, og objektet er et utmerket type- og referansevassdrag. Som friluftsområde er nedbørfeltet meget godt egnet blant annet på grunn av sitt ville preg. Også vilt- og fiskeinteressene er store i vassdraget. Utvalget vil på grunnlag av betydelige verneverdier tilrå Lomsdalsvassdraget varig vernet.

Lomsdalsvassdraget representerer et betydelig kraftpotensial. Utvalget har derfor vurdert nabovassdragene i Indre Visten som alternativer til Lomsdal. Se kap. 6 i utredningens alminnelige del (Sperstadutvalgets innstilling) vedrørende denne vurderingen.

Hovedstyret mener verne- og kraftinteressene best kan avklares ved en konsesjonsbehandling av Lomsdalsvassdraget.

Grane kommune tilrår at Lomsdalsvassdraget tas opp til konsesjonsbehandling.

Brønnøy kommune viser til vassdragsrapporten som er utarbeidet i forbindelse med Samlet plan og slutter seg til de vurderinger og konklusjoner som er gjort når det gjelder vassdragets verdi som naturområde. Lomsdalsvassdraget dekker et stort område som er uberørt av tekniske inngrep. Dette er hovedgrunnlaget for vern av vassdraget. Kommunestyret tilrår at dette legges til grunn og tillegges stor verdi. Med bakgrunn i de store verneverdier området synes å besitte, anses ikke de økonomiske og sysselsettingsmessige fordeler som rapporten fremviser, på noen måte å oppveie de negative virkninger. Ut fra dette finner ikke Brønnøy kommunestyre å kunne tilrå utbygging. Kommunen peker på at vassdraget er karakterisert som enestående i landsmålestokk, og har verneverdi langt utover kommune- og lokalinteresse. Ut fra dette finner kommunestyret det også rimelig at kommunen får kompensasjon ved et vedtak om vern av Lomsdalsvassdraget.

I forbindelse med sin behandling av Samlet plan har Brønnøy kommune etter at ovennevnte uttalelse ble avgitt inntatt det standpunkt at Lomsdalsvassdraget bør behandles i Samlet plan. De går således mot at Lomsdalsvassdraget blir varig vernet.

Nordland fylkeskommune tilrår mot 22 stemmer i fylkestinget at Lomsdalsvassdraget i Brønnøy kommune konsesjonsbehandles.

Fylkesmannen i Nordland viser til at Lomsdalsvassdraget ble av Sperstadutvalget gitt en alternativ vurdering hvor utgangspunktet var varig vern. Ved varig vern av vassdragene i Indre Visten tilrådte imidlertid utvalget å frigi Lomsdalsvassdraget til konsesjonsbehandling. NVE - Hovedstyret har tilrådd varig vern av Indre Visten og konsesjonsbehandling av Lomsdalsvassdraget.

Da det i kyststrøkene fortsatt er sparsomt med vernede vassdrag mener Fylkesmannen det er viktig med vern i dette området på Helgelandskysten. Han støtter NVE-Hovedstyrets vurdering med varig vern av Indre Visten.

Det er imidlertid viktig å presisere at Lomsdalsvassdraget og vassdragene i Indre Visten er forskjellige og utfyller hverandre både naturfaglig og med hensyn til bruken av områdene til friluftsliv.

Lomsdalsvassdraget er svært verneverdig som typevassdrag for Helgeland og som refe-

Verneplan III for vassdrag

ransevassdrag med sannsynlig internasjonal verdi.

Helgeland kraftlag uttaler at ut fra den erklærte energipolitikk og kraftsituasjonen på lengre sikt — både regionalt og nasjonalt — er kraftlaget prinsipielt av den oppfatning at alle aktuelle prosjekter på Helgeland (Vefsna, Lomsdalsvassdraget og Vistenvassdraget) bør tillates konsesjonsbehandlet.

Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) uttaler at *Lomsdalsvassdraget* berører reinbeitedistriktene Kvittfjell/Brønnøy og Brurskanken. En regulering vil medføre at verdifulle vår-, sommer- og høstbeiter, samt kalvingsområder går tapt. Sentrale flytte- og trekkleier vil bli sperret. Av hensyn til reindriften krever NRL varig vern av Lomsdalsvassdraget.

Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) uttaler at Lomsdalsvassdraget er et av de få virkelig urørte vassdrag i landet. Det er dokumentert meget store naturvitenskapelige verdier og området er meget godt egnet både som typevassdrag og referansevassdrag. Sammen med nedbørfeltet for vassdragene til Indre Visten og deler av Vefsna nedbørfelt utgjør Lomsdalen et stort, sammenhengende og urørt natur- og friluftsområde.

Området har gode viltbiotoper og er godt egnet som jaktområde, spesielt for lengre turer i øde terreng. Vassdraget har stor fiskeribiotologisk referanseverdi på grunn av sin uberørthet og mange fisketomme, potensielt høyproduktive vann. Produksjonen er høy for de vann som har fiskebestand.

Området brukes i dag forholdsvis lite, men det er viktig å få vernet også avsidesliggende, uberørte vassdrag for den del av befolkningen som foretrekker det.

Området er svært godt egnet for friluftsliv sommer og vinter. Det er stor variasjon i landskapet og området har høy opplevelseseverdi.

Vassdraget er med sine spesielle kvaliteter som uberørt naturområde, svært viktig for friluftslivet i hele landsdelen.

Sperstadutvalget har vurdert Lomsdalen opp mot vassdrag i Indre Visten. SRN-organisasjonene er enig med utvalget i at også disse vassdragene har store verneverdier. Det kan imidlertid ikke være riktig å sette disse opp mot hverandre. Tvert imot utgjør de sammen med deler av Vefsna nedbørfelt et større sammenhengende naturområde. SRN vil understreke at det er viktig ikke bare å verne små avgrensede nedbørfelt, men etablere større sammenhengende verneområder. Dersom også Vefsna blir vernet, har man her en ene-

stående mulighet for å få et område vernet mot utbygging fra svenskegrensen med nasjonalparken Børgefjell til kysten med Lomsdalen og Indre Visten.

SRN-organisasjonene vil understreke de store verneverdiene i Lomsdal og sterkt gå inn for at vassdraget får varig vern.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern (KOMMIT) viser til at dette vassdraget renner uberørt fra fjell til fjord og har stor verneverdi, særlig ut fra naturvitenskapelige interesser og friluftslivsinteresser, men også vilt- og fiskeinteressene er betydelige. Vassdraget ligger sentralt i et stort, uberørt område med villmarkspreg. Reindriftsinteressene i området er betydelige.

Sperstadutvalget går inn for varig vern, dersom ikke «Vassdrag i indre Visten» tas inn i planen i stedet for Lomsdalsvassdraget. I så fall anbefales konsesjonsbehandling av Lomsdal og vern av Visten. Hovedstyret går inn for konsesjonsbehandling av Lomsdal og vern av Visten.

En står her overfor to utvilsomt verneverdige vassdrag. Ettersom Vistenvassdragene ikke har fått den samme grundige faglige vurdering som Lomsdal, er det umulig ut fra det foreliggende materiale å foreta en konkret avveining mellom de to objektene med hensyn på verneverdi. Ut fra de undersøkelser som er foretatt av UNIT (DKNSVM, Muséet), er de naturfaglige verneverdiene størst i Visten, på tross av at Lomsdal er rangert i verneklasse 1. De andre verneverdiene i Visten er imidlertid ikke så godt dokumentert at en avveining mot Lomsdal med hensyn på samlet verneverdi er mulig.

KOMMIT tilrår derfor at man vurderer varig vern av Lomsdalsvassdraget og av Visten.

Statens Naturvernråd uttaler at de er enig i at vassdraget Indre Visten prioriteres foran Lomsdalsvassdraget, men hadde også gjerne sett Lomsdalsvassdraget varig vernet.

Statens Friluftsråd konstaterer at dette vassdraget er vurdert som «særdeles viktig for friluftslivet» og at verneinteressene totalt sett er meget store.

Statens Friluftsråd tilrår derfor varig vern av objektet.

Miljødepartementet viser til at Sperstadutvalget ved flere anledninger har pekt på at målsettingen med verneplanen ikke er tilfredsstillende oppfylt gjennom de vedtatte verneplaner og at representasjonen er særlig skjev i Nordland. Før Sperstadutvalgets innstilling til Verneplan III hadde fylket en vernepresent av sitt totale potensial på om lag én. Imidler-

Verneplan III for vassdrag

tid er om lag halvparten av Nordlands vassdragspotensial ennå urørt av kraftutbygging.

Med sin rikdom av naturtyper og dokumenterte behov for vernet vassdragsnatur burde Nordland høre med blant de fylker en ga særlig prioritet i samband med Verneplan III.

Ved en vurdering av Nordland er det naturlig å dele fylket i tre:

- Fra grensen mot Trøndelag til Ranafjorden.
- Fra Ranafjorden til Saltfjorden.
- Fra Saltfjorden til grensen mot Troms.

Med dette som utgangspunkt har Sperstadutvalget funnet å kunne gå inn for vern av:

- Vefsna og Visten i sørfylket mot konsesjonsbehandling av Lomsdalen og Gaula.
- Det forutsettes et rimelig vern i Saltfjellet/Svartisområdet.
- Og det anbefales vern av Hellemo i nordfylket.

På dette punkt har innstillingen fra Sperstadutvalget fått støtte også av Hovedstyret. Utvalget har imidlertid gått et skritt videre og konkluderer med at:

- De objekter i Nordland som utgjør kjernen i utvalgets forslag til varig vern og det som vil bli vernet i Saltfjell/Svartisen må anses som et *minimum* for å kunne verne de viktigste hovedtyper av vassdragsnatur i Nordland. (Vår understrekning).

Miljøverndepartementet deler Sperstadutvalgets vurdering av situasjonen i Nordland. En viser ellers til at departementet i samband med den senere tids konsesjonsbehandling av kraftprosjekter i dette fylket (bl.a. Kobbelv- og Sørfjordprosjektene) har akseptert utbygging under den forutsetning at en kunne komme tilbake med forslag om vern av andre.

På denne bakgrunn finner Miljøverndepartementet å måtte tilrå varig vern av:

- Objekt nr. 146 Lomsdalsvassdraget.
- Objekt III 1 Vefsnassdraget.
- Objekt III 2 Vassdrag i Indre Visten.
- Objekt III 3 Vassdrag til Hellemofjord.

Olje- og energidepartementet tilrår varig vern av Lomsdalsvassdraget. Vassdraget synes å være av stor betydning som type/referansevassdrag. Videre er dokumentert store naturvitenskapelige verdier i området. Når det gjelder den av Kontaktutvalget foretatte kobling mellom Lomsdalsvassdraget og vassdrag i Indre Visten, vises til det som er sagt om dette i departementets generelle bemerkninger. Det blir her foreslått at vassdrag i Indre Visten skal vurderes i en Verneplan IV.

OBJEKT NR. 154

LANGVATN

vassdrag nr. 655

Fylke:	Nordland.
Kommune:	Rana.
Nedbørfelt:	1 102 km ² .
Areal:	26,7 km ² .
Høyde over havet:	43,7 m.
Største lengde	15 km.
Største bredde	2 km.
Største dyp:	70 m.
Kraftpotensial	—

Kontaktutvalget viser til at Langvatnet er lavt prioritert som verneobjekt i forbindelse med Verneplan for vassdrag, blant annet på grunn av de allerede gjennomførte reguleringer. Sterke naturvitenskapelige interesser er imidlertid knyttet til deltaet i vestenden av vatnet. Deltaet og verdiene knyttet til dette er betinget av vassføringen i Glomåga, Leiråga og Glomdalselva. Tilløpselvene inngår ikke i verneobjektet. De nevnte elvene er tenkt overført vestover i forbindelse med en eventuell utbygging av Melfjordverkene som er en del av Svartisutbyggingen. Utvalget er oppmerksom på de betydelige verdier som ligger i å bevare Langvassdeltaet. Det finner det likevel riktig å ta objektet ut av Verneplan for vassdrag. Utvalget vil imidlertid peke på at det under konsesjonsbehandlingen av Melfjordutbyggingen i størst mulig grad må søkes å bevare grunnlaget for det frodige og artsrike Langvassdeltaet.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Langvatn tas ut av Verneplan for vassdrag.

Nordland fylkeskommune forutsetter at verdiene knyttet til Langvassdeltaet blir avklart under konsesjonsbehandlingen av Melfjordprosjektet.

Rana kommune slutter seg til Hovedstyrets innstilling.

Universitetet i Trondheim v/komiteén for miljøvern slutter seg til Hovedstyrets tilråding om at Langvatnet tas ut av verneplanen. Det presiseres imidlertid at en eventuell Melfjordutbygging må ta hensyn til vassføeringsforholdene i Glomåga, Leiråga og Glomdalselva, slik at de alluviale prosessene i Langvassdeltaet fortsatt kan studeres.

Statens Friluftsråd beklager at en ikke har funnet det riktig å ta objektet inn på verne-

Verneplan III for vassdrag

planen. Rådet ber om at de verdier som her er dokumentert søkes ivaretatt på annen egnet måte.

Departementet tilrår at Langvatn blir tatt ut av verneplanen.

OBJEKT NR. 155

VALNESVASSDRAGET/SVALESJÅKKA
vassdrag nr. 686

Fylke:	Nordland,
Kommuner:	Bodø, Beiarn.
Nedbørfelt:	70 km ² .
Skoggrense:	490 m o.h.
Areal under denne:	60 %.
Middelvassføring:	7 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	0—1 155 m o.h.
Jordbruksareal:	35 da.
Dyrkingsjord:	0.
Produktivt skogareal:	1 600 da.
Kraftpotensial:	28 GWh, kostn.kl. II B.

Kontaktutvalget viser til at Valnesvassdragets nedbørfelt er av stor betydning som friluftsområde for befolkningen i Bodø og resten av regionen. Det er også store naturvitenskapelige verneverdier knyttet til vassdraget, blant annet en ualminnelig rik flora. I tillegg er det også viktig kulturfaglige verdier i området. Utvalget tilrår derfor at Calnesvassdraget gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Valnesvassdraget bør gis varig vern.

Nordland fylkeskommune tilrår varig vern av Valnesvassdraget.

Departementet tilrår varig vern av Valnesvassdraget.

OBJEKT NR. 162

ELVEGÅRDSSELVA (VASSDALEN)/
ARAÆDNO
vassdrag nr 746

Fylker:	Nordland, Troms.
Kommuner:	Narvik, Lavangen.
Nedbørfelt:	120 km ² .
Skoggrense:	ca. 400 m o.h.
Areal under denne:	25 %.
Middelvassføring:	5 m ³ /s.

Lavest—høyeste punkt:	0—1 452 m o. h.
Jordbruksareal:	2 900 da.
Dyrkingsjord:	2 000 da.
Produktivt skogareal:	13 000 da.
Kraftpotensial:	28 GWh, kostn.kl. III.

Kontaktutvalget uttaler at objektet må ses i nær sammenheng med at midlertidig vernede Spansdalsvassdraget. Elvegårdselva har stor verdi som typevassdrag. Spesielle faglige kvaliteter er knyttet til områdets geologi. Og så kulturfaglige verdier må vies spesiell oppmerksomhet, især de samiske kulturminnene. Utvalget tilrår at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Elvegårdselv bør gis varig vern.

Nordland fylkeskommune tilrår varig vern av Elvegårdselv.

Departementet tilrår varig vern av Elvegårdselv.

OBJEKT NR. 172

SPANSDALSVASSDRAGET/
RUONGOJÅKKA
vassdrag nr. 777

Fylker:	Nordland, Troms.
Kommuner:	Lavangen, Bardu, Gratangen, Narvik.
Nedbørfelt:	140 km ² .
Skoggrense:	400—480 m o.h.
Areal under denne:	30 %.
Bredekt areal:	0,6 %.
Middelvassføring:	4,5 m ³ /s.
Lavest—høyeste punkt:	0—1 457 m o.h.
Jordbruksareal:	2 600 da.
Dyrkingsjord:	3 500 da.
Produktivt skogareal:	9 900 da.
Kraftpotensial:	—

Kontaktutvalget viser til at på samme måte som Elvegårdselv inneholder dette vassdraget verneverdier av naturvitenskapelig og kulturvitenskapelig art. I vernesammenheng er disse to objektene nært sammenknyttet som en fjellovergang fra fjord til fjord. Utvalget mener derfor at også dette objektet bør gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Spansdalsvassdraget bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Spansdalsvassdraget.

Verneplan III for vassdrag

OBJEKT NR. 182**BARDUVASSDRAGET OVENFOR****ALTEVATN/ASTUÆDNO***vassdrag nr. 792*

Fylke:	Troms.
Kommuner:	Bardu (og Kiruna i Sverige).
Nedbørfelt:	470 km ² (+120 km ² i Kiruna).
Skoggrense:	ca. 600 m o.h.
Areal under denne:	ca. 50 %.
Middelvassføring:	ved Astuædno 7,2 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	498 (Altevatn HRV)—1 659 m o.h.
Kraftpotensial:	20 GWh, kostnadsklasse III.

Kontaktutvalget uttaler at objektet inneholder kvaliteter av meget stor verdi både for natur- og kulturvitenskap. Det har stor verdi som type- og referansevassdrag, samtidig som det har en rekke verdifulle spesielle kvaliteter. Den rike bestanden av kulturminner i området er meget nært tilknyttet vannsystemet. Området utgjør en forholdsvis uberørt del av indre Troms som i tillegg til de faglige verdier, også inneholder verdier for friluftslivet og for vilt- og fiskeinteressene. Utvalget tilrår objektet varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Barduvassdraget ovenfor Altevatn bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Barduvassdraget ovenfor Altevatn.

OBJEKT NR. 184 a**NORDKJOSELV/GARGAMJÄKKA***vassdrag nr. 798*

Fylke:	Troms.
Kommuner:	Balsfjord, Storfjord.
Nedbørfelt:	184 km ² .
Skoggrense:	400—500 m o.h.
Areal under denne:	30 %.
Middelvassføring:	5,4 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	0—1 527 m o.h.
Jordbruksareal:	4 200 da.
Dyrkingsjord:	4 300 da.
Produktivt skogareal:	18 000 da.
Kraftpotensial:	14 GWh, kostnadsklasse III.

Kontaktutvalget uttaler at visse natur- og kulturvitenskapelige interesser er knyttet til

vassdraget. Utvalget tilrår vassdraget frigitt for konsesjonsbehandling.

Hovedstyret mener andre bruksinteresser enn kraftinteressene er så betydelige at vassdraget bør gis varig vern.

Troms fylkeskommune viser til at objektet etter Hovedstyrets vurdering bør gis varig vern fordi de «andre bruksinteressene enn kraftinteressene er så betydelige», mens utvalgets konklusjon var frigivelse av vassdraget for konsesjonsbehandling.

I henhold til Troms kraftforsynings brev av 29. desember 1983 ansees «vassdraget for å være uinteressant som utbyggingsobjekt». Ut fra dette kan det synes som om vassdraget bør tas ut av Verneplanen, og det er heller ingen grunn til å ta det med i Samlet Plan. For øvrig vil vi bemerke at de andre bruksinteressene i vassdraget ikke synes å være mer betydelige enn tilfellet er for flere av de vassdragene i Troms som er med i Samlet Plan.

Departementet tilrår varig vern av Nordkjoselv.

OBJEKT NR. 191**REISAVASSDRAGET/RAISÆDNO***vassdrag nr. 825*

Fylker:	Troms, Finnmark.
Kommuner:	Nordreisa, Kvænangen, Kälfjord, Kautokeino og Lapin Lääni i Finland.
Nedbørfelt:	2 516 km ² (10 km ² i Finland).
Skoggrense:	400—600 m o.h.
Areal under denne:	Ca. 15 %.
Middelvassføring:	96 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	0—1 365 m o.h.
Jordbruksareal:	11 000 da.
Dyrkingsjord:	38 000 da.
Produktivt skogareal:	92 000 da.
Kraftpotensial:	577 GWh, kostn.kl. II B/III.

Kontaktutvalget uttaler at Reisavassdraget med Reisadalen er et av de mest verdifulle verneobjekter i hele landsdelen. Som typevassdrag er det meget godt egnet. Forøvrig er det dokumentert meget store spesielle verneverdier innen alle de undersøkte naturvitenskapelige faggrupper. Kulturvitenskapelig er områ-

Verneplan III for vassdrag

det av særdeles stor verdi, særlig på grunn av de mange svenske og kystsamiske kulturminnene. Nedbørfeltet er rikt på vilt. Blant annet er det en levedyktig stamme av bjørn her. Produksjonen av innlandsfisk, og også til en viss grad av laks og sjøaure, er meget stor. Som friluftsområde er Reisadalen kjent som et særlig vakkert område, med svært stor betydning for friluftslivet. Store deler kan betegnes som villmark. Helt spesielle kvaliteter er forbundet med en elvebåttur på vassdraget. Nedbørfeltet er et av de mest intensivt utnyttede reinbeiter i landet og det må betraktes som et viktig kjerneområde for reindriften i landsdelen.

På bakgrunn av de særdeles store og sammenfallende verneinteressene i Reisavassdraget, vil utvalget tilrå objektet varig vernet. Vernet bør også omfatte nedbørfeltet til sideelva Kildalselva.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at hele Reisavassdraget med sideelver bør gis varig vern.

Nordreisa kommune uttaler at de har ingen merknader til innstillingen i NOU 1983:41 når det gjelder Reisavassdraget med tilhørende nedslagsfelt ned til Kildalselva.

Når det gjelder Kildalselva som allerede er utbygget samt Bæs'sejavirt og Sageelva med tilhørende nedslagsfelt som nyttes til vannforsyning, må disse områdene holdes utenfor verneplanen. Kommunen mener at de områdene som er verneverdig ligger innenfor området som likevel blir vernet.

Troms fylkeskommune viser til at Plan- og utbyggingsutvalget i Troms fylkeskommune i sin uttalelse til verneplan III gikk inn for varig vern av vassdraget med unntak av Kildalselva som allerede delvis er utbygget til kraftformål. Vi kan ikke se at det i Hovedstyrets innstilling framkommer momenter som gjør det aktuelt å innta et annet standpunkt i saken.

Vi vil i denne forbindelse påpeke at det som Hovedstyret siterer fra Plan- og utbyggingsutvalgets (feilaktig kalt Plan- og utbyggingsavdelingen i innstillingen) vedtak, ble vedtatt med 5 mot 3 stemmer som ble avgitt for å holde i tillegg til Kildalselva også Sagelva/Bæssejåkka og Punta-/Saraelva utenfor verneplan III.

Troms Kraftforsyning

Troms Fylkes Kraftforsyning søkte i 1971 om tillatelse til å overføre et 12 km² stort

nedbørfelt fra Reisavassdraget til Guolasjavri i Kåfjord kommune.

Søknaden ble lagt til side i påvente av Stortingets behandling av verneplanen.

Planen om overføring er i korthet følgende:

Huordnasjåkka som er en sideelv til Puntaelva, har sitt utspring i et lite fjellvatn i ca. 1 000 m høyde nordøst for RAISDUODDARHAL'DI. Elva løper vestover mot sperredam IV som ble anlagt i 1969 for regulering av Guolasjavri. Ca. 500 m fra dammen svinger elva i nordøstlig retning.

Ved graving/sprenging av en 650 m lang kanal ledes elva forbi dam IV og inn i Guolasjavri. Det er bygget vei frem til damanlegget.

Overføringen er beregnet å øke kraftproduksjonen i Guolasjåkka med 15 mill. kWh pr. år.

Utbyggingskostnaden var i 1971 beregnet til kr. 0,076 pr. kWh (tilsvarende ca. kr. 0,30 pr. kWh i 1983).

Landskapsmessig vil kanalen være et beskjedent terrenginngrep og lite dominerende i landskapsbildet i forhold til den etablerte sperredam.

Den omsøkte overføring vil redusere vassføringen i Reisaelv ved Moskedalen vannmerke med ca. 0,6 %. Prosjektet synes ikke å komme i konflikt med de interessene som er beskrevet i verneplanen. De særegne kvartærgeologiske formasjoner i området blir ikke berørt.

Tørrelagging av elveleiet nedstrøms den planlagte kanal kan elimineres ved bygging av grunnvannsterskler.

Troms Kraftforsyning anmoder derfor om at den omsøkte overføring tas ut av verneplanen og at den blir frigitt for konsesjonsbehandling.

Ved vurdering av denne anmodning vil vi minne om at Troms fylke har en større andel vernet kraft enn noe annet fylke i landet. (NOU 83: 45 s. 222 — vernestatus omfatter 38,7 % av kraftpotensialet).

Dette er en vesentlig mye sterkere begrensning enn for de øvrige fylker i snitt, som det bør tas hensyn til ved fastsettelse av verneplan III for Troms.

I utbygningsområdet for Troms Kraftforsyning er det i henhold til data som er innsamlet gjennom Samlet Plan, et restpotensial på ca. 250 GWh fordelt på 12 prosjekt. Disse tall omfatter også prosjekt som tvisomt kan realiseres på grunn av for høye utbygningsomkostninger.

Departementet tilrår varig vern av Reisa-vassdraget med sideelver.

Verneplan III for vassdrag

OBJEKT NR. 191 a**OKSFJORDVASSDRAGET/GOULLEJAKKA**
vassdrag nr. 827

Fylke:	Troms.
Kommuner:	Nordreisa, Kvænangen.
Nedbørfelt:	268 km ² .
Skoggrense:	ca. 400 m o.h.
Areal under denne:	25 %.
Middelvassføring:	14,1 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	0—1 337 m o.h.
Kraftpotensial:	—

Kontaktutvalget viser til at det er registrert relativt store verdier for vilt- og fiskeinteressene i vassdraget. Blant annet er det et betydelig sjørøyefiske i Oksfjordvatnet. Objektet utgjør et sentralt område for reindriften med intens beiteutnyttelse. Utvalget tilrår at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Oksfjordvassdraget bør gis varig vern.

Nordreisa kommune tilrår varig vern av Oksfjordvassdraget.

Departementet tilrår varig vern av Oksfjordvassdraget.

OBJEKT NR. 196**REPPARFJORDVASSDRAGET/**
RIEPPUVUONJAKKA
vassdrag nr. 867

Fylke:	Finnmark.
Kommuner:	Kvalsund, Alta, Porsanger.
Nedbørfelt:	781 km ² .
Skoggrense:	300—369 m o.h.
Areal under denne:	45 %.
Middelvassføring:	19 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	0—713 m o.h.
Jordbruksareal:	520 da.
Dyrkningsjord:	10 000 da.
Kraftpotensial:	145 GWh, kostnadsklasse III.

Kontaktutvalget uttaler at nedbørfeltet utgjør et meget verdifullt område for vilt-, fiske-

og friluftsinnteresser. Særlig for befolkningen i Hammerfest og kommunene rundt er området av meget stor rekreativ verdi. Rekreasjonsverdien er i stor grad knyttet til det rike laksefisket i elva. Også kultur- og naturvitenskapelige interesser har dokumentert store verdier i objektet. Utvalget tilrår vassdraget varig vernet.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Repparfjordvassdraget bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Repparfjordvassdraget.

OBJEKT NR. 198**SNEFJORDVASSDRAGET/**
MUORRALJÄKKA
vassdrag nr. 880

Fylke:	Finnmark.
Kommune:	Måsøy.
Nedbørfelt:	76 km ² .
Skoggrense:	70 m o.h.
Areal under denne:	5 %.
Middelvassføring:	2,3 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	0—557 m o.h.
Jordbruksareal:	60 da.
Dyrkningsjord:	80 da.
Kraftpotensial:	—

Kontaktutvalget viser til at de naturvitenskapelige og kulturvitenskapelige kvaliteter i området er betydelige. Vassdraget er et godt naturfaglig referanseobjekt. Kulturminnene er meget verdifulle for forskning og undervisning. Verneinteressene er så store at utvalget tilrår vassdraget varig vernet.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Snefjordvassdraget bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Snefjordvassdraget.

OBJEKT NR. 200**LAKSELVVASSDRAGET/**
LÆV'DNJAJÄKKA
vassdrag nr. 886

Fylke:	Finnmark.
Kommuner:	Porsanger, Karasjok, Tana.
Nedbørfelt:	1 509 km ² .

Verneplan III for vassdrag

Skoggrense:	300—400 m o.h.
Areal under denne:	45 %.
Middelvassføring:	28 m ³ /s.
Laveste—høyeste punkt:	0—1 117 m o.h.
Jordbruksareal:	4 800 da.
Dyrkingsjord:	14 000 da.
Produktivt skogareal:	40 000 da.
Kraftpotensial:	185 GWh, kostn.kl. III.

Kontaktutvalget viser til at vassdraget er meget høyt prioritert av de fire vernegruppene vilt og fisk, friluftsliv, naturvitenskap og kulturvitenskap. For naturvitenskap har objektet stor typeverdi samtidig som det inneholder særegne områder og mange spesielle bevaringsverdige forekomster. Kulturvitenskapelig er vassdraget meget betydningsfullt med en lang forskningstradisjon. Det drives jakt og fiske i nedbørfeltet i meget utstrakt grad. Den rekreative verdien av laksefisket er meget stor.

Lakselvas nedbørfelt er dessuten rangert som et særdeles viktig reinbeiteområde. Utvalget vil tilrå at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Lakselvvassdraget bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Lakselv-vassdraget.

OBJEKT NR. 204**JULELVA/JUOVLAJAKKA**
vassdrag nr. 908

Fylke:	Finnmark.
Kommuner:	Tana, Nesseby, Berlevåg, Vadsø.
Nedbørfelt:	338 km ² .
Skoggrense:	ca. 200 m o.h.
Areal under denne:	15 %.
Middelvassføring:	7,8 m ³ /s.
Lavest—høyeste punkt:	0—604 m o.h.
Jordbruksareal:	3 500 da.
Dyrkingsjord:	1 500 da.
Kraftpotensial:	—

Kontaktutvalget viser til at objektet inneholder betydelige verdier for de kulturvitenskapelige interesser. Blant annet har det en sentral betydning for studier av samisk jakt- og fangstkultur. Det er dessuten naturvitenskapelige verneverdier i vassdraget. Utvalget tilrår at Julelva gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Julelva bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Julelva.

OBJEKT NR. 205**VESTERELVA TIL SYLTEFJORD/
OARDUJAKKA**
vassdrag nr. 916

Fylke:	Finnmark.
Kommuner:	Båtsfjord, Vadsø, Tana.
Nedbørfelt:	466 km ² .
Skoggrense:	100—200 m o.h.
Areal under denne:	5 %.
Middelvassføring:	14,2 m ³ /s.
Lavest—høyeste punkt:	0—633 m o.h.
Jordbruksareal:	300 da.
Dyrkingsareal:	0.
Produktivt skogareal:	14 da.
Kraftpotensial:	5 GWh.

Kontaktutvalget viser til at Vesterelva representerer store verneverdier. For natur- og kulturvitenskap er objektet av meget høy verdi, blant annet på grunn av sin uberørthet. Også vilt- og fiskeinteresser og friluftsin-teresser har dokumentert betydelige verdier her. Utvalget vil derfor tilrå varig vern av Vesterelva.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Vesterelva bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Vesterelva.

OBJEKT NR. 219**KARPELVA/SIIDEJAKKA**
vassdrag nr. 946

Fylke:	Finnmark.
Kommune:	Sør-Varanger.
Nedbørfelt:	126 km ² , hvorav ca. 15 km ² i Sovjet.
Skoggrense:	275 m o.h.
Areal under denne:	90 %.
Middelvassføring:	3,1 m ³ /s.
Lavest—høyeste punkt:	0—405 m o.h.
Jordbruksareal:	190 da.
Dyrkingsjord:	3 400 da.
Kraftpotensial:	10 GWh, kostnadsklasse III.

Kontaktutvalget uttaler at Karpelvas nedbørfelt inneholder viktige viltbiologiske kvaliteter, blant annet på grunn av sin østlige beliggenhet. Den nære tilknytning til det verdifulle Pasvik-området er med på å øke verneverdien. Objektet inneholder også visse verdier for interessegruppene friluftsliv, kulturvitenskap og naturvitenskap. Utvalget tilrår at objektet gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at Karpelva bør gis varig vern.

Departementet tilrår varig vern av Karpelva.

4 B DEFINISJON AV GRENSER FOR UKLARE OBJEKTER VERNET I VERNEPLAN I OG II

I St.prp. nr. 77 for 1979—80, Verneplan II for vassdrag, har en trukket opp visse retningslinjer for den geografiske avgrensing av verneobjektene.

Det ble her uttalt at de mest kurante tvilsspørsmål burde kunne løses gjennom drøftinger mellom Miljøverndepartementet og Olje- og energidepartementet. Tvilsspørsmål ville ellers bli gjort til gjenstand for nærmere undersøkelser og fremlagt for Stortinget sammen med de 10 års vernede vassdrag.

Sperstad-utvalget er i sitt mandat bedt om å gå gjennom Verneplan I og II og liste opp de objekter der det foreligger uklårheter og å komme med forslag til definisjoner på avgrensing. Sperstad-utvalget har etter å ha gått gjennom objektene i Verneplan I og II satt opp en liste på 29 objekter der en har funnet det nødvendig med en avklaring.

Utvalgets avgrensningsforslag er sendt de berørte kommuner til uttalelser.

Departementet har bare mottatt to uttalelser, fra Flå kommune vedr. objekt nr. 38 Norefjellområdet og fra Sigdal kommune vedr. objekt 39 Vegjedal/Eggedal. Uttalelsene vil bli omtalt under det enkelte objekt.

Der annet ikke fremgår slutter departementet seg til Kontaktutvalgets/Hovedstyrets avgrensningsforslag.

Objekt 2 Mosselva m/Vansjø

Objektet ble vernet «fordi de kjente utbyggingsinteressene er ubetydelige, mens vernehensynene er vesentlige». Mosseelva er bare

navnet på vassdraget mellom Vansjø og fjorden. Verneplankartene har inntegnet hele Vansjøens nedbørfelt og det synes ikke å herske tvil om denne avgrensingen. Det ble i 1983 gitt konsesjon for en viss utnyttelse av fallet i Mossefossen.

Forslag: Hele vassdragets nedbørfelt inngår i objektet.

Objekt 4 Oslomarkavassdragene

I St.prp. nr. 4 (1972—73) står «at det med Oslomarkavassdragene menes bl. a. (vår understrekning) Sandvikselva, Lysakerelva, Hoffselva, Frognerbekken, Akerselva, Nittelva, Leira og Børteelva, alle med sidevassdrag». Leira er senere tatt ut og behandlet i Verneplan III. På tidligere verneplankart omfatter objektet også de vassdrag i Asker som drenerer den vestlige del av marka, mens Ljansbekken og Fjellhammerelva som drenerer deler av Østmarka ikke er inntegnet.

Den opprinnelige beskrivelsen av objekt 27 «Drammen—Nordmark» innbefatter bl. a. Gåsebekken, nedre del av Solbergelva og Glitra samt Asdøltjern m/Asdøla, Sandungen og selve Lierelva.

Det er gode grunner for å verne Sandungen og Asdøltjern m/Asdøla, og vi finner det derfor hensiktsmessig å innlemme dette vassdraget i obj. 4 sammen med de øvrige vassdragene i Askermarka/Vestmarka. Beskrivelsen av obj. 4 bør derfor være:

Forslag: Objektet omfatter de vassdrag som drenerer ned til Oslofjorden fra og med Sandungen og Asdøltjern m/Asdøla (til kryssing av rv 285) i vest og til og med Ljansbekken i øst, i tillegg nedbørfeltene til Nittelva, Fjellhammerelva og Børteelva som drenerer til Øyern.

Objekt 5 Ljøra

Det synes ikke være noen særlig uklårheter i avgrensningen. Det presiseres at objektet omfatter vassdrag øst for Trysilvassdraget.

Objekt 12 Åstavassdraget

Av hensyn til friluftslivet ble konsesjonsøknaden avslått. Hele nedbørfeltet ned til utløpet i Glomma inngår i objektet.

Objekt 13 Moelvvassdraget med Næren

Moelva mellom Næren og Mjøsa er utbygd med noen mindre kraftverk slik at Næren er

Verneplan III for vassdrag

regulert 3 meter. Objektet synes å omfatte hele nedbørfeltet.

Forslag: Objektet omfatter hele Moelvas nedbørfelt.

Objekt 24 Buvassfaret/Lomsdalselv

Vassdragene ble i 1973 vernet på grunn av små utbyggingsinteresser i forhold til verneinteressene. Hva som omfattes av betegnelsen «Buvassfaret» går imidlertid ikke fram av det skrevne materialet. Fra Oppland Fylkesverk er det antatt at Buvassselva er varig vernet. Det vises også til jubileumsboka «Langs Begna» utgitt av Foreningen til Bægnavassdragets regulering i forbindelse med foreningens 75-års jubileum i 1983. På side 148 står

«Spørsmålet om Buvassfaret er senere ikke fulgt opp av vår forening, og i dag har nok tiden løpet fra dette prosjektet, også på grunn av det vernevedtak som for tiden gjelder.»

«Senere er Buvassfaret blitt varig vernet.»

I denne omtalen hvor vassdraget også er tegnet inn nyttes betegnelsen Buvassfaret om det som på nye kart er navnsatt med Buvass-elva.

Objektet skulle således være avgrenset av nedbørfeltet til elvene Buvassselva, Tørrsjøelva og Lomsdalselv.

Objekt 25 Vassfaret

Vassfaret ble vernet i forbindelse med Verneplan I. Utvalget uttalte i sin første rapport at på grunn av de betydelige frilufts- og naturverninteresser, utpeker objektet seg som et område av stor verneverdi. I rapportens kartbilag er elvene Muggedøla og Hølera tegnet inn i objektet. Denne tolkningen av objektets omfang må ansees som anerkjent, jfr. OED's brev av 26. juni 1982. M.h.t. elva gjennom selve Vassfaret, som har mange navn, hersker det liten tvil om at denne er vernet helt ned til utløpet i Sperillen. Objektet omfatter altså nedbørfeltene til elvene Hølera, Muggedøla og Urula.

Langvatn (844 m o.h.) har avløp i begge ender. Det ene løpet drenerer mot Buvatn i Urulas felt, mens det andre har utløp til Todøla. Førstnevnte tar imot omlag $\frac{2}{3}$ av vassføringen fra Langvatnet. Todøla inngår som objekt nr. 36 i verneplan III og anbefales frigitt for konsesjonsbehandling.

Det som må være avgjørende for vern eller ikke vern, er hvilke verneverdier som finnes ved eller i vatnet. Det foreligger ikke i dag

opplysninger om disse, men hvis det blir søkt konsesjon for utbygging av Todøla, må slike fremskaffes.

Forslag: Objektet omfatter nedbørfeltene til elvene Hølera, Muggedøla og Urula. Eventuelt vern av Langvatn avgjøres ved konsesjonsbehandling av Todøla.

Objekt 27 Drammen—Nordmark

Området ble foreslått varig vernet under henvisning til at de kjente utbyggingsinteresser var ubetydelige, mens vernehensynene var vesentlige. Vernet ble begrunnet særlig med de store friluftsinteressene. St.prp. nr. 4 gir ingen holdepunkter om avgrensningen. Tidligere verneplankart har tegnet inn nedslagsfeltet til Lierelva.

Forslag: Av hensyn til frilufts- og naturvernens hensynene foreslås at vernet omfatter områdene over kote 200, avgrenset av Tyrifjorden, Lierelva og Drammenvassdraget.

Objekt 28 Holleia

I St.prp. nr. 4 er objektet ikke beskrevet. Fra Sperstadutvalgets første rapport hitsettes:

«Gabrielsen-komiteén — (G 16).»

Fra innstillingen siteres:

«Komiteén finner det ikke sannsynlig at det vil kunne bli spørsmål om utbygging i området og har ikke noe å bemerke til en eventuell fredning.»

Industrikomiteén i Stortinget har ført Holleia (Henoavassdraget m. v.) i gruppen «Fredningsforslag som tidligere er vedtatt eller bør kunne fremmes nå».

Buskerud jeger- og fiskerforening fremmet verneforslaget som var grunnlaget for Gabrielsen-komiteéns behandling av området.

Nyttbar, ikke utbygd vasskraft:

Det er ingen kjente utbyggingsinteresser.

Utvalgets vurdering

Utvalget foreslår at området av hensyn til de alminnelige frilufts- og naturverninteresser blir tatt med i verneplanen. Vernet bør gjøres varig.

Fylkesmannens uttalelse av 10. september 1970 opererer med «Holleia som Heno- og Vælerenvassdraget». Da det også her har vært frilufts- og naturinteresser som har ligget til

grunn for forslaget foreslås følgende avgrensning:

Forslag: Objektet omfatter arealene over kote 200 avgrenset av Tyrifjorden, veien Sokna—Krøderen, Krøderen og Snarumselva.

Objekt 35 Vassdrag i Gol

Objektet omfatter nedbørfeltet til tre sideelver som alle er geografisk adskilt. Liaåni renner ut i Hallingdalselva, Logga og Vola i Hemsila fra hver sin side. Objektet omfatter disse tre sidevassdrags nedbørfelt.

Objektet kunne med fordel hete: Liaåni, Logga og Vola i Gol.

Objekt 38 Norefjellområdet

Objektet ble gitt varig vern i Verneplan I av hensyn til alminnelige friluft- og naturverninteresser. Det ble ikke gitt noen klar beskrivelse av avgrensingen av verneområder.

Det hersker uklarhet om avgrensningen av de nordlige områder. Ut fra verneplankartet synes Grøslandselvi å ligge innenfor mens grensen ved Stamselvi er uklar.

Det foreligger verneinteresser i Tingsjøområdet og utbyggingsinteresser i Grøslandselvi som kan forenes.

Forslag: Objektet er i øst avgrenset av vestbredden av Krøderen og Hallingdalselva, i nord av Hallingdalselva fram til nedbørfeltgrensen til Grøslandselvi, dennes nedbørfeltgrense sydover til kote 800, deretter vestover langs denne til grensen mot Stamselvi og deretter videre vestover langs denne mot grensen til obj. 39. I vest følges grensen mot objekt nr. 39, og i sør av Bjøreelvas sørlige nedbørfeltgrense. Nedre deler av Grøslandselvi utelukkes dermed fra vernet, men ikke Tingsjøområdet.

Flå kommune mener at verneområdet ikke kan strekke seg så langt som til Tingsjø og Grøslandselv. Kommunen protesterer mot at Tingsjø/Grøslandselv blir underlagt vern ut fra følgende momenter:

Flå kommune har ingen dokumenter som viser at kommunen i sin tid fikk uttale seg om vernet av vassdrag i kommunen, deriblant Tingsjø/Grøslandselv.

Flå kommune mener at en utbygging av dette vassdraget vil være svært miljøvennlig med den beskjedne oppdemming som er skissert, (2 meter opp, 1 meter ned).

Fra gammelt av og fram til 1956 har det vært dam og drevet fløting i nederste del av Grøslandselva. Dammen ble dessuten brukt til mølledrift og sagbruk.

Ifølge tidligere utarbeidede planer kan det være aktuelt å ta ut vann fra Tingsjø (Vassenden) korteste veg ned i Grøslandselva.

Tingsjø/Grøslandselv er det vassdrag i Flå kommune om er mest aktuelt å bygge ut.

Departementet finner at Kontaktutvalgets forslag synes å tilgodese både verne- og utbyggingsinteressene i Tingsjø/Grøslandselv. Utvalgets avgrensningsforslag muliggjør en utbygging av Grøslandselv. At Tingsjøen ikke tillates nyttet som magasin innebærer en minsket vinterproduksjon. Det er imidlertid en mulighet for at dette delvis kan kompenseres ved andre magasinetaableringer utenfor det foreslåtte verneområde.

Departementet slutter seg til Kontaktutvalgets avgrensningsforslag.

Objekt 39 Vergjedal/Eggedal

Objektet ble i 1973 gitt varig vern under henvisning til at de kjente utbyggingsinteresser er ubetydelige, mens vernehensynet er vesentlig. Utvalget er av den oppfatning at verneobjektens navn så langt det er mulig, bør betegne vatn eller vassdrag. Dette objektets navn nevner dalen hvor de vernede vassdrag renner. Utvalget finner dette lite hensiktsmessig.

Objektets grenser er heller ikke beskrevet. En rimelig tolkning er at objektet omfatter nedbørfeltene til Vergja og Simoa ned til deres utløp i h.h.v. Lågen og Soneren, inkludert Eidalselvas nedbørfelt.

Objektets navn bør være: Vergja—Simoa og Eidalselv.

Hovedstyret vil her bemerke at de ikke er enig i at objektets navn endres da dette vil medføre en stor utvidelse av verneområdet. Hovedstyret går inn for at Vergjedal og Eggedal vernes, men finner det ikke nødvendig at Eidalselva og Nedalselva inngår i objektet.

Sigdal kommune slutter seg til følgende uttalelse fra Sigdal Elverk:

«Verneplan for vassdrag, objekt nr. 38, Norefjellområdet og objekt nr. 39, Vergjedal/Eggedal, ble behandlet i Stortinget 6. april 1973, og vedtatt varig vernet mot kraftutbygging.

Verneplan III for vassdrag

Småkraftverk var ikke aktuelle på den tiden, og avgjørelsen må sees på denne bakgrunn. Videre var grunnlaget for behandlingen bl. a. Hovedstyrets og Kontaktutvalgets uttalelser som gikk ut på at utbyggingsinteressene var ubetydelige.

Det er senere foretatt en analyse av utbyggingsmulighetene i Simoa med sidevassdrag. For de mest interessante prosjekter i ovennevnte områder, med en utbyggingskostnad under kr. 2,50 pr. kWh (prisnivå 1982), utgjør disse en midlere årsproduksjon på 28 GWh eventuelt 52 GWh, avhengig av hvor man trekker grensen for objekt 39. De aktuelle prosjekter er: Hornsjø (Åmotelv) 17 GWh/år, Kittilsfoss 11 GWh/år, Nedalselv 11 GWh/år og Albjerkfoss 13 GWh/år.

I St.prp. nr. 4, 1972—73, jfr. vedlegg, er det for objekt 38, Norefjellområdet, uttalelser fra Kontaktutvalget, Hovedstyret, Drammens Elektrisitetsverk, Fylkesmannen i Buskerud, Drammen kommune og Departementet. For objekt 39, Vergjedal/Eggedal, er det uttalelser fra Kontaktutvalget, Hovedstyret og Departementet.

Det bemerkes at Sigdal kommune ikke fikk henvendelse om å uttale seg og at kommunen først ble kjent med saken lenge etter at den var behandlet i Stortinget.

Elverket vil også gi uttrykk for at man stiller seg uforstående til at det ensidig vernes mot kraftutbygging i områder hvor det pågår omfattende inngrep av annen karakter.

I tilknytting til Innstilling om verneplan for vassdrag, 1984, og med bakgrunn i det ovenstående, vil elverket uttale at grensen for objekt 39, Vergjedal/Eggedal, stort sett må følge grensen for Eggedal sogn, og at Eidalselva og Nedalselva ikke inngår i objektet. Jfr. Hovedstyrets bemerkning.»

Departementet slutter seg til Hovedstyrets forslag til avgrensning, dvs. at Eidalselva og Nedalselva ikke inngår i objektet.

Objekt 40 Skrimfjellområdet

I St.prp. nr. 4 1972—73, er objektets avgrensning beskrevet som følger: «Skrimfjellområdet ligger nord for Skien og sør for Kongsberg. Innenfor området finner en de øverste kilder til Siljanvassdraget og deler av Ravalsjøvassdraget og Eggarelvvassdraget.»

Dette er meget upresist og uklart formulert. Siljanvassdraget er riktignok en del av Skrim, men er vernet som eget objekt (42). Eggarelvvassdraget er vernet i sin helhet ned til Lågen. Kjørstadelva er ikke nevnt i proposisjonen.

Denne må imidlertid helt klart betraktes som en del av objektet da den drenerer viktige deler av Skrimfjell. Det kan imidlertid reises tvil om hvilke deler av Kjørstadelva og Ravalsjøvassdraget som skal regnes inn i objektet.

Forslag: Objektet omfatter nedbørfeltene til Eggarelva, Kjørstadelva ned til kote 250 og Ravalsjøvassdraget til samløpet med Tverrelva. Mot sør grenser objektet mot det varig vernede Siljanvassdraget (Farrisvatn m/tilløp).

Objekt 52 Rukkeåi/Dalåi

Det er store reguleringer i nedbørfeltet, men det foreligger ifølge Sperstadutvalgets rapport nr. 1 ikke planer om ytterligere reguleringer. Det ble likevel gitt varig vern. Avgrensingen omfatter de to elvenes nedbørfelt som begge renner ut i Tokkeelva rett ovenfor Bandak.

Objekt 53 Åmdalsvassdraget

Utvalget sier i sin vurdering av vassdraget i Verneplan I: «Etter utvalgets oppfatning tilsier landskapsmessige forhold, særlig med tanke på friluftsliv, at vassdraget ovenfor Borsæ og Urdvatnet blir varig unntatt fra kraftutbygging». Det er denne utstrekning av objektet som departementet, og siden Stortinget, ga sin tilslutning til. Det som er beskrevet utgjør en relativt liten del av Åmdalsvassdragets nedbørfelt. Dette bør gå fram av objektets navn.

Forslag: Objektet omfatter nedbørfeltet til elvene: Fyråi, elva i Vegardalen og Folurdalen.

Objektets navn endres til «Åmdalsvassdraget ovenfor Borsæ og Urdvatn.

Objekt 59 Njardarheim

Grensene i sør, vest og øst er greie. Vestgrensen bør derimot gis en slags definisjon som tilfredsstiller de krav som nevnes i St.prp. nr. 4 hvor det står:

«*Departementet* foreslår at området angitt av Kontaktutvalget og Hovedstyret blir vernet i 10 år mot kraftutbygging. Verneområdet skal likevel ikke være til hinder for eksisterende og planlagt utbygging for Brokke kraftverk med regulering av Bossvatn, for flytting av kraftverkets inntak til Bossvatnets sydbredd eller for utnyttelse av Holsebekkene—Faråa—

Verneplan III for vassdrag

Vestelandsåa—Fjellskaråa nedenfor kote 570. Såvidt angår utvidelsesforslaget fra Stavanger Turistforening, finner en at det vil gi en lite hensiktsmessig arrondering av verneområdet.»

«*Kontaktutvalget* foreslår av hensyn til de alminnelige naturvern- og friluftslivinteresser at et område med følgende grenser blir unntatt fra videre kraftutbygging: Fra Storstraumen ved Bjåfjorden i Setesdal i vestlig retning til Kyrrauga, herfra videre langs fylkesgrensen til Kvifjorden hvor østbredden følges til Kvina turiststasjon. Herfra langs østbredden (høyeste regulerte vannstand) til Langlona, Øysevvatn (skal være Øyarvatn) og Rosskreppfjorden fram til fylkesgrensen nord i fjorden. Herfra langs fylkesgrensen til Store Aura- vatnet hvorfra vassdraget følges nordover til Djupetjørn. Fra Djupetjørn til Bratteli og langs Botsvatnets sydbredd til Setesdalen. Langs Setesdalen tilbake til Storsstraumen.»

Inntaket til kraftverket vil ligge i Little Myklevatn på kote 580.

Forslag: Grensen beholdes som beskrevet ovenfor, men i stedet for nedenfor kote 570 foreslås nedenfor kote 600, siste setning i avgrensningen bør endres til: Langs OTRAS vestbredd i Setesdalen tilbake til Storstraumen.

Objekt 73 Langfoss

Objektet bør hete *Vaulavossdraget m/Langfoss*. Vernet omfatter hele nedbørfeltet, men med klausul om overføring av 7 måneder vintervassføring fra Vaulavatn til Etneelvi.

Objekt 86 Lærdalsvassdraget

Vernet omfatter bare deler av vassdraget. I Stortingsvedtaket fra 1973 heter det: «Objekt nr. 86 Lærdalsvassdraget, greiner av vassdraget mot Filefjell bør vernast varig». At vernet må omfatte Smeddølas nedbørfelt overfor samløpet med Mørkedøla synes klart.

Navnet endres til «Smeddøla i Lærdalsvassdraget». Objektet defineres som Smeddøla ovenfor samløpet med Mørkedøla.

Objekt 115 Alvunda, Innerdalen

Utvalget sier i sin vurdering (1970): «Nå nå landskapet i Innerdalen er fredet, finner utvalget det naturlig at fredningen blir utvidet til også varig å omfatte vassdraget, og at denne fredningen blir gjennomført etter naturvernloven.» Det hersker noe tvil om dette må oppfattes som en tilråding om vern av hele Alvundavassdraget, eller om det utelukkende gjelder den del av vassdraget som ligger innenfor landskapsvernområdet. Den beskrivende teksten gir få holdepunkter i den anledning. I beskrivelsen av de naturvitenskapelige interessene er Alvundavassdraget betegnet som et

eget typevassdrag for landsdelen. MD har i brev av 12. mars 1981 gitt uttrykk for at vernet bør omfatte hele nedbørfeltet. OED har forsåvidt bifalt dette da de i brev av 3. april 1983 til Kristiansund E.verk skriver at de ikke har merknader til MD's brev. Det er imidlertid gjort visse reguleringer i vassdraget, bl. a. ovenfor landskapsvernområdet som selvfølgelig får virkninger lenger ned. Det må være greit å la objektet omfatte hele nedbørfeltet. Det bør siden bli et prinsipielt spørsmål hvilke nye tiltak som kan tillates i vassdraget.

Objekt II 14 Holderen/Jævsjø/Grønningen

En rimelig tolkning av NOU 1976:15 må være at objektet omfatter Holderen og Jævsjø med alle tilløp på norsk side. Dette har også vært inntegnet på verneplankartene. Dette inkluderer i så fall de store vatna Langvatn og Grønningen.

Verneobjektets navn foreslås endret til «Holderen, Jævsjø, Grønningen og Langvatn med tilløpselver».

Objekt 144 Sausvatn

Det er uklart hvordan objektet har fått navnet Sausvatn slik som det er benevnt i Sperstadutvalgets oversikter. Objektet omfatter hele Sausvassdraget. Stortingsvedtaket fastslår vern av *Sausvassdraget*. Navnet må rettes selv om vedtaket er klart nok.

Objekt 148 Sørvassdalen

Objektet omfatter hele nedbørfeltet til elva i Sørvassdalen. Elva heter Sørvassdalselva og objektet bør gis dette navnet.

Objekt 156 Skuortavatn/Villumvatn

Vannene med vassdrag ble vernet under Verneplan II. Det presiseres at vernet gjelder Skuortavatn m/vassdrag *ned til samløpet med Skjønståa* og Villumvatn m/vassdrag *ned til Langvatn*.

Objekt 157 Vassdrag i øvre Valnesfjord

Objektet er ikke gitt noen beskrivelse i St.prp. nr. 4, men i uttalelsene til verneforslaget sier Fauske friluftsnemnd:

«Vannene i det planlagte friluftsområde i Ø. Valnesfjord.

Ved en forglemmelse er ikke disse vassdragene tatt med i første forslag, men det skulle være ganske naturlig at vannene i dette

Verneplan III for vassdrag

flotte, ettertraktede friområde burde bevares. Etter planene vil en her, når det hele er utbygget, få et enestående tilbud for friluftaktiviteter både sommer og vinter, særlig for befolkningen i Bodø og Fauske.»

Nordland fylkes friluftsnemnd vil anbefale at vannene i det planlagte friluftsområde i Øvre Valnesfjord blir bevart uberørt av kraftutbygging.

En rimelig tolkning er at objektet omfatter nedbørfeltet til Lakselva i Valnesfjord. Dette er i overensstemmelse med verneplankartet. Objektet gis navnet Lakselva i Valnesfjord.

Objekt 158 Vassdrag i Straumbygda

Objektets avgrensning er ikke beskrevet i teksten i St.prp. nr. 4 (1972—73). Det er vernet under henvisning til at de kjente utbyggingsinteressene er ubetydelige, mens vernehensynene er vesentlige. Verneplankartet viser Straumdalselvas nedbørfelt.

Forslag: Objektet omfatter Straumdalselvas nedbørfelt og betegnes Straumdalsvassdraget.

Objekt 159 Sulitjelma—Skjomen

Objektet omfattet opprinnelig store deler av nordre Nordland fylke. Utvalget fant ikke å kunne gå inn for vern av mer enn en mindre del av dette området. Laksåvassdraget ble unntatt fra kraftutbygging i den utstrekning det var påkrevet for å gjennomføre planene for Rago nasjonalpark. Verneområdet er i realiteten en liten del av det som beskrives i objektets navn. Ved behandlingen i Stortinget ble følgende avgrensning gitt: «Laksåvassdraget i og ovenfor nasjonalparken bør vernast varig».

Navnet bør være: Laksåvassdraget i og ovenfor Rago.

Objekt 173 Salangselva

Fra St.prp. nr. 4 (1972—73) hitsettes:

«Kontaktutvalget foreslår at vassdraget av hensyn til de alminnelige friluft- og naturverninteresser blir varig unntatt fra kraftutbygging.

Hovedstyret har ført Salangselva opp på listen over objekter hvor det ikke kjennes til utbyggingsinteresser.

Salangen kommune slutter seg til Kontaktutvalgets konklusjon vedrørende Salangselva.

Departementet har ikke noe imot varig vern av Salangselva.»

I Forhandlinger i Stortinget nr. 331 den 6. april 1973 har det sneket seg inn en feil. Objekt nr. 173 ble feilaktig betegnet som Salangsvatn. Det presiseres at navnet skal være «Salangselva».

Objekt 174 Ånderdal med tilliggende strøk

Departementet sier i sin kommentar i St.prp. nr. 4 (1972—73): «Departementet viser til at det er opprettet nasjonalpark i Ånderdalen og har ikke noe i mot varig vern av Ånderdalsvassdraget». Det er helt klart at det er vassdragets nedbørfelt som her er vernet.

Objektet bør hete: Ånderdalsvassdraget.

Objekt 193 Badderjåkka

Kvænangselva ble frigitt for konsesjonsbehandling ved behandlingen av Verneplan I i 1973. Det samme gjelder objekt nr. 193 a Badderjåkka. En hadde på det tidspunkt ikke tilstrekkelig grunnlag for å foreslå objektene vernet. I forbindelse med behandlingen av Alta-saken i 1978—79 foreslo et flertall i Stortingets industrikomite at alle de tre elvene Badderjåkka, Bærbetjåkka og Bådajåkka måtte gis varig vern. Dette ble da også foreslått i industrikomiteens Innstilling S.nr. 10 (1980—81). Stortinget bifalt forslaget, og alle de tre nevnte elvene er varig vernet. Dette bør også gå fram av objektets navn.

Forslag: Objektet omfatter elvene «Badderelva/Badderjåkka, Nordbotnelva/Bærbetjåkka og Kvænangselva/Bådajåkka».

De gis hvert sitt nummer, 193 Kvænangselva, 193 a Badderelva, 193 b Nordbotnelva.

Objekt 218 Ellen- og Øydevassdraget

Det presiseres at vernet omfatter Ellenelva til samløpet med Varssaljøkka og Øydeelva til samløpet med Pasvikelva.

Olje- og energidepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt utkast til proposisjon til Stortinget om Verneplan III for vassdrag.

Vi OLAV, Norges Konge

gjør vitterlig:

Stortinget vedtar en plan for vern av vassdrag (Verneplan III) i samsvar med Olje- og energidepartementets tilråding.

Tilråding fra Olje- og energidepartementet ligger ved i avtrykk.
